

INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.343.123 (043.2)

PÂNTEA ANDREI

**BĂNUIALA REZONABILĂ: CADRUL PROCESUAL PENAL
NAȚIONAL ȘI JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE
PENTRU DREPTURILE OMULUI**

Specialitatea 554.03 – Drept procesual penal

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

Valeriu CUȘNIR,
doctor habilitat,
profesor universitar

Autor:

CHIȘINĂU, 2018

© ANDREI PÂNTEA, 2018

CUPRINS.....	3
ADNOTARE (în română, rusă, engleză)	5
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE.....	9

1. ANALIZA DOCTRINARĂ ȘI NORMATIVĂ PRIVIND BĂNUIALA

REZONABILĂ.....	20
1.1. Analiza materialelor științifice publicate în Republica Moldova.....	20
1.2. Analiza materialelor științifice publicate în alte state.....	27
1.3. Evoluția cadrului normativ național privind bănuiala rezonabilă.....	33
1.4. Concluzii la capitolul 1.....	41

2. CONCEPTUL BĂNUIELII REZONABILE ÎN DREPTUL PROCESUAL

PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA.....	44
2.1. Accepțiunea bănuielii rezonabile potrivit legislației procesual - penale.....	45
2.2. Bănuiala rezonabilă și temeiul răspunderii penale.....	53
2.3. Efectele și limitele bănuielii rezonabile.....	61
2.4. Bănuiala rezonabilă și bănuitul.....	72
2.5. Particularitățile bănuielii rezonabile în cadrul activității speciale de investigații.....	80
2.6. Bănuiala rezonabilă și dreptul la apărare.....	88
2.7. Concluzii la capitolul 2.....	102

3. JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE PENTRU DREPTURILE

OMULUI ȘI ELEMENTE DE DREPT COMPARAT PRIVIND

BĂNUIALA REZONABILĂ.....	112
3.1. Bănuiala rezonabilă prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului privind libertatea și siguranța persoanei.....	112
3.2. Tratatamentul bănuielii rezonabile în jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului.....	125
3.3. Cauzele și condițiile violării dreptului la libertate și la siguranță (art. 5 al CEDO) în Republica Moldova.....	141
3.4. Selectări de drept comparat și evaluarea reglementărilor privind bănuiala rezonabilă în legislația altor state aparținând diferitor sisteme de drept.....	152
3.5. Concluzii la capitolul 3.....	170

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	173
BIBLIOGRAFIE.....	180
ANEXA 1 Date privind invocarea bănuielii rezonabile în demersurile de arestare	196
ANEXA 2 Lista hotărârilor Curții Europene <i>versus</i> Moldova în baza art.3 și 5.....	200
ANEXA 3 Coraportul categoriilor de infracțiuni care caracterizează starea criminalității în anul 2014.....	201
ANEXA 4 Coraportul categoriilor de infracțiuni care caracterizează starea criminalității în anul 2015.....	203
ANEXA 5 Dinamica infracțiunilor înregistrate în primele 3 luni din anii 2011 - 2016.....	205
ANEXA 6 Coraportul categoriilor de infracțiuni înregistrate în primele 3 luni ale anului 2016.....	206
ANEXA 7 Coraportul categoriilor de infracțiuni care caracterizează starea criminalității în primele 3 luni ale anului 2016.....	207
ANEXA 8 Statistica privind rezultatele investigării sesizărilor despre infracțiuni în perioada anilor 2010-2015.....	208
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	211
CV AL AUTORULUI.....	212

ADNOTARE

Pântea Andrei: „Bănuiala rezonabilă: cadrul procesual penal național și jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului”- teză de doctor în drept, Chișinău, 2018.

Structura tezei: Lucrarea este structurată în introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 221 izvoare, 179 pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 6 lucrări științifice.

Cuvinte cheie: bănuială rezonabilă, bănuie, drept, libertate, arest, organ de urmărire penală, procuror, instanța de judecată, proces penal.

Domeniul de studiu. Prezenta lucrare reflectă o cercetare științifică complexă în domeniul dreptului procesual penal, cu abordări teoretico-normative și practice, privind reglementarea bănuiei rezonabile și jurisprudența CtEDO în materie.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei constă în abordarea complexă a bănuiei rezonabile prin prisma reglementărilor din Codul de procedură penală al Republicii Moldova și a Convenției Europene pentru Drepturile Omului, dar și a normelor similare din legislația altor state, urmărindu-se ca finalitate de a contribui la aplicarea corectă și uniformă a legii, dar și la perfecționarea cadrului de reglementare în materie, prin propuneri *de lege ferenda*. Obiective: definirea bănuiei rezonabile; tratarea bănuiei rezonabile prin prisma temeiului răspunderii penale; elucidarea efectelor și limitelor bănuiei rezonabile; stabilirea particularităților bănuiei rezonabile în cadrul activității speciale de investigații; corelaționarea dreptului la apărare și bănuiei rezonabile; identificarea cauzelor și condițiilor violării dreptului la libertate și siguranță în Republica Moldova; formularea recomandărilor științifice pentru îmbunătățirea legislației semnificației bănuiei rezonabile; identificarea esenței și accepțiunilor procesual penale și a practicii judiciare pe segmentul problematicei investigate.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute derivă din abordarea conceptuală a bănuiei rezonabile în dreptul procesual penal, a limitelor, efectelor și specificului acestora la diferite etape ale procesului penal, or teza reflectă o cercetare științifică complexă realizată prin prisma legislației Republicii Moldova în domeniu, a altor state și a jurisprudenței CtEDO, relevând elementele esențiale ale bănuiei rezonabile, corelaționarea bănuiei rezonabile cu instituția bănuiei, cu temeiul urmăririi penale, cu dreptul la apărare, cu alte principii ale procesului penal, urmărindu-se perfecționarea și eficientizarea cadrului procesual-penal.

Problema științifică importantă soluționată prin cercetarea realizată constă în abordarea doctrinară și normativă a bănuiei rezonabile în dreptul procesual penal, analiza și evaluarea reglementărilor privind bănuiala rezonabilă din Codul de procedură penală al Republicii Moldova în coroborare cu exigențele CEDO, cu legislația similară a altor state, urmărind ca efect contribuția la aplicarea corectă și uniformă a legislației procesual penale, dar și la perfecționarea reglementărilor normative naționale în acest domeniu.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă. Semnificația teoretică a prezentului studiu rezidă din investigarea detaliată a tuturor elementelor care formează conținutul bănuiei rezonabile, iar rezultatele obținute în cadrul acestora vor contribui la îmbunătățirea reacției sociale a statului contra infracțiunilor, inclusiv la înlăturarea unor lacune de abordare a problematicei acestei instituții, motiv pentru care au fost elaborate propuneri de lege ferenda privind perfecționarea cadrului normativ existent în domeniu. Valoarea aplicativă a tezei constă în faptul că tezele și concluziile formulate pot fi utilizate în cadrul unor alte cercetări științifice, pot fi utile în activitatea practică a organelor judiciare, precum și în procesul de instruire în cadrul facultăților de drept ale instituțiilor de învățământ superior.

Implementarea rezultatelor științifice. Concepțiile și concluziile de bază ale tezei de doctorat pot fi utilizate în cadrul cercetărilor științifice în domeniul procesului penal, la soluționarea cauzelor penale, precum și în vederea armonizării legislației procesual-penale conform standardelor europene.

Аннотация

Пынтя Андрей: „Обоснованное подозрение: национальное уголовно-процессуальное законодательство и юриспруденция Европейского Суда по Правам Человека”-докторская диссертация в области права, Кишинев, 2018.

Структура диссертации: Работа состоит из введения, трех глав, общие заключения и рекомендации, библиография из 221 источников, 179 страниц основного текста. Результаты работы опубликованы в 6 научных статьях.

Ключевые слова: обоснованное подозрение, подозреваемый, право, свобода, арест, орган уголовного преследования, прокурор, судебная инстанция, уголовный процесс.

Область исследования. Настоящая работа представляет собой научное исследование, с теоретико-нормативным и практическим подходом уголовно-процессуального регламентирования обоснованного подозрения, в сочетании с юриспруденцией ЕСПЧ в данной области.

Цели и объективы работы состоят в комплексном подходе к обоснованному подозрению в сочетании с юриспруденцией ЕСПЧ, а также аналогичным нормативным кадром других государств, преследуя цели содействия правильного и единообразного применения закона а также улучшения нормативного кадра путём внесения изменений и законных поправок. Объективы: выявление обоснованного подозрения, интерпретация обоснованного подозрения в соотношении с основанием уголовной ответственности, выяснение последствий и параметров обоснованного подозрения, установление особенностей обоснованного подозрения в рамках специальных мер уголовного характера, соотношение права на защиту и обоснованного подозрения, выявление причин и условий нарушения право на свободу и безопасности в РМ, разработка научных рекомендаций для улучшения законодательства относящаяся к обоснованному подозрению, разработка научных рекомендаций для улучшения законодательства касающаяся значимости обоснованного подозрения, выявление сущности и допустимости уголовно-процессуальных возможностей а также судебной практике по исследованными проблемами.

Новизна и научная оригинальность достигнутых результатов исходит из концептуального рассмотрения обоснованного подозрения в уголовно-процессуальном праве на различных стадиях уголовного процесса, т.к. научная работа проявляется в комплексном научном исследовании, в отражении законодательства РМ и других стран в данную область, в сочетании с юриспруденцией ЕСПЧ, выявляя основные элементы обоснованного подозрения, соотношение обоснованного подозрения с институтом подозрения, основанием уголовной ответственности, право на защиту в соответствии с определёнными принципами уголовного процесса, в целях усовершенствования и повышения эффективности уголовно-процессуального кадра.

Важная научная проблема, которая разрешена в работе состоит в доктринарном и нормативном исследовательском подходе к обоснованному подозрению в уголовно-процессуальном праве, анализом и оценкой регламентации обоснованного подозрения в УПК РМ, в соотношении с требованиями ЕСПЧ, с аналогичным институтом право других государств, преследуя цели внесения особого вклада в правильное и единообразное применении уголовно-процессуального законодательства, а также в усовершенствовании национального нормативного кадра в данной области.

Теоретическая и практическая значимость. Теоретическая значимость обусловлена комплексным исследованием составляющих элементов обоснованного подозрения, а полученные результаты будут способствовать улучшению социального реагирования государства в борьбе с преступностью, включая устранение недостатков по рассмотрении предложений об изменении действующего законодательства, мотивы исходя из которых были разработаны проекты определённых норм касающиеся нормативной уголовно-процессуальной базы. Практическая значимость работы состоит в возможности применения ее тезисов, выводов, результатов в других научных исследованиях, полезными в практической деятельности правоохранительных органов, а также в подготовке специалистов высших учебных заведений юридического профиля.

Внедрение научных результатов. Концепции и основные выводы докторской диссертации могут быть использованы в процессе научных исследований в области уголовного процесса, при расследовании уголовных дел, а также в целях гармонизации уголовно-процессуального законодательства с европейскими стандартами.

ANNOTATION

Pântea Andrei: „The reasonable doubt: national criminal procedural framework and the jurisprudence of European Court of Human Rights”-Doctor of law research paper, Chişinău, 2018.

The structure of the thesis: The paper contains an introduction, four chapters followed by conclusions and recommendations; the bibliography consists of 221 sources, with 179 basic text pages. The results obtained are published in 6 scientific studies.

Key words: reasonable suspicion, suspicion, law, liberty, detention, investigating authority, prosecutor, court, criminal trial.

Field of study: The work represents a scientific, theoretical and practical research, on the legal institution of reasonable suspicion, in the light of ECtHR jurisprudence.

The purpose of the work: The paper is based on a complex research of the concept of reasonable suspicion emerged from the national criminal procedure legislation and regulations of the European Convention on Human Rights, supported by the comparative regulatory framework of other states, pursuing the purposes to add improvements to the correct and uniform application of the law, but also to add *lege ferenda* proposals to the statutory law. Objectives: revealing the concept of reasonable suspicion; revealing the concept of reasonable suspicion from the prospective of criminal liability; explaining the effects and limits of reasonable suspicion; establishing the particularities of reasonable suspicion within the special investigative activity; correlation of the rights of defense to the concept of reasonable suspicion; identifying the causes and conditions of violation of the rights to liberty and security in the Republic of Moldova; formulating scientific recommendations for improvements to the law considering the concept of reasonable suspicion; identifying the essence, legal percepts and jurisprudence related to the issues within the investigated area.

The scientific novelty and originality: derives from the conceptual approach to reasonable suspicion within the criminal procedure law, its limits, effects and specifics at different stages of criminal trial, because the paper aims to a complex research regarding the national legislation, the legislation of other states and the jurisprudence of ECtHR, revealing the essential elements of the concept of reasonable suspicion, correlating it with the legal institution of suspect, grounds of criminal liability, with the right to defense, with other principles of criminal proceedings and trial, aiming to improve the criminal procedure framework.

The important scientific problem solved: the research deals a doctrinal and normative approach to the concept of reasonable suspicion in the criminal procedural law, analyzing and evaluating the regulations in the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova in close connection with the ECHR requirements, with similar legal framework of other states, the correct and uniform application of the criminal procedure law, but also the improvements to the national normative regulations.

Theoretical and practical value: It address to the essence of the concept of reasonable suspicion, its impact on public order and rule of law, including the removal of the gaps by formulating proposals to the normative framework. The value of the thesis consists also in the fact that the research and conclusions made can be used in other scientific researches, can be useful in the practical activity of the judiciary bodies, as well as during the studies within the law faculties. The value also lies in the possibility of applying the results during the lawmaking process with the aim of improving legislation. Suggestions developed in the research, conclusions and recommendations can be used in the preparation of analytical programs and in the process of conducting courses of Criminal Procedure Law or Criminal Law.

Implementation of scientific results. The results of the research, theoretical conclusions and practical recommendations can be used in the improvement and enrichment of the national legal doctrine because the deficiencies that occurred in criminal proceedings cannot be solved without a proper theoretical approach to the concept of reasonable suspicion.

LISTA ABREVIERILOR

RM – Republica Moldova

Const. RM – Constituția Republicii Moldova

CPP- Codul de procedură penală

CP- Codul penal

CEDO-Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CtEDO – Curtea Europeană pentru Drepturile Omului

CSJ – Curtea Supremă de Justiție

CA – Curtea de Apel

UE - Uniunea Europeană

ONU – Organizația Națiunilor Unite

OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa

OECD – Organizația Economică pentru Cooperare și Dezvoltare

MO – Monitorul Oficial

NATO – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord

SUA – Statele Unite ale Americii

FR – Federația Rusă

IDIS – Institutul de Dezvoltare și Inițiative Sociale

Art.(art.) – articol

Alin. (alin.) – aliniat

Pct. – punct

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Actualitatea problemei bănuielii rezonabile este confirmată și de reflectarea în programele guvernamentale a fenomenului dat ca pe o manifestare socială periculoasă și negativă. Utilizarea oficială a termenului de „bănuială rezonabilă” se motivează prin existența viziunilor conceptuale distincte. Problema rezultă din nivelul scăzut al culturii juridice a cetățeanului, societății și organelor abilitate ale statului în întregime, generat de predispoziții social–psihologice și politice. Trăsătura specifică bănuielii rezonabile o constituie, în opinia noastră, nu atât capacitatea de a bănuî, suspecta pe cineva de comiterea unei infracțiuni, ci conceptul de a bănuî rezonabil pe acel cineva. Cu alte cuvinte capătă importanță nu atât bănuirea, ci rezonabilitatea bănuirii unui subiect de comitere a unei infracțiuni.

Îmbunătățirea sistemului juridic din Republica Moldova se realizează, mai presus de toate, pentru a consolida garanțiile drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în cadrul procedurilor penale, și aduce în prim-plan problema statutului participanților în procesul penal. Din multitudinea participanților la un proces penal, la moment, bănuitul este cel care ridică cele mai multe întrebări, deoarece anume la etapa bănuielii, după cum ne demonstrează practica, se încalcă cel mai des drepturile persoanei. Principalul motiv este lipsa de reglementare normativă a procedurii penale la etapa bănuielii.

Modificările efectuate în ultimii ani în ceea ce privește statutul bănuितului - precum: extinderea dreptului la apărare, controlul jurisdicțional al reținerii, ș.a. - nu au eliminat cauzele problemei. Bănuiala ca o instituție a procesului penal, rămâne în esență o „pată albă” în legislația procesual - penală.

Practica organelor de investigație a ridicat în legătură cu conceptul de bănuială rezonabilă foarte multe întrebări la care Codul de procedură penală nu oferă răspunsuri. Vom enumera doar unele dintre ele. Legea nu conține o definiție expresă a bănuielii, oferindu-ne doar posibilitatea de a o concepe din definiția bănuितului, prevăzută de art. 63 CPP al Republicii Moldova: „Bănuitul este persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire”. Această abordare a conceptului de bănuială nu dezvăluie adevărata sa natură, în primul rând, pentru că bănuiala este formulată prin intermediul constrângerii, mai ales că nu constrângerea este cea care ar sta la baza apariției bănuielii, ci invers - bănuiala poate impune o măsură de constrângere. Pe de altă parte, reținerea bănuितului și utilizarea unei măsuri de constrângere față de acesta nu este exhaustivă tuturor situațiilor în care o persoană cade sub

suspiciunea organelor de urmărire penală. Actuala lege procesual – penală nu menționează punctele de referință de la care începe bănuială, ea nu oferă un act juridic prin care unei persoane i se conferă statutul de bănuț/calitate și greutatea specifică probatoriului, ea nu conține exact începutul perioadei de existență a persoanei bănuite, nu prevede forma de scoatere de sub incidența bănuiei, dacă aceasta nu s-a confirmat etc. Ca rezultat al imperfecțiunilor existente în legislația procesual - penală, sunt afectate ambele părți implicate la etapa de bănuire, atât autoritățile de urmărire penală cât și persoana ce a fost bănuită. Organele de urmărire penală completează vidul juridic existent prin metodele și mijloacele generate de practică, care, de cele mai multe ori, nu oferă eficiența procedurii penale și nu îndeplinește cerințele de protecție a drepturilor și intereselor individului, iar persoana bănuită interacționează cu un oarecare arbitrar din partea organelor de drept. Necesitatea de completare a cunoștințelor deja existente și efectuarea de noi cercetări juridice, teoretice și practice legate de geneză, esență, și formele de manifestare a bănuiei rezonabile în cadrul societății contemporane determină relevanța subiectului tezei. Toate cele menționate mai sus au determinat actualitatea temei date.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei constă în abordarea complexă a bănuiei rezonabile prin prisma reglemăntărilor din Codul de procedură penală al Republicii Moldova și a Convenției Europene pentru Drepturile Omului, dar și a normelor similare din legislația altor state, urmărindu-se ca finalitate de a contribui la aplicarea corectă și uniformă a legii, dar și la perfecționarea cadrului de reglementare în materie, prin propuneri *de lege ferenda*.

În vederea realizării acestui scop, au fost trasate următoarele **obiective**:

- analiza legislației procesual–penale naționale și a altor state privind bănuiala rezonabilă;
- identificarea prin intermediul analizei legislației procesual–penale a unei baze metodologice de studiere a instituției bănuiei rezonabile;
- determinarea semnificației bănuiei rezonabile în cadrul procesului penal;
- identificarea esenței și accepțiunilor bănuiei rezonabile;
- cercetarea bănuiei rezonabile prin prisma temeiului răspunderii penale;
- elucidarea efectelor și limitelor bănuiei rezonabile;
- stabilirea particularităților bănuiei rezonabile în cadrul activității speciale de investigații;
- analiza și caracteristica dreptului la apărare prin prisma bănuiei rezonabile;
- cercetarea jurisprudenței CtEDO în materia bănuiei rezonabile;

- identificarea cauzelor și condițiilor violării dreptului la libertate și siguranță în Republica Moldova;
- analiza și evaluarea reglementărilor privind bănuiala rezonabilă în legislația altor state aparținând diferitor sisteme de drept.

Suportul metodologic al lucrării. La realizarea studiului au fost utilizate mai multe metode de cercetare, și anume: *metoda istorică*, exprimată prin analiza bănuielii rezonabile prin prisma evoluției reglementărilor aferente; *metoda analizei*, adică examinarea critică a doctrinei procesual penale referitoare la bănuiala rezonabilă; *metoda sistematică* - prin cercetarea premiselor ce au stat la baza stabilirii elementelor bănuielii rezonabile; *metoda clasificării*, care a permis clasificarea raporturilor procesual-penale în baza unor criterii diverse; *metoda comparativă*, care reflectă studiul comparativ al legislațiilor procesual penale în materia bănuielii rezonabile; *metoda logică*, care a constatat în aplicarea regulilor și categoriilor logicii juridice la interpretarea normelor dreptului pozitiv. Studiul comparat a vizat analiza și evaluarea normelor procesual penale, în tangență cu subiectul tezei, din legislația României, Republicii Moldova, Federației Ruse, Germaniei, Franței, Norvegiei, Marii Britanii, SUA. și a altor state, surselor doctrinare în domeniu, fapt care a contribuit la desprinderea și formularea unor recomandări pentru perfecționarea cadrului de reglementare.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute derivă din abordarea conceptuală a bănuielii rezonabile în dreptul procesual penal, a limitelor, efectelor și specificului acesteia la diferite etape ale procesului penal, deoarece teza reflectă o cercetare științifică complexă realizată prin prisma legislației Republicii Moldova în domeniu, a altor state și jurisprudenței CtEDO, relevând elementele esențiale ale bănuielii rezonabile, corelaționarea bănuielii rezonabile cu instituția bănuitalui, cu temeiul urmăririi penale, cu dreptul la apărare, cu alte principii ale procesului penal, urmărindu-se perfecționarea și eficientizarea cadrului procesual-penal.

Elementele de noutate ale prezentei cercetări se regăsesc într-un șir de rezultate științifice originale, printre care pot fi remarcate:

- Interpretarea științifică a bănuielii rezonabile ca concept generic, ca formă și conținut, principalele ei caracteristici.
- Cercetarea și stabilirea interconexiunilor dialectice de conținut ale bănuielii rezonabile, suspiciunii și motivelor verosimile.
- S-a elucidat majoritatea abstracțiilor teoretice ce constituie baza teoretico–metodologică a definirii bănuielii rezonabile și a altor concepte similare, propunându-se propria definiție.

– S-a determinat baza normativ-juridică pentru realizarea unei imagini clare a situației actuale în domeniul legislativ, care vizează bănuiala rezonabilă în diferite state ale lumii.

– S-a cercetat un set de abordări teoretice și practice privind examinarea bănuiei rezonabile în contextul corelației dintre dreptul obiectiv și dreptul subiectiv, uzul și abuzul de drept în contextul realizării dreptului.;

– S-a constatat că bănuiala rezonabilă este condiționată de conținutul și obiectivele activității procesual-penale și are ca scop indicarea statutului, a relației juridice stabilite între organul de urmărire penală, pe de o parte, și cetățeanul pe de altă parte, în cursul investigației preliminare privind implicarea persoanei la infracțiune în circumstanțe care exclud posibilitatea de a fi acuzată.

– Geneza bănuiei rezonabile, adică procesul de formare a acesteia, legalizarea și verificarea într-un anumit caz penal este un sistem logic de etape succesive, care includ:

- recepționarea unei informații;
- analiza ei juridică;
- formarea bănuiei, adică identificarea elementelor sale componente: fapta infracțională, comiterea acesteia de o persoană concretă și desigur vinovăția acestei persoane.
- realizarea formală a bănuiei;
- verificarea bănuiei în scopul confirmării sau infirmării ei.

– Bănuiala rezonabilă reprezintă un element de bază a procesului penal privind atragerea persoanei la răspundere penală, deținând locul unei etape preliminare și jucând rolul unei ipoteze rezonabile cu privire la comiterea infracțiunii de persoana dată. Bănuiala rezonabilă are unele proprietăți comune cu acuzația:

- înaintarea față de bănuie a bănuiei, care, de facto, reprezintă afirmarea din partea organelor de drept a implicării la comiterea faptei, cu indicarea încadrării juridice a ei;
- existența unui statut special – cel de bănuie, cu o poziție procesuală ce are multe similitudini cu cel de acuzat;
- posibilitatea aplicării față de bănuie a unor măsuri de constrângere;
- dreptul bănuieului, la fel ca și al acuzatului, la apărare.

– Motivele bănuiei sunt datele reale (informații) care indică implicarea unei persoane la comiterea crimei. În cadrul procedurii penale, temei pentru apariția unei bănuiei rezonabile sunt: referința la o persoană în decizia pentru pornirea urmăririi penale, autodenunțul, prezența

în cauza penală a probelor ce indică spre individ ca participant al unei infracțiuni, existența unor alte date ce dovedesc implicarea individului la comiterea infracțiunii.

– S-au făcut unele concluzii și recomandări prezentate parțial în contextul capitolelor, dar mai ales la finele lucrării, privind eficientizarea activității procesual-penală la etapa bănuirii, fapt ce demonstrează existența unor probleme actuale și necesitatea de a cerceta ulterior această instituție juridică.

Problema științifică importantă soluționată prin cercetarea realizată constă în abordarea doctrinară și normativă a bănuiei rezonabile în dreptul procesual penal, analiza și evaluarea reglementărilor privind bănuiala rezonabilă din Codul de procedură penală al Republicii Moldova în coroborare cu exigențele CEDO, cu legislația similară a altor state, urmărind ca efect contribuția la aplicarea corectă și uniformă a legislației procesual-penală, dar și la perfecționarea reglementărilor normative naționale în acest domeniu.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă. Semnificația teoretică a prezentului studiu rezidă din investigarea detaliată a tuturor elementelor care formează conținutul bănuiei rezonabile, iar rezultatele obținute în cadrul acestuia vor contribui la îmbunătățirea reacției sociale a statului contra infracțiunilor, inclusiv la înlăturarea unor lacune de abordare a problemicii acestei instituții, motiv pentru care au fost elaborate propuneri de *lege ferenda* pentru perfecționarea cadrului normativ existent în domeniu. Punerea în aplicare practică a conceptului bănuiei rezonabile va îmbunătăți în mod semnificativ întreaga procedură penală, în special la fazele inițiale ale investigației. Acest fapt, la rândul său, ar trebui să contribuie la consolidarea garanțiilor drepturilor și intereselor legitime ale unui bănuie într-un proces penal. Cercetarea implică valențe din mai multe perspective: necesitatea acoperirii unor elemente de investigație științifică, utilitatea acestui studiu în activitatea didactică, la ajustarea normativului procesual-penal și penal conform cerințelor și spiritului dispozițiilor normative ale CEDO.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în posibilitatea aplicării rezultatelor în activitatea organelor de drept și a organelor de creație legislativă cu scopul perfecționării cadrului normativ în vigoare. Sugestiile elaborate în cadrul cercetării, concluziile și recomandările pot fi utilizate atât în procesul de elaborare a curriculei universitare, cât și în procesul de desfășurare a cursurilor de Drept procesual penal, Drept penal ș.a.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Materialele cercetării și-au găsit reflectare în publicațiile autorului la tema tezei, în referatele expuse la ședințele unității departamentale de cercetare, iar rezultatele principale ale cercetării au fost prezentate în cadrul comunicărilor științifice ale autorului la diverse conferințe teoretico-practice, cele mai importante fiind:

1. *Accepțiunea bănuielii rezonabile potrivit legislației procesual-penale*. Revista Națională de Drept, Nr. 3, Chișinău, 2016.

2. *Bănuiala rezonabilă și dreptul la apărare*. Revista Națională de Drept, Nr. 2, Chișinău, 2016.

3. *Bănuiala rezonabilă prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului privind libertatea și siguranța persoanei*. Revista "Legea și viața", Nr. 6, Chișinău, 2016.

4. *Libertatea și siguranța persoanei prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului*. Revista "Legea și viața", Nr. 7, 2016.

5. *Tratamentul bănuielii rezonabile în jurisdicția Curții Europene pentru Drepturile Omului*. Materialele Conferinței Științifice a Doctoranzilor, ed. a V-a: „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători. Chișinău, 2016.

6. *Bănuiala rezonabilă și temeiul răspunderii penale*. Simpozionul Internațional Științifico-Practic „Utilizarea eficientă a resurselor hidro-funciare în condițiile actuale – realizări și perspective”. Chișinău, 2016.

Sumarul compartimentelor tezei. Structura lucrării este condiționată de conținutul acesteia, scopul, obiectivele investigării tezei de doctorat și este subordonată unei logici de cercetare. Lucrarea constă din introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, anexe și lista surselor bibliografice. Prin conținutul său, cele trei capitole ale tezei reflectă atât cercetările în domeniu la ziua de azi, prezentarea analizei practice realizate, cât și opinia personală a autorului.

Introducerea reprezintă o fundamentare și o justificare a temei aleasă ca obiect de studiu și, respectiv, cuprinde următoarele compartimente: actualitatea și importanța problemei abordate, scopul și obiectivele tezei, noutatea științifică a rezultatelor obținute, problema științifică soluționată, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor cercetării.

Capitolul 1 – **„Analiza doctrinară și normativă privind bănuiala rezonabilă”** reprezintă un compartiment introductiv în care, urmare a investigațiilor și analizei lucrărilor cercetătorilor autohtoni și străini, sunt stabilite scopul și obiectivele prezentei lucrări. Aici se conține analiza izvoarelor și a materialelor științifice dedicate temei tezei: reglementările normativ – juridice în domeniu din dreptul intern și reglementările normativ-juridice internaționale, se face o analiză a bibliografiei referitor la bănuiala rezonabilă. Astfel, capitolul se axează pe analiza comparativă a materialelor științifice dedicate bănuielii rezonabile reflectate în sistemele legislative ale statelor cu regimuri contemporane democratice, articolelor,

monografiilor, manualelor etc. publicate în diferite state. O atenție deosebită se acordă publicațiilor din ultimii ani cu referință la problema supusă cercetării. În urma studierii literaturii de specialitate, autorul efectuează analiza comparativă a situației existente în domeniu cu descrierea atât a realizărilor cât și a lacunelor legislative, se identifică o retrospectivă a principalelor evenimente juridice în procesul de evoluție a conceptului de bănuială rezonabilă. În „Analiza materialelor științifice publicate în Republica Moldova”, se efectuează o sinteză a materialelor științifice dedicate studiului bănuiei rezonabile publicate în Republica Moldova, care, cu părere de rău, nu sunt numeroase, dar importanța lor reiese din impactul pe care îl are instituția cercetată asupra decurgerii corecte, just și echitabil a unui proces penal. În acest sens, necesită aprecieri de valoare manifestările doctrinarilor autohtoni, orientate spre identificarea, caracterizarea și implementarea în condiții naționale a conceptului de bănuială rezonabilă. Aspectele teoretice și practice ale bănuiei rezonabile n-au constituit în dreptul național încă obiectul cercetării științifice complexe, totuși, nu negăm existența cercetătorilor care tratează și pun în discuție problemele abordate de noi, însă o fac într-o manieră dispersată, fără a urmări scopul de a evidenția toate subtilitățile bănuiei rezonabile.

În materie de studii dedicate, în general, instituției bănuiei rezonabile, Republica Moldova nu excelează, regăsim totuși autori care se preocupă de problematica dată într-un context mai larg sau mai restrâns, fiind vorba în special de: I. Dolea, V. Rotaru, V. Grosu, M. Poalelungi ș.a.

Analiza materialelor științifice publicate în alte state se rezumă la cercetarea și analiza materialelor științifice dedicate conceptului de bănuială rezonabilă, publicate în afara țării. Sunt analizate și supuse comparării diferite opinii, idei și concepte referitoare la obiectul de cercetare, publicate în așa țări ca România, Federația Rusă, SUA, Canada ș.a. Astfel, se pune accent pe faptul că bănuiala rezonabilă reprezintă acea instituție a teoriei dreptului procesual penal care, la momentul de față ridică cele mai multe întrebări atât la practicieni cât și la teoreticieni din toate statele democratice.

Capitolul 1 se finalizează cu o analiză a reglementărilor juridice ce aparțin statelor cu diferite sisteme de drept cu privire la conceptul de bănuială rezonabilă. Astfel, privim bănuiala rezonabilă dintr-o nouă perspectivă, anume din acest considerent pentru atingerea scopului propus în lucrarea dată, se cere esențial de a vedea cum este reglementată instituția bănuiei rezonabile. Efectuând o analiză a reglementărilor privind „bănuiala rezonabilă” în legislația altor state aparținând altor sisteme de drept, trebuie să menționăm că, *de facto*, tot ce ne-am dorit constă în aducerea la lumină a trăsăturilor generale și a particularităților existente, atât în raport cu sistemele de organizare socială, cât și cu apartenența la un spațiu sau altul de civilizație

juridică, iar opera de a clasifica și categorisi reclamă în egală măsură laturile conținutului dreptului, dar și elementele specifice modului de exprimare a conținutului.

Indiferent de locul pe care îl ocupă într-un sistem sau altul de drept, însemnătatea bănuiei rezonabile nu poate fi ignorată, iar un studiu comparativ al acesteia poate fi extrem de util pentru a lămuri similitudinile de fond, ascunse adesea în diversitatea de tehnici.

La finele capitolului sunt analizate principalele metode de cercetare utilizate în investigarea conceptului dat care ne permit să concluzionăm că, în prezent, există o insuficiență de tratare a problemei abordate în teza de doctorat.

Capitolul 2 - **„Conceptul bănuiei rezonabile în dreptul procesual penal al Republicii Moldova”** - începe cu: „Accepțiunea bănuiei rezonabile potrivit legislației procesual penale”, care se axează pe cercetarea minuțioasă a accepțiunilor bănuiei rezonabile. Pentru o mai bună înțelegere a esenței acesteia, autorul demarează o investigație a principalelor noțiuni și concepte. Accentul este pus pe cercetarea abordărilor clasice ale esenței bănuiei rezonabile și imixtiunilor inovatoare, totul prin prisma jurisprudenței naționale și internaționale, deoarece, doar înțelegerea esenței acestui concept complex, a multiplelor sale accepțiuni ne permite recunoașterea cu precizie a existenței sale. Tot aici este studiată legătura directă ce există între apariția bănuiei rezonabile și infracțiunea comisă, ca unic temei al răspunderii juridice.

Susținem poziția autorului A. Barbăneagră, care consideră: „Temeiul real al răspunderii penale este un fapt juridic prescris, anume comiterea unei infracțiuni. Acest punct de vedere se desprinde, în mod implicit, și din celelalte dispoziții din partea generală și din partea specială a CP al R.M., și din dispozițiile de procedură penală. Explicația admiterii acestui temei constă în faptul că infracțiunea, fiind o faptă gravă, creează o stare de prejudiciu, iar răspunderea penală prin aplicare de pedepse, uneori deosebit de severe (cum este, de exemplu, detențiunea pe viață sau închisoarea pe termen lung), a unor măsuri de constrângere penală sau procedurală (de exemplu, măsurile de constrângere cu caracter medical sau educativ (art. 99-104 CP al R.M. etc.), sau reținerea etc., are menirea să prevină astfel de fapte. Acolo unde nu există infracțiune, adică pericol social sau o stare de prejudiciu, nu poate și nici nu trebuie să existe răspundere penală, pedeapsă sau măsuri de constrângere, adică detențiunea pe viață sau închisoarea, măsurile de constrângere penală sau procedurale etc. Răspunderea penală fără infracțiune ar fi o răzbunare ori un lucru arbitrar, ilegal și fără rost [1]”.

Secțiunea „Particularitățile bănuiei rezonabile în cadrul activității speciale de investigații” este dedicată caracteristicii mediului de manifestare a bănuiei rezonabile în cadrul activității speciale de investigații și identificarea particularităților ei. Pentru o mai bună înțelegere a instituției analizate se face o incursiune în istoria activității speciale de investigații, deoarece este

de neconceput determinarea particularităților bănuiei rezonabile fără cunoașterea esenței activității menționate. Termenul „activitate specială de investigații” înseamnă „rapiditate” în mod public sau secret, găsirea informației operative despre anumite persoane și situații, care prezintă interes pentru activitatea operativă. Abordând problema particularităților bănuiei rezonabile în cadrul activității speciale de investigații, trebuie să menționăm că instituția bănuiei într-o formă directă sau indirectă stă la baza acestui tip de activitate, fapt direct prevăzut în legislația în vigoare.

În cadrul procesului de studiere a instituției bănuiei rezonabile au fost abordate diferite aspecte, unul dintre care este și coraportul dintre bănuiala rezonabilă și dreptul fiecărui cetățean la apărare. Considerăm corectă poziția autorului S. Beșleaga, care reiterează: „Societatea este interesată să nu fie pedepsiți nevinovații, pentru a asigura liniștea publică și ordinea de drept, să poată realiza dreptatea, să poată asigura ordinea în justiție, cu garantarea drepturilor și libertăților indivizilor, cu respectarea dreptului la apărare, cu garantarea dreptului de a avea un proces echitabil și corect. Acestea sunt motivele pentru care este necesar un sistem eficient de garanții, mai ales că acuzatorul public, prin calitatea de subiect procesual oficial, pregătirea sa tehnică și mijloacele pe care le are la îndemână, se află într-o evidentă și netă superioritate față de inculpat. Prin recunoașterea și garantarea exercitării efective a dreptului la apărare al inculpatului, prin asistarea sa de către un avocat cu pregătirea adecvată ca cea a acuzatorului, se armonizează cele două interese publice (acuzarea și apărarea)” [2].

Ideea de bază a conceptului de apărare o constituie protejarea acestor interese și valori ale societății moderne pentru o cât mai bună realizare a justiției penale, a apărării sociale, a ordinii de drept - într-un stat de drept cu pretenții democratice cum este țara noastră.

Capitolul 3 - **„Jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului și elementele de drept comparat privind bănuiala rezonabilă”** - este dedicat totalmente cercetării minuțioase a jurisprudenței CEDO în materia vizată. Menționăm că libertatea individuală și siguranța persoanei reprezintă una dintre cele mai sensibile și complexe valori ale ființei umane care alături de alte drepturi fundamentale, ocupă un rol primordial în cadrul unei societăți democratice. Efectuând o analiză a jurisprudenței CtEDO, constatăm atenția sporită acordată libertății individuale, iar garantarea acestui drept fundamental fiecărui cetățean trebuie să constituie o preocupare continuă a legiuitorului. Axându-se pe acest deziderat, legiuitorul Republicii Moldova, în cadrul art. 25 din Constituția R.M. și art. 11 din Codul de procedură penală prevede că libertatea individuală și siguranța persoanei sînt inviolabile.

Curtea Europeană a notat că persistența unei „bănuiei rezonabile” este o condiție *sine qua non* a legalității pentru întreaga perioadă a reținerii și, odată dispărută, indiferent de faza

procedurală, ea conduce în mod automat la necesitatea revizuirii măsurii preventive. Aici se analizează nu doar conceptul de bănuială rezonabilă prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului privind libertatea și siguranța persoanei, dar și problemele constatate în special în cazurile Republicii Moldova în legătura cu bănuială rezonabilă [3,14-19].

Curtea Europeană a Drepturilor Omului tratează conceptul bănuielii rezonabile, prin prisma articolului 5 care garantează dreptul la libertate și siguranță. Cu alte cuvinte, scopul acestui articol este de a proteja libertatea și siguranța persoanei împotriva reținerilor și detențiilor arbitrare. Curtea a reiterat că o persoană acuzată de săvârșirea unei fapte penale trebuie întotdeauna să fie în libertate cu excepția cazului în care statul poate demonstra existența unor motive relevante și suficiente care ar justifica detenția sa. Curtea a mai amintit că articolul 5 §3 al Convenției prevede: „Orice persoană arestată sau deținută în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit. c) din prezentul articol trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii” [4].

Curtea Europeană a Drepturilor Omului tratează bănuiala rezonabilă prin prisma sintagmei „*motive verosimile*”, - o noțiune autonomă care a fost definită în mai multe cauze de către Curtea Europeană. Acestea presupun existența unor fapte sau informații de natură de a convinge un observator obiectiv că persoana în cauză a săvârșit o infracțiune. Curtea a arătat că ceea ce poate trece plauzibil, depinde, totuși de ansamblul circumstanțelor cauzei. În vederea asigurării unei garanții veritabile împotriva arbitrariului, condiția necesității unor motive verosimile suficiente pentru a crea o suspiciune întemeiată obiectiv că o anumită persoană a săvârșit o infracțiune nu este îndeplinită în situația în care reținerea unei persoane s-a realizat în considerarea unor simple intuiții, impresii, idei, zvonuri sau prejudiciu, în calitate de indicii privind participarea acestei persoane la comiterea unei infracțiuni [5, p.21].

Potrivit Recomandării nr. (2006) 13 cu privire la cercetarea în stare de arest preventiv a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, existența unor motive verosimile care să legitimeze bănuiala că o persoană a săvârșit infracțiunea pentru care este urmărită trebuie privită ca o condiție generală și independentă de temeiurile reținerii preventive, care sunt pericolul de la sustragerea actului de justiție, pericolul comiterii unei infracțiuni grave, pericolul de a împiedica desfășurarea actului de justiție, pericolul grav pentru ordinea publică [5, p.22].

Un obiectiv major impus de studiul de analiză îl reprezintă cauzele și condițiile care pot duce la violarea dreptului fundamental la libertate și siguranță, se analizează totalitatea de cauze și condiții în care în Republica Moldova se admite limitarea în dreptul la libertate. Tot aici se evidențiază și distincția între libertate, ca atribut al ființei umane și libertatea, ca drept

fundamental al persoanei. Prin primul, aspect libertatea are în vedere posibilitatea de mișcare a persoanei, ea însoțind toate manifestările sociale ale acesteia și fiind inclusă în noțiunea de inviolabilitate a persoanei. Sub cel de-al doilea aspect, libertatea apare ca un ansamblu de drepturi consacrate, în primul rând prin Constituție, dar și prin alte reglementări juridice [5, p.23].

În cadrul Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu, nr. 1 din 15 aprilie 2013, se menționează că art. 5 CEDO nu poate fi interpretat ca o autorizare a aplicării necondiționate a reținerii, care să dureze nu mai mult de o anumită perioadă. Justificarea pentru orice perioadă de detenție, indiferent de cât e de scurtă, trebuie să fie, în mod convingător, demonstrată de autorități (Hotărîrea *Șarban c. Moldovei*, 4 octombrie 2005, § 82). La aplicarea normelor privind reținerea, sau arestarea la domiciliu, instanțele judecătorești și organele de urmărire penală sunt obligate să-și desfășoare activitatea astfel încât nici o persoană să nu fie lipsită de libertate în mod arbitrar sau fără ca acest lucru să fie absolut necesar [6].

La finele capitolului al 3-lea punem accentul pe identificarea, analiza și cercetarea conceptului de bănuială rezonabilă prin prisma diferitor legislații. O atenție deosebită se acordă prevederilor legale din așa țări precum România, Federația Rusă, Franța, Germania, Norvegia, Suedia, Anglia, SUA, Ucraina. În legislația statelor supuse analizei nu există o reglementare precisă și concretă a instituției bănuielii rezonabile, iar actele codificate nu conțin conceptualizarea și nici a premisele apariției ei. Cu toate acestea, codurile de procedură penală a statelor menționate operează cu astfel de unități lexicale ca "bănuiala", "suspiciunea", "suspect" și "bănuît". În ciuda absenței în codurile cu pricina a unei definiții clare a instituției vizate, totuși, nu putem nega existența ei pur conceptuală la diferite etape ale procesului penal.

1.ANALIZA DOCTRINARĂ ȘI NORMATIVĂ PRIVIND BĂNUIALA REZONABILĂ

1.1. Analiza materialelor științifice publicate în Republica Moldova

Constituția Republicii Moldova în art. 1 alin. (3) statuează: „Republica Moldova este un stat de drept, democratic”. Actualmente, caracteristicile *stat de drept, stat democratic* declarate nu reflectă realitatea, ele pot și trebuie interpretate, susține autorul D. Baltag, ca obiective strategice spre care tinde țara noastră [7, p.171].

Susținem opinia autorului B. Negru, care opina că Constituția Republicii Moldova nu stipulează expres scopul statului nostru, însă el trebuie dedus din dispozițiile acesteia [8, p.136].

Staul de drept reflectă coexistența celor două entități sociale distincte, dar nedisociabile, care sunt statul și dreptul, a raporturilor lor reciproce manifestate ca relații dintre putere și normativitate – prima cu tendință spre dominare și supunere, cealaltă – ca tendință de frânare și ordonare. În condițiile contemporane ale răsturnării regimurilor totalitate, care au durat câteva generații și care au introdus modificări radicale în toate structurile societății și în viața oamenilor, reorganizarea acestor societăți pe baze democratice a reactualizat conceptul statului de drept, ca unică alternativă viabilă a dezvoltării sociale în conformitate cu valorile autentice ale societății contemporane din statele democrate dezvoltate. În acest context, statul de drept poate fi apreciat ca un concept politico-juridic ce definește o formă a regimului democratic de guvernământ din perspectiva raporturilor dintre stat și drept, dintre putere și lege, care asigură dominația legii, drepturile și libertățile fundamentale ale omului [9, p.117].

Considerăm corectă opinia autorului B. Negru, care consideră că atât fenomenul statului de drept, cât și regimul politic democratic își afirmă manifestarea socială prin intermediul anumitor exigențe, printre care și prezența unei justiții independente. Identificarea unei justiții independente, în condițiile statului de drept contemporan, se explică prin tendința generală a societății spre echitate și dreptate. Capacitatea soluționării diferitor categorii de litigii, atribuită instanțelor, explică atenția și interesul social, politic, juridic, doctrinar și praxiologic față de fenomenul justiției în manifestarea sa socio-juridică [10, p.18].

Astfel, justiția contemporană, prin aprecierile de calitate ce-i sunt atribuite, demonstrează manifestarea regimului democratic.

La etapa actuală de dezvoltare a societății umane, în marea majoritate a statelor procesul de consolidare a unui regim democratic se află într-o dinamică constructivă. Atât doctrina

juridică cât și practica legislativă caută noi aspecte din domeniul justiției ce urmează a fi modernizate în scopul perfecționării regimului democratic și a însuși justiției în manifestarea sa de zi cu zi. Justiția se înfăptuiește în numele legii, anume în acest context, noțiunea de justiție semnifică actul de dreptate realizat de către un magistrat într-un litigiu în care sunt implicate părți cu interese contrarii.

Valorificarea doctrinară în arealul național al instituției bănuiei rezonabile ca valoare fundamentală și determinativă a unui proces penal, a unei societăți și a unui stat de drept este diferită după intensitate și calitate.

În procesul abordărilor doctrinare, întâlnim, tot mai des, cercetări dedicate studiului acestei instituții. Bănuiala rezonabilă este definită în Dicționarul Enciclopedic drept presupunere presimțire, supoziție, atitudine de neîncredere față de cineva sau de ceva, presupunere că cineva are o vină sau o intenție rea; suspiciune [11].

Cu toate acestea, autorii autohtoni n-au reflectat grandoarea și impetuozitatea conceptului de bănuială rezonabilă, acesta din urmă fiind analizat prin prisma instituțiilor de constrângere. Ca exemplu, îi putem cita pe I. Odagiu, A. Andronache, N. Popușoi, care afirmă: „Măsurile procesuale de constrângere, fiind instituții de drept procesual penal, constau în anumite privațiuni ori constrângeri personale sau reale, determinate de condițiile și împrejurările în care se desfășoară procesul penal” [12, p.188-200].

Făcând o interpretare *ad literam* a celor menționate, putem conchide că sintagma „condițiile și împrejurările” marchează supoziția și existența bănuiei rezonabile.

O altă viziune asupra scopului măsurilor de constrângere o prezintă și autoarea A. Cuciurca, care reiterează că măsurile preventive reprezintă acea categorie de măsuri procesuale prevăzute de lege cu caracter de constrângere prin aplicarea cărora organele competente urmăresc împiedicarea bănuitului, învinuitului, inculpatului de a întreprinde anumite acțiuni negative, în scopul bunei desfășurări a procesului penal sau asigurării executării sentinței. Buna desfășurare a procesului penal poate fi compromisă prin ascunderea infractorului, fuga acestuia sau prin actele sale de zădărniciere a aflării adevărului, în acest sens, luarea măsurilor preventive conduce la realizarea scopului de prevenție fie printr-o minimă atingere adusă libertății individuale a bănuitului, învinuitului, inculpatului, fie prin privarea de libertate pe o anumită perioadă de timp sau chiar pe toată durata procesului penal [13, p.158].

Sușinem opinia autorului I. Dolea, care consideră că: „Măsurile preventive nu sunt categorii de pedepse penale, deși prin gravitatea lor uneori limitează, ca și pedeapsa penală, libertatea persoanei. Acestea se aplică pentru prevenirea unor consecințe ce ar împiedica desfășurarea procesului penal și țin de comportamentul celui acuzat. Măsurile preventive se

aplică numai bănuیتului, învinuitului și inculpatului. Aceste măsuri sunt mijloace de influență psihologică, limitative ori privative de libertate prin care se asigură comportamentul corespunzător al subiectului procesual penal de bază – bănuitul, învinuitul, inculpatul. Aplicarea măsurilor preventive este posibilă numai după începerea urmăririi penale. Procurorul sau judecătorul de instrucție aplică măsurile prevăzute de lege, după caz, în faza de urmărire penală, iar instanța de judecată – în faza judecării cauzei [14, p.149].

Materialele științifice dedicate studiului bănuielii rezonabile publicate în Republica Moldova nu sunt numeroase, dar importanța lor reiese din impactul pe care îl are instituția cercetată asupra decurgerii corecte, juste și echitabile a unui proces penal. Astfel, printre autorii care au acordat o atenție deosebită studierii bănuielii rezonabile este autorul I. Dolea, care tratează această instituție mai mult prin prisma măsurilor procesuale de constrângere și anume prin prisma temeiurilor pentru aplicarea măsurilor de constrângere. Întru confirmarea celor relatate menționăm și susținem opinia autorului citat: „Organul de urmărire penală sau, după caz, instanța de judecată, poate aplica măsuri preventive numai în cazurile în care există suficiente temeiuri rezonabile de a presupune că bănuitul, învinuitul, inculpatul ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală sau de instanță, să împiedice stabilirea adevărului în procesul penal ori să săvârșească alte infracțiuni; de asemenea, ele pot fi aplicate de către instanță pentru asigurarea executării sentinței. Noțiunea „*temeiuri rezonabile*” determină necesitatea existenței unor date care presupun survenirea consecințelor negative indicate în art. 176 CPP. Aceste date pot fi obținute ca rezultat al acțiunilor procesual-penale prevăzute de Titlul IV, Capitolul III al CPP [14, p.149].

Suntem de acord cu părerea unui alt autor autohton, V. Rotaru, care, cercetând problema bănuielii rezonabile, menționa: „Bănuiala rezonabilă este o cerință logică și evidentă, totuși ea este formulată expres, deoarece uneori (atunci când este „foarte necesar”), reprezentanții organelor de drept parcă uită că o astfel de cerință există...” [15, p.69].

Suntem de acord cu poziția autorilor V. Grosu, L. Apostol, I. Ghiorghieș, care susțin ideea conform căreia persistența unei „bănuieli rezonabile” este o condiție *sine qua non* a legalității pentru întreaga perioadă a arestului și, odată dispărută, indiferent de faza procedurală, ea conduce în mod automat la necesitatea revizuirii măsurii preventive [5, p.17].

Întru susținerea ideii menționate vin și opiniile autorilor M. Poalelungi, T. Vizdoagă, D. Sîrcu, care au abordat problema bănuielii rezonabile prin prisma impactului acestei instituții asupra unui drept fundamental al omului și anume dreptul la libertate. Existența unei suspiciuni rezonabile, continuă autorii, că o persoană a comis o faptă încriminată de legea penală este o condiție *sine qua non* pentru reținerea ei. O suspiciune care nu este bazată pe niciun suport

probat sau pe un suport probant insuficient nu se va califica drept suspiciune rezonabilă. Este necesar ca acuzatorul să dispună de un minim de dovezi [16, p.144-145].

Nu suntem de acord cu sintagma: „*un minim de dovezi*”, deoarece impactul instituției cercetate de noi asupra persoanei bănuite este de o amplitudine imensă, ajungând până la limitarea acestuia în dreptul la libertate prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter privativ de libertate, din acest considerent susținem opinia autorului I. Dolea, care reiterează că, pentru existența unei bănuieli rezonabile, procentajul probelor acuzatoare trebuie să prevaleze peste 50% [16, p.146].

Considerăm corectă opinia autorilor M. Poalelungi și D. Sîrcu, care opinează că autoritățile au obligația de a justifica în mod convingător orice perioadă de detenție, oricât de scurtă ar fi ea. Argumentele care pledează în favoarea sau împotriva eliberării nu trebuie să fie generale și abstracte [16, p.147].

Autorii I. Manole, A. Postica și P. Postica, analizând instituția bănuielii rezonabile prin prisma actelor procesuale, au ajuns la concluzia că deseori bănuiala de comitere a unor infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, este confirmată de alte probe decât cele menționate în cadrul art. 167 Cod Procedură Penală, (raporturi de expertiză, documente, înregistrări audio sau video etc.) și, în pofida acestui fapt, persoanele sunt reținute. În procesele verbale de reținere aceste temeiuri se indică formal, fără a fi argumentate, fapt pe care îl considerăm inoportun și care denotă o lipsă de profesionalism și indiferență față de drepturile persoanei bănuite [17, p.10].

Considerăm destul de interesantă poziția autorului I. Dolea, care, în una din lucrările sale menționează: „Noțiunea de acuzat va fi utilizată din momentul: reținerii bănuितului, aplicării unei măsuri preventive față de bănuित, emiterii ordonanței de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuित, fie din momentul punerii sub învinuire. Sub acest aspect, autorul remarcă că asigurarea drepturilor acuzatului în cadrul probatoriului penal se întemeiază pe aceleași principii caracteristice întregului proces penal” [18, p.156].

Susținem poziția autorul I. Dolea, cu privire la egalarea valorii sintagmelor de „bănuială” și „acuzatie”. Totodată, chiar dacă argumentele dumnealui sunt destul de convingătoare și bazate pe Hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului, ideia fiind una foarte inovatoare, la etapa actuală de dezvoltare a Republica Moldova, prin prisma nivelului de cultură juridică și a profesionalismul reprezentanților organelor de drept, o considerăm prematură, deoarece, neînțelegerea până la final a conceptului de „bănuială rezonabilă”, a accepțiunilor acestei instituții, și desigur, a efectelor și limitelor ei de către practicieni, poate crea situația de încălcare flagrantă a drepturilor fundamentale ale cetățenilor.

Susținem opinia autoarei M. Mariț, care analizând instituția bănuiei ca temei al începerii urmăririi penale, reiterează că este important să deosebim noțiunea de „pretext pentru efectuarea măsurilor operative de investigații” și „pretext pentru pornirea cauzei penale”. Ultimul se prezintă, adesea, ca rezultat al primului. Dacă pretextul raporturilor operative de investigații este legat cu suspectarea persoanei de comportament socialmente periculos (ceea ce se stabilește de către organele de drept cu ajutorul mijloacelor speciale: fișele de evidență a serviciului criminologic, a cercetărilor sociale etc.), atunci pretextul pentru pornirea cauzei penale are legătură cu *bănuiala* în săvârșirea sau pregătirea unei fapte concrete socialmente periculoase de către o persoană concretă. Cu toate că și în primul caz *bănuiala* nu comportă un caracter abstract, ci unul concret, însuși comportamentul, în această situație, nu conține neapărat semnele infracțiunii. Totodată, autoarea menționează și alt aspect al problemei: munca privind stabilirea pretextelor pentru pornirea cauzei penale trebuie să fie examinată ca exercitată în afara procesului penal, întrucât bănuiala existentă nu comportă un caracter procesual important. Activitatea agenților și a colaboratorilor privind stabilirea temeiurilor pentru pornirea cauzei penale se exercită deja în cadrul soluționării însărcinărilor procesuale [19, p.238-249].

În această ordine de idei, considerăm corectă opinia autorului A.E. Jalinskii, că există atât cauze generale de drept, cât și procesuale, care condiționează apariția unui sistem de relații realizate în forme procesuale. Procesul, acceptat ca activitate a organelor competente privind pornirea, cercetarea, soluționarea cauzelor penale, activitate efectuată în anumite scopuri, apare numai dacă informația receptată este suficient de importantă întru apariția pretextului prevăzut de legea procesuală și pentru suspectarea persoanei în săvârșirea sau pregătirea infracțiunii. Toate acțiunile ulterioare, îndeplinite în scopul verificării *bănuiei* respective, constituie efectuarea procesului penal. Hotărârea privind aplicarea unui astfel de mijloc o putem raporta la categoria celor social-juridice, care intermediază acțiunea legilor procesuale și penale și care contribuie la realizarea lor, avându-se în vedere complexitatea socială a situației [20, p.156-172].

Suntem de acord cu autoarea M. Mariț, care susține ideea conform căreia cantitatea informației concrete, obținute de organele ce efectuează activitatea operativă de investigații, nu este suficientă pentru apariția „*bănuiei procesuale*” sub forma pretextului pentru pornirea cauzei penale [19, p.238-249].

Cu alte cuvinte, analiza comportamentului socialmente periculos, pronosticul decurgerii lui eventuale și a consecințelor, precum și aprecierea gradului său de pericol necesită un control strict și prin acțiunile ce poartă un caracter de prevenție activă. Artificial se creează nu *bănuiala* importantă din punct de vedere procesual, ci situația care accelerează apariția și manifestarea ei.

În alt caz, reiterează autoarea M. Mariș, apariția premiselor procesuale (înțelese de noi ca legătura între pretext și temei pentru pornirea cauzei penale) se amână pentru o perioadă nedeterminată, ceea ce este destul de periculos pentru dezvoltarea normală a relațiilor sociale [19, p.238-249].

Considerăm că, deși bănuiala presupune aplicarea măsurilor de influență neprocesuală, comportă un caracter important din punct de vedere juridic (întrucât aplicarea unor astfel de măsuri, la fel ca și a celor procesuale, necesită protecția intereselor legitime ale persoanei), semnificație procesuală capătă doar bănuiala în tentativa sancționată penal de săvârșire a delictului care conține semnele componenței de infracțiune.

Autorul T. Osoianu menționa, pe bună dreptate, că procesul penal este o acțiune dinamică, evolutivă, care se manifestă foarte complex, în cadrul căreia au loc un șir de activități, acțiuni mai restrânse (împărțirea procesului penal în mai multe faze și etape). Fiecare dintre ele are menirea să propulseze procesul penal spre atingerea scopului, care este protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și de acțiuni abuzive din partea organelor judiciare, legate de cercetarea infracțiunilor presupuse sau comise, astfel încât orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită conform vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată [21, p.17].

Întru realizarea obiectivelor propuse și pentru a argumenta ipotezele formulate în introducere, am trecut în revistă, supunând unei analize minuțioase, cercetările științifice ce se referă la instituția bănuielii rezonabile. Deci, teza de față are ca obiectiv principal cercetarea „bănuielii rezonabile”.

Ne-am propus această temă în virtutea circumstanțelor doctrinare, normative și factologice ale instituției nominalizate. Analizând materialele științifice consacrate bănuielii rezonabile, nu putem omite faptul că instituția bănuielii rezonabile este o instituție relativ nouă pentru Republica Moldova, nu negăm existența ei, ci doar lipsa atenției științifice față de o instituție ce are menirea de a schimba statutul juridic procedural al persoanei, ce se numără printre cauzele aplicării măsurilor de constrângere față de individ și a procedurilor probatorii, și care stă la baza și creează fundamentul, temeiul pornirii urmăririi penale.

Bănuiala rezonabilă, la momentul actual de dezvoltare a legislației procedural-penale, se află într-o izolare doctrinar științifică, acest fapt se datorează faptului că pînă în prezent, conceptul studiat nu reprezenta una dintre cele mai dese cauze a condamnării țării noastre la CEDO.

Atât legiuitorul cât și cei ce se întîlnesc cu conceptul de bănuiala rezonabilă în practică, nu i-au acordat atenția cuvenită. Însă, ce ne-a determinat pe noi să alegem și să examinăm

această instituție este tocmai faptul că în doctrina de specialitate lipsesc studii, din punct de vedere al teoriei procesual-penale, care să ne formează o viziune unitară și esențială asupra instituției cercetate. Cel mai elocvent exemplu în acest sens este practica deficientă de motivare a mandatelor de arest și a prelungirilor, unde termenii utilizați în hotărârile judecătorești sunt deseori abstracte, cu citarea generală a normelor din CPP, dar care nu reflectă în detaliu situația individuală a persoanei plasate în detenție. În consecință, aceste situații duc la un arest nejustificat, unde, deși legea procesual-penală prevede o serie de elemente justificative (cum ar fi spre exemplu, „riscul evadării” sau „interferența în actul de justiție”) judecătorul și procurorul nu le dezvoltă în hotărârile sale cu referire la circumstanțele individuale.

În viziunea jurisprudenței Curții Europene acest aspect nu conduce la concluzia că legislația este incompatibilă, ci modalitatea de aplicare a legislației ridică semne de întrebare în orice caz, chiar dacă, nu este pusă la îndoială calitatea legii de către Curtea Europeană, asigurarea unei coerențe în practici de aplicare a legislației poate fi și trebuie să fie în mai multe situații garantată prin modificarea corpului legislativ. Această cale este impusă pentru a obliga practicianul (fie judecătorul, fie procurorul, fie alt participant la procesul de arest) să-și schimbe atitudinea și să se conducă expres de norma națională potrivit raționamentului izvorât din jurisprudența Curții Europene. Cu alte cuvinte, pentru a modifica practici de aplicare a legislației este deseori necesar de a o modifica, în sensul de a face mult mai clară și detaliată pentru a direcționa mersul aplicării practice spre compatibilitate a practicilor [5, p.14].

Problema bănuelii rezonabile nu se limitează doar la atitudinea suspicioasă a organului față de un posibil subiect, ea cuprinzând și aspecte gnosiologice legate de fenomenele juridice pe care le implică rezonabilitatea bunuiei. Cercetarea conceptului de bănuială rezonabilă este, însă, îngreuiată de complexitatea și caracterul plurisemantic al termenelor „bănuială” și „rezonabilitate”. Bănuiala ia naștere din propria convingere a organului abilitat, convingere ce reiese din materiale studiate, din probele existente și corect administrate.

În materie de studii dedicate instituției bănuelii rezonabile, Republica Moldova nu excelează, regăsim, totuși, autori ce se preocupă de problematica dată într-un context mai larg sau mai restrâns, fiind vorba, în special de I. Dolea, V. Rotaru, V. Grosu, M. Poalelungi ș.a.

Lucrările autorilor naționali din care ne-am inspirat în procesul studierii instituției bănuelii rezonabile, în general, sunt: D. Sîrcu, T. Vizdoagă, M. Poalelungi, I. Dolea, I. Postica, P. Postica, I. Manole, L. Apostol, I. Ghiorgheș, I. Odagiu, A. Andronache, N. Popușoi, I. Sedlețchi, D. Roman, T. Osoianu, Gh. Avornic, Gh. Costache, B. Negru, D. Baltag și alții.

1.2. Analiza materialelor științifice publicate în alte state

Infrațiunea este temeiul juridic al răspunderii penale, iar pentru a soluționa conflictul apărut între stat și infractor este necesară o activitate succesivă din partea statului, de aceea, în orice stat există organe competente în soluționarea cauzelor penale. Activitatea instanțelor de judecată în soluționarea conflictului de drept penal este principală, dar imposibilă în perioada modernă, fără o activitate premergătoare judecării (activitatea prin intermediul căreia atât statul cât și cei vizați se ciocnesc cu instituția bănuiei rezonabile) de descoperire a infracțiunii, de identificare a infractorilor și de administrare a probelor în scopul tragerii la răspundere penală a celor vinovați. Pentru realizarea justiției nu este suficientă doar activitatea de sine stătătoare a organelor competente, în aceste acțiuni sunt atrase și participă persoane cu drepturi și obligații procesuale ce decurg din săvârșirea infracțiunii, prin urmare, justiția penală constituie o parte componentă a unei activități mai vaste și complexe, care este procesul penal [22].

Autorul I. Humă menționa că legalitatea nu se poate reduce doar la acțiunea de asigurare a respectării legilor, chiar dacă ele sunt cele mai importante acte normative, ci ea vizează deopotrivă și respectarea altor acte de subordonare legii (decrete, hotărâri, instrucțiuni), care sunt, sub aspectul efectelor și forței lor juridice, tot la fel de obligatorii ca și legile [23, p.23].

Bănuiala rezonabilă reprezintă acea instituție a teoriei dreptului procesual penal, care, la momentul de față, ridică cele mai multe întrebări atât la practicieni cât și la teoreticieni din toate statele ce se declară democratice. La etapa actuală, instituția aleasă de noi ca obiect de cercetare, nu are o conceptualizare univoc acceptată, atât la nivel național cât și pe arena internațională, fapt ce duce la apariția unui adevărat abuz de drept din partea ambelor părți la procesul penal.

În cazul abuzului de drept, drepturile, libertățile, competențele, atribuțiile conferite de lege subiecților nu sunt exercitate cu bună-credință, încălcându-se spiritul legii, intenția legiuitorului – finalitățile normelor juridice [8, p.441].

După cum am menționat și am argumentat anterior, instituția bănuiei rezonabile este o problemă conexasă tuturor statelor, din acest motiv, lucrarea de față își propune să cerceteze bănuiala rezonabilă ca pe un element structural al realității juridice, ca pe un concept specific teoriei dreptului procesual penal, ce îmbină trăsăturile particulare ale tuturor instituțiilor cu care interacționează.

Efectuând o analiză a materialelor științifice dedicate bănuiei rezonabile în alte state, ni s-a părut oportun să începem cu analiza situației, în materia supusă cercetării, din România.

Doctrina română în procesul de studiere a instituției bănuiei rezonabile s-a ciocnit cu o multitudine de probleme de ordin obiectiv și subiectiv. Însăși denumirea acestei instituții a

provocat multe controverse. Instituția bănuiei rezonabile este definită pentru prima dată în Codul de procedură penală al României din 1968, desigur folosindu-se sintagma de ”temeiuri concrete”, sau „indicii temeinice”, care definite ca atare, întrunesc condițiile bănuiei rezonabile, în forma și complexitatea ei actuală.

Autorul D. Ionescu, referindu-se la măsurile procesuale (existența cărora depinde de existența bănuiei rezonabile), menționa: „Măsurile procesuale sunt mijloace de constrângere folosite de organele judiciare pentru:

- garantarea executării pedepsei;
- garantarea reparării pagubei produse prin infracțiune;
- asigurarea îndeplinirii de către părți a obligațiilor procesuale [24, p.56].

Autorul D. Ciuncan, abordând problema sus relatată, concluzionează că Vechiul Cod de procedură penală al României îi cerea procurorului probe sau, în mod excepțional, indicii temeinice că persoana suspectată a comis o infracțiune gravă. Noțiunea de probă, continuă autorul, este clară și nu necesită explicații complicate, definiția din DEX fiind suficientă: „Confirmare a unui adevăr, dovedire; dovadă, semn, mărturie în sprijinul cuiva sau a ceva”. Cuvântul-cheie care definește proba este dovada. În lipsa unei probe, Vechiul Cod de procedură penală îngăduia, totuși, arestarea într-o anchetă incipient, dacă procurorul avea în dosar măcar indicii temeinice. Cuvântul „indiciu” vine din latinescul „indicium” și înseamnă „Semn (aparent), după care se deduce existența unui lucru, a unui fenomen”, iar în limbaj juridic - „Faptă, împrejurare, situație, care, privită în legătură cu alte fapte, împrejurări sau situații, poate servi ca probă într-un proces”. Deci, indiciul, deși are o caracteristică specifică aparenței, este o faptă, ceva concret, care poate fi coroborată cu alte situații din dosar, care pot sugera că ne-am afla în fața unei probe! Dar, pentru a preveni folosirea ca indiciu a oricăror elemente aleatorii găsite la locul faptei, legiuitorul cerea ca aceste indicii să fie temeinice. Adjectivul „temeinic” are la bază subst. „temei”, ce vine din limba greacă „θεμέλιον”, care înseamnă „temelie, fundament, bază, esență”. Ca atare, adjectivul „temeinic” se definește, la rândul său, ca „solid, serios; cu temeinicie, decisiv, esențial, fundamental, hotărâtor, important”. Un sinonim al lui este adj. „convingător” care, în limbaj juridic, lămurește și mai bine conținutul cuvântului „temeinic” [25].

Codul de procedură penală al României [26] a înlocuit în mod paradoxal prevederile vechiului Cod, deși acelea respectau litera și spiritul textului constituțional. Concret, în locul indicilor temeinice se cer acum doar suspiciuni rezonabile pentru ca un cetățean aflat încă în anchetă să fie reținut! Întreaga expresie „suspiciune rezonabilă” se dovedește a fi, în viziunea autorului D. Ciuncan, opinie cu care suntem de acord, doar o formulă grosieră, ale cărei sensuri

e greu să le găsim pentru a înțelege de ce ea poate să ducă la reținerea cuiva. Același autor se întreabă, dacă ne poate spune vreun magistrat ce o fi aia „bănuială cuminte” sau „presupunere cumpănită”, așa încât expresia „indicii temeinice” să fie înlocuită cu astfel de barbarisme precum suspiciunea rezonabilă? Mai ales în texte de acest fel, în care limbajul trebuie să fie extrem de clar, astfel încât să nu permită interpretări ce pot duce la abuzuri care să limiteze libertatea unui om! [25].

Doctrina franceză, abordând problema bănuielii rezonabile, începe cu: *Praesumptio Juris*, adică prezumția legală - prezumția legală este o dovadă în favoarea acuzatului. „Orice îndoială rezonabilă este un efect, nu o cauză, ce trebuie dovedită” [27, p.10].

Constituția Statelor Unite ale Americii este legea supremă a Statelor Unite ale Americii, a fost concepută între 21 februarie și 17 septembrie 1787, fiind definitivată în 17 septembrie 1787, odată cu adoptarea sa de către Convenția Constituțională a Statelor Unite ale Americii care a avut loc în Philadelphia, Pennsylvania, urmând ca să intre în vigoare în ziua de 4 martie 1789, a servit ca model multor națiuni. Astăzi, Constituția Statelor Unite este cea mai veche constituție de tip federal din lume, fiind efectiv în vigoare de peste 228 de ani. În același timp, este cea mai veche constituție scrisă din lume care funcționează neîntrerupt de la adoptarea sa. Constituția SUA în cadrul celui de-al patrulea amendament, cu titlul „Amendamentul IV. Protecția împotriva perchezițiilor și confiscărilor nemotivate”, prevede: „Dreptul persoanei de a se simți în siguranță în ceea ce privește persoana, domiciliul, documentele și bunurile sale, împotriva perchezițiilor și confiscărilor nemotivate nu poate fi încălcat; și nu vor fi emise mandate decât pe baza unor motive întemeiate de suspiciune, coroborate cu jurământ sau declarație și menționând cu precizie locul care urmează să fie percheziționat și persoanele sau obiectele care urmează să fie reținute” [28], conchidem că anume din acest moment ia naștere și conceptul de bănuială rezonabilă la nivel internațional.

În anul 1968, Curtea Supremă de Justiție a SUA, a adoptat o decizie în cazul *Terry v. Ohio*, această cauză a stabilit că poliția trebuie să se bazeze pe bănuiala rezonabilă în momentul aplicării față de individ a cărorva acțiuni, începând cu reținerea și terminând cu aplicarea unor măsuri de constrângere mai aspre [29].

Curtea Supremă a Canadei, referindu-se la conceptul de bănuială rezonabilă menționa: „Suspiciunea rezonabilă trebuie să fie evaluată în lumina tuturor circumstanțelor. Evaluarea trebuie să se bazeze pe fapte, faptele trebuie să fie flexibile și acumulate în baza bunului simț, și a experienței de zi cu zi. O combinație de factori nu este suficientă pentru a justifica o suspiciune rezonabilă, atunci când, pur și simplu, echivalent cu suspiciunea rezonabilă, ne referim la condamnarea a prea multor oameni nevinovați. Coroana are sarcina de a dovedi că faptele

vizibile obiectiv dau naștere la suspiciuni rezonabile, astfel încât o persoană rezonabilă ar avea suspiciuni rezonabile de prezumție de activitate criminală” [30].

Doctrina rusă tratează instituția bănuielii rezonabile începând cu secolul XVIII, anume în acea perioadă apar primele tratate ce abordează acest subiect. În prezent doctrina rusă definește conceptul de bănuială rezonabilă ca o concluzie retrospectiv de prognozare, concluzie ce se bazează pe fapte concrete și care au un caracter verificabil. Aceeași doctrină atrage atenția asupra faptului că un concept real al bănuielii rezonabile nu poate fi creat. Este imposibil de a elimina îndoielile în determinarea exactă a gradului de probabilitate, dovedirea rezonabilității bănuielii nu se bazează pe date cantitativ matematice. Verificarea rezonabilității unei bănuieli în instanță reprezintă acea probă de turnesol, în urma căreia mai există încă o posibilitate de analizare a probelor, a gradului de adecvare a motivelor ce stau la baza apariției bănuielii, fapt necesar pentru evitarea unei condamnări nejustificate [31, p.277-278].

Actuala lege procesual-penală a Federației Ruse nu scoate în evidență punctele de referință de unde începe bănuiala, nu oferă un act juridic prin care unei persoane i se atribuie statutul de bănuیت, nu conține data exactă de începere a perioadei de bănuire și nu prevede forma de eliberare a persoanei de sub statutul bănuielii în cazul neconfirmării ei [31, p.278-279].

Pentru prima dată instituția bănuielii rezonabile a fost menționată în lucrările semnate de L. Frank (1963), L.M. Korneeva (1971), A. M. Larin (1976). În anul 1989, N.A. Kozlovski a susținut teza despre „Suspiciunea procesului penal sovietic”, unde, pentru prima dată, a fost efectuată o analiză minuțioasă și în profunzime a acestei instituții. Autorul L.V. Franc, definind instituția bănuielii rezonabile, scria: „Bănuiala este hotărârea investigatorului cu privire la relația dintre circumstanțele cunoscute și un individ, hotărâre ce se bazează pe fapte concrete și convingeri profesionale, dar și pe fapte încă neverificate, fapte care ar încredința individul într-o comiterea unei infracțiuni, păstrând desigur, o rată a probabilității” [32, p.63].

Autoarea L.M. Korneeva abordează instituția bănuielii rezonabile prin prisma a trei sensuri [33, p.61]:

- ca o caracteristică psihologică a conștiinței investigatorului care determină atitudinea lui subiectivă față de caz;
- ca un concept criminalistic, folosit în alegerea motivelor comiterii infracțiunii și înaintarea de versiuni;
- ca o categorie procesuală.

Autorul A.M. Larin abordează bănuiala rezonabilă prin prisma criminalisticii și procedurii penale. El considera că, sub aspect criminalistic, bănuiala este concluzia, versiunea despre

subiectul ce a comis infracțiunea, iar în sens procesual, bănuiala este concluzia reieșită din mai multe versiuni, ce se bazează pe elemente prevăzute de legislație [34, p.140-141].

Autorul I.A. Panteleev, în lucrarea „Bănuiala în procesul penal al Federației Ruse” stipula: „Ca rezultat al imperfecțiunilor existente în legislația procesual-penală din Federația Rusă, au de suferit ambele părți implicate în procesul de bănuire, și organul de urmărire penală, și persoana bănuită. Organul de urmărire penală completează vacuumul juridic existent prin metode și mijloace generate de practică și care, de cele mai multe ori, nu asigură eficacitatea activității procesual-penale și nu corespunde cerințelor actuale de protecție a drepturilor și intereselor individului. Bănuitul, la rândul său, se confruntă cu toate trăsăturile specifice ale organelor de „forță” posibile din punct de vedere arbitrar” [35, p.10].

Situația creată în Federația Rusă este rezultatul, susține autorul menționat, moștenirii sovietice. Doctrina juridică sovietică era ideologic orientată doar într-o singură direcție de cercetare - „de la drept la practică”, încercând să explice imensa diversitate a vieții din perspectiva legislației în vigoare. Această abordare, susține I.A. Panteleev, a fost, în mare măsură, sortită eșecului și, mai presus de toate, din cauza metodologiei. Legiuitorul sovietic, studiind problema bănuiei rezonabile în mod arbitrar, a formulat în art. 52 CPP a URSS conceptul de bănuie, rămânând complet indiferent față de principalul aspect și anume – bănuiala. Ca urmare, atât teoria cât și practica au mers pe ideea: *bănuie* – *bănuială*, în timp ce imaginea reală a acestei părți a procedurii penale cere a fi reprezentată schematic metodologic diametral opus - „de la bănuială la bănuie” [35, p.10-11].

Autorul I.V. Petrov consideră că o contribuție semnificativă în studiul diferitor aspecte ale bănuiei o au lucrările mai multor savanți, care în diferite perioade de timp, au studiat statutul juridic al suspectului și, deci, și a suspiciunii ca atare, a situației juridice în ceea ce privește problemele cu care se ciocnește procesul penal când interacționează cu instituția dată, detenția, utilizarea unor măsuri coercitive: M.N. Gaidishevoi, V.N. Grigorieva, A.P. Gusikova, S.P. Efimichev, N.P. Efreomova, L.G. Lipnik, D.E. Oborin, N.E. Petrov, V.G. Ulianov, A. Fedotchenko ș.a. Apreciind importanța lucrărilor acestor autori, care a servit ca bază teoretică a acestui studiu, ar trebui remarcat faptul că cele mai multe dintre ele, fiind scrise în perioada legislației de procedură penală sovietică, și-au pierdut parțial din relevanța lor. La etapa actuală savanții cercetează doar elementele de bază ale suspiciunii în activitatea pe probleme conexe. Toate acestea sunt o necesitate obiectivă pentru un studiu sistematic și o analiză a bazelor teoretice și practice ale suspiciunii în procedura penală internă [36, p.2].

Autorul A.S. Epaneshnikov menționa: „Suspiciunea în procesul de deconspirare a criminalității, în faza preliminară de investigare, este etapa de cunoaștere a adevărului în cauză și

o etapă ce duce la apariția bănuțului. Cu toate acestea, simpla suspiciune a investigatorului despre comiterea infracțiunii de un individ anume nu reprezintă o certitudine a apariției la individul dat a statutului de bănuț [37, p.40].

Autorii L.G. Tatianina și K.G. Bîkova atrag atenția asupra faptului că funcția bănuțelii rezonabile (suspiciunea) ca instituție procesual-penală se manifestă prin două forme [38]:

- în cazurile în curs de investigare, sub formă de anchetă;
- în cazurile investigației preliminară.

Sușținem opinia autorului N.A. Kozlovski, care afirmă ca bănuțala rezonabilă în sens procesual-penal reprezintă o formă specială de implicare a persoanei la comiterea infracțiunii, implicare manifestată printr-o concluzie preliminară a organului abilitat și înscrisă într-un act procesual penal în care este indicat despre probabilitatea implicării lui la comiterea faptei date și necesitatea atragerii lui în sfera relațiilor procesual-penale în calitate de bănuț [39].

Considerăm că această afirmație este cea mai aproape de realitatea juridică.

Autoarea O. Kaplina, în lucrarea: „Suspiciunea în procedura penală – concept și esență”, menționează că înțelegerea esenței instituției date nu reprezintă, la momentul actual, un vid științific, suspiciunea sau bănuțala a fost studiată sub diferite forme de mai mulți autori, printre care: V.I. Dorokhov, Z. Enikeev, M.V. Zhohin, S. Zinatulin, L.M. Korneeva, A. Larina, I. Petrov, A.V. Pobedkin ș.a [40, p.238-242].

Cu toate acestea, continuă autoarea, oamenii de știință au investigat problema suspiciunii mai mult prin prisma suspectului și a statutului său procesual. În plus, adoptarea noului Cod de procedură penală a Ucrainei a schimbat semnificativ procedura de dobândire a statutului de suspect, la baza lui fiind pusă instituția suspiciunii, care este punctul de pornire al urmăririi penale împotriva suspectului [40, p.238-242].

Autoarea O. Kaplina identifică următoarele caracteristici de bază ale suspiciunii [40, p.238-242]:

- suspiciunea apare și se formează doar după ce sunt adunate destule date și probe necesare pentru începerea investigației, dar și a altor acțiuni procesuale;
- suspiciunea are putere legală doar dacă ea a apărut la persoanele ce efectuează investigația;
- suspiciunea trebuie să fie mereu obiectivă (rațională), deoarece ea nu se bazează pe convingerea internă a investigatorului, ci este formată pe baza probelor colectate;
- suspiciunea reprezintă mai mult o concluzie preliminară de implicare a unei persoane la comiterea unei infracțiuni;

- suspiciunea trebuie să fie justificată conform legii.

Legiuitorul ucrainean a introdus și sintagma „*notificare de suspiciune*”, care apare la o anumită etapă a investigațiilor preventive, poate dispărea pe parcursul investigației, sau poate continua până la aplicarea răspunderii penale față de infractor.

Un alt autor care a studiat problema bănuielii rezonabile este C.D. Volkov, care consideră că suspiciunea rezonabilă este un criteriu de restricții legale privind dreptul la libertate și la siguranță în cadrul procedurilor penale [41, p.75].

Instituția bănuielii rezonabile la momentul actual, este mai intens studiată ca niciodată, deoarece existența temeiurilor concrete, precum și justificarea de fapt și de drept a „bănuielii rezonabile”, presupune existența faptelor sau a informației care ar putea convinge un observator obiectiv, precum că persoana ar fi putut săvârși infracțiunea și regula potrivit căreia caracterul „rezonabil” va depinde de toate circumstanțele în ansamblu. Totuși, nivelul necesar al bănuielii rezonabile pentru aplicarea reținerii de către judecător este mai mic decât gradul de convingere al judecătorului cerut pentru pronunțarea unei sentințe de condamnare, și datele de fapt care trezesc bănuială pot să nu fie de aceeași valoare cu cele necesare pentru punerea persoanei sub învinuire sau justificarea condamnării [42, p.18].

1.3. Evoluția cadrului normativ național privind bănuiala rezonabilă

Oportunitatea înfăptuirii reformei judiciare și de drept în Republica Moldova a fost dictată de un șir de factori de ordin juridic și organizațional. Constituția Republicii Moldova în vigoare și alte legi noi au instituit noi raporturi și organisme statale în sistemul judiciar. Aceste reglementări impun altă mentalitate, cadre noi cu o pregătire care să difere substanțial de cea anterioară. Reforma sistemului judiciar și de drept în Republica Moldova a fost inițiată încă la începutul anilor 1990, țara noastră fiind, în acest sens, printre primele din fostele republici ale U.R.S.S., dar, cu regret, menționăm că la momentul actual această reformă încă nu este definitivată [43].

Strategia de Reformare a Sectorului Justiției 2011-2016 a fost aprobată prin Legea nr. 231 din 25 noiembrie 2011. Obiectivul general al Strategiei de reformare este edificarea unui sector al justiției accesibil, eficient, independent, transparent, profesionist și responsabil față de societate, care să corespundă standardelor europene, să asigure supremația legii și respectarea drepturilor omului și să contribuie la asigurarea încrederii societății în actul de justiție [44].

Obiectivele specifice ale Strategiei sânt următoarele [44]:

- consolidarea independenței, responsabilității, imparțialității, eficienței și transparenței sistemului judecătoresc;
- eficientizarea procesului de investigație prejudiciară în vederea garantării respectării drepturilor omului, asigurării securității fiecărei persoane și diminuării nivelului de criminalitate;
- ameliorarea cadrului instituțional și a proceselor care asigură accesul efectiv la justiție: asistența juridică efectivă, examinarea cauzelor și executarea hotărârilor judecătorești în termene rezonabile, modernizarea statutului unor profesii juridice conexe sistemului justiției;
- promovarea și implementarea principiului toleranței zero pentru manifestările de corupție în sectorul justiției;
- implementarea unor măsuri prin intermediul cărora sectorul justiției ar contribui la crearea unui climat favorabil dezvoltării durabile a economiei;
- asigurarea respectării efective a drepturilor omului în practicile și politicile juridice;
- coordonarea, stabilirea și delimitarea atribuțiilor și responsabilităților actorilor principali din sectorul justiției, precum și asigurarea dialogului intersectorial [44].

Ca răspuns la problemele impuse a fi rezolvate de Strategia de Reformare a Sectorului Justiției 2011-2016, Ministerul Justiției, în anul 2014, publică studiul de compatibilitate: „Arest și măsurile preventive și privative de libertate. Compatibilitatea cu prevederile Articolului 5 din Convenția Europeană a drepturilor omului și jurisprudența relevantă a Curții Europene a drepturilor omului”. Scopul studiului este analiza compatibilității legislației și a practicilor de aplicare a măsurilor preventive în procesul penal, și, în special, a arestului (care include ambele forme ale sale – arest preventiv însoțit de detenție și arest la domiciliu), cât și a altor măsuri privative de libertate în măsură să fie tangente sau asimilate detenției preventive (spre exemplu măsura procesuală de constrângere – reținerea)[5, p.18].

Deși analiza legislației procedurale vechi (în special CPP, aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 24 martie 1961 (Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești, 1961, nr.10, art.42) – în continuare „CPP vechi”) nu este obiectul direct al prezentului studiu, totuși, o examinare comparativă a legislației procesuale penale noi și celei vechi se impune. Această analiză comparativă este menită să ofere mai multă claritate compatibilității legislației actuale și să observe care din aspecte s-au păstrat în eventualitate și care pot avea un caracter arhaic ori nu mai sunt necesare. CPP vechi a fost esențialmente modificat în partea procedurilor de aplicare a măsurilor privative de libertate după ratificarea de către Republica Moldova a Convenției Europene. Acesta fost modificat în 1994, ulterior în 1996, 1998, 2001, esențialmente în partea

normelor care prevedeau procedura măsurilor privative de libertate, instituind, în principal, următoarele standarde, cum ar fi [5, p.8]:

- aplicarea arestului doar în temeiul unui mandat judecătoresc (comparativ cu prevederile vechi care ofereau acest drept și procurorului în proces);
- instituirea unei proceduri mai clare de contestare a mandatelor de arest și a prelungirilor acestuia;
- posibilitățile de reținere pe un termen scurt, dar nu mai mult de 3 zile ori 72 de ore, a persoanei, cu aducerea ulterioară a acesteia în fața unui judecător;
- obligațiile de comunicare a drepturilor și naturii acuzațiilor aduse persoanelor reținute/arestate și alte garanții minime încorporate în Articolul 5 din Convenție[5, p.8].

În principiu, spre exemplu, art. 6 din CPP vechi a urmărit logica Articolului 5 din Convenție, declarând prezumpția libertății și instituind cazuri când o persoană poate fi privată de libertate, plus garanții minime care se aplică în această procedură. În linii generale, normele CPP vechi prevedeau garanțiile inerente Articolului 5 pentru a evita aplicarea reținerilor arbitrare sau incommunicado, ori internări fără a aduce prompt la cunoștință acuzațiile. Totuși, procedura aplicării acestora era mult prea arhaică și formală, fără anumite explicații clare cu privire, *spre exemplu*, la rolul apărării în procesul judiciar de aplicare aresturilor, termenii de examinare a recursurilor cu privire la reținere, aplicarea a aresturilor de către judecători de jurisdicție comună, lipsa clarității cu privire la motivele și justificarea mandatelor de arest și a hotărârilor care dispun aplicarea acestora, lipsa măsurilor alternative arestului, etc. Pe parcurs, mai multe modificări operate în CPP vechi a urmărit introducerea consecutivă a mai multora din standardele menționate mai sus. Totuși, un aspect a rămas viabil pe parcursul întregii proceduri vechi și anume, în special, chestiunea suspendării nelimitate a termenului de arest preventiv după finalizarea fazei pre-judiciare (pe atunci numită „ancheta preliminară”, odată cu expedierea cauzei penale în instanța de judecată. Prevederile CPP vechi au fost supuse și controlului constituționalității în raport cu Constituția din 1994 în partea relevantă a procedurii de aplicare a arestului (în Hotărârea Curții Constituționale nr.72 din 23.12.1999 despre controlul constituționalității, art. 79 alin. 1, 2, 5 și 6 și art. 79/1 alin. 1 și 2 Cod de procedură penală al Republicii Moldova (Monitorul Oficial, 1-4/1, 06.01.2000). În acea Hotărâre, Curtea Constituțională a examinat mai multe aspecte de compatibilitate constituțională și, în special, posibilitatea prelungirii arestului preventiv peste un anumit termen fără concursul Parlamentului și compatibilitatea procedurii de aplicare/prelungire până la și după faza judiciară. În principiu, Curtea Constituțională a recunoscut constituționale prevederile CPP vechi în speță, având în

vedere redacția art. 25 al Constituției care instituia dreptul Parlamentului de a autoriza prelungirea arestării după 6 luni de zile, dar nu mai mult de 12 luni de zile. Mai mult, Curtea Constituțională a marcat diferența între arest la faza pre-judiciară și cea judiciară, astfel recunoscând, implicit, posibilitatea suspendării termenului de arest după expedierea cauzei penale în instanța de judecată, unde, la moment, termenul de arest se suspenda până la soluționarea fondului acuzațiilor [5, p.8].

Actualul Cod de procedură penală al Republicii Moldova[45] reglementează măsurile procesuale de constrângere în Titlul V. Ținând cont de importanța reținerii ca institut procesual, legiuitorul i-a rezervat acesteia un capitol aparte cu numărul I – REȚINEREA. Art. 165 CPP definește reținerea drept privarea persoanei de libertate, pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 de ore, în locurile și condițiile stabilite prin lege. Reținerea persoanei este o formă legală de privare a libertății, când aceasta este bănuită de săvârșirea unei infracțiuni.

Această măsură procesual-penală rezultă din art. 5 paragraful 1 c) al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului din 4.11.1950 (semnată de Republica Moldova la 13.07.1995, ratificată și în vigoare pentru Moldova de la 12.09.1997), conform căreia orice persoană are dreptul la libertate și siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale: „Dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia”, precum și din art. 25 alin. (3) al Constituției Republicii Moldova care prevede că termenul de reținere nu poate depăși 72 de ore. Termenul de 72 de ore începe a curge din momentul privării de libertate și durează până la eliberarea persoanei sau aplicarea arestării preventive. Locurile unde este reținută persoana sunt izolatoarele de detenție provizorie [46].

Odată cu adoptarea actualului CPP, acesta a modificat neesențial procedura veche de aplicare, prelungire a arestului preventiv, dar a fost îmbunătățit sub aspectul structurii normelor și a tehnicii legislative. Totuși, anumite elemente, ulterior recunoscute deja incompatibile cu Convenția Europeană prin jurisprudența Curții Europene în cauzele îndreptate împotriva Republicii Moldova, au fost păstrate și în noua legislație procedurală. Noul CPP, în principal, a dezvoltat următoarele instituții și a instituit norme mai clare în ce privește [5, p.8-9]:

- instituția reținerii;
- măsurile alternative arestului;
- procedura aplicării și prelungirii;

- termene procedurale;
- rolul părților în proces;
- căile de atac;
- procedurile de revocare etc.

Institutul judecătorului de instrucție a devenit direct responsabil de controlul pre-judiciar al procedurii de aplicare a măsurilor preventive și, în special, fiind abilitat să decidă asupra aplicării și prelungirii acestora. Excepție a constituit doar aplicarea măsurilor non-privative de libertate, care au rămas în competența primară a procurorului, deși judecătorul de instrucție poate să le aplice și direct ca măsuri alternative arestului. Tot judecătorul de instrucție e abilitat să revoce măsurile preventive privative de libertate sau să decidă înlocuirea acestora cu unele alternative. La fel, judecătorului de instrucție i s-a oferit sarcina de verificare a întregii proceduri pre-judiciară denumită în CPP drept faza de urmărire penală. În acest din urmă sens, relevante sunt prevederile care i-au permis judecătorului de instrucție să verifice legalitatea oricăror acte contestabile ale părții acuzării, inclusiv legalitatea unor măsuri procedurale de investigare și procesuale de constrângere. De menționat aici că, deși în termenii generali, judecătorul de instrucție este abilitat să ofere o protecție contra ilegalității procedurii de reținere, în particular această procedură nu a fost prevăzută de noul CPP ca fiind pasibilă controlului judecătoresc. Cu alte cuvinte, reținerea persoanei pentru cele 72 de două ore statutare, până la arestarea acesteia, cădea în sfera de control al legalității mai degrabă a procurorului decât a judecătorului de instrucție. Astfel, procurorul, fiind abilitat să fie informat despre reținere, îi revine sarcina de a decide despre legalitatea sau caracterul justificat al reținerii. Dacă procurorul consideră că reținerea, fie nu este justificată, fie a fost aplicată cu nerespectarea regulilor procedurale, acesta din urmă trebuia să dispună eliberarea imediată a persoanei reținute. Dacă nu, procurorul avea discreția fie de a se adresa cu demers de arestare, fie aplica persoanei reținute o altă măsură non-privativă de libertate fără a se expune asupra legalității reținerii. Judecătorul de instrucție putea fi solicitat să verifice legalitatea reținerii doar odată cu depunerea demersului de aplicare a arestului, deși, în practică, nu întotdeauna judecătorul de instrucție reacționa anume la chestiunea legalității reținerii după cum ar fi fost solicitat de persoana reținută [5, p.9].

Actualul CPP, în general, a păstrat distincția legală între statut de bănuit și învinuit, ambele capacități fiind, în principiu, deosebite doar prin stadiul procedural, actele procesuale prin care se recunoaște acest statut, natura și seriozitatea acuzațiilor (în privința învinuitului, spre exemplu, acuzațiile sunt deja formulate și calificate de partea acuzării într-un mod definitiv și doar de procuror). Deși, din punct de vedere al locului în proces și a drepturilor unei persoane

bănuite comparativ cu cele învinuite, diferențe semnificative nu pot fi observate. În principiu, diferența între statutul de bănuît și învinuit a fost mai degrabă păstrată pentru a balansa interesele instituționale între organele de urmărire penală și procurorul în proces, primelor prin legislația nouă fiindu-le retras dreptul de a pune sub învinuire în favoarea ultimului. Legiuitorul, la data de 29 iulie 2016, vine cu unele modificări și completări ale Codului de procedură penală, și anume în alin. 2 al art.176 se menționează: „Arestarea preventivă și măsurile alternative de arestare se aplică numai persoanei care este învinuită, inculpată de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoarea pe un termen mai mare de un an [47]”.

Respectiv, organelor de urmărire penală, fiind primele care intră în contact cu persoanele suspecte, le era necesară o funcție de acuzare, fie aceasta în forma de înaintare a bănuielilor, fie în forma de aplicare a unor măsuri procesuale de constrângere. Totuși, și în această situație s-a păstrat un paradox exprimat prin faptul că CPP nou a oferit organului de urmărire penală abilitatea de a invoca bănuielile, dar fără a-i oferi posibilitatea de a decide aplicarea măsurilor procesuale de constrângere, cu excepția reținerii. Doar procurorul, putea oricum, să solicite aplicarea arestului preventiv pentru o persoană bănuită, deși el nu decidea asupra naturii și temeiniciei înaintării acuzațiilor ce se bazau doar pe simpla bănuială. Acest paradox a încercat să fie soluționat prin introducerea noțiunii de „bănuială rezonabilă” în textul CPP nou, existența căreia a devenit o condiție însuși pentru începerea urmăririi penale (a se vedea articolul 274 din CPP nou). Totuși, nici această soluție nu a oferit o claritate situației cu justificarea reținerii. După jurisprudența CEDO, în cauza Mușuc, Stepuleac, Cebotari, s-a ivit necesitatea includerii unui asemenea concept în CPP din momentul în care lipsa unei bănuieli rezonabile constituia o încălcare fundamentală a garanțiilor Articolului 5 din Convenție și, deși, poate, din punct de vedere al circumstanțelor cauzei, un arest ar putea fi justificat (motivat) el nu va fi legal, dacă lipsește în general o bănuială rezonabilă că această persoană ar fi comis o infracțiune [5, p.9].

Autorul V. Grosu consideră că bănuială rezonabilă este un concept strâns legat mai degrabă de legalitatea aplicării unei măsuri procesuale de constrângere, în special a celei privative de libertate, și nu este un concept care ar servi pentru temeinicia începerii urmăririi penale în general[5, p.9].

Totuși, în condițiile la momentul relevant, s-a optat pentru a extinde garanția existenței bănuielii rezonabile la faza de începere a urmăririi penale, și nu la momentul decisiv pentru aplicarea ori neaplicarea arestului ori altei măsuri privative [5, p.9].

În acest sens, procurorului i s-a oferit pârghia de a exercita controlului nu numai asupra caracterului rezonabil al bănuielilor, dar și asupra oportunității în general a începerii urmăririi penale, indiferent există ori nu încă la moment un bănuît sau suspect. În acest sens, a fost

relevantă continuarea practicilor de o distincție virtuală între începerea urmăririi penale „pe fapt” și „în privința persoanei”, care se deosebea doar prin faptul că actul de începere a urmăririi penale (fie rezoluția, fie ordonanța ulterior), includea ori nu numele persoanelor suspecte. Această distincție și practicile au generat o serie de interpretări contradictorii, prin întrebări când sunt angajate garanțiile dreptului la un proces echitabil (Articolul 6 din Convenție), din momentul începerii urmăririi penale prin actul în care figurează numele persoanei, sau din momentul când persoanei oficial i se înaintează un act de bănuială [5, p.10].

Cele enunțate de noi fac să suplinim lacuna enunțată prin prezenta lucrare. Desigur, nu ne putem asuma suplinirea completă, totuși, scopul nostru final constă în luminarea situației existente la această etapă din doctrina juridică, sistemul legislativ, care vizează multiple și diverse componente ale bănuielii rezonabile.

Cercetarea oricărei probleme de drept poate pretinde la stabilirea adevărului doar atunci când se axează pe o metodologie adecvată, coerentă și precisă. Anume din acest considerent este foarte important ca, pe lângă alegerea corectă a metodelor de cercetare, acestea să fie și corect aplicate, în scopul identificării esenței instituției analizate, dar și a descrierii legităților ce au dus la apariția și evoluția ei. Astfel, studierea instituției bănuielii rezonabile trebuie să înceapă cu înțelegerea cadrului doctrinar, științifico-juridic și normativ, în limitele cărora și se va efectua cercetarea.

Pentru realizarea scopului propus, am optat pentru metoda bazată pe procedeele de culegere a datelor, anume această vastă documentare ce cuprinde lucrări de specialitate din țară și de peste hotare, ne-a permis să ne creăm o imagine clară asupra instituției analizate, nu doar la etapa actuală, dar și să efectuăm o retrospectivă istorică a ei, fapt ce ne-a permis o înțelegere mai completă a bănuielii rezonabile.

Reflectarea acestor probleme importante a și determinat cercetarea prezentei teze de doctorat.

Scopul și obiectivele tezei constau în cercetarea complexă, conturarea și promovarea unui concept al bănuielii rezonabile desprins din reglementările legislației procesual-penale naționale și susținut cu jurisprudența CtEDO.

Realizarea acestui scop a implicat și realizarea unor obiective, precum:

- analiza legislației procesual-penale naționale și internaționale ce reglementează bănuiala rezonabilă;
- identificarea prin intermediul analizei legislației procesual-penale a unei baze metodologice de studiere a instituției bănuielii rezonabile;
- determinarea semnificației bănuielii rezonabile în cadrul procesului penal;

- identificarea esenței și accepțiunilor bănuiei rezonabile;
- cercetarea bănuiei rezonabile prin prisma temeiului răspunderii penale;
- elucidarea efectelor și limitelor bănuiei rezonabile;
- stabilirea particularităților bănuiei rezonabile în cadrul activității speciale de investigații;
- analiza și caracteristica dreptului la apărare prin prisma bănuiei rezonabile;
- cercetarea jurisprudenței CtEDO în materia bănuiei rezonabile;
- cercetarea jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului privind bănuiala rezonabilă;
- identificarea cauzelor și condițiilor violării dreptului la libertate și siguranță în Republica Moldova;
- analiza și evaluarea reglementărilor privind bănuiala rezonabilă în legislația altor state aparținând diferitor sisteme de drept.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute derivă din analiza minuțioasă, din punct de vedere a legislației procesual – penale naționale și a jurisprudenței CtEDO a conceptului bănuiei rezonabile, în general, și al exprimării sale în diferite etape ale procesului penal, în special, prin intermediul de interacțiune al conținutului și formelor de manifestare a acesteia și delimitarea ei de instituția acuzării, cât și prin prezentarea aspectelor teoretice și practice legate de explicare a bănuiei rezonabile, dar și a elementelor sale componente.

Astfel, în cadrul cercetării au fost supuse unei analize pertinente următoarele aspecte:

- interpretarea științifică a bănuiei rezonabile ca concept generic, forma, esența, principalele caracteristici.
- cercetarea și stabilirea interconexiunilor dialectice de conținut ale bănuiei rezonabile, suspiciunii și motivelor verosimile;
- s-a elucidat majoritatea abstracțiilor teoretice ce constituie baza teoretico–metodologică a definirii bănuiei rezonabile și a altor concepte similare, propunându-se propria definiție;
- s-a determinat baza normativ-juridică pentru realizarea unei imagini clare a situației actuale în domeniul legislativ, ce vizează bănuiala rezonabilă în diferite state ale lumii;
- s-a cercetat un set de abordări teoretice și practice privind examinarea bănuiei rezonabile în contextul corelației dintre dreptul obiectiv și dreptul subiectiv, uzul și abuzul de drept, dreptul subiectiv și al împuternicirilor legale, dar și în contextul realizării dreptului;
- s-a constatat că bănuiala rezonabilă este condiționată de conținutul și obiectivele activității procesual-penale și are ca scop indicarea statutului (a relației juridice) stabilite între organul de urmărire penală, pe de o parte, și cetățeanul, pe de altă parte, în cursul investigației

preliminare în implicarea persoanei la infracțiunea în circumstanțe care exclud posibilitatea de a fi acuzat;

– geneza bănuielii rezonabile, adică procesul de formare a acesteia, legalizarea și verificarea într-un anumit caz penal este un sistem logic de etape succesive, ce includ:

- primirea unei informații;
- analiza ei juridică;
- formarea bănuielii, adică identificarea elementelor sale componente: fapta criminală, comiterea acesteia de o persoană concretă și, desigur, vinovăția acestei persoane;
- realizarea formală a bănuielii;
- verificarea bănuielii în scopul confirmării sau neconfirmării ei.

– bănuiala rezonabilă reprezintă un element de bază în cadrul institutului procesual–penal de atragere a persoanei la răspundere penală, deținând locul unei etape preliminare și jucând rolul unei ipoteze rezonabile cu privire la comiterea infracțiunii de persoana dată. Bănuiala rezonabilă are unele proprietăți comune cu acuzația:

- înaintarea față de bănuît a bănuielii, care, de facto, reprezintă afirmarea din partea organelor de drept a implicării la comiterea faptei, cu indicarea încadrării juridice a ei;
- existența unui statut special – cel de bănuît, cu o poziție procesuală ce are multe similitudini cu cel de acuzat;
- posibilitatea aplicării bănuîtitului a unor măsuri de constrângere;
- dreptul bănuîtitului, la fel ca și al acuzatului, la apărare.

– motivele bănuielii sunt datele reale (informații), indicând implicarea unei persoane la comiterea crimei. În cadrul procedurii penale temei pentru apariția unei bănuieli rezonabile sunt: referința la o persoană în decizia pentru pornirea urmăririi penale, autodenunțul, prezența în cauza penală a probelor ce indică spre individ ca participant al unei infracțiuni, existența unor alte date ce dovedesc implicarea individului la comiterea infracțiunii;

– s-au făcut unele concluzii și recomandări prezentate parțial în contextul capitolelor, dar mai ales la finele lucrării, privind eficientizarea activității procesual–penale la etapa bănuirii, fapt ce demonstrează existența unor probleme actuale și necesitatea de a cerceta ulterior această instituție juridică.

1.4. Concluzii la Capitolul 1

În urma unei analize sistematice și complexe a surselor doctrinare și a suportului normativ și juridic de ordin național și internațional, în ceea ce privește problema abordată de noi

în cadrul prezentei lucrări, atenția s-a axat pe interacțiunea dintre conceptul de „bănuială rezonabilă” și fenomenul justiției, avem posibilitatea, astfel, de a elucida anumite concluzii de referință, concluzii ce reies din obiectivele propuse.

Conceptul de „bănuială rezonabilă” se regăsește practice, în toate ramurile de drept, desigur, cu mici diferențe în modalitățile de abordare, fapt din care se deduce importanța și actualitatea temei noastre de cercetare. În procesul de cercetare a acestui concept ne axăm, în primul rând, pe planul faptic, adică pe studiu de caz, pe transpunerea în practică a normelor juridice deja existente și explicarea în planul juridic al necesității urgente de adoptare și implementare corectă a modificărilor legislative ce se cer în mod imperativ.

În concluzie am vrea să menționăm că instituția „bănuielii rezonabile” în dreptul intern nu a fost univoc interpretată și înțeleasă pe parcursul diferitor perioade istorice. Evident că întrebările și răspunsurile ce preocupau specialiștii din domeniu, în explicarea acestui concept, depindeau în mare măsură de epoca, tradițiile școlii juridice, volumul de informații existent, precum și de un șir de alți factori concreți, care direct sau indirect determină geneza ideii de „bănuială rezonabilă”.

Rezumând cele expuse în Capitolul 1, concluzionăm următoarele:

1. Analizând materialele științifice consacrate bănuielii rezonabile, nu putem omite faptul că instituția bănuielii rezonabile este o instituție relativ nouă pentru Republica Moldova, noi nu negăm existența studiilor existente, ci doar lipsa atenției științifice cuvenite față de o instituție ce se numără printre principalele cauzele ale pornirii urmăririi penale și a aplicării măsurilor de constrângere față de individ. Materialele științifice dedicate studiului bănuielii rezonabile publicate în Republica Moldova nu sunt numeroase, dar importanța lor reiese din impactul pe care îl are instituția cercetată asupra decurgerii corecte, juste și echitabile a unui proces penal.

2. Instituția bănuielii rezonabile, la momentul actual, este mai intens studiată ca niciodată atât în dreptul intern cât și la nivel internațional, deoarece existența „bănuieli rezonabile”, presupune existența faptelor sau a informației care ar putea convinge un observator obiectiv, precum că persoana ar fi putut săvârși infracțiunea și regula potrivit căreia caracterul „rezonabil” va depinde de toate circumstanțele în ansamblu.

3. Gradul de studiere al problemei la etapa actuală ne demonstrează că toate studiile dedicate cercetării bănuielii rezonabile de până acum s-au axat pe analiza acestuia prin prisma conceptului de bănuie și a măsurilor de constrângere ce pot fi aplicate persoanei bănuite de comiterea unei infracțiuni și nici un studiu nu a fost dedicat analizei aprofundate a genezei, esenței și a consecințelor ce reies din existența unei bănuieli rezonabile.

4. Analizând evoluția normativului național privind bănuiala rezonabilă, am ajuns la concluzia că bănuiala rezonabilă este un concept strâns legat atât de calitatea statutului procesual al bănuitului, cât și de temeinicia începerii urmăririi penale la general, calitatea actului de sesizare, de legalitatea aplicării măsurilor procesuale de constrângere, în special a celei privative de libertate. Justificarea de fapt și de drept a „bănuielii rezonabile” presupune existența unor fapte/și informații care ar convinge un observator obiectiv, precum că ar fi fost săvârșită o infracțiune, iar caracterul „rezonabil” este determinat de toate circumstanțele faptei în ansamblu.

Mai mult ca atât, deși legislatorul nu a prevăzut-o expres, bănuiala rezonabilă se întrezărește și la aplicarea măsurilor speciale de investigație, ca o condiție fără de care acestea (măsurile speciale de investigație) ar crea foarte multe semne de întrebare.

2. CONCEPTUL BĂNUIELII REZONABILE ÎN DREPTUL PROCESUAL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

2.1. Accepțiunea bănuielii rezonabile potrivit legislației procesual-penale

Orice organizare statală presupune existența unor reguli de conduită, care alcătuiesc ordinea de drept în acel stat și în baza cărora se desfășoară întreaga viață socială. În principiu, ordinea de drept se realizează pe două căi: prin conformare și prin constrângere [48, p.51].

Prima modalitate nu ridică probleme deosebite, în schimb, a doua cale impune din partea organismelor abilitate ale statului o atenție deosebită sub aspectul corectei aplicări a normelor coercitive, prin intermediul organelor sale specializate [49, p.26].

În acest context, statul de drept a devenit de neconceput fără justiție, lipsa acestei autorități însemnând arbitrar, nedreptate, anarhie. Iată motivele pentru care un stat de drept trebuie să aibă o putere sau autoritate judecătorească a cărei sarcină fundamentală să fie înfăptuirea justiției [50, p.7].

Cu alte cuvinte, justiția reprezintă modalitatea în care se manifestă în mecanismul statal, puterea judecătorească. În multitudinea de încălcări ale regulilor de conduită stabilite prin lege, un loc aparte îl ocupă încălcarea legii penale, adică infracțiunea, or, săvârșirea unei infracțiuni duce la nașterea unui raport juridic concret de drept penal (raport de conflict). În vederea satisfacerii imperativelor politicii penale reacția statului la săvârșirea oricăror infracțiuni trebuie să se materializeze în restabilirea ordinii de drept și tragerea la răspundere și sancționare a făptuitorului [51]. Dar, pentru ca tragerea la răspundere penală a făptuitorului să poată fi materializată în sancțiunea prevăzută de lege, este nevoie de organisme specializate ale statului care să realizeze activitatea de soluționare a conflictului ivit între stat și infractor. Trecerea raportului juridic de drept penal în sarcina organismelor specializate ale statului, în vederea tragerii la răspundere penală a făptuitorului pe calea justiției într-un proces penal, dă naștere la un alt raport juridic și anume raportul juridic de drept procesual penal, care se desfășoară între subiecții procesului penal, fiecare cu drepturile și obligațiile ce decurg din această calitate. Importanța deosebită pe care o are, pentru înfăptuirea justiției, modul în care este soluționat raportul de drept procesual penal derivă și din faptul că legea fundamentală în stat face referire la acest lucru, precizând că: „*Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime*” [52]”.

Din punct de vedere al accesului liber la justiție, acesta trebuie să fie în cel mai înalt grad la îndemâna celor interesați, lucru consfințit de prevederile art. 20 din Constituție, unde se arată că *„orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor sale legitime”*, și, în completarea alineatului 1 al art.20 din Constituție, vine și alineatul 2, care prevede prompt că: *„Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție”*[52].

De asemenea, aceeași reglementare se regăsește și în cuprinsul Legii Nr. 514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească; astfel, conform art. 6: *„Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime”* [53] ”.

Justiția se înfăptuiește în numele legii, de către judecători care sunt independenți și se supun numai legii. Rolul și funcțiile justiției sunt acelea de a interpreta și aplica legile la cazurile concrete, de a judeca și aplica sancțiuni, cu alte cuvinte de a face dreptate [54, p.13-19].

Săvârșirea infracțiunii, consideră autorii I. Odagiu, și T. Osoianu, duce la nașterea raportului juridic de drept penal. Conținutul acestui raport cuprinde drepturile statului de a atrage la răspundere penală infractorul, dar și obligația acestuia de a suporta consecințele faptei sale. Pentru a soluționa un atare conflict, ce s-a iscat între stat și infractor, este necesară o activitate succesivă din partea statului. De aceea, în orice stat există organe competente de a soluționa cauzele penale, organe ce desfășoară o activitate denumită „proces penal”. Denumirea vine de la latinescul „processus” – înaintare, progres, care în materie juridică este definită ca o activitate consecutivă, desfășurată în vederea rezolvării unui litigiu; și „poenaliss” – pedeapsă, sancțiune, care semnifică aplicarea pedepselor celor vinovați de săvârșirea infracțiunii [55, p.323].

Procesul penal în calitate de categorie juridică a fost definit în literatura de specialitate ca o activitate reglementată de lege, desfășurată de organele competente cu participarea părților și a altor persoane, în scopul constatării la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită conform vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală [45].

Comentariul la Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova menționează că procesul penal reprezintă o activitate specifică reglementată de lege, desfășurată de organele de urmărire penală, de organele procuraturii și de instanțele judecătorești în domeniul justiției penale cu participarea părților în proces și a altor subiecți, în scopul constatării și descoperirii infracțiunilor, tragerii la răspundere și pedepsirii persoanelor vinovate de săvârșirea lor, asigurării condițiilor pentru repararea prejudiciului cauzat prin săvârșirea infracțiunii [56, p.53].

În alte izvoare doctrinale procesul penal a fost definit ca un sistem de acțiuni al organelor de stat competente și raporturi juridice ce se nasc între aceste organe și participanți,

menționându-se, deci, două elemente definitorii, or, la aceste două elemente se adaugă și al treilea element – „acțiunile procesuale ale persoanelor ce participă în cauza penală” [1, p.54]”.

Într-o alta opinie, autorii I. Dolea, D. Roman, I. Sedlețchi, susțin că, în doctrina germană, procesul penal se definește ca „o mișcare reglementată de lege a cauzei penale spre emiterea sentinței” [57, p.127]”.

Denumirea de proces derivă din cuvântul latin „processus” , care semnifică „succesiune de stări, de etape prin care trec, în desfășurarea lor, în schimbarea lor diverse fenomene, evenimente, sisteme naturale sau sociale”. Prin urmare, procesul este o mișcare, înaintare sau progres, în acest aspect juridic această noțiune semnifică mișcarea, acțiunea, activitatea ce trebuie să se desfășoare pentru aplicarea dreptului penal, pentru descoperirea, prinderea, cercetarea și judecarea acelor care săvârșesc infracțiuni. În dreptul procesual penal al Republicii Moldova, alături de noțiunea „proces penal”, se utilizează și termenul „procedură penală”. Noțiunea de „procedură” provine de la cuvântul francez „procedure”, care semnifică „totalitatea formelor și actelor îndeplinite de un organ de jurisdicție sau de alt organ de stat, în exercitarea funcției sale” [57, p.127].

La origine, în dreptul român (deși existau noțiunile „processus” și „procedere”), formele și actele prin care trecea litigiul de drept erau denumite „judecata” (judicium), pornind de la faptul că judecarea cauzei era principala și unica activitate de soluționarea conflictului de drept și doar mai târziu, aproximativ în secolul XII, prin intermediul glosatorilor din Evul mediu, termenul „proces” a intrat în vocabularul juridic tradițional [13, p.3].

Bănuiala este un termen de uz general, dar, analizată prin prisma procedurii penale, termenul capătă o semnificație restrânsă, specială. Acest cuvânt este un substantiv verbal format din verbul „*a suspecta*”, care înseamnă „a presupune vina cuiva, a-i preconiza intențiile, acțiunile și comportamentul.

Autorul N.A. Kozlovsky susține: „Bănuiala, în sens procesual-penal, este o formă specială de implicare a persoanei la infracțiune, exprimată sub forma concluziei emise de organul de urmărire penală printr-un act procedural specific cu caracter pretins penal al actelor sale, precum și necesitatea celui din urmă de a-l transforma pe cel dintâi în bănuît” [58, p.25].

Definiția oferită de autor ridică anumite semne de întrebare. În primul rând, rămâne neclar: este oare bănuiala o formă de implicare specială în fapta infracțională sau este o concluzie a organului de urmărire penală, care, la rândul ei, îmbracă forma unui act procedural ? Ne întrebăm dacă este adecvată expresia „o formă specială de implicare” a persoanei, ținând cont de faptul că există sintagma: „Implicare în comiterea unei infracțiuni”.

Conceptul de implicare în comiterea unei infracțiuni în literatura juridică, de regulă, este revelat prin intermediul institutului de complicitate [59].

Implicarea nu poate fi exprimată sub formă de concluzie a ofițerului de urmărire penală, deoarece activitatea infracțională și faza urmăririi penale sunt două fenomene diferite ca formă și conținut.

Un alt autor, care abordează problema bănuielii în cadrul procesului penal este, I.A. Panteleev, care prevede că, din punct de vedere procedural, bănuiala este de două tipuri și anume [60, p.11-12]:

- bănuiala de fapt;
- bănuiala de drept.

Bănuiala de fapt reprezintă atitudinea ofițerului de urmărire penală față de persoana vizată, pe baza datelor existente, precum că ea ar fi implicată în comiterea infracțiunii.

Bănuiala de drept reprezintă un act juridic special, care exprimă bănuiala și este oficializat prin aducerea la cunoștință persoanei bănuite care, din momentul dat, capătă statut de bănuît.

Considerăm că privită per ansamblu, bănuiala nu poate fi divizată în bănuială de fapt și de drept, deoarece ea reprezintă un tot întreg și, în momentul în care ea a apărut la ofițerul de urmărire penală, îl obligă să întreprindă măsuri care vizează confirmarea sau infirmarea vinovăției.

Bănuiala de fapt și de drept este greu de conceput și, cu atât mai mult de analizat, din moment ce astfel de concepte izolat nici nu există. Bănuiala de drept este o activitate procedurală, în timp ce bănuiala de fapt, este un element al presupunerii, al percepției senzorial-logice a evenimentelor penale investigate. Este evident, deci, că studierea acestor categorii separat este illogică și impracticabilă. Prin urmare, nu este oportună divizarea, ci, din contra, se cere analiza bănuielii ca a unui sistem format din mai multe elemente. În acest sens, este mai corect să se identifice partea reală și partea formală a ei. Bănuiala apare în mintea investigatorului ca o presupunere a comiterii infracțiunii de o anumită persoană. Partea legală a bănuielii prevede încadrarea juridică a presupunerii investigatorului, cu scopul de a transpune un cetățean suspect în sfera relațiilor de procedură penală. Aceste două forme sunt intrinseci bănuielii, deoarece presupunerea investigatorului nu poate exista în afara unui act de reflecție și, invers, actul de reflecție devine ilegal, dacă la baza lui nu se află o bănuială rezonabilă[61].

În încercarea noastră de-a contura conceptul de bănuială rezonabilă în cadrul procedurii penale, am ajuns la următoarele concluzii [48, p.51-56]:

– *Bănuiala rezonabilă* este o presupunere sau un raționament probabil, o concluzie preliminară privind implicarea unei persoane în comiterea unei infracțiuni. De aici reiese că vinovăția nu are un caracter definitiv și are nevoie de investigații suplimentare și fundamentare din partea investigatorului.

– *Bănuiala este subiectivă*, deoarece reprezintă o opinie incipientă despre cine ar fi comis crima. Investigatorul se bazează pe convingerea intimă, își creează propriul model ideal al faptei care, posibil, nu corespunde realității și care nu coincide cu imaginea mintală a unui alt subiect de probă. Aceasta este una din diferențele dintre bănuială și acuzație. Ultima fiind rezultatul activității investigatorului și are un caracter universal, având drept scop convingerea tuturor participanților la procesul penal că vinovăția persoanei se bazează pe concluzii fiabile (pertinente). Bănuiala nu are drept scop convingerea cuiva (procuror, judecător), precum că suspectul este vinovat. Ea servește drept bază pentru definirea statutului de bănuیت. Cu suficientă rezonabilitate, persoanei bănuite îi poate fi adusă învinuirea.

– *Bănuiala trebuie să fie întotdeauna justificată*. Acest lucru înseamnă că apariția versiunilor trebuie să fie precedată de colectarea și analizarea informației probatorii despre persoana implicată la comiterea infracțiunii. Așa-numita „bănuială domestică” trebuie să fie verificată și confirmată prin mijloace procedurale și doar apoi adusă la cunoștință suspectului.

– *Bănuiala rezonabilă aparține doar ofițerului de urmărire penală*, presupunerile altor persoane au pentru acesta un caracter consultativ.

– *Bănuiala trebuie să se materializeze sub o formă procesuală*, ca rezultat publicarea unui act procedural specific, care transformă subiectul raporturilor procesual penale de drept în bănuیت. Adoptarea unei astfel de decizii de procedură poate fi numită legalizarea sau punerea în aplicare formală a bănuiei rezonabile.

– Existența bănuiei rezonabile conform căreia o persoană trebuie în mod obligatoriu verificată în vederea confirmării sau infirmării bănuiei apărute, deoarece *bănuiala reprezintă doar o concluzie*, investigatorul nu trebuie să se limiteze doar la acțiuni cu caracter acuzativ, ci să examineze toate circumstanțele cazului în mod obiectiv.

Art. 5, pct. 1, lit. c) al CEDO prevede ca temeiurile bănuiei să fie justificate în mod obiectiv. De aceea, nu este suficient ca poliția sau organele de urmărire penală să bănuiască o persoană. Faptul că o bănuială subiectivă nu este suficientă, potrivit cerințelor art. 5, p. 1 c) al CEDO, presupune necesitatea existenței circumstanțelor de fapt care pot fi analizate în mod obiectiv de o persoană independentă, care nu are legătură cu cauza. Spre exemplu, în cauza *Stepuleac c. Moldovei* [62], Curtea reclamă că existența unei „suspiciuni rezonabile” presupune

existența faptelor ori a informațiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana vizată ar fi putut comite infracțiunea. Curtea a remarcat în speță că niciuna din instanțe, examinând acțiunile procurorului și demersurile privind aplicarea arestării, nu a examinat chestiunea referitoare la existența unei suspiciuni rezonabile, singurul motiv invocat fiind declarațiile victimei. Mai multe circumstanțe ale cauzei oferă consistență susținerii reclamantului că organele de drept mai curând au urmărit reținerea sa pentru preținse interese private. Curtea Europeană a criticat instanțele naționale în atitudinea formală a aprecierii bănuiei rezonabile la aplicarea arestării. Într-o altă cauză, *Muşuc c. Moldovei* [62], Curtea a reiterat că nu este suficient ca suspiciunea să fie de bună-credință. Cuvintele „suspiciune rezonabilă” semnifică existența faptelor sau informației care ar convinge un observator obiectiv că persoana vizată ar fi putut comite infracțiunea. În opinia Curții, se pare că faptele descrise nu conțineau nici o dovadă în sprijinul teoriei că a fost săvârșită o infracțiune și că reclamantul ar fi vinovat de aceasta. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nu prevede posibilitatea aplicării arestării preventive unei persoane bănuite, ci doar unei persoane învinuite de săvârșirea unei infracțiuni [45].

Bănuie este persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune [45], iar învinuit este persoana fizică față de care s-a emis o ordonanță de punere sub învinuire [45].

Prin urmare, Codul de procedură penală definește bănuiala rezonabilă ca fiind suspiciunea care rezultă din existența unor fapte și/sau informații care ar convinge un observator obiectiv că s-a comis ori se pregătește comiterea unei infracțiuni imputabile unei anumite ori anumitor persoane și nu există alte fapte și/sau informații care înlătură caracterul penal al faptei ori dovedesc neimplicarea persoanei [45].

În hotărârea Plenului CSJ se dă o explicație privind natura și elementele caracteristice ale bănuiei rezonabile cu referință la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, unde se arată că bănuiala trebuie să fie bazată pe criterii obiective, și nu pe aprecieri subiective. Existența temeiurilor concrete, precum și justificarea de fapt și de drept a „bănuiei rezonabile” care presupune existența faptelor sau a informației care ar putea convinge un observator obiectiv, precum că persoana ar fi putut săvârși infracțiunea și regula potrivit căreia caracterul „rezonabil” depinde de toate circumstanțele faptei în ansamblu [42, p.11-12].

Totuși, nivelul necesar al bănuiei rezonabile pentru aplicarea reținerii de către judecător este mai mic decât gradul de convingere al judecătorului cerut pentru pronunțarea unei sentințe de condamnare, și datele de fapt care trezesc bănuială pot să nu fie de aceeași valoare cu cele necesare pentru punerea persoanei sub învinuire sau justificarea condamnării” [63].

Prin urmare, reținerea poate fi aplicată doar dacă există o bănuială rezonabilă că bănuitul, învinuitul sau inculpatul a săvârșit infracțiunea care formează obiectul urmăririi penale sau al judecării cauzei (în cazul inculpatului).

Alin. 2 al art. 176 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova, de până la recente modificări și completări, prevedea următoarele: „Arestarea preventivă și măsurile alternative arestării se aplică numai persoanei care este bănuită, învinuită de săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, iar în cazul existenței unei bănuieli rezonabile privind săvârșirea altor infracțiuni, ele se aplică învinuitului, inculpatului care a comis cel puțin una din acțiunile menționate la alin.1” [42, p.17].

Considerăm oportune noile modificări impuse de legiuitor, deoarece ele răspund mai bine cerințelor naționale, dar și celor înaintate de CEDO, astfel articolul dat are în prezent următorul conținut: „Arestarea preventivă și măsurile alternative de arestare se aplică numai persoanei care este învinuită, inculpată de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoarea pe un termen mai mare de un an” [64].

Art. 176 alin. (2) al Codului de procedură penală al Republicii Moldova prevede: „Arestarea preventivă și măsurile alternative de arestare se aplică numai persoanei care este învinuită, inculpată de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de un an și doar în condițiile prevăzute de prezentul cod” [45].

Profesorul I. Dolea [42, p.18] subliniază, că existența unei „bănuieli rezonabile” este o condiție de bază pentru aplicarea arestării preventive indiferent de gravitatea infracțiunii imputate. Bănuiala trebuie să existe la momentul reținerii persoanei și trebuie să existe în mod continuu pe întreaga durată a detenției și trebuie apreciată în mod repetat în cazul în care se solicită prelungirea termenului de arestare. În cazul în care nu mai există bănuială rezonabilă, bănuitul urmează a fi imediat pus în libertate [65].

În conformitate cu dispozițiile art. 176 alin.(1) CPP al Republicii Moldova: „Măsurile preventive pot fi aplicate de către procuror, din oficiu ori la propunerea organului de urmărire penală, sau, după caz, de către instanța de judecată numai în cazurile în care există suficiente temeiuri rezonabile de a presupune că bănuitul, învinuitul, inculpatul ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală sau de instanță, să exercite presiune asupra martorilor, să nimicească sau să deterioreze mijloacele de probă sau să împiedice într-un alt mod stabilirea adevărului în procesul penal, să săvârșască alte infracțiuni ori că punerea în libertate a acestuia va cauza dezordine publică. De asemenea, ele pot fi aplicate de către instanță pentru asigurarea executării sentinței.” [45].

Necesitatea acestei condiții este firească, deoarece nu se poate pune problema dispunerii unei măsuri preventive în procesul penal, fără a exista premisele formulării unei acuzații penale care constituie singurul temei al instanței penale și al angajării răspunderii penale a persoanei care este învinuită de această acuzație. Efectele privative sau neprivative de libertate a măsurilor preventive, importante pentru persoana acuzată din punct de vedere al respectării drepturilor și libertăților sale, obligă organul judiciar să facă un examen riguros al actelor de urmărire penală pentru a stabili existența probelor ori a indiciilor temeinici, din care rezultă suspiciunea rezonabilă a săvârșirii unei infracțiuni [66].

Dicționarul explicativ al limbii Române ne dă o apreciere etimologică a termenelor „rezonabil” și „bănuială” [67, p.217]:

- prin *rezonabil* înțelegem o comportare rațională, adecvată, iar prin *bănuială* înțelegem o presupunere sau suspiciune.
- *Bănuială*, ca fiind presupunere, presimțire, supoziție, atitudine de neîncredere față de cineva sau ceva, presupunere că cineva are o vină sau o intenție rea; suspiciune.

Prin prisma legislației și doctrinei procesual-penale, „*bănuiala rezonabilă*” reprezintă un standard juridic de apreciere a faptelor care permit încadrarea unui subiect de drept în calitatea procesuală de bănuît. Totodată, bănuiala trebuie să se bazeze pe fapte specifice și articulabile, luate împreună cu concluzii raționale confirmate de probe obținute pe cale legală în cadrul instrumentării cauzei.

Conform art. 6, punctul 4³ CPP al Republicii Moldova, *bănuială rezonabilă* este definită ca fiind o „*suspiciune care rezultă din existența unor fapte și/sau informații care ar convinge un observator obiectiv că s-a comis ori se pregătește comiterea unei infracțiuni imputabile unei anumite ori anumitor persoane și că nu există alte fapte și/sau informații care înlătură caracterul penal al faptei ori dovedesc neimplicarea persoanei*” [64].

În literatura de specialitate, termenul de *bănuială* este adesea identificat cu sinonimul său – *suspiciune*. Substantivul *suspiciune* vine din lat. „*suspicio*” și înseamnă „*lipsă de încredere în cineva, îndoială sau neîncredere în ceea ce privește corectitudinea, legalitatea faptelor sau onestitatea intențiilor cuiva; presupunere, bănuială, neîncredere, circumspecție, nesiguranță*”, având, în limbajul juridic descris într-un Dicționar din 1939, și sensul de „*bănuială, suspiciune legală, bănuială permisă de lege, cum ar fi când acuzatul ar avea siguranța că va fi condamnat ori achitat de jurați, și atunci e trimis la judecată în alt oraș.*” [68].

Observăm, deci, că sensul cuvântului „*suspiciune*” este acela de „*bănuială*”, iar în limbaj juridic definea mai degrabă bănuiala că acuzatul știa dinainte sentința, motiv pentru care

procesul era strămutat! Nu mai suntem, aşadar, în faţa unui început de dovadă, ca în cazul „indiciilor”, ci în faţa unei bănuieli ce vine din neîncrederea că acuzatul spune adevărul.

Adjectivul „*rezonabil*” a fost preluat din limba franceză „*raisonnable*” şi înseamnă „*cu judecată; cumpănit, cuminte, care se menţine în limitele normale, obișnuite; care nu are nimic ieșit din comun; fără exagerări*” şi, prin extensie, referitor la preţuri, „accesibil, acceptabil”. Încă din 1939, în acelaşi Dicţionar citat, cuvântul „rezonabil” ara considerat un franţuzism snob care ar fi înlocuit cu cuvântul „raţionabil”, preluat din latinescul „*rationabilis*”, ce trimite la substantivul „*raţio*” care înseamnă „*raţiune, gândire*” [68].

Agentul Guvernamental în cadrul prezentării sintezelor, obiecţiilor şi propunerilor la proiectul Legii pentru modificarea şi completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003, menţiona că bănuiala rezonabilă este o concluzie, reieşind din probele la un anumit moment, privitor la aparenţa săvârşirii unei fapte penale de către o anumită persoană vizată – o concluzie care ar fi fost creată la un oricare observator obiectiv. Totuşi, ce deosebirea dintre o bănuială rezonabilă şi o acuzaţie veritabilă este reflectată în a doua sintagmă, prin care se explică conceptul de bănuială rezonabilă - faptele care creează „bănuiala” nu trebuie să fie de acelaşi grad ca cele necesare pentru a justifica o condamnare sau chiar pentru înaintarea învinuirii care reprezintă următorul pas al procesului de urmărire penală [64].

Desigur, însăşi abordarea legislativă a noţiunii de bănuială rezonabilă reprezintă pentru ţara noastră un imens salt în comparaţie cu statele vecine, unde instituţia ce formează obiectul de cercetare al studiului nostru nu este reglementată. Trebuie să recunoaştem că o dată cu definirea conceptului de bănuială rezonabilă, legiuitorul nu a clarificat toate aspectele legate de instituţia dată, ci a mai adăugat. Este neclară, putem spune chiar interpretabilă, sintagma de „observator obiectiv”, deoarece legiuitorul nu menţionează cine este acesta, ofiţerul de urmărire penală, procurorul, judecătorul sau orice altă persoană. Trezeşte foarte multe întrebări şi adjectivul de „obiectiv”, cine stabileşte gradul de obiectivitate, de ce depinde acest grad de obiectivitate şi desigur cine-l acordă „observatorului”?

Fostul judecător la CtEDO, C. Bîrsan menţionează: „Noţiunea de „motive verosimile” a fost interpretată de Curtea Europeană în sensul existenţei unor date, informaţii, care să convingă un observator obiectiv ca e posibil ca persoana respectivă să fi săvârşit infracţiunea ce face obiectul judecăţii. Aceste date nu trebuie să aibă aceeaşi forţă - exact ce spune Curtea - cu cele necesare pentru a justifica o condamnare sau pentru a formula acuzarea. Deocamdată nu a fost formulată acuzarea, ci vorbim despre „motive verosimile” care să **poată** conduce la privarea de libertate [69].

Considerăm corectă și susținem concluzia la care a ajuns autorul D. Ciuncan: „ Procesul penal presupune existența unor condiții expres reglementate prin lege, referitoare la existența unor probe sau temeiuri rezonabile din care să rezulte suspiciunea rezonabilă că persoana în cauză va săvârși o infracțiune sau se va sustrage de la urmărirea penală sau de la judecată” [25].

Reținerea unei persoane nu trebuie impusă niciodată cu scopul de a o determina să-și recunoască vina sau să dea declarații împotriva altor persoane, sau pentru a obține fapte sau informații, care ar putea constitui drept bază pentru bănuiala rezonabilă împotriva acesteia.

2.2. Bănuiala rezonabilă și temeiul răspunderii penale

Într-o societate democratică, statul - organismul politic care dispune de forță și decide cu privire la întrebuintarea ei - garantează juridic și efectiv libertatea și egalitatea indivizilor. Dimensiunile demersului în care omul poate să se miște după bunul său plac sunt vizate de către puterile publice în conformitate cu scopurile pe care ele însele și-au propus să le atingă într-un sistem politic pluralist. Așa cum spunea Hegel, ideea dreptului este libertatea, și pentru ca ea să fie înțeleasă, observată, trebuie să fie cunoscută atât în conceptul ei, cât și în existența ei reală [70].

Dobândind dimensiunea responsabilității, individul nu se mai află în situație de subordonare „oarbă” și supunere neînțeleasă față de norma de drept, ci în situația de factor care se raportează la normele și valorile unei societăți în mod activ și conștient. Dreptul nu poate fi privit și apreciat doar prin posibilitățile pe care le are de a interveni post-factum pe terenul răului deja făcut, moment în care sancțiunea se impune; el are posibilitatea să contribuie prin conținutul prescripțiilor sale la fundamentarea unei atitudini culturale a individului față de lege, atitudine ce presupune grija asumată față de integritatea valorilor sociale apărute pe cale legală (implicând, deci, fenomenul responsabilității) [71].

Societatea, de la cele mai rudimentare forme de organizare a sa, a avut niște reguli de conduită. Dacă în perioada incipientă aceste reguli erau mai mult de natură morală, atunci, odată cu evoluția societății, ele au dobândit treptat multiple caractere. Astfel, putem afirma că, la etapa actuală, în societate se poartă răspundere morală, religioasă, politică și, nu în ultimul rând, juridică. Orice cercetare ce abordează nemijlocit răspunderea, în oricare formă de existență a sa, are la bază eventuala nesocotire a unor norme existente care prescriu o anumită conduită concretă. Este și firesc acest lucru, întrucât nu se poate răspunde decât pentru ceva neacceptat de societate sau dezaprobat [71].

Autorul Gh. Avornic reiterează, că în literatura de specialitate, de multe ori se duc discuții, chiar contradictorii, referitoare la noțiunile de „responsabilitate” și „răspundere juridică” [72].

Totuși, nu putem face abstracție de faptul că, deși este dominant termenul „răspundere”, în literatura juridică se folosește, cu aceeași valoare și sens, termenul „responsabilitate”.

În acest sens, vom exemplifica prin cunoscuta monografie a lui Mihai Eliescu „Răspunderea civilă delictuală”, una dintre secțiunile căreia este intitulată „Raportul dintre răspunderea contractuală și cea delictuală. Problema cumulului celor două responsabilități” [73, p.70].

Dacă, în acest caz, se pare că termenul „responsabilitate” este folosit ocazional și cu totul în subsidiar, în alte lucrări el apare dominant în titluri, ca: „Responsabilitatea funcționarilor de stat”, „Responsabilitatea penală a funcționarilor de stat”, „Responsabilitatea disciplinară a funcționarilor de stat”. Din acest context se desprinde ideea că acest termen este folosit ca sinonim cu cel de răspundere [74, p.109]. Cu siguranță, acest lucru nu este deloc întâmplător. Toate își au sorgintea în responsabilitatea și răspunderea socială în general, bineînțeles, cu toate formele ei existente.

Autorul M. Costin, în lucrarea „Răspunderea juridică”, folosește, la un moment dat, termenul de responsabilitate, în general, și pe cel de responsabilitate civilă, în special [75, p.20]. Aici este certă identificarea responsabilității cu răspunderea. Și în alte domenii ale culturii termenul de responsabilitate ia locul celui de răspundere, spre exemplu, în monografia lui Radu Sommer „Autonomie și responsabilitate în artă” [76, p.50].

Analizând diferitele forme ale responsabilității juridice din toate domeniile dreptului, ajungem la constatarea că responsabilitatea juridică reprezintă mai mult decât un complex de drepturi și obligații corelative, cum susține autorul L. Barac, după părerea căruia răspunderea juridică este „instituția” ce cuprinde ansamblul normelor juridice care vizează raporturi ce se nasc în sfera activității desfășurate de autoritățile publice în temeiul legii, împotriva tuturor acelor care încalcă sau ignoră ordinea de drept, în scopul asigurării respectării și promovării ordinii publice și binelui public”. Și această definiție, într-adevăr, mai completă pune în mod greșit semnul egalității între responsabilitate și răspundere, aspect la care ne vom referi pe larg în cele ce urmează [77, p.40].

Din practică observăm că sunt cazuri când subiectul, deși responsabil declarat de lege, nu răspunde, deoarece fapta prejudiciabilă nu este cunoscută de cei în drept, sau partea vătămată nu vrea să reclame, ori a intervenit prescripția etc.

Un exemplu elocvent este dat de autorul D. Baltag, care remarcă că, în cazul când statul, deși a plătit particularului daune cauzate de greșeala funcționarului public, apreciind că este în interesul serviciului (fiind un risc al serviciului), nu-l acționează „în regres” pe funcționarul vinovat și evident, acesta nu răspunde, deși este responsabil pentru fapta respectivă. În astfel de situații, mai putem vorbi de răspunderea juridică a acestui funcționar? Noi credem că nu. Dar când suntem în prezența unui caz concret, în care la plângerea părții vătămate instanța a stabilit despăgubirile ce le acordă, precum și, eventual, o sancțiune pentru funcționarul X? Considerăm că de-abia acum când instanța a stabilit răspunderea lui X față de Z, ne aflăm în fața răspunderii juridice a funcționarului X, deci, a responsabilității materializate de autoritatea competentă. Să presupunem că X, în pofida hotărârii judecătorești definitive de stabilire a răspunderii, refuză să-și execute obligațiile ce-i revin din această hotărâre în cazul Y. Într-o astfel de situație, va trebui să se apeleze la constrângerea lui X, prin executarea silită. Pentru realizarea răspunderii, uzând de forța statului, avem de-a face cu răspundere înfăptuită prin constrângere [71]. Astfel, autorul constată că orice om liber și stăpân pe faptele sale are întotdeauna responsabilitate, dar răspunderea efectivă nu o are decât în cazuri concrete, stabilită pe baza legii de către instanța sau autoritatea administrativă competentă, după caz. În practică, instanța de judecată sau autoritatea administrativă, atunci când aplică legea în cazul concret, stabilește mai înainte dacă subiectul are responsabilitate și numai după aceea verifică dacă acesta răspunde pentru fapta respectivă în împrejurările date, ceea ce învederează încă o dată diferența dintre responsabilitate și răspundere [71].

Prezentă în toate ramurile dreptului, instituția răspunderii asigură eficacitatea ordinii de drept, stimulează atitudinea de respectare a legii, stabilirea și menținerea ordinii de drept [78, p.141].

În legislație nu se dă o definiție noțiunii „răspundere juridică”, ci sunt reglementate doar unele forme de răspundere, condițiile în care aceasta poate fi antrenată, natura sancțiunilor ce pot fi aplicate și întinderea acestora [70]. Cu toate acestea, autorul D. Baltag, *definește* răspunderea juridică ca fiind forma răspunderii sociale stabilite de stat, ca urmare a încălcării normelor de drept printr-un fapt ilicit, care determină obligația de a suporta consecințele corespunzătoare de către cel vinovat, inclusiv prin utilizarea forței de constrângere a statului, în scopul restabilirii ordinii de drept lezate [70].

Autorul M. Costin constată că, indiferent de forma sub care se manifestă, noțiunea de răspundere are sensul de obligație de a suporta consecințele încălcării unor reguli de conduită, obligație ce revine autorului faptei și poartă întotdeauna amprenta dezaprobării sociale față de o asemenea conduită [75, p.16]. Prin urmare, citându-l pe Mihai Gh., conchidem că răspunderea

juridică este o expresie specifică a ideii de responsabilitate socială, în conformitate cu care fiecare om este obligat în asumarea și suportarea consecințelor conduitei, anticiparea rezultatelor acțiunilor sau inacțiunilor săvârșite. În plus, continuă autorul, stabilirea corectă a răspunderii juridice presupune, pe lângă aprecierea socială, și o constatare oficială, realizată de organele de stat special abilitate [74, p.122].

Condițiile răspunderii juridice reprezintă cumulul de factori esențiali ce necesită a fi reuniți atât sub aspectul faptei ilicite, cât și a autorului ei, în vederea creării cadrului necesar obligării celui vinovat la suportarea consecințelor conduitei sale [7, p.439].

Pentru angajarea răspunderii juridice trebuie să existe câteva condiții:

- fapta ilicită;
- rezultatul conduitei ilicite;
- legătura cauzală între conduita ilicită și rezultat;
- subiectul răspunderii juridice;
- vinovăția;
- cauzele care înlătură și care exclud răspunderea juridică.

În timp ce primele cinci condiții sunt condiții pozitive, cea din urmă și anume existența unor împrejurări care înlătură și care exclud răspunderea juridică este negativă [79, p.169].

În literatura de specialitate apar enunțate diferite forme ale răspunderii juridice, determinate conform diverselor criterii: scopul urmărit, natura faptei ilicite și a normei încălcate, gradul prejudiciabil al faptei, caracterul sancțiunilor etc. Analizate din perspectiva apartenenței normelor juridice la una dintre ramurile dreptului, aceste forme sunt [7, p.444]:

- răspunderea juridică cu caracter politic (răspunderea constituțională);
- răspunderea penală;
- răspunderea contravențională;
- răspunderea civilă (contractuală și delictuală);
- răspunderea administrativă;
- răspunderea disciplinară;
- răspunderea de drept internațional etc.

Încălcarea preceptului normei juridice penale are drept consecință angajarea răspunderii penale. Răspunderea penală este, deci, o formă a răspunderii juridice care intervine în caz de încălcare a comandamentului social impus de preceptul normei juridice penale. Într-o definiție, răspunderea penală apare ca fiind „însuși raportul juridic penal de constrângere, născut ca urmare a săvârșirii infracțiunii între stat, pe de o parte și infractor, pe de altă parte, raport complex al

căruia conținut îi formează dreptul statului, ca reprezentant al societății, de a trage la răspundere pe infractor, de a-i aplica sancțiunea prevăzută pentru infracțiunea săvârșită și de a-l constrânge să o execute, precum și obligația infractorului de a răspunde pentru fapta sa și de a se supune sancțiunii aplicate, în vederea restabilirii ordinii de drept și a restaurării autorității legii” [80, p.329].

Așa cum remarcă doi autori contemporani, „răspunderea penală obiectivă pare să exercite o eternă fascinație pentru teoreticienii dreptului penal” [81, p.119]. Această instituție opune o viziune retributivă asupra sancțiunii penale (care pare să o repudieze), unei viziuni utilitariste (care pare să o aprobe), și o valoare a recompensei contra valorii eficienței [81, p.119].

Răspunderea penală a fost definită ca fiind obligația de a suporta și executa o pedeapsă și dreptul corelativ al statului de a aplica o astfel de pedeapsă ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni și de a-l constrânge pe infractor să execute o asemenea sancțiune [82, p.311].

În dreptul penal modern răspunderea penală este condiționată pe de o parte de săvârșirea unei infracțiuni, iar pe de altă parte, de capacitatea infractorului de a răspunde penal [83, p.352]. Școala clasică de drept penal a ridicat fundamentarea răspunderii penale pe vinovăția făptuitorului la rangul de principiu. „Fără vinovăție nu există infracțiune și fără infracțiune nu există răspundere penală” [84, p.409].

Născută virtual, odată cu săvârșirea infracțiunii, răspunderea penală se concretizează sub aspectul întinderii și al gravității pe parcursul procesului penal și se realizează prin aplicarea și executarea sancțiunii penale. Procesul penal este cadrul instituțional în care se stabilește existența răspunderii penale și limitele acesteia, concretizându-se în sancțiunile penale aplicate infractorului [85, p.8].

Autorul A. Barbăneagră definește răspunderea penală ca fiind condamnarea publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit, condamnare ce poate fi precedată de măsurile de constrângere prevăzute de lege. Conduita ilicită constă într-o acțiune sau inacțiune contrară prevederilor normelor juridice, săvârșită de o persoană cu capacitate de răspundere pentru faptele sale, adică în încălcarea prevederilor normelor juridice. Ea atrage răspunderea juridică a persoanei vinovate. Dintr-o perspectivă mai largă se poate aprecia că răspunderea juridică este o expresie specifică a ideii de responsabilitate socială în conformitate cu care fiecare om trebuie să își asume și să suporte consecințele faptelor sale. Răspunderea indivizilor pentru comportamentele lor poate avea forme diverse: politică, morală, religioasă, culturală, juridică. În cazul răspunderii juridice se pot remarca o serie de caracteristici conferite de specificul dreptului, al normelor și sancțiunilor juridice, de faptul că implică, în diverse grade,

constrângerea statală. Existența fenomenului infracțional demonstrează, însă, că unii membri ai societății încalcă legea penală prin săvârșirea unor infracțiuni, caz în care asigurarea ordinii de drept penal este posibilă numai prin constrângere, prin aplicarea sancțiunilor de drept penal care se realizează în cadrul răspunderii juridice penale. Înfăptuirea ordinii de drept penal prin aplicarea constrângerii penale nu se face direct, pe loc, imediat după săvârșirea faptei și încălcarea normei penale, ci indirect, nemijlocit, prin intermediul răspunderii penale, adică prin constatarea existenței elementelor răspunderii penale și aplicarea sancțiunilor legale. Răspunderea penală este o formă a răspunderii juridice care constă, conform art.50 CP al R.M., în condamnarea publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit, condamnare ce poate fi precedată de măsurile de constrângere prevăzute de lege. Condamnarea publică constă în faptul că ședințele de judecată în cauzele penale sunt deschise, la ele are acces publicul și sentința (hotărârea) de condamnare totdeauna se pronunță public, chiar dacă în unele cazuri ședințele judiciare au fost secrete. Tragerea la răspundere penală a infractorului se poate face doar de către organele de stat și în strictă conformitate cu prevederile legislației în vigoare, iar sentințele (hotărârile) de condamnare sunt pronunțate în numele legii [1].

În sens restrâns, prin răspundere penală se înțelege obligațiunea unei persoane de a suporta o sancțiune penală din cauza că a săvârșit o infracțiune. Răspunderea penală nu este un element al infracțiunii, ci este efectul, consecința acesteia. În sens larg, prin răspundere penală se înțelege nu numai obligațiunea celui care a săvârșit o infracțiune de a suporta o sancțiune, ci și dreptul de a aplica o sancțiune penală, drept ce aparține statului, care-l exercită prin organele sale specializate. În această accepțiune răspunderea penală se apropie în mare măsură de conținutul raportului juridic penal. Răspunderea penală nu se confundă, însă, cu raportul juridic penal în cadrul căruia, fără îndoială, ea se realizează. Răspunderea penală, ca formă a răspunderii juridice, începe să existe din momentul săvârșirii infracțiunii și constă în obligațiunea infractorului de a suporta consecințele săvârșirii ei. Tragerea efectivă la răspundere penală se realizează în cadrul raportului procesual penal în scopul apărării ordinii de drept împotriva infracțiunilor.

Individualizarea constă în activitatea de stabilire a răspunderii penale și de aplicare a sancțiunilor prevăzute pentru fiecare infracțiune atât în mod abstract (legal), cât și în mod concret (judiciar). Răspunderea penală trebuie să fie diferențiată în funcție de gravitatea infracțiunii și de persoana infractorului pentru a asigura atât sancționarea corectă a infractorului, cât și realizarea prevenției generale și speciale. Pentru realizarea acesteia, sistemul sancțiunilor din CP al R.M. (art.62-74), precum și reglementarea aplicării lor, urmărește combaterea rațională și eficientă a infracțiunilor prin posibilitatea adaptării acestui sistem în funcție de particularitățile

fiecărui infractor și de gravitatea fiecărei infracțiuni. Răspunderea penală constituie o consecință inevitabilă a săvârșirii infracțiunii. Realizarea răspunderii penale, adică condamnarea publică de către stat a faptei prejudiciabile săvârșite și a infractorului, este exprimată în hotărârea de condamnare și de aplicare a pedepsei penale corespunzătoare [1].

Art.51 alin.1 CP al R.M. reglementează temeiurile de bază ale răspunderii penale: temeiul real și cel juridic. Temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită. Temeiul juridic al răspunderii penale îl constituie componența infracțiunii, stipulată în legea penală. Temeiul real al răspunderii penale este un fapt juridic prescris, anume comiterea unei infracțiuni. Acest punct de vedere se desprinde, în mod implicit, și din celelalte dispoziții din partea generală și din partea specială a CP al R.M., și din dispozițiile de procedură penală. Explicația admiterii acestui temei constă în faptul că infracțiunea creează o stare de prejudiciu, iar răspunderea penală prin aplicare de pedepse, uneori deosebit de severe (cum este, de exemplu, detențiunea pe viață sau închisoarea pe termen lung), sau a unor măsuri de constrângere penală sau procedurală, are menirea să prevină astfel de fapte. Acolo unde nu există infracțiune, adică pericol social sau o stare de prejudiciu, nu poate și nici nu trebuie să existe răspundere penală, pedeapsă sau măsuri de constrângere, adică detențiunea pe viață sau închisoarea, măsurile de constrângere penală sau procedurale etc. Răspunderea penală fără infracțiune ar fi o răzbunare ori un lucru arbitrar, ilegal și fără rost. Temeiul juridic al răspunderii penale îl constituie componența infracțiunii, componență prin care se stabilește gradul de prejudiciabilitate al infracțiunii. Conform art.15 CP al R.M., anume semnele ce caracterizează elementele infracțiunii - obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă - determină gradul prejudiciabil al infracțiunii [86].

Conform art.51 alin.2 CP al R.M., este supusă răspunderii penale numai persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii prevăzute de legea penală. În conformitate cu aceste prevederi legale, răspunderea penală și obligațiunea de a suporta pedeapsa sau de a răspunde penal trebuie să se facă în strictă conformitate cu legea penală, adică numai în cazurile și în limitele indicate de legea penală. Numai legea penală arată când există răspunderea penală (când s-a săvârșit o infracțiune) și când organele judiciare pot trage persoana la răspundere penală.

Abordând problema corelației dintre bănuiala rezonabilă și temeiul răspunderii penale, iese în evidență legătura cauzală care există între aceste două instituții și anume: în procesul elucidării circumstanțelor comiterii infracțiunii, identificării subiectului activ al infracțiunii și restabilirii echității juridice, organul de urmărire penală se axează pe bănuiala rezonabilă, iar ea stă la baza investigării sesizărilor despre comiterea infracțiunilor (Anexa 8).

Referitor la problema supusă cercetării Curtea Constituțională reiterează: „Prin prisma legislației și doctrinei procesual-penale bănuiala rezonabilă reprezintă un standard juridic de apreciere a faptelor care permit încadrarea unui subiect de drept în calitatea procesuală de bănuit, totodată, bănuiala trebuie să se bazeze pe fapte specifice și articulabile, luate împreună cu concluzii raționale confirmate de acte factice obținute pe cale legală în cadrul instrumentării procesului penal” [87].

Prin prisma CPP al R.M. se deduce că „bănuiala rezonabilă” este o condiție de bază în cazul măsurilor de investigare și instrumentare a cauzelor penale. Ca exemplu, ar fi reținerea persoanei bănuite de săvârșirea infracțiunii, bineînțeles dacă există o bănuială rezonabilă privind comiterea unei infracțiuni pentru care legislația prevede privarea de libertate pe un termen mai mare de un an, exclusiv în cazurile prevăzute în art.166 a CPP al R.M. [45].

Bănuiala rezonabilă înseamnă o puternică prezumție că suspectul ori inculpatul a comis infracțiunea ce face obiectul instrucției penale. Bănuiala rezonabilă trebuie să rezulte fie din probe, fie din temeiuri rezonabile, așa după cum rezultă din interpretarea gramaticală a textului-art. 166 Cod procedură penală al Republicii Moldova. Potrivit art. 93 CPP al R.M., probele sunt elemente de fapt dobândite în modul stabilit de prezentul cod, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei [45].

Cu toate acestea, apreciem că formularea textului art.166 CPP al R.M. nu este tocmai corectă în ceea ce privește alternanța probelor sau a indiciilor temeinice din care să rezulte bănuiala rezonabilă. Orice măsură preventivă nu poate fi dispusă decât dacă persoana are calitate de bănuit, adică față de acea persoană care a dobândit această calitate prin actul procesual al procurorului (ordonanță) în condițiile precizate de lege. Acest lucru presupune, în mod obligatoriu, efectuarea unor acte de urmărire penală din care rezultă probe, adică administrarea unor mijloace de probă din cele prevăzute de art. 100-101 CPP al R.M. Ulterior, se poate pune în discuție luarea unei măsuri preventive împotriva bănuitului, ocazie cu care existența bănuiei rezonabile se stabilește, în primul rând, pe baza probelor și, eventual, a temeiurilor rezonabile.

Autorul F. Scalețchi opinează că, prin bănuiala rezonabilă, trebuie să înțelegem convingerea organului judiciar că suspectul ori inculpatul a săvârșit elementul material al infracțiunii cercetate, credință care trebuie să se bazeze pe suficiente informații credibile. Credibilitatea necesară informațiilor va fi cu atât mai mare cu cât există mai multe surse ale acestora, adică să rezulte din cât mai multe acte de cercetare penală [66].

2.3. Efectele și limitele bănuielii rezonabile

Libertatea persoanei este unul dintre cele mai vechi drepturi esențiale, fiind înscrisă în textele medievale, de exemplu, în Magna Charta Libertatum, care declară că niciun om liber „*nu va fi arestat sau întemnițat [...] „sau declarat în afara legii [decât] prin judecată legală [...], sau în conformitate cu legea țării*“ [88]. În același timp, privarea de libertate individuală prin închisoare este una din cele mai răspândite metode utilizate de către stat pentru a combate criminalitatea și a menține securitatea internă. Primul alineat al articolului invocă inviolabilitatea libertății persoanei. La prima vedere, există un conflict, cel puțin lingvistic, între caracterul absolut al termenului inviolabilitate și posibilitatea statului de a limita acest drept prin arest, detenție în închisoare. Caracterul absolut al termenului de inviolabilitate poate induce ideea că detenția este interzisă, ceea ce, evident, nu este adevărat. Textul articolului clarifică faptul că libertatea persoanei poate fi restrânsă de către stat, deși doar în cazurile prevăzute de lege. Deci, unele forme de privare a libertății sunt permise, iar altele nu. Art. 25 interzice privațiunea arbitrară și ilegală a persoanei [89, p.118].

Bănuiala rezonabilă reprezintă unul dintre cele mai importante motive care stau la baza aplicării măsurilor procesuale de constrângere în cadrul statului nostru, măsuri care, de cele mai dese ori atentează asupra libertății cetățeanului, or, libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile, în consens cu Carta Drepturilor Omului, unde libertatea se numără printre drepturile fundamentale ale oricărui cetățean care trăiește într-o țară cu pretenții democratice.

Un element important al modificărilor operate în instituția arestului, în special, după cazul *Șerban și Boicenco v. Republica Moldova*, a constituit adoptarea termenului general de arest admisibil prin art. 25 din Constituția Republicii Moldova și anume nu mai mult de 12 luni de zile [5, p.9-10].

Legiuitorul a optat pentru a extinde garanția existenței bănuielii rezonabile la faza de începere a urmăririi penale și nu la momentul decisiv pentru aplicarea ori neaplicarea reținerii ori altei măsuri privative. În acest sens, procurorului i s-a oferit pârghia de a exercita controlului nu numai asupra caracterului rezonabil al bănuielilor, dar și asupra oportunității în general a începerii urmăririi penale, indiferent există ori nu încă la moment un bănuț sau suspect. În acest sens, a fost relevantă continuarea practicilor de o distincție virtuală între începerea urmăririi penale „pe fapt” și „în privința persoanei”, care se deosebea doar prin faptul că actul de începere a urmăririi penale (fie rezoluția, fie ordonanța ulterior), includea ori nu numele persoanelor suspecte. Această distincție, de asemenea, a generat o serie de interpretări contradictorii, prin întrebări când sunt angajate garanțiile dreptului la un proces echitabil (Articolul 6 din

Convenție), din momentul începerii urmăririi penale prin actul în care figurează numele persoanei sau din momentul când persoanei oficial i se înaintează un act de bănuială, astfel, avem ca exemplu decizia CtEDO din 10 iulie 2007 – *Paladi c. Moldovei* (cererea nr. 39806/05), unde reclamantul Ion Paladi, reprezentat de Gh. Ulianovschi, a pretins că nu i s-a acordat asistență medicală corespunzătoare și că a fost deținut fără un temei legal și în absența motivelor verosimile de a fi bănuیت că el ar fi săvârșit o infracțiune. El s-a plâns de absența motivelor relevante pentru prelungirea detenției sale preventive și de durata de timp în care au fost decise cererile sale *habeas corpus*, precum și de refuzul de a examina un recurs și o nouă cerere *habeas corpus*. De asemenea, el s-a plâns de omisiunea autorităților de a se conforma prompt măsurilor provizorii dispuse de Curte la 10 noiembrie 2005 în temeiul art. 39 al Regulamentului Curții. Violarea art. 3 al Convenției în ceea ce privește tratamentul medical insuficient acordat reclamantului la fiecare etapă a detenției sale; violarea art. 5 § 1 al Convenției în ceea ce privește lipsa unei baze legale corespunzătoare pentru detenția reclamantului după transmiterea dosarului său în instanța de judecată pentru examinare [90].

Oricum, acest element excedă prezentul studiu, dar este menționat pentru că poate fi relevant în materia aprecierii rezonabilității bănuielilor, un element obligatoriu pentru garanțiile articolului 5 din Convenție [5, p.10].

Reținerea este o măsură procesuală de constrângere a libertății persoanei prin privarea acesteia de libertatea deplasării pe un termen limitat de 72 ore, dispusă de regulă, de către organul de urmărire penală ca o măsură urgentă pentru asigurarea colectării probelor necesare cauzei penale, precum și pentru a justifica ulterior procurorului, judecătorului necesitatea menținerii persoanei în privare de libertate prin aplicarea unei alte măsuri preventive, iar supuse reținerii conform art. 165 CPP a Republicii Moldova pot fi supuse persoanele bănuite (legătura directă cu bănuiala rezonabilă), învinuitul și inculpatul [45].

Constituția Republicii Moldova [52] prevede limitele aplicării acestei măsuri prin consacrarea în art. 25: „Libertatea individuală și siguranța persoanei sânt inviolabile: (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sânt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege”.

Conform art. 125 CPP al R.Moldova: „Organul de urmărire penală este în drept să efectueze percheziție, dacă din probele acumulate sau din materialele activității speciale de investigații rezultă o presupunere rezonabilă că într-o anumită încăpere ori într-un alt loc sau la o anumită persoană se pot afla instrumente ce au fost destinate pentru a fi folosite sau au servit ca mijloace la săvârșirea infracțiunii...” [45].

Ca exemplu, putem analiza cauza *Mancevschi c. Moldovei* (07.10.2008, nr.33066/04, Par. 43, 47-50). Curtea a observat că reclamantul nu era bănuیت sau învinuit de comiterea unor infracțiuni sau activități ilegale. Autorizarea percheziției eliberată de către judecătorul de instrucție, care a reprodus în întregime ordonanța ofițerului de urmărire penală, nu a indicat vreun detaliu referitor la ceea ce urma să fie căutat pe parcursul percheziției. În aceste circumstanțe și, în special, având în vedere formularea în termeni generali a autorizației pentru efectuarea percheziției și a lipsei vreunei măsuri speciale de protecție a confidențialității relațiilor avocat-client, Curtea a constatat că autoritățile naționale nu au adus *motive relevante și suficiente* pentru autorizarea perchezițiilor [91, p.326].

Art. 165 alin.(1) CPP al Republicii Moldova prevede: „Constituie reținere privarea persoanei de libertate, pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 de ore, în locurile și în condițiile stabilite prin lege” [45].

Autorii I. Dolea, V. Zaharia, V. Rotaru menționează faptul că în Republica Moldova reținerea are una din cele mai lungi durate, căci majoritatea statelor europene prevăd această măsură preventivă de libertate ca fiind cea mai ușoară de la 24 ore (România) până la maxim 48 ore. Autorii consideră că stabilirea duratei reținerii unei persoane de la cel mult 48 de ore ar fi o asigurare mai reală față de garantarea eficace a libertății persoanei, cu atât mai mult că poate fi luată și de către organul de urmărire penală prin emiterea unei Ordonanțe (art.169, 170 CPP al Republicii Moldova). În Republica Moldova, locurile unde este reținută o persoană sunt izolatoarele de detenție provizorie din cadrul comisariatelor de poliție sau ale organelor afacerii interne [92, p.15].

Extinderea criminalității în societatea modernă și necesitatea luării unor măsuri eficiente pentru asigurarea siguranței cetățenilor implică în mod obligatoriu stabilirea unui echilibru între posibilitățile de reacție ale societății împotriva criminalității și protecția drepturilor individuale. Altminteri, susține autorul A Țuculeanu, se ajunge la aceea că legea nu mai reprezintă mijlocul de ocrotire al celor care o respectă, ci, în principal, al celor care nu o respectă [93, p.7].

Constituie reținere privarea de libertate a persoanei bănuite sau învinuite de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoarea pe un termen mai mare de 1 an prin hotărârea organului de urmărire penală pentru o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 de ore în izolatoare de detenție provizorie ale organelor afacerilor interne [95, p.345].

Autorii I. Dolea, V. Zaharia, V. Rotaru consideră că reținerea unei persoane doar pentru o infracțiune ușoară nu ar trebui să aibă loc, având în vedere faptul că, *de regulă*, pentru un asemenea gen de infracțiune pedeapsa este non-privativă, iar pericolul social, practic, nu există [92, p.15].

Menționăm că Codul penal al Republicii Moldova prevede în cadrul art.16, al. 2: „Infrațiuni ușoare se consideră faptele pentru care legea penală prevede în calitate de pedeapsă maximă pedeapsa închisorii pe un termen de până la 2 ani inclusiv” [45].

Astfel, în urma examinării interviurilor persoanelor deținute, s-a constatat că multe dintre acestea au fost reținute, ulterior deținute în arest preventiv, pentru infrațiuni ușoare, după cum ar fi art. 217 alin.(1), 186 alin.(1)CP al Republicii Moldova. Însă, acestea nu sunt cazuri de reținere a persoanelor, fiind prevăzute încă trei cazuri speciale de reținere a persoanelor, indiferent de mărimea pedepsei cu închisoarea, prevăzută de legea penală pentru infracțiunea săvârșită [92]:

- prinderea și aducerea la organele de poliție a persoanei bănuite de săvârșirea unei infracțiuni de către cetățeni (art.168 CPP al Republicii Moldova). În acest caz, actul oficial care va sta la baza confirmării aplicării reținerii va fi prin întocmirea de către organul de urmărire penală a unui proces-verbal de reținere art.165 alin.3) pct.1) CPP al Republicii Moldova;

- reținerea persoanei pentru a fi pusă sub învinuire sau până la arestare (art.169-170 CPP al Republicii Moldova). În aceste cazuri, reținerea persoanei va fi confirmată prin existența întocmirii unei Ordonanțe de către Organul de urmărire penală (art.165, alin.3) pct.2) CPP al Republicii Moldova);

- reținerea persoanei în baza unei încheieri judecătorești în caz de infracțiune de audiență (art.171 CPP al Republicii Moldova). Actul oficial care stă la baza aplicării reținerii efective a persoanei pentru cazul dat, diferă, deoarece se emite o Hotărîre/Încheiere motivată de către Judecătorul care a dispus consemnarea acestei infracțiuni de audiență în procesul-verbal al ședinței de judecată, dar prevăzute de lege, și anume: alin.3) pct.3) art.165 CPP al Republicii Moldova.

Art.166 CPP prevede [45]: (1) Organul de urmărire penală are dreptul să rețină persoana, dacă există o *bănuială rezonabilă* privind săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoarea pe un termen de un an, numai în cazurile:

- 1) dacă aceasta a fost prinsă în flagrant delict;
 - 2) dacă martorul ocular, inclusiv victima, indică direct că anume această persoană a săvârșit infracțiunea;
 - 3) dacă pe corpul sau pe hainele persoanei, la domiciliul ei ori în unitatea de transport, sunt descoperite urme evidente ale infracțiunii.
- (2) Abrogat.

(3) Reținerea persoanei bănuite poate fi dispusă și dacă există temeiuri rezonabile de a presupune că aceasta se va sustrage de la urmărirea penală, va împiedica aflarea adevărului sau va săvârși alte infracțiuni.

(4) Reținerea unei persoane mature în temeiurile prevăzute la art.166 alin. (1) CPP al Republicii Moldova poate avea loc până la înregistrarea infracțiunii în modul stabilit de lege. Înregistrarea infracțiunii se efectuează imediat, dar nu mai târziu de 3 ore de la momentul aducerii persoanei reținute la organul de urmărire penală, iar în cazul în care fapta pentru care persoana a fost reținută nu este înregistrată în mod corespunzător, persoana se eliberează imediat, cu excepția prevăzută la art. 273 alin. (1) pct. 2) (Comandanții de nave maritime sau de aeronave, în cazul săvârșirii unor infracțiuni la bordul acestora în afara porturilor sau a aeroporturilor, pot efectua percheziții corporale ale făptuitorului și pot verifica lucrurile pe care acesta le deține, pot reține făptuitorul până la revenirea navei în port sau aeroport pentru a fi predate procurorului. În cazul când nava sau aeronava se află în port (aeroport), competența de a efectua aceste acțiuni de constatare îi revine organului de urmărire penală teritorial sau special).

În cazul unei contravenții, art. 433 alin.(1) al Codului contravențional prevede că reținerea, care constă în limitarea de scurtă durată a libertății persoanei fizice, se aplică în cazurile [96]:

- contravențiilor flagrante pentru care prezentul cod prevede sancțiunea arestului contravențional;
- imposibilității identificării persoanei în a cărei privință este pornit proces contravențional, dacă au fost epuizate toate măsurile de identificare;
- contravențiilor pasibile, conform prezentului cod, de aplicare a măsurii de siguranță a expulzării.

Conform legislației actuale, poate fi reținută orice persoană bănuită de săvârșirea unei infracțiuni sau contravenții doar dacă sunt întrunite condițiile prevăzute de lege.

Articolul 165 alin. (2) al. CPP enumeră cine poate fi supus reținerii penale. Astfel, pot fi reținute:

(1) persoanele bănuite de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de un an;

(2) învinuitul, inculpatul care încalcă condițiile măsurilor preventive neprivative de libertate, luate în privința lui, precum și ordonanța de protecție în cazul violenței în familie, dacă infracțiunea se pedepsește cu închisoare;

(3) condamnații în privința cărora au fost adoptate hotărâri de anulare a condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei sau de anulare a liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen.

Potrivit art.172 CPP al Republicii Moldova, care reglementa procedura reținerii persoanelor din categoria a treia (condamnații), a fost abrogat, în esență, reținerea acestora nefiind posibilă pentru motivele indicate. Codul contravențional nu enumeră categoriile de persoane care pot fi reținute, însă, din sensul art. 433, reiese că poate fi reținută doar persoana în privința căreia există o bănuială rezonabilă că a fost comisă o contravenție, deși codul nu utilizează termenul de „bănuială rezonabilă” [97, p.5-6].

Din art. 433 al Codului contravențional reiese că, dacă nu este vorba de contravenții flagrante sau pasibile de expulzare, o persoană poate fi reținută pentru identificarea acesteia doar dacă în privința ei a fost pornit proces contravențional. Nu suntem siguri dacă această normă poate fi aplicată în practică. În procedura penală o persoană poate fi reținută pentru o bănuială rezonabilă că a săvârșit infracțiunea, dacă nu i s-a putut constata identitatea. Din formularea normei contravenționale reiese că testul sau cerințele pentru reținerea unei persoane în cadrul procedurii contravenționale sunt mai dure decât cele din procedura penală [96].

Atât organul de urmărire penală, cât și procurorul nu pot reține orice persoană care a comis o faptă penală, însă, la adoptarea acestei decizii trebuie să țină cont strict și obligatoriu de condițiile stabilite de legislația procesuală penală [45].

Printre condițiile și temeiurile care permit reținerea, reglementate în art. 166 CPP, se regăsesc și următoarele [45]:

- să existe o *bănuială rezonabilă* privind săvârșirea unei infracțiuni;
- dacă există *temeiuri rezonabile* de a presupune că aceasta se va sustrage de la urmărirea penală, va împiedica aflarea adevărului, va săvârși alte infracțiuni.

De regulă, reținerea ca măsură procesuală de constrângere este posibilă de realizare doar după pornirea urmăririi penale[45].

Ca excepție, legea (art.166 alin 4 CPP al R.Moldova) permite reținerea persoanei care a atins vârsta de 18 ani și până la înregistrarea infracțiunii în modul stabilit de lege [45].

Reținerea persoanei care a atins vârsta de 18 ani poate avea loc până la înregistrarea infracțiunii în modul stabilit de lege. Înregistrarea infracțiunii se efectuează imediat, dar nu mai târziu de 3 ore de la momentul aducerii persoanei reținute la organul de urmărire penală, iar în cazul în care fapta pentru care persoana a fost reținută nu este înregistrată în mod corespunzător, persoana se eliberează imediat [45].

Autorii O. Gribincea, N. Hrievtieschi, V. Rotaru [97, p.5-6] și alții consideră că o persoană ar putea fi reținută și în procedura contravențională pentru o *bănuială rezonabilă* că a comis o contravenție dacă nu i s-a stabilit identitatea, fără a fi necesar să fi fost pornit procesul contravențional până la aceasta. Esențial este ca procedura să fie respectată și asigurate toate drepturile persoanei reținute. Minorii care au atins vârsta de răspundere penală [45] pot fi reținuți penal numai dacă sunt bănuți de săvârșirea unei infracțiuni grave cu aplicarea violenței, deosebit de grave sau excepțional de grave.

Despre reținerea minorului se înștiințează imediat procurorul și părinții sau alți reprezentanți legali ai minorului [45].

Deoarece nu pot fi trași la răspundere contravențională, minorii care, la momentul comiterii contravenției, nu au împlinit vârsta de 16 ani nu pot fi reținuți contravențional. În cazul bănuirii unui minor cu vârsta de la 16 până la 18 ani de comiterea unei contravenții, acesta poate fi reținut doar pentru săvârșirea faptelor prevăzute la art. 228-245 și la art. 263-311 ale Codului contravențional [96], cu condiția că sunt întrunite celelalte condiții prevăzute de Codul contravențional.

Deși prevederile CPP al Republicii Moldova referitoare la interdicția aplicării instituției reținerii față de minori pentru anumite tipuri de infracțiuni sunt laudabile, pentru aplicarea corectă a acestora este necesară elaborarea unui mecanism, care ar indica, cel puțin, procedura de aducere a minorului pentru asigurarea formalităților necesare (spre ex., intentarea cauzei, ridicarea bunurilor, contactarea părinților sau a reprezentanților legali, inclusiv plasarea minorului în cazul imposibilității prezentării reprezentantului legal pentru a primi minorul sub supraveghere). Fără existența mecanismului respectiv unic și clar, aplicarea legii are loc în mod haotic, variind de la o localitate la alta, inclusiv cu încălcarea drepturilor minorilor de facto reținuți [97].

În cadrul unor cercetări științifice realizate în Republica Moldova se constată că problematica arestării preventive se menține ca una de sistem, chiar dacă au fost depuse eforturi de a reduce la maximum problemele pe acest segment al procedurii penale. În același aspect, sunt relevante unele constatări obținute (a se vedea, de exemplu, „Raportul privind invocarea bănuiei rezonabile în demersurile de arestare și respectarea dreptului la libertate în faza urmăririi penale”. Fundația Soros-Moldova, 2013) [98].

Bănuiala rezonabilă presupune existența faptelor sau a informațiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârși infracțiunea. Faptul că o bănuială este invocată cu bună-credință nu este suficient (Hotărârea *Muşuc vs. Moldova*, 6 noiembrie 2007, § 31). Ceea ce poate fi considerat „*rezonabil*” depinde de toate circumstanțele cauzei.

Procurorului îi revine în fiecare caz concret să dovedească existența acestei bănuieli prin referiri la probe concrete. În Anexa nr. 1, sunt prezentate informații cu privire la conținutul demersurilor de arestare examinate în ceea ce privește bănuiala rezonabilă. În majoritatea demersurilor studiate (652 de dosare în total), sunt menționate probele acușării care au format concluzia asupra bănuielii rezonabile privind săvârșirea infracțiunii de către acuzat. În **77,4%** din demersurile de arestare și **75,5%** din demersurile de prelungire a arestării, „bănuiala rezonabilă” că a fost comisă o infracțiune este confirmată de probele anexate. Totuși, nu întotdeauna este concretizată legătura logică dintre acuzat și fapta presupusă, care ar permite să fie bănuită implicarea persoanei respective în săvârșirea faptei prejudiciabile. În **22,6%** din demersurile de arestare și în **24,5%** din demersurile de prelungire examinate, procurorul doar a indicat că bănuiala rezonabilă există, fără, însă, a lămuri care sunt faptele în susținerea acestei poziții. În 17 cazuri (**2,2%** din demersurile examinate), procurorul nici nu s-a referit în demersul său la o bănuială rezonabilă, ceea ce reprezintă o omisiune deosebit de serioasă. 12 din aceste omisiuni au avut loc în Chișinău (șase demersuri au fost depuse la Judecătoria Buiucani, patru demersuri la Judecătoria Centru și două demersuri la Judecătoria Botanica). Multe dintre aceste demersuri au fost admise, ceea ce ridică semne serioase de întrebare în ceea ce privește calitatea activității judecătorilor de instrucție [98].

De obicei, în partea ce se referă la bănuiala rezonabilă, sunt consemnate circumstanțele de fapt care sunt incriminate învinutului, fără a preciza probele care le dovedesc și legătura acestora cu împrejurările respective. Chiar dacă în demersurile procurorului sunt, de obicei, enumerate probele acușării, demersul nu motivează care din faptele incriminate sunt confirmate de acestea. Deseori, probele în cauză nu sunt anexate la demers. Uneori, referindu-se la o bănuială rezonabilă, procurorii doar enumeră în mod general câteva mijloace de probă, fără a explica care fapte sunt confirmate prin acele mijloace de probă. Au fost constatate și cazuri când la demersul de arestare erau anexate mai multe probe și acte care confirmă „bănuiala rezonabilă”, însă, la acestea nu se face referire în demers. Toate aceste constatări fortifică aparența cu privire la atitudinea neglijentă a procurorilor față de conținutul demersurilor de arestare. În unele demersuri de arestare sau de prelungire a arestării au fost invocate, pentru justificarea bănuielii rezonabile, fapte care nu au nimic în comun cu bănuiala rezonabilă. Astfel, în demersul de arestare în cadrul dosarului nr. 14-38 înregistrat la Judecătoria Leova este menționat că acuzatul „după comiterea infracțiunii se eschivează de la urmărirea penală, nu are un loc permanent de trai”. Astfel de exemple determină aparența că uneori procurorii nu consideră bănuiala rezonabilă o chestiune care urmează a fi discutată în cadrul procedurilor de arestare. Referirea procurorilor la probele dosarului este făcută mai degrabă pentru a convinge

judecătorul că a fost comisă o infracțiune decât pentru a proba că acuzatul este implicat în această infracțiune. Se pare că și judecătorii de instrucție acceptă o astfel de abordare. În multe încheieri ale judecătorilor de instrucție se menționează doar că urmărirea penală a fost pornită legal, rezumând că, dacă a fost pornită cauza, există o bănuială rezonabilă [98].

Un fapt evidențiat în cercetările existente arată că judecătorii admit frecvent și nejustificat demersurile de arestare preventivă cu anumite încălcări: încălcarea termenului de înaintare a demersului; modul legal de înregistrare a demersului în judecătorii; conținutul demersului, probarea și argumentarea bănuiei rezonabile și a necesității arestului, modul argumentării riscurilor invocate și descrierea lor în cadrul demersului de arestare preventivă [42, p.7-8].

Dispunerea arestării se fundamentează în aspect normativ pe Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Potrivit art. 7 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova, hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului sunt obligatorii pentru organele de urmărire penală, procurori și instanțele de judecată, iar hotărârile Plenului Curții Supreme de Justiție poartă un caracter de recomandare. În mod firesc, la adoptarea hotărârii privind aplicarea detenției, instanțele naționale trebuie să aplice standardele impuse de Convenția Europeană a Drepturilor Omului [45]:

- legalitatea detenției;
- existența unei bănuiei rezonabile;
- prezența unui risc;
- proporționalitatea, rezonabilitatea și necesitatea aplicării detenției;
- posibilitatea aplicării măsurilor alternative detenției.

În materia arestării, în 2013, a fost adoptată hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu” [99] în care au fost abordate cele mai importante standarde de calitate în domeniul aplicării arestării. În hotărâre au fost expuse într-un mod suficient de amănunțit aspectele materiale și procesuale ale instituției arestării, reiterând scopul și condițiile aplicării arestării preventive, rigorile de calitate referitoare la justificarea arestării prin motivarea hotărârii judecătorești [42, p.7-8].

Efectele bănuiei rezonabile se extind asupra unui număr impunător de articole din CPP al R.Moldova, vom menționa doar unele dintre ele, pe care autorul le consideră cele mai relevante.

Astfel, în cadrul art.132⁶ alin. 3 CPP al Republicii Moldova, cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video a celor de fotografiat și de filmat se dispune cu privire la persoana asupra căreia există probe sau date că a săvârșit sau pregătește săvârșirea unei infracțiuni. Cercetarea domiciliului și instalarea în el a aparatelor audio și foto a celor de fotografiat și de filmat se poate dispune și cu privire la o altă persoană dacă există o *bănuială rezonabilă* că aceasta primește sau transmite comunicări de la făptuitor ori destinate acestuia [45].

În cauza *Klass și alții c. Germaniei* (06.09.1978, nr. 5029/71, Par. 42), recunoscând că într-o societate democratică existența unor servicii de informații se poate dovedi legitimă, Curtea Europeană reamintește că supravegherea secretă a persoanelor nu este acceptată de Convenție decât ca o măsură strict necesară pentru apărarea instituțiilor democratice [91, p.326].

Un alt articol care evidențiază efectele pe care le produce instituția bănuielii rezonabile este art. 133 CPP al R.M., unde se specifică că, dacă există *temeiuri rezonabile* de a presupune că trimiterile poștale primite sau expediate de către bănuț, învinuit pot conține informații ce ar avea importanță probatorie în cauza penală pe una sau mai multe infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave și dacă prin alte procedee probatorii nu pot fi obținute probe, organul de urmărire penală este în drept să rețină, să cerceteze, să predea, să percheziționeze sau săridice trimiterile poștale ale persoanei indicate [45].

În cadrul art. 168 CPP al R.M., este indicat faptul că oricine este în drept să prindă și să aducă forțat la poliție sau la o altă autoritate publică persoana prinsă asupra faptului săvârșirii unei infracțiuni sau care a încercat să se ascundă ori să fugă imediat după săvârșirea infracțiunii, Persoana prinsă în condițiile alin. (1) poate fi legată în cazul în care opune rezistență reținerii, dacă sunt temeiuri rezonabile de a presupune că persoana prinsă are asupra sa armă ori alte obiecte periculoase sau obiecte care prezintă interes pentru cauza penală [45].

Art. 205 CPP al R.M. [45] prevede care sunt temeiurile de pondere sub sechestru, astfel: punerea sub sechestru a bunurilor poate fi aplicată de către organul de urmărire penală sau instanță numai în cazurile în care există o bănuială rezonabilă că bunurile urmărite vor fi tănuite, deteriorate sau cheltuite.

Punerea sub sechestru a bunurilor se aplică în baza ordonanței organului de urmărire penală, cu autorizația judecătorului de instrucție sau, după caz, a încheierii instanței de judecată. Procurorul, din oficiu sau la cererea părții civile, înaintează judecătorului de instrucție demers, însoțit de ordonanța organului de urmărire penală privind punerea bunurilor sub sechestru. Judecătorul de instrucție, prin rezoluție, sancționează punerea bunurilor sub sechestru, iar

instanța de judecată decide asupra cererilor părții civile ori ale altei părți, dacă bănuiala rezonabilă indicată la alin.(1) este motivată [45].

Susținem totalmente opinia profesorului I. Dolea, care menționează că măsura sechestrului poate fi depusă atât în cursul urmăririi, cât și în faza de judecată. Condiția esențială pentru dispunerea sechestrului este prezența probelor care dovedesc suspiciunea rezonabilă că există riscul, ca anumite persoane, inclusiv acuzatul, să întreprindă măsuri pentru a le tăinui, deteriora sau cheltui. Suspiciunea trebuie să se întemeieze pe probe administrate în cadrul cauzei penale și care respectă standardul admisibilității.

Pe lângă efectele pe care le are instituția bănuielii rezonabile, care, de altfel, sunt de o importanță majoră, ne vedem puși în situația de a aborda și problema limitelor bănuielii rezonabile. Problema limitelor bănuielii rezonabile la momentul de față ridică mai multe întrebări decât răspunsuri, deoarece bănuiala rezonabilă nu are limite bine definite.

Bănuiala rezonabilă începe odată cu apariția unor fapte și/sau informații care ar convinge un observator obiectiv că s-a comis ori se pregătește comiterea unei infracțiuni imputabile unei anumite ori anumitor persoane și că nu există alte fapte și/sau informații care înlătură caracterul penal al faptei ori dovedesc neîmplicarea persoanei și se finalizează odată cu pronunțarea sentinței de condamnare, achitare sau încetare a procesului penal.

Sentința de condamnare se adoptă numai în condiția în care, în urma cercetării judecătorești, vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii a fost confirmată prin ansamblul de probe cercetate de instanța judecătorească [45].

Sentința de condamnare nu poate fi bazată pe presupuneri, ceea ce presupune, într-un final, confirmarea bănuielii rezonabile existente inițial.

Sentința de achitare se adoptă doar dacă:

- nu s-a constatat existența faptei infracționale;
- fapta nu a fost săvârșită de inculpat;
- fapta inculpatului nu întrunește elementele infracțiunii;
- fapta nu este prevăzută de legea penală;
- există una din cauzele care înlătură caracterul penal al faptei[45].

În cazul sentinței de achitare, la prima vedere, se poate crede că ea combate existența unei bănuieli rezonabile ce ar fi stat la baza pornirii urmăririi penale, însă tindem să combatem această versiune, deoarece, achitarea nu reprezintă și încetarea urmăririi penale, astfel, alin. 2 art. 390 CPP al R.M. prevede că: "...în cazul achitării persoanei în temeiul alin. (1) pct.2), organul de urmărire penală este obligat să continue urmărirea penală pentru identificarea făptuitorului"

[45], adică nu s-a confirmat bănuiala rezonabilă doar în privința făptuitorului, nu și a celorlalți indicatori.

Analizând problema bănuiei rezonabile, am ajuns la concluzia că această instituție este de o anvergură colosală și caracterul său abstract, de cele mai multe ori șterge orice urmă de limite. Totuși, studiind condițiile per ansamblu în care se manifestă bănuiala rezonabilă, tindem să credem că ea începe acolo unde există dovezi clare, inopinate și pertinente cu referire la bănuirea unei persoane de comiterea unei infracțiuni, fapt ce nu îl face direct și vinovat și se finalizează atunci când organul de urmărire penală este apt de a transforma simpla bănuială rezonabilă într-un act procedural, sub denumirea de rechizitoriu, sau o a doua variantă, atunci când organul de urmărire penală, bazându-se pe administrarea corectă a probelor, consideră că bănuiala existentă la o anumită etapă nu s-a adeverit, lipsindu-i motivele verosimile care s-o transforme într-o bănuială rezonabilă și, deci, capabilă de a suferi careva metamorfoze strict procedurale.

2.4. Bănuiala rezonabilă și bănuitul

În Republica Moldova, drepturile și libertățile omului sunt declarate valori supreme. În procesul penal acestea pot fi limitate la maxim. În scopul realizării sarcinilor ce stau în fața procesului penal, uneori este nevoie de a recurge la aplicarea diferitor măsuri de constrângere atât în privința persoanei acuzate cât și în privința altor persoane (parte vătămată, martor), de a stabili anumite fapte ce țin de viața privată a persoanelor. Din aceste motive, în cadrul procesului penal se creează un sistem de pârghii care ar proteja de la o limitare nejustificată a drepturilor, libertăților și demnității persoanei. Respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane constituie un principiu care se bazează pe un complex de norme și exprimă obligația organelor statale de a respecta drepturile, libertățile și demnitatea umană la înfăptuirea acțiunilor procesuale și luarea deciziilor [101].

Prezumția nevinovăției este un principiu de drept recunoscut la scară internațională, conform căruia acuzatul nu are sarcina de a-și dovedi nevinovăția. Această sarcină revine acuzatorului.

Principiul prezumției nevinovăției este enunțat în actele internaționale la care Republica Moldova este parte, în special, art. 11 al Declarației Universale a Drepturilor Omului [102]: „Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată până când vinovăția sa va fi stabilită în mod legal în cursul unui proces public, în care i-au fost asigurate toate garanțiile necesare apărării sale”, art. 14 al Pactului internațional cu

privire la drepturile civile și politice, art. 6 alin. (2) al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [103]: „Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi legal stabilită”.

Prezumția nevinovăției este un drept intangibil, de origine cutumiară al dreptului public internațional și comportă aceeași valabilitate și în perioada conflictelor armate internaționale și interne [104].

Esența principiului în cauză constă în acceptarea de către legislator a prezumției nevinovăției indivizilor în favoarea drepturilor acestora. Presumția nevinovăției este aplicată în cadrul jurisprudenței europene, fiind parte integrantă a dreptului la un proces echitabil. Acest principiu prevede, printre altele, și obligația instanțelor judecătorești naționale, precum și a autorităților publice, de a nu susține în niciun fel de circumstanțe că o persoană este vinovată de comiterea unei infracțiuni, dacă această infracțiune nu a fost dovedită pe cale judiciară. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a declarat în cazul *Minelli v. Elveția* (25 martie 1983) că prezumția nevinovăției este violată în cazul în care decizia unei instanțe judecătorești exprimă opinia referitor la vinovăția unei persoane în circumstanțele în care persoana în cauză nu a avut posibilitatea să se apere contra acuzațiilor aduse ei. Astfel poate fi și cazul absenței unei decizii formale; este doar suficient să existe o aluzie că instanța consideră vinovat acuzatul [105].

Obligația de a respecta prezumția nevinovăției se aplică nu doar în cazurile penale. În comentariul la art. 14 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, Comitetul Pactului a evidențiat obligația tuturor autorităților publice „...să se abțină de la prejudicierea rezultatelor procesului” [89, p.104-106].

În cazul *Krause vs. Elveția* (3 octombrie 1978), Comisia de la Strasbourg a explicat că în timp ce oficialii pot anunța în public existența suspiciunilor, prezumția nevinovăției va fi violată în cazul unor declarații formale din partea autorităților [106].

Un loc aparte în cadrul actelor legislative, care conțin norme ale instituției juridice comentate, este rezervat Codului de procedură penală al Republicii Moldova. Normele constituționale referitoare la prezumția nevinovăției și normele concrete în această materie din Codul de procedură penală reprezintă coraportul dintre reglementarea constituțională generală și cea ramurală particulară. Prevederile Codului de procedură penală reproduc dispozițiile constituționale. Pentru ilustrare, vom compara dispozițiile constituționale cu cele cuprinse în CPP al R.M. În primul rând, prezumția nevinovăției este formulată cu claritate în art. 8 alin. (1) CPP al R.M.: „Persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni este prezumată nevinovată atâta timp cât vinovăția sa nu va fi dovedită, în modul prevăzut de CPP al R.M., într-un proces judiciar public, în cadrul căruia îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale și nu va fi

constatată printr-o hotărâre judecătorească de condamnare definitivă”. Articolul 63 din CPP al RM prevede că bănuitul este persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire. Persoana poate fi recunoscută în calitate de bănuît prin unul din următoarele acte procedurale, după caz:

- procesul-verbal de reținere;
- ordonanța sau încheierea de aplicare a unei măsuri preventive neprivative de libertate;
- ordonanța de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuît [45].

În al doilea rând, acțiunile permise de dreptul procesual penal sunt destinate tuturor participanților la relațiile care fac obiectul de reglementare, permisiune exprimată deschis în alin. (2). De exemplu, nimeni nu este obligat să dovedească nevinovăția sa [45].

Este edificatoare aplicarea principiului prezumției nevinovăției de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cazul *Funke vs. Franța*. Este vorba de dreptul de a păstra tăcerea. În cazul respectiv, autoritățile vamale obligau bănuitul să aducă probele pe care anchetatorii nu le puteau găsi. Ele au încercat, prin diverse proceduri, să obțină ca Jean-Gustave Funke să prezinte documente, a căror existență o bănuiau fără să o poată demonstra. CEDO a declarat că protecția art. 6 permitea unui acuzat să păstreze tăcerea și să nu contribuie la propria incriminare [107].

Există și alte circumstanțe care sunt direct legate de subiectul comentat. Orice acuzat are, în special, dreptul: să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa; să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale; să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloace necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer; să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării; să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere [108].

În al treilea rând, concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Respectarea acestei reguli are drept rezultat efecte juridice favorabile sau posibilitatea survenirii acestora în cazul în care toate *dubiile* privind probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate, în condițiile CPP al R.M., se interpretează în favoarea bănuितului.

Cerința referitoare la motivele bănelii [109]:

- bănuiala trebuie fondată pe anumite circumstanțe de fapt ale cauzei;
- evaluarea liberă și corectă a probelor; la etapa preliminară nu se cere ca probele să fie exhaustive.

Cerința referitoare la gradul bănuielii:

- pe de o parte, simpla bănuială nu este suficientă;
- pe de altă parte, nu se cere ca faptul comiterii infracțiunii să se poată stabili cu certitudine, de exemplu, dispariția persoanei; nici nu se cere ca să fie clar ce include fapta infracțională.

Scopul principal al investigației este de a stabili dacă a fost săvârșită infracțiunea, și, dacă da, cine este infractorul; este suficient ca bănuiala să fie rezonabilă.

Legislația procesual penală a Republicii Moldova a reintrodus în normativul procesual-penal un concept fidel tradiției continentale a dreptului nostru procesual, respectiv, cel de „convingere” a instanței, etalon atât pentru exercitarea rolului activ subsidiar al acesteia, cât și pentru aprecierea probelor administrate. În opinia noastră, având în vedere jurisprudența anterioară a Curții Constituționale, dar și tendințele procesual-penale contemporane, instituirea acestui criteriu subiectiv și aproximativ contravine dreptului oricărei persoane la un proces echitabil și imparțial, înfăptuit de către un judecător independent și care se supune în mod exclusiv legii.

Astfel, legiuitorul a optat conceptual pentru un sistem procesual mixt, în care se regăsesc elemente ale sistemului acuzatorial, inchizitorial sau adversarial, spre regret, în multe cazuri, fără armonizarea instituțiilor importate din alte sisteme de drept.

Constant tradiției sistemului procesual autohton, și în prezent prevalează principiul libertății de apreciere a probelor, dar și o viziune liberală asupra mijloacelor de probă. Conform art. 99 CPP al R.M.: „...probele administrate se verifică și *se apreciază* de către organul de urmărire penală sau instanță.

În această ordine de idei, dincolo de înțelesul și obiectul principiului libertății în aprecierea probelor, mai important apare standardul utilizat în aplicarea acestuia, sens în care s-au conturat în prezent două curente semnificative, apologetice fie noțiunii de „*apreciere a organului de urmărire penală*”, fie cerinței dovedirii vinovăției „*prin aprecierea probelor conform propriei convingeri*” (art. 101, alin.(2) CPP al R.M.)

Standardul de apreciere a probelor în funcție de convingerea a investigatorului este de largă răspândire în dreptul continental, fie că îmbracă forma „*convingerii libere*” (art. 261 CPP al Germaniei, art. 14 CPP al Austriei), a „*intimei convingeri*” (art. 353 CPP al Franței) sau pur și simplu a „*convingerii unui observator obiectiv*” (art.6, alin. (4³) CPP al R.M.) în evaluarea probelor administrate.

Prin conceptul de „convingere” a unui observator obiectiv, care se formează în urma analizei probatoriului, se înțelege puterea suverană a acestuia de a aprecia valoarea probelor

penale și de a le reflecta în raționamente cu privire la veridicitatea probelor, în urma cărora cel chemat să soluționeze acțiunea penală dobândește un sentiment de certitudine cu privire la existența infracțiunii și a vinovăției făptuitorului [110, p.413].

În sistemul *common law*, standardul de apreciere a probelor este cel al aptitudinii acestora de a înlătura orice îndoială rezonabilă cu privire la temeinicia acuzației (*proof beyond any reasonable doubt*) [111].

În această concepție, orice evaluare a probelor este subsumată prezumției de nevinovăție, care se constituie într-o regulă probatorie fundamentală ce stă la baza sistemului acuzatorial, mai ales în sistemul procesual american [112, p.645].

În justificarea instituirii acestui etalon în aprecierea probelor, s-a arătat ca libera evaluare a acestora nu poate fi delimitată de formarea unei convingeri personale cu privire la relevanța probelor, care, la rândul lor, nu au o valoare predeterminată, iar libertatea de convingere este reflexul libertății probelor în procesul penal [113, p.183].

În opinia noastră, simpla utilizare a substantivului „convingere” este de natură să relativizeze răspunderea celui îndrituit să examineze și să interpreteze probele cauzei, părerea sau credința subiectivă a acestuia nefiind de natură a asigura în mod obiectiv aflarea adevărului.

Realizarea obiectivelor procesului penal și anume protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni adeseori este legată de limitarea drepturilor persoanei, inclusiv și a dreptului la libertate. Din acest considerent este evident necesară crearea unui sistem de garanții a drepturilor persoanei care va permite, pe de o parte, realizarea sarcinilor procesului penal, iar pe de altă parte va asigura protecția persoanei de la acușările ilegale și nefundamentate, de la condamnările pe nedrept, de la limitarea neîntemeiată a drepturilor și libertăților persoanei și, respectiv, va duce reabilitarea tuturor celor care au nimerit pe nedrept în obiectivul organelor judiciare [114, p.123-130].

Reținerea bănuitului ține de limitarea dreptului la libertate, drept care este materializat în art. 3 și 9 al Declarației Universale a Drepturilor Omului (1948); în art. 9 al Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice (1966); în art. 5 al Convenției cu privire la Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale (1950); în art. 25 din Constituția Republicii Moldova și în art. 11 Cod de procedură penală al Republicii Moldova. Astfel, conform art. 9 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, nimeni nu poate fi supus arestului, reținerii sau persecutării netemeinice sau arbitrare” [102].

Actele normative internaționale și legislația națională, admitând anumite îngrădiri pe tărâmul libertății persoanei, determină anumite criterii clare de aplicare a constrângerii statale,

inclusiv procesual-penale, precum și anumite garanții a drepturilor persoanei în procesul realizării acestei constrângeri[114, p.123-130].

Autorul N. Jidovu menționează că toate sistemele de drept și toate legislațiile statelor cunosc privarea de libertate cu titlu de măsură procesuală personală, de constrângere cu o scurtă durată de timp; reținerea (sau orice instituție similară, indiferent de denumire) este o măsură operativă, izvorâtă din nevoia imobilizării imediate a făptuitorului de toate organele judiciare, preponderent organele de poliție, indiferent de oră și condiții speciale ori aprobări ierarhice superioare prealabile[115, p.158].

Autorii V. Rusu și M. Sorbală susțin ideea conform căreia reținerii bănuیتului îi sunt specifice atât criterii generale, caracteristice întregului spectru al măsurilor de constrângere procesual-penale, cât și careva trăsături ce se referă nemijlocit numai la această instituție de drept procesual-penal. Forma procesuală urmează să asigure strict drepturile persoanei în procesul aplicării reținerii [114].

Reținerea constituie o măsură de constrângere procesual-penală ce constă în privarea de libertate de scurtă durată a persoanei bănuite în comiterea unei infracțiuni [116, p.65].

Reținerea mai este definită și ca fiind o măsură procesuală de constrângere aplicată în cadrul unei cauze penale și care se manifestă prin izolarea provizorie de societate a persoanei bănuite sau învinuite de săvârșirea unei infracțiuni, iar în unele cazuri - deja condamnate, cu deținerea ei în instituții specializate pe un termen strict determinat de lege [117, p.59].

În viziunea autorilor T. Osoianu și V. Orîndaș „...constituie reținere privarea persoanei de libertate, pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 ore, în locurile și în condițiile stabilite de lege” [118, p.189] .

Bănuitul reținut urmează a fi audiat în conformitate cu prevederile art. 103 și 104 Cod de procedură penală al Republicii Moldova, dacă el acceptă de a fi ascultat. Până la audierea bănuیتului, acesta are dreptul la discuții confidențiale cu apărătorul[114, p.123-130].

Un anumit interes, sub aspectul audierii bănuیتului, prezintă practica judiciară din SUA de realizare a acțiunilor de urmărire penală în privința persoanelor reținute ca fiind bănuite în săvârșirea infracțiunilor. Regulile Miranda (Miranda rule), instituite de către Curtea Supremă a SUA sunt orientate spre asigurarea drepturilor persoanei în procesul realizării actului de audiere a celui reținut. Aceste reguli stabilesc că ”...Persoana urmează a fi preântâmpinată, până la inițierea actului de audiere, asupra următoarelor momente” [119, p.55]:

- că ea are dreptul de a păstra tăcerea;
- că totul ce va fi spus de persoană, poate fi folosit pe viitor împotriva acesteia în judecată ;
- că ea are dreptul de a beneficia de asistența unui avocat;

– că, dacă nu este în stare de a-și permite serviciile unui avocat, atunci îi va fi desemnat un avocat din momentul când va dori bănuitul, până la inițierea actului de audiere.

Până la momentul când acuzarea nu va dovedi în judecată că asemenea explicații au fost făcute și că persoana a refuzat de a se folosi de drepturile sale, probele acumulate în rezultatul audierii nu vor putea fi aplicate, folosite în detrimentul bănuितului” [119, p.55] .

Susținem opinia autorilor V. Rusu și M. Sorbală, care consideră că ar fi binevenit de a fixa careva reguli similare și în legea de procedură penală a Republicii Moldova în vederea asigurării drepturilor și libertăților persoanelor reținute ca fiind bănuite în comiterea infracțiunilor.

În practica judiciară este acceptată ideea că trebuie să fie mai probabil că persoana suspectă a comis infracțiunea, decât nu. Aceasta înseamnă că probabilitatea comiterii infracțiunii de către bănuит trebuie să depășească 50% [109].

De regulă, susține autorul I. Dolea, în perioada arestului preventiv care este aplicat în faza urmăririi penale se efectuează câteva măsuri de investigare, care pot schimba evaluarea circumstanțelor cauzei pe parcurs, în comparație cu situația existentă la momentul reținerii bănuितului sau aplicării arestului preventiv. Dacă se va stabili că circumstanțele noi descoperite reduc gradul bănuielii sub 50% persoana în cauză trebuie eliberată. De aceea, când suntem deja, la faza de judecare, instanța de judecată trebuie să verifice aceste aspecte și să nu admită menținerea persoanei în arest preventiv pentru aceleași motive invocate anterior de către acuzare, dar care nu mai sunt viabile și oportune. La aplicarea acestei măsuri preventive severe o importanță considerabilă, dar nu decisivă, o are calificarea faptei incriminate celui față de care se aplică măsura preventivă. Aceasta se confirmă prin actul de începere a urmăririi penale, ordonanță de punere sub învinuire sau, după caz, prin rechizitoriu. Calificarea finală a infracțiunii în cadrul urmăririi penale o decide procurorul, iar la faza judecătii - instanța de judecată. De aceea, utilizarea detenției trebuie să nu fie disproporțională în comparație cu fapta săvârșită și/sau personalitatea bănuितului. În orice caz, trebuie efectuată o evaluare și motivare concretă, exhaustivă a tuturor circumstanțelor examinate în ansamblu, respectiv argumentarea necesității de aplicare/prelungire a arestului preventiv (măsura disproporțională). În R.Moldova, cazurile unde au fost întâlnite cele mai lungi perioade de privare de libertate a persoanei, s-au referit, de regulă, la categoria incriminării infracțiunilor deosebit de grave și excepțional de grave [109].

Măsurile cu caracter de constrângere prin care bănuitul, învinuitul, inculpatul este împiedicat să întreprindă anumite acțiuni negative asupra desfășurării procesului penal sau asupra asigurării executării sentinței constituie măsuri preventive. Instituirea și reglementarea

măsurilor preventive sunt determinate de specificul justiției penale și realizarea principiului inevitabilității pedepsei penale pentru infracțiunea săvârșită, în urma căruia, deseori, cel bănuit, învinuit sau inculpat se opune cu înverșunare acțiunilor de tragere la răspundere penală, zădărniciind astfel realizarea acesteia. Într-o altă definiție este accentuat caracterul preventiv și profilactic al acestor măsuri, caracterizate ca ”Măsuri de constrângere statală cu caracter preventiv, aplicate numai în caz de necesitate reală în scopul îndeplinirii sarcinilor justiției de către organele de urmărire penală și de judecată față de bănuit, învinuit și inculpat pentru preîntâmpinarea sustragerii de la urmărirea penală și judecată, împiedicării stabilirii adevărului în procesul penal și judecată, împiedicării stabilirii adevărului în procesul penal, săvârșirii acțiunilor infracționale și pentru asigurarea executării sentinței” [120, p.39].

Măsurile preventive nu constituie sancțiuni penale și nici sancțiuni procesual-penale, datorită faptului că au un scop bine determinat de lege. Măsurile preventive sunt orientate spre a asigura buna desfășurare a procesului penal sau a împiedica bănuitul, învinuitul, inculpatul să se ascundă de urmărirea penală sau de judecată, spre aceea ca ei să nu împiedice stabilirea adevărului ori spre asigurarea de către instanță a executării sentinței de condamnare. Aplicarea măsurilor preventive în alte scopuri (de exemplu, pentru obținerea declarațiilor de la bănuit, învinuit în faza urmăririi penale) este inadmisibilă. Pentru a evita aplicarea abuzivă a măsurilor preventive în alte scopuri decât cele prevăzute de lege, sunt reglementate expres condițiile, temeiurile dispunerii acestor măsuri de constrângere, precum și alte garanții procesuale. Astfel, chestiunea privind temeiurile aplicării măsurilor preventive este indisolubil legată de probabilitatea producerii acelor evenimente a căror excludere constituie scopul aplicării măsurilor preventive [121, p.87-89].

În sens larg, toate măsurile preventive neprivative de libertate pot fi considerate măsuri alternative arestării preventive, dacă acestea asigură desfășurarea normală a procesului. Multitudinea de măsuri preventive alternative arestării preventive se află în corespundere cu articolul 5, § 3 al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, care prevede: „Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere”. Sintagma „numai față de persoana în privința căreia s-a înaintat demers pentru arestare sau față de bănuitul, învinuitul, inculpatul care sunt deja arestați” menționează faptul că la examinarea chestiunii stării de libertate în cadrul procesului penal instanța de judecată trebuie să examineze obligatoriu posibilitatea lăsării în libertate, cu prezentarea unor garanții din partea celui acuzat. Dacă măsura libertății provizorii sub control judiciar sau pe cauțiune prezintă starea de detenție procesuală (reținere sau arestare) a celui acuzat, care solicită lăsarea în libertate, arestarea la domiciliu poate fi aplicată la demersul

organului de urmărire penală sau, după caz, al procurorului și în situația când cel acuzat se află în libertate. Esența măsurilor preventive este determinată de următoarele particularități:

- măsurile preventive se dispun numai în cadrul unui proces penal declanșat;
- măsurile preventive se aplică numai bănuیتului, învinuitului și inculpatului;
- măsurile preventive se aplică la oportunitatea procurorului, sau după caz, judecătorului de instrucție și instanței de judecată; având un caracter facultativ;
- măsurile preventive nu sunt caracteristice oricărei cauze penale, având un caracter adiacent față de activitatea procesuală principală;
- măsurile preventive au un caracter provizoriu, ele putând fi revocate în momentul în care dispar împrejurările care au impus luarea acestora;
- la aplicarea măsurilor preventive sunt prevăzute o serie de condiții ce trebuie realizate cumulativ și existența în această privință a unui obiect autonom, auxiliar de probațiune alături de obiectul principal al probațiunii [122, p.5-6].

Luând în considerație faptul că măsurile preventive limitează drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, legiuitorul a instituit multiple garanții procesuale care asigură ca aceste măsuri să nu fie ilegale [123, p.450].

Garanțiile procesuale stabilite de lege se constituie din multiplele condiții ce trebuie realizate cumulativ pentru a se putea dispune luarea unei măsuri preventive [124, p.63].

Pornind de la conținutul art.175, 176 din CPP, care prevede că măsurile preventive se aplică numai față de bănuیت, învinuit și inculpat, prima condiție pentru luarea oricărei măsuri preventive este existența probelor că o anumită persoană a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, fiind atrasă în calitate de bănuیت, pusă sub învinuire sau trimisă în judecată cu actul de inculpare (rechizitoriu). Astfel, după cum s-a menționat în literatura de specialitate, o condiție indispensabilă la aplicarea măsurilor preventive este existența probelor ce stabilesc faptul săvârșirii infracțiunii de către bănuیت, învinuit sau inculpat [125, p.45-49].

2.5. Particularitățile bănuیتii rezonabile în cadrul activității speciale de investigații

Pentru o mai bună înțelegere a conceptului de activitate specială de investigații, este necesar de-a face o incursiune istorică în ceea ce privește activitatea vizată. O dată cu apariția statului modern, activitatea menționată a obținut un statut oficial îndreptat contra unui „inamic extern”. Obiectivul lor consta în obținerea informațiilor fie de la prizonieri, fie de la cei trimiși special pe teritoriul statului, fie de la cei infiltrați în anumite grupuri [126, p.7].

Autoarea I. Agafonova susține că datele istorice ne relatează că împărații romani erau înconjurați de armate întregi de agenți secreți, aceeași era situația și în ceea ce-i privește și pe Napoleon sau Richelieu. Bazându-se pe faptul că fiecare stat pe lângă dușmanii externi îi are și pe cei interni, unele forme ale activității speciale de investigații erau folosite în lupta cu ei. Ulterior, aceste forme au suferit unele modificări, s-au adaptat la condițiile existente și au dobândit caracteristici noi, specifice, adică au fost puse bazele unei tactici speciale, predestinate combaterii inamicilor din interiorul statului. Unele elemente ale acestei tactici au început a fi folosite în lupta cu criminalitatea, în special, pentru căutarea infractorilor [126, p.7].

Activitatea operativă de investigații în Republica Moldova a fost pentru prima dată reglementată de legea cu privire la activitatea operativă de investigații, astfel, art. 1 al legii prevedea: „Activitatea operativă de investigații, legalitatea desfășurării căreia este garantată de prezenta lege, constituie un mijloc juridic de stat de apărare a intereselor statului, a integrității lui teritoriale, a drepturilor, libertăților și a intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice, a tuturor formelor de proprietate contra atentatelor criminale. Activitatea operativă de investigații se exercită în mod public și secret de către subdiviziunile operative ale organelor de stat, împuternicite pentru aceasta de prezenta lege, în limita competenței lor [127].

Sarcinile activității operative de investigații sunt prevăzute de art.2 [127]:

a) relevarea atentatelor criminale, prevenirea, curmarea, descoperirea infracțiunilor și a persoanelor care le organizează, le comit sau le-au comis, precum și asigurarea compensării daunei cauzate de infracțiune;

b) căutarea persoanelor care se ascund de organele de urmărire penală sau de judecată sau care se sustrag de la sancțiunea penală și a celor dispăruți fără urmă;

c) colectarea de informații despre evenimentele sau acțiunile care pun în pericol securitatea de stat, militară, economică sau ecologică a Republicii Moldova.

La 10 februarie 2009, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a pronunțat hotărârea *Iordachi și alții c. Moldovei* (cererea nr. 25198/02), devenită definitivă la 14 septembrie 2009. În fața Curții, reclamantii au invocat violarea art. 8 CEDO (dreptul la respectarea vieții private și de familie), pretinzând că dreptul lor la respectarea corespondenței nu a fost respectat, deoarece legislația națională în domeniul interceptării convorbirilor nu conține garanții suficiente împotriva eventualei abuz din partea autorităților naționale. Curtea a constatat, în unanimitate, că a fost violat art. 8 din CEDO. Curtea, inițial, a menționat că a avut loc o ingerință în dreptul reclamantului, iar ulterior a conchis că această ingerință nu a fost „prevăzută de lege” [128].

Astfel, au fost formulate obiecții și asupra legislației Republicii Moldova care reglementează procedura interceptărilor convorbirilor telefonice și, în mod special, obiecții

asupra Legii nr.45 din 12 aprilie 1994 privind activitatea operativă de investigație. Studiind obiecțiile în cauză, se remarcă faptul enunțării unor probleme de drept și de compatibilitate a legislației naționale cu standardele internaționale impuse prin declararea la articolul 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului a dreptului la respectarea vieții private și de familie. Astfel, problemele care pot fi sesizate în cadrul hotărârii în cauză prezintă ideea generală că Legea cu privire la activitatea operativă de investigații nu oferă reale garanții contra abuzurilor din partea autorităților la efectuarea măsurilor operative de investigații, în special, interceptările convorbirilor telefonice. Conform opiniei Curții, normele din Legea sus-nominalizată sunt imprevizibile și neclare, deoarece nu oferă minimul de garanții legale contra unor ingerințe inadmisibile în dreptul fundamental reglementat în art. 8 al Convenției. Legea respectivă nu definește în termeni clari categoriile de persoane în privința cărora poate fi aplicată această măsură operativă de investigații, stabilește o gamă largă de fapte aplicabile acestor măsuri și nu identifică limitele de termen de efectuare a măsurilor. La fel, procedurile de aplicare a măsurilor sunt formale și, efectiv, nu oferă garanții sub aspectul unui control ale legalității și eficienței asupra aplicării măsurilor operative de investigații, și exercitarea unui control general asupra practicii de aplicare acestor măsuri din partea parlamentului. Deși Curtea, în unanimitate, a notat că, în final, supravegherea sistemului secret al activității operative de investigații este încredințat parlamentului, care îl exercită printr-o comisie specializată, cu toate acestea, modul în care parlamentul efectuează controlul respectiv nu este prevăzut de lege și Curții nu a fost prezentată nici o dovadă a existenței unei proceduri în vigoare care guvernează activitatea parlamentului în acest sens [128].

Chiar dacă, indirect, Curtea a notat și unele aspecte privind relația măsurilor operative de investigații cu măsuri sau acte de urmărire penală reglementate de Codul de procedură penală, deopotrivă fără a face diferență între regimul juridic al ambelor instituții de drept, dacă, însă, cadrul legal din Republica Moldova stabilește o diferență între aceste două instituții, atunci Curtea, datorită principiului caracterului autonom al conceptelor utilizate la interpretarea și aplicarea Convenției, nu face deosebire între aceste noțiuni sau concepte, abordându-le în comun [128].

Trebuie menționat că este necesar a lua în considerație aspectele și acțiunile operative de investigații ori de urmărire penală care, implicit, nu au fost atinse de concluziile Curții, dar au același regim juridic și la fel potențial pot implica unele ingerințe inadmisibile în dreptul la viață privată și secretul corespondenței (cum sunt, deopotrivă, acumularea informației cu privire la convorbirile telefonice, denumită în practică descifrarea convorbirilor, supravegherea audio și video a domiciliului, înzestrarea cu mijloace tehnice speciale de urmărire audio și video).

Această necesitate reiese din același argument prezentat mai sus și anume faptul că practica aplicării Convenției utilizează concepte autonome și își extinde aplicabilitatea standardelor sale asupra tuturor aspectelor legate de ingerințe în drepturile omului, chiar dacă unele din ele direct nu au fost numite în hotărâre. Aceste acțiuni, potențial, pot dăuna dreptului la viața privată, deoarece sunt supuse aceluiași regim și proceduri considerate de Curte ca deficiente și problematice, din punct de vedere al coroborării lor cu standardele impuse. În egală măsură, argumentele vizând practicile de utilizare a măsurilor operative de investigații, cum ar fi interceptarea convorbirilor telefonice trebuie să fie aplicate și la alte măsuri care sunt supuse aceluiași cadru legal și aceleași proceduri, și care, deopotrivă, urmăresc îngrădirea aceluiași drept fundamental, dreptul la viață privată [127].

Rezumînd cele relatate, menționăm că, accentul, în amendamentele necesar a fi efectuate în cadrul legislativ național care reglementează problema abordată, a fost pusă pe următoarele aspect [128]:

- stabilirea clară a categoriilor de persoane în privința cărora pot fi aplicate interceptările convorbirilor telefonice ca măsuri operative de investigații;
- stabilirea clară a temeiurilor, cauzelor și faptelor care impun necesitatea aplicării acestei măsuri operative de investigație;
- reducerea sferei de aplicabilitate a interceptărilor convorbirilor telefonice prin prisma limitării numărului de fapte care pot implica necesitatea dispunerii lor;
- excluderea, în general, a diferenței între interceptările convorbirilor telefonice ca măsură operativă de investigații și ca acțiune de urmărire penală;
- stabilirea condițiilor clare care să ofere garanții ale confidențialității datelor obținute din efectuarea măsurii respective de investigații, atât din viziunea persoanei care a fost supusă acestei măsuri, cât și reieșind din interesul organului care a efectuat-o privind caracterul secret al investigațiilor sale;
- definirea și stabilirea distincțiilor exacte între garanții în fond de aplicare a măsurilor (temeiuri, cauze) și garanțiilor de procedură (motivarea aplicării, autorizarea, termene de aplicare);
- prevederi mai clare privind monitorizarea la nivel general și special a legalității aplicării acestor măsuri;
- stabilirea măsurii de control din partea subiecților supuși măsurilor respective a legalității informațiilor colectate și a măsurilor aplicate față de ei;

- stabilirea cadrului normativ de păstrare a datelor confidențiale obținute în urma aplicării măsurilor operative de investigații și acțiunilor de urmărire, precum și condițiile de nedivulgare a acestora din partea persoanelor cărora aceste date le-au devenit cunoscute;
- distincția clară între atribuțiile, rolul și funcțiile a fiecărui subiect care participă la efectuarea, dispunerea și autorizarea măsurilor;
- stabilirea cadrului legal unic nu numai pentru interceptările telefonice, dar și pentru alte măsuri care urmăresc îngădirea dreptului la viață privată.

În hotărîrea sa Curtea a notat că, potrivit Legii privind activitatea operativă de investigații din 12 aprilie 1994, autoritățile sunt în drept de a intercepta convorbirile unor anumite categorii de persoane prevăzute în art. 6 al Legii. În calitatea lor de avocați ai drepturilor omului, reclamanții reprezintă și, prin urmare, au contacte extinse cu astfel de persoane. În aceste circumstanțe, Curtea a considerat că nu poate fi exclus că în privința reclamanților au fost aplicate măsuri secrete de supraveghere sau că, la momentul respectiv, ei au fost sub un potențial risc de a fi supuși unor astfel de măsuri. Simpla existență a legislației implică, pentru cei care cad sub incidența ei, un pericol de supraveghere; acest pericol afectează libertatea de comunicare între utilizatorii serviciilor poștale și de telecomunicații și, prin urmare, constituie o ingerință din partea unei autorități publice în dreptul reclamanților la respectarea corespondenței [128].

Curtea a mai notat că controlul general al măsurilor secrete de supraveghere este încredințat parlamentului care îl exercită prin intermediul unei comisii specializate (art. 18 al Legii privind activitatea operativă de investigații). Menționăm că Legea a fost completată prin controlul exercitat de avocatul parlamentar, care are la dispoziție mecanisme eficiente de control al legalității măsurilor aplicate de autoritățile competente în exercitarea activității operative de investigații. Majoritatea țărilor europene cu un sistem de drept civil (contrar modelului britanic și cel al SUA) cer aprobarea judecătorească sau, cel puțin, a procuraturii pentru majoritatea măsurilor operative de investigații clandestine. În afară de circumstanțele de urgență, organul de executare a activității operative nu poate aproba de sine stătător înlăptuirea măsurilor operative de investigații clandestine [128].

Odată cu adoptarea legii cu privire la activitatea specială de investigații din 08.12.2012, s-a pus punct discuțiilor referitor la legalitatea și corectitudinea activității speciale de investigații, mai mult decât atât, a fost scoasă în evidență importanța sa excepțională în asigurarea elementelor justificative (probele) în cadrul investigației și procesului penal.

Termenul „activitate specială de investigații” înseamnă „rapiditate” în mod public sau secret, găsirea informației operative despre anumite persoane și situații, care prezintă interes pentru activitatea operativă.

Legea cu privire la activitatea specială de investigații a substituit legea cu privire la activitatea operativă de investigații. Cauza adoptării noii legi a fost lipsa de conformitate a legislației operative de investigații, în special, ce țin de prevederile interceptărilor telefonice, care nu corespundeau standardelor internaționale, astfel, la bază a stat Recomandarea 2005(10) a Cabinetului de Miniștri privind tehnicile speciale de investigații în contextul crimelor grave, deosebit de grave și excepțional de grave și, în mod special, a influențat adoptarea noii legi hotărârile și constatările Curții Europene a Drepturilor Omului, în ceea ce privește Republica Moldova, un exemplu în acest caz ar fi: dosarul *Iordachi contra Republicii Moldova*, în această hotărâre din 2009, CEDO a adus un șir de critici legislației țării noastre în ceea ce privește activitatea operativă de investigații, în mod special aceste critici se refereau la faptul că legislația nu este una previzibilă și clară, că este confuză, fapt ce ar putea da naștere unui abuz din partea autorităților competente și, în final, nuanțat și lipsa unui control eficient asupra organului care efectuează activitatea operativă de investigații. Iată de ce noua lege vine să aducă în conformitate cu standardele internaționale cadrul legislativ din Republica Moldova.

Art. 1 al Legii cu privire la activitatea specială de investigații prevede: „*Activitatea specială de investigații reprezintă o procedură cu caracter secret și/sau public, efectuată de autoritățile competente, cu sau fără utilizarea echipamentelor tehnice speciale, în scopul culegerii de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor*”[127].

Codul de procedură penală al Republicii Moldova în cadrul art.132¹ al. 2 prevede: „Măsurile speciale de investigații se dispun și se efectuează dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții [45]:

- pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal și/sau poate fi prejudiciată considerabil activitatea de administrare a probelor;
- există o *bănuială rezonabilă* cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, cu excepțiile stabilite de lege;
- acțiunea este necesară și proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Legea cu privire la activitatea specială de investigații[127] în cadrul art. 18, alin. 1, prevede procedura de dispunere a măsurilor speciale de investigații, astfel, pentru realizarea sarcinilor prevăzute pot fi efectuate următoarele măsuri speciale de investigații:

1. *Cu autorizarea judecătorul de instrucție, la demersul procurorului:*

- cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat;
- supravegherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice ce asigură înregistrarea;
- interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor;
- reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea sau ridicarea trimiterilor poștale;
- monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice;
- monitorizarea sau controlul tranzacțiilor financiare și accesul la informația financiară;
- documentarea cu ajutorul metodelor și mijloacelor tehnice, precum și localizarea sau urmărirea prin sistem de poziționare globală (GPS) ori prin alte mijloace tehnice.

2. Cu autorizarea procurorului:

- identificarea abonatului, proprietarului sau a utilizatorului unui sistem de comunicații electronice ori al unui punct de acces la un sistem informatic;
- urmărirea vizuală;
- controlul transmiterii banilor sau a altor valori materiale extorcate;
- investigația sub acoperire;
- supravegherea transfrontalieră;
- livrarea controlată;
- colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată;
- cercetarea obiectelor și documentelor;
- achiziția de control.

3. Cu autorizarea conducătorului subdiviziunii specializate:

- chestionarea;
- culegerea informației despre persoane și fapte;
- identificarea persoanei.

Lista măsurilor specificate la alin. (1) este exhaustivă și poate fi modificată sau completată doar prin lege. Măsurile prevăzute la alin. (1) pct. 1), precum și cele prevăzute la alin. (1) pct. 2) lit. c), e), și f) se efectuează numai în cadrul unui proces penal, conform Codului de procedură penală al Republicii Moldova. Celelalte măsuri prevăzute la alin. (1) pct. 2) se efectuează atât în cadrul unui proces penal, cât și în afara acestuia. Măsurile prevăzute la alin. (1) pct. 3) se efectuează în afara procesului penal.

În procesul efectuării măsurilor speciale de investigații se face uz de sisteme informaționale, de aparate de înregistrare video și audio, de aparate de fotografiat și de filmat, de alte mijloace tehnice, dacă acestea au fost autorizate în modul stabilit de lege. Organizarea,

metodele efectuării măsurilor speciale de investigații, procedurile interne de autorizare, regulile de întocmire a proceselor-verbale cu privire la gestionarea, păstrarea și distrugerea materialelor obținute, măsurile de asigurare a integrității și confidențialității acestora și a confidențialității activităților speciale de investigații, regulile de înfăptuire a operațiunilor sub acoperire și cu privire la conducerea și gestionarea activității efectuate sub acoperire, modul de înregistrare a dosarelor speciale, precum și utilizarea resurselor financiare alocate pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații, sunt stabilite printr-un regulament comun al autorităților care efectuează activitate specială de investigații de comun acord cu Procuratura Generală [127].

Abordând problema particularităților bănuiei rezonabile în cadrul activității speciale de investigații, trebuie să menționăm că instituția bănuiei într-o formă directă sau indirectă stă la baza acestui tip de activitate, fapt direct prevăzut în legislația în vigoare. Toate aceste măsuri speciale de investigație au un început și o finalitate. De regulă, finalitatea se rezolvă în pornirea unei urmăriri penale, declanșarea unui proces penal, cu toate derivatele sale.

Observăm că atât urmărirea penală, activitatea specială de investigații, dar și procedura de aplicare a măsurilor de constângere cu caracter procedural într-o manieră sau alta, la prima vedere, lezează unele drepturi și libertăți fundamentale ale cetățeanului, totuși, considerăm că statul, prin intermediul organelor sale abilitate, își asumă întemeiat acest risc, care are la bază acele temeiuri, presupuneri și bănueli juridico-rezonabile. Desigur, nu negăm faptul că practica judiciară nu o dată a demonstrat că, în anumite situații, bănuiala rezonabilă expusă de organul de urmărire penală nu a fost pe deplin fundamentată, situație demonstrată de deciziile CEDO, totuși, suntem ferm convinși că instituția bănuiei, cu toate particularitățile sale, nu trebuie privită ca o formă de presiune pe care o folosește organul abilitat în procesul de restabilire a echității și pedepsire a celui vinovat de încălcarea ordinii de drept, ci, mai degrabă, este acea pârgie prin intermediul căreia statul, prin organele sale, își îndeplinește funcția de bază și anume ocrotirea cetățenilor săi de orice încălcare de drepturi și instaurarea unui stat de drept.

O temă ce se impune într-un studiu separat, în acest sens, ar constitui și activitatea particulară de pază și detectiv, care are foarte multe carențe în respectarea legalității, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Prin urmare, bănuiala rezonabilă ca instituție a dreptului procesual-penal diferă de bănuiala rezonabilă din cadrul activității speciale de investigație, or, această activitate are un caracter subsidiar procesului penal, nu poartă un caracter judiciar, este guvernată de principii speciale și se înfăpțiește în vederea realizării sarcinilor expres prevăzute în Legea nr. 59 din 29.03.2012 „Privind activitatea specială de investigații”. Totodată, și pe această dimensiune este vital imperios a se respecta dreptul la libertate și la siguranță, evitarea dublelor standarte, a

abuzurilor din partea agenților statului, neadmiterea ingerințelor în drepturile și libertățile persoanei, în lipsa unei bănuieli rezonabile.

2.6. Bănuiala rezonabilă și dreptul la apărare

În contextul lumii contemporane, problematica drepturilor omului constituie una din temele centrale ale vieții politice, ocupând un rol proeminent în dezbaterile opiniei publice, în cadrul multor organizații și reuniuni internaționale [129], în prezent existând trei mari sisteme de protecție și garantare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului: sistemul european (cel mai vechi, cel mai eficient și complex sistem), african și inter-american. Fără a ne propune o tratare *în extenso* a problematicii drepturilor omului, prezenta lucrare analizează unul din drepturile fundamentale ale omului și anume dreptul la apărare. Principiul garantării dreptului de apărare consacrat încă în dreptul roman, în care era înscrisă regula că nimeni nu poate fi judecat, nici măcar sclavul, fără a fi apărut este considerat ca o cerință și garanție, necesare pentru realizarea unui echilibru între interesele persoanei și cele ale societății [130].

Recunoașterea dreptului la apărare este un numitor comun în toate sistemele procedurale ale statelor democratice, acest lucru derivând și din faptul că statele sunt semnatare ale documentelor internaționale ce consacră în mod expres acest drept [131].

Dreptul la apărare dă expresie întregului complex de garanții și drepturi procesuale instituite de lege spre a servi părților la apărarea intereselor lor legitime; printre aceste drepturi și garanții se înscriu: dreptul părților de a face cereri, de a cunoaște actele de la dosar, de a propune probe, de a recuza pe judecători sau pe procuror etc., precum și dreptul lor de a participa la dezbateri și de a pune concluzii în legătură cu problemele dezbătute, dreptul de a exercita căile de atac etc.; nesocotirea de către instanță a oricăreia dintre aceste facultăți și, totodată, garanții procesuale constituie o încălcare a dreptului la apărare susceptibilă să atragă nulitatea hotărârii; astfel, au caracterul unor asemenea încălcări de natură să atragă această sancțiune: judecarea procesului la un termen preschimbat în condiții în care pârâtul nu a avut timpul necesar spre a-și pregăti apărarea; judecarea procesului peste rând, în lipsa pârâtului; închiderea dezbaterilor și pronunțarea hotărârii mai înainte ca instanța să fi dat cuvântul părților etc.; exercitarea dreptului la apărare trebuie făcută cu bună-credință, legea neadmițând ca ea să îmbrace forma abuzului de drept procesual; pentru lipsă de apărare temeinic motivată, instanța poate acorda, însă, numai un singur termen. În cazul în care, la cererea părții interesate, instanța nu amână judecarea cauzei pentru formularea apărării, ea trebuie să amâne pronunțarea hotărârii, dându-i astfel posibilitatea acesteia să depună concluzii scrise. Atunci când instanța constată manifestări abuzive în

exercitarea dreptului la apărare, ea are îndreptățirea să limiteze durata dezbaterilor corespunzător nevoilor de asigurare a unei apărări normale, pentru toate părțile. Dreptul la apărare are drept corolar asistența judiciară gratuită: legea dispune în acest sens că cel care nu este în măsură să facă față cheltuielilor unei judecăți, fără a primejdui propria sa întreținere sau a familiei sale, poate cere asistență judiciară gratuită, care cuprinde apărarea și asistarea sa printr-un avocat delegat de baroul avocaților (v. și asistență judiciară) [132].

Apărarea, ca și noțiune, presupune activitatea desfășurată de o persoană în vederea valorificării intereselor sale legale care i-au fost lezate și de a combate acuzațiile ce i se aduc. Dreptul la apărare, constă în facultățile sau posibilitățile recunoscute prin lege persoanelor, de a-și valorifica interesele legitime încălcate și de a se apăra împotriva unor învinuiri ce i se aduc fie ele drepte sau nedrepte [2].

Susținem opinia autorului A. Țigănașu-Jănică, conform căreia principiul garantării dreptului la apărare, ca regulă de bază a procesului penal, are ca finalitate necondamnarea nici unei persoane nevinovate și nici un vinovat să nu suporte rigorile legii penale mai mult decât se cuvine. Ideea dreptului la apărare se regăsește în cele mai vechi timpuri, încă din dreptul roman, când nimeni nu putea fi judecat, nici măcar sclavul, fără a fi apărât, dreptul la apărare fiind considerat o cerință și o garanție, necesare pentru realizarea unui echilibru între interesele persoanei și cele ale societății. De la concepția dreptului la apărare, ca drept natural inerent persoanei umane, s-a ajuns, în teoriile moderne contemporane, la concluzia că aceasta constituie un principiu juridic general, specific ordinii de drept [133, p.5].

Ca principiu de drept-dreptul la apărare se interferează cu principiile legalității, al libertății persoanei, al echității, al justiției și responsabilității etc. Sub aspectul naturii juridice, într-o opinie se apreciază că apărătorul ar fi un „*alter ego al inculpatului*”, „urechea și gura juridică a inculpatului”, „eul formal al inculpatului”. Potrivit altor autori, apărătorul ar fi reprezentantul inculpatului, în sensul că ar interveni în procesul penal în numele și în interesul acestuia. Poate fi definit și în acest fel, însă el, apărătorul, în realitate, dezvoltă o activitate autonomă în nume propriu, asistându-l pe inculpat; alții l-au asimilat substitutului procesual, întrucât ar interveni în procesul penal în baza unei facultăți conferite direct de lege, lucrând în nume propriu și având un drept procesual propriu, dar pentru interesul altuia în alte concepții, apărătorul ar fi un consorte procesual al inculpatului, ambii constituind „o parte procesuală unică reprezentată de două organe”, activitățile lor întregindu-se tehnic una pe alta, fiecare, însă, păstrându-și autonomia de conduită, astfel că avocatul nu poate fi considerat ,practic, un consorte procesual. Într-o altă opinie, se indică numai felul activității apărătorului, în sensul că el ar fi asistentul, consultantul juridic al inculpatului, în realitate, activitatea desfășurată de apărător este

un serviciu de necesitate publică pentru realizarea justiției penale și a apărării sociale, acestea fiind și elementele ce determină natura juridică a apărării[132].

Dreptul la apărare reprezintă o prerogativă fundamentală recunoscută individului acuzat de săvârșirea unei infracțiuni condamnabile în virtutea normelor de drept penal, de a răspunde în mod coerent, prompt și adecvat acuzației înaintate. Dreptul la apărare constituie un drept subiectiv general, care, conform Convenției Europene a Drepturilor Omului în sfera sa include mai multe drepturi efective și concrete, precum, dreptul de a fi informat despre cauza și natura acuzării, dreptul de a dispune de timpul și facilitățile necesare apărării, dreptul la autoapărare, dreptul la alegerea avocatului, dreptul la asistența gratuită a unui avocat, dreptul la asistența gratuită a unui interpret, dreptul la audierea martorilor [16, p.34].

Constituția Republicii Moldova în art. 26 consacră expres dreptul la apărare și anume: dreptul la apărare este garantat; fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale; în tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu; amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepsește prin lege [134, p.52].

Codul de procedură penală al Republicii Moldova în art. 17, denumit „Asigurarea dreptului la apărare”, prevede [45]: în tot cursul procesului penal, părțile (bănuitul, învinuitul, inculpatul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă) au dreptul să fie asistate sau, după caz, reprezentate de un apărător ales sau de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat; organul de urmărire penală și instanța judecătorească sunt obligate să asigure participanților la procesul penal deplina exercitare a drepturilor lor procesuale; organul de urmărire penală și instanța sunt obligate să asigure bănuितului, învinuitului, inculpatului dreptul la asistență juridică calificată din partea unui apărător ales de el sau a unui avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, independent de aceste organe; la audierea părții vătămate și a martorului, organul de urmărire penală nu este în drept să interzică prezența avocatului invitat de persoana audiată în calitate de reprezentant; în cazul în care bănuitul, învinuitul, inculpatul nu au mijloace de a plăti apărătorul, ei sunt asistați gratuit de către un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat [45].

Declarația universală a Drepturilor Omului stabilește [102] în art. 11 că orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal în cursul unui proces public în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale; nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul în care au fost comise, nu constituiau un act delictuos potrivit dreptului național sau internațional, de asemenea,

nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât aceea care era aplicabilă în momentul în care a fost comis actul delictuos.

Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice [135] prevede în art. 14 alin. 3 că orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale are dreptul, în condiții de deplină egalitate, la cel puțin următoarele garanții:

- să fie informată în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege, și în mod detaliat despre natura și motivele acuzației ce i se aduce;
- să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale și să comunice cu apărătorul pe care și-l alege;
- să fie judecată fără o întârziere excesivă; să fie prezentă la proces și să se apere ea însăși sau să dispună de asistența unui apărător ales de ea;
- dacă nu are apărător, să fie informată despre dreptul de a-l avea și, ori de câte ori interesul justiției o cere, să i se atribuie un apărător din oficiu, fără plată, dacă ea nu are mijloace pentru a-l remunera;
- să interogheze sau să facă a fi interogați martorii acuzării și să obțină înfățișarea și interogarea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;
- să beneficieze de asistența gratuită a unui interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la ședința de judecată;
- să nu fie silită să mărturisească împotriva ei însăși sau să se recunoască vinovată.

Art. 6, alin.(3) al Convenției Europene a Drepturilor Omului prevede [4]: „Orice acuzat are, mai ales, dreptul:

- să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa;
- să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;
- să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare remunerării unui apărător, să poată fi asistat gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;
- să audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;
- să fie asistat gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere. ”

Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene intrată în vigoare la 1 decembrie 2009, odată cu Tratatul de la Lisabona, în art. 47, § 2, stipulează: „Orice persoană are dreptul la

un proces echitabil, public și într-un termen rezonabil, în fața unei instanțe judecătorești independente și imparțiale, constituită în prealabil prin lege. Orice persoană are posibilitatea de a fi consiliată, apărută și reprezentată”, iar în § 3 menționează: „Asistența juridică gratuită se acordă celor care nu dispun de resurse suficiente, în măsura în care aceasta este necesară pentru a-i asigura accesul efectiv la justiție”. Totodată, dispozițiile Cartei consacră, în mod expres, în art. 48, alin. 2 dreptul la apărare, prevăzând că „oricărei persoane acuzate îi este garantată respectarea dreptului la apărare” [135].

Carta Africană a Drepturilor Omului arată în art. 7, pct. 1, lit. c: „Fiecare persoană are dreptul la apărare, inclusiv dreptul de a fi apărat de un avocat ales de el” [136].

Convenția Americană a Drepturilor Omului, intrată în vigoare în 1978, conține prevederi similare. Astfel, în art. 8 dedicat dreptului la un proces echitabil se prevede în alin. 2: „Orice persoană acuzată de o infracțiune penală are dreptul să fie prezumată nevinovată atât timp cât vinovăția sa nu a fost dovedit, în conformitate cu legea. În cursul procedurii, fiecare persoană are dreptul, cu deplină egalitate, la următoarele garanții minime:

- dreptul acuzatului de a fi asistat în mod gratuit de un traducător sau un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba tribunalului;
- notificare de îndată a acuzațiilor îndreptate împotriva sa;
- acordarea de timp și mijloace adecvate pentru pregătirea apărării sale;
- dreptul să se apere personal sau să fie asistat de avocat la alegerea sa proprie, și să comunice în mod liber și în particular cu avocatul său;
- dreptul inalienabil de a fi beneficia de asistență juridică oferită de stat în conformitate cu dispozițiile dreptului intern, în cazul în care persoana nu se poate apăra singură sau dacă nu își angajează avocat propriu în termenul prevăzut de lege;
- dreptul la apărare prin examinarea martorilor, experților sau altor persoane prezenți în fața instanței și ale căror depoziții sunt relevante pentru aflarea adevărului” [137].

Dreptul la apărare este un drept universal, unanim recunoscut de toate instituțiile abilitate cu protecția drepturilor omului. Încercarea de separare dintre drepturile cetățenilor și drepturile omului nu mai este posibilă în lumea actuală.

Libertatea individuală și siguranța persoanei reprezintă una dintre cele mai sensibile și complexe valori ale ființei umane care alături de alte drepturi fundamentale ocupă un rol primordial în cadrul unei societăți democratice. În urma transformărilor survenite în societatea noastră după anul 1990, odată cu abolirea regimului totalitar, libertatea și siguranța individuală a

făcut obiectul unor reglementări constituționale tot mai clare și mai detaliate, în scopul evitării interpretărilor arbitrare din partea autorităților [138].

Conform jurisprudenței CEDO, pentru ca o privare de libertate să corespundă exigențelor Convenției, aceasta trebuie să fie dispusă cu respectarea dispozițiilor substanțiale și procedurale din dreptul intern și să fie conformă cu scopul art. 5 de a proteja orice persoană împotriva arbitrarului. Astfel, în literatura de specialitate, s-a arătat că nu este suficient ca o privațiune de libertate să fie în conformitate cu dreptul intern: să se conformeze noțiunii potențial mai largi de „legalitate” în sensul Convenției. Deoarece, orice încălcare a dreptului intern cu ocazia reținerii unei persoane atrage după sine o încălcare a art. 5 din Convenție, Curții îi este rezervat dreptul de a exercita un anumit control asupra modului în care au fost aplicate reglementările interne [138].

În cursul procesului penal, organele judiciare sunt obligate să asigure părților deplina exercitare a drepturilor procesuale în condițiile prevăzute de lege și să le administreze probele necesare în apărare. Organele judiciare au obligația să-l încunoștințeze, de îndată și mai înainte de a-l audia, pe bănuít despre fapta pentru care este bănuít sau învinuit, încadrarea juridică a acesteia și să-i asigure posibilitatea pregătirii și exercitării apărării. Orice parte are dreptul să fie asistată de apărător în tot cursul procesului penal. Organele judiciare au obligația să încunoștințeze pe bănuít, înainte de a i se lua prima declarație, despre dreptul de a asistat de un apărător, consemnându-se aceasta în procesul verbal de ascultare. În condițiile și în cazurile prevăzute de lege, organele judiciare sunt obligate să ia măsuri pentru asigurarea asistenței juridice a învinuitului sau inculpatului, dacă acesta nu are apărător ales” [139].

Susținem opinia autoarei L.R. Popovici, care menționează că realizarea justiției penale într-un stat de drept trebuie să se facă cu respectarea tuturor drepturilor și intereselor procesuale ale părților. Apărarea în cursul procesului penal este un drept, și nu o obligație a învinuitului sau inculpatului, iar statul este obligat să-i asigure dreptul la apărare. Asigurarea reală a apărării este o garanție a cercetării obiective complete a probelor, deoarece numai în acest mod poate fi emisă o sentință legală. De altfel, prin apărare, bănuítul, învinuitul, inculpatul sau apărătorul desfășoară toate acțiunile pe care le consideră necesare pentru respingerea acuzării, încât acestea să determine fie achitarea sa, fie o sancțiune mai ușoară. Dar, garantarea dreptului la apărare, ca principiu fundamental al procesului penal, presupune mai mult decât asistența juridică [139].

Unii autori [140, p.68-70] apreciază că dreptul la apărare are un conținut complex, manifestat sub trei aspecte principale:

1. Părțile au posibilitatea de a-și asigura singure apărarea. Astfel, învinuitul sau inculpatul beneficiază de o serie de drepturi procesuale care le dau posibilitatea de a-și asigura singuri apărarea:

- învinuitul sau inculpatul au dreptul de a cunoaște învinuirea și de a o combate prin probe;
- învinuitul sau inculpatul au posibilitatea să participe direct la efectuarea actelor de urmărire penală și la actele de judecată;
- învinuitul sau inculpatul au dreptul să i se prezinte materialul de urmărire penală;
- părțile pot exercita dreptul de apărare în cadrul dezbatărilor, pot exercita căi ordinare de atac sau în unele condiții căi extraordinare de atac” [141, p.65].

2. Obligația organelor judiciare de a avea în vedere, din oficiu; aspectele favorabile părților; având în vedere că tot potrivit unui principiu fundamental al procesului penal, orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă, asigurându-se protecția juridico-procesuală a persoanei, în calitatea ei de subiect al raportului juridic procesual-penal, în administrarea probelor, organele judiciare trebuie să țină seama și de probele care prezintă aspecte favorabile părților [139].

3. Dreptul părților la asistență juridică Atunci când partea consideră necesar, poate cere sprijinul unui avocat care poate acorda asistență juridică[141, p.65].

Legea, nu numai că consacră dreptul bănuیتului de a se apăra în mod independent, dar și pune în sarcina organului de urmărire penală, procurorului și instanței de judecată, asigurarea posibilității bănuیتului și învinuitului de a se folosi de drepturile sale, care în mod special trebuie să fie explicate pe înțelesul lui. În acest caz nu este vorba, pur și simplu, de declararea dreptului la apărare, dar anume de asigurarea obligatorie a acestui drept, adică crearea condițiilor pentru realizarea acestui drept. Legiuitorul, pentru realizarea dreptului bănuیتului de a se apăra, a prevăzut ca condiții de realizare a acestuia, alte drepturi, dreptul de a fi informat imediat după reținere sau după ce i s-a adus la cunoștință hotărârea despre aplicarea măsurii preventive sau de recunoaștere în calitate de bănuیت în prezența apărătorului, în limba lui maternă sau în altă limbă pe care el o înțelege, asupra naturii și cauzei bănuielii, putându-și organiza apărarea în perfectă cunoștință de cauză (pct. 1 alin. (2) art. 64 CPP al R.M. și lit. a) § 3 art. 6 CEDO) [103]. Așadar, din momentul când i s-a adus la cunoștință actul procedural de recunoaștere în calitate de bănuیت, să aibă asistența unui apărător ales de el, iar dacă nu are mijloace de a plăti apărătorul, să fie asistat în mod gratuit de către un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, precum și, în cazurile admise de lege, să renunțe la apărător și să se apere el însuși (pct. 5 alin. (2) art. 64 CPP). Asupra acestor aspecte care tangențial erau cuprinse și în CPP al RM (1961), s-a expus și Curtea Supremă de Justiție într-o hotărâre explicativă în 1998 prin care se menționează că, ofițerul de urmărire penală, procurorul și instanța de judecată au obligația să-l informeze pe bănuیت, învinuit sau inculpat despre dreptul de a fi asistat de un apărător, consemnându-se aceasta

într-un proces-verbal și la cererea acestuia să-i asigure asistența juridică, dacă el nu are apărător ales [142]. Astfel, obligațiunile susnumite ce cad pe seama organelor de stat menționate, constituie și garanțiile realizării dreptului la apărător al bănuیتului, învinuitului și inculpatului.

Asigurarea dreptului bănuیتului, învinuitului sau inculpatului la apărare este reglementată prin dispozițiile Constituției Republicii Moldova, Legii Republicii Moldova cu privire la avocatură, Legii Republicii Moldova cu privire la asistența juridică garantată de stat, Codului de procedură penală al Republicii Moldova, tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, de principiile ce rezultă din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (Convenție) și din jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO). Principiile generale și normele dreptului internațional și ale tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte constituie elemente integrante ale dreptului procesual penal și nemijlocit dau naștere drepturilor și libertăților omului în procesul penal [142].

Un alt act normativ care reglementează în mod detaliat dreptul la apărare este Legea cu privire la avocatură [143].

În conformitate cu această lege orice persoană are dreptul să consulte în chestiunile juridice un avocat și să fie reprezentată de acesta în raporturile cu toate persoanele fizice și juridice, inclusiv cu statul și cu organele acestuia, în instanțele de judecată și în judecătoriile arbitrale [143].

În cazurile prevăzute de lege plata pentru asistența juridică calificată se achită de la bugetul de stat. Condițiile, volumul și modul de acordare de către avocați a asistenței juridice garantate de stat se stabilesc prin, Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat [105]. Odată cu adoptarea Legii cu privire la asistența juridică garantată de stat au fost operate un șir de modificări în sistemul acordării asistenței juridice garantate de stat. Astfel, a fost instituit un organ aparte, numit Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat și oficiile lui teritoriale, pentru administrarea procesului de acordare a asistenței juridice garantate de stat. Faptul că, în conformitate cu prevederile procesual-penale, judecătorul, procurorul, ofițerul de urmărire penală sunt obligați să asigure cercetarea și examinarea circumstanțelor cauzei penale sub aspectul multilateral, complex și obiectiv, inclusiv și pe calea asigurării posibilității bănuیتului (învinuitului, inculpatului) să se apere singur împotriva bănuielilor aduse, nici într-un caz nu duce la nulitatea apărătorului în proces [109].

Organul de urmărire penală și instanța judecătorească sunt obligate să asigure bănuیتului, învinuitului, inculpatului dreptul la asistență juridică calificată din partea unui apărător ales de el sau a unui avocat care acordă asistență juridică garantată de stat. În cazul în care persoanele

respective nu au mijloace de a plăti apărătorul, ele sunt asistate gratuit de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat (art.17 alin.(3), (5) Cod de procedură penală) .Condițiile, volumul și modul de acordare a asistenței juridice garantate de stat sunt stabilite de Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat și Regulamentele adoptate de Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat [142].

Pe parcursul urmăririi, persoana ce efectuează cercetarea penală, ofițerul de urmărire penală și procurorul sunt obligați să ia în considerație atât circumstanțele care dovedesc vinovăția cât și cele care îndreptătesc persoana bănuită (învinuită), precum și circumstanțele care îi atenuează răspunderea. Totuși, în practică, în privința stabilirii acelor momente care îndreptătesc persoana și-i atenuează răspunderea, situația se complică [109]. Dacă ofițerul de urmărire penală presupune vinovăția, cu atât mai mult când deja a înaintat învinuirea persoanei, sau uneori a fost aplicată persoanei măsura preventivă sub formă de arest, atunci, din punct de vedere psihologic, pentru el este foarte greu în același timp să presupună nevinovăția persoanei și să caute cu aceeași stare de spirit confirmarea acesteia. Din punctul de vedere care a fost expus mai sus și se argumentează necesitatea participării apărătorului la etapa urmăririi penale, ceea ce ridică esențial obiectivitatea acestei etape a procesului penal, permite aprecierea multilaterală a tuturor circumstanțelor și momentelor importante, în unele cazuri ajungând la concluzia finală că persoana atrasă la răspundere penală este nevinovată. Sarcina de bază a apărătorului, care participă la etapa urmăririi penale, constă în asigurarea realizării tuturor drepturilor procesuale ale bănuitului sau învinuitului, respectarea tuturor regulilor procesuale, precum și stabilirea acelor circumstanțe, care-l îndreptătesc, precum și acordarea asistenței juridice calificate persoanei bătute sau învinuite [109, p.153].

Principiul contradictorialității în procesul penal creează condiții de ordin procesual și organizațional deosebit de favorabile pentru soluționarea cauzei penale în mod just și adecvat. Acest principiu prevede un număr de garanții pentru un proces echitabil, cum ar fi independența și imparțialitatea instanței judecătorești, egalitatea de arme, separarea funcțiilor procesuale privind urmărirea penală, apărarea și judecarea cauzelor, care trebuie să se efectueze de diferite organe și persoane, dreptul acuzării și al apărării de a prezenta cauza independent la judecarea procesului penal (art.24 Cod de procedură penală) [142].

Potrivit legislației, bănuitul, fiind persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire, are dreptul la apărare. El are dreptul să știe de ce este bănuit și, în legătură cu aceasta, imediat după reținere sau după ce i s-a adus la cunoștință hotărârea despre aplicarea măsurii preventive sau recunoașterea în calitate de bănuit, să fie informat în prezența apărătorului despre conținutul bănuielii, să primească consultație

juridică din partea apărătorului, în condiții confidențiale, până la începutul primei audieri în calitate de bănuیت. Bănuitul beneficiază de asistența unui apărător ales de el. Dacă nu are mijloace pentru a plăti apărătorul, el are dreptul să fie asistat în mod gratuit de către un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, iar în cazurile admise de lege, să renunțe la apărător și să se apere el însuși. Numărul și durata întrevederilor bănuितului cu apărătorul său, în condiții confidențiale, sunt nelimitate. El este audiat ulterior doar în prezența apărătorului și participă la efectuarea acțiunilor procesuale fiind asistat de apărător (art.63, 64 Cod de procedură penală) [142].

În hotărârea CtEDO din 6 octombrie 2009, în cauza *Petru Roșca c. Moldovei*, Curtea a notat că ”reclamantul s-a plâns cu privire la sancționarea sa în absența unui avocat și fără a i se oferi timp suficient și facilități pentru a-și pregăti apărarea. Mai mult, fiind închis într-o cameră de detenție peste noapte și fiind adus în fața instanței a doua zi dimineața, reclamantul nu a avut posibilitatea să se pregătească pentru această ședință. Starea sănătății s-a agravat peste noapte și el a fost, în general, incapabil să se prezinte adecvat în fața judecății. Curtea a constatat faptul că reclamantul a solicitat asistența unui avocat și timp suficient pentru a-și pregăti apărarea. Chiar și în absența unei astfel de cereri, instanța națională ar fi trebuit să realizeze că, după o noapte petrecută în detenție și după ce reclamantul a examinat doar procesul-verbal de reținere, acesta nu poate fi în stare să se pregătească pentru audiere, adică să poată identifica martorii în favoarea sa sau să beneficieze de o examinare medicală. Prin urmare, în aceste circumstanțe, indiferent dacă a existat sau nu cererea de a i se acorda timp și facilități reclamantului pentru a-și pregăti apărarea, instanța ar fi trebuit să-i ofere din oficiu această oportunitate. În caz de reținere a unei persoane bănuite de săvârșirea unei infracțiuni, organul de urmărire penală, în termen de pînă la 3 ore de la momentul privării ei de libertate, întocmește un proces-verbal de reținere, în care indică temeiurile reținerii. Totodată, persoanei i se înmânează în scris informația despre drepturile sale, inclusiv despre dreptul de a beneficia de asistența unui apărător și de a face declarații în prezența acestuia și i se explică esența acestor drepturi. La fel, în termen de o oră după reținerea persoanei, organul de urmărire penală propune persoanei reținute să-și invite avocatul sau, după caz, solicită Oficiului Teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat sau unor alte persoane împuternicite de acesta desemnarea unui avocat de serviciu, pentru acordarea asistenței juridice de urgență. Solicitarea de a desemna un avocat de serviciu este prezentată în scris, inclusiv prin fax sau la telefon. Motivele reținerii imediat se aduc la cunoștință persoanei reținute numai în prezența unui apărător ales sau a unui avocat de serviciu care acordă asistență juridică de urgență și, până la prima audiere, organul de urmărire

penală este obligat să asigure condiții pentru întrevvedere confidențială între persoana reținută și apărătorul său (art.167 Cod de procedură penală) [142].

Urmărirea penală nu poate fi finisată, iar învinuitul nu poate fi judecat fără înaintarea acuzării, care se face de către procuror în prezența avocatului, în decurs de 48 de ore din momentul emiterii ordonanței de punere sub învinuire, dar nu mai târziu de ziua în care învinuitul s-a prezentat sau a fost adus în mod silit. După stabilirea identității învinuitului, procurorul îi aduce la cunoștința ordonanța de punere sub învinuire, îi explică conținutul ei și aceste acțiuni se atestă cu semnăturile procurorului, învinuitului, avocatului, aplicate pe ordonanța de punere sub învinuire, indicându-se data și ora punerii sub învinuire. Învinuitului i se înmânează copia de pe ordonanța de punere sub învinuire și informația în scris privind drepturile și obligațiile sale (art.282 Cod de procedură penală)[142].

Conform art. 63 CPP al R.M. bănuitul este persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire. Așadar, deducem că rezonabilitatea bănuiei reiese din existența anumitor probe, cu alte cuvinte bănuiala nu va fi rezonabilă în cazul în care probele lipsesc sau sunt irelevante și/sau inconsecvente. Prin prisma art.63 CPP al R.M. și art.93 CPP al R.M. susținem ca probele și bănuitul trebuie să se afle într-o legătura logică. Bănuiala nu poate fi bazată pe presupuneri, în mod obligatoriu bănuiala rezonabilă trebuie să se întemeieze pe o stare de fapt confirmată prin probe. În pofida faptului că termenul „bănuială rezonabilă” este des întâlnit în normele CPP al R.M., legiuitorul nu definește acest termen lăsând aprecierea acestui termen pe seama judecătorilor, procurorilor și altor organe de drept [45].

Statutul „Bănuitului” în redacția actuală a art.63 CPP, fără corelația sa cu „bănuiala rezonabilă”, nu numai că creează o incertitudine a calității acestuia/a *statutului de bănuit*!, a criteriilor de determinare a acestui statut, dar atentează și asupra *calității observatorului obiectiv /și imparțial/, protecției individului împotriva atingerilor arbitrare, principiului general al securității juridice, respectării prezumției de nevinovăție atunci când mediatizarea prematură afectează aceste principii/justiție televizată/.*

Practica demonstrează de multe ori nominalizarea expresă în ordonanța de pornire a urmăririi penale *în personae*, a datelor de identitate ale făptuitorului. Uneori, chiar și în situația pornirii urmăririi penale *în rem*, pot fi deduse datele persoanei în privința căreia a fost pornită urmărirea penală. Spre exemplu, pornirea urmăririi penale potrivit prevederilor art.324, 327, 328 Cod penal, când subiectul special poate fi dedus printr-o deducție logică simplă, acesta fiind persoana imputernicită exclusiv de a decide în situația dată fapta infracțională concretă indicată în ordonanța de pornire a urmăririi penale, iar organul de urmărire penală, pentru a evita curgerea

termenului de 3 luni de menținere în calitate de bănuït a persoanei, voalat pornește urmărirea penală *în rem*. Această situație afectează grav dreptul la libertatea și la siguranța persoanei consfințit în art.5 CEDO, lăsând loc pentru arbitrar și duble standarte.

Astfel, în contextul deficiențelor subiective de interpretare a cadrului legal, în redacția actuală, definiția *bănuïelii rezonabile* nu numai că creează o stare de incertitudine aplicativă, dar și o confuzie de prioritate prin prisma art.274 CPP, atunci când „...nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală...” și art.6 pct.4³ CPP, atunci când „...nu există alte fapte și/sau informații care înlătură caracterul penal al faptei ori dovedesc neimplicarea persoanei”, circumstanțele care exclud urmărirea penală fiind expres enumerate în art.275 CPP.

Articolul 6 pct.4³), (redacția Legii nr.100 din 26.05.2016, în vigoare din 29.07.2016), menționează *bănuïială rezonabilă* ca suspiciune, care rezultă din existența unor fapte și/sau informații care ar convinge un observator obiectiv că s-a comis ori se pregătește comiterea unei infracțiuni imputabile unei anumite ori anumitor persoane și nu există alte fapte și/sau informații, care înlătură caracterul penal al faptei ori dovedesc neimplicarea persoanei.

Totodată, textul Legii penale nu definește careva „*fapte și/sau informații care înlătură caracterul penal al faptei ori dovedesc neimplicarea persoanei*”, prin urmare, acest text trebuie exclus din textul art. 6 pct. 4³ CPP ori umează a fi înlocuit cu textul legal prevăzut la art.274 CPP și definit de art. 275 CPP-”circumstanțe care exclud urmărirea penală”.

Este oportun de păstrat în art. 274 CPP textul „...și nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală...” , acesta având o continuitate în art.275 CPP-”circumstanțe care exclud urmărirea penală.

Circumstanțele care exclud urmărirea penală vor fi verificate și până la pornirea urmăririi penale.

Mai mult ca atât, se propune a definitiva calitatea „observatorului obiectiv”, prin introducerea termenului de „...și imparțial”, raportat la practica jurisprudenței CEDO.

Din însăși definirea procesului penal, art. 1. CPP „Noțiunea și scopul procesului penal”, alin.1, procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile prezentului Cod. Procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent, despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni.

Odată ce legislatorul a stipulat, că procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile prezentului Cod, deja se presupune necesitatea

existenței unei bănuieli rezonabile privind comiterea unei fapte infracționale de către o anumită persoană.

Termenul bănuielii rezonabile, propus a fi introdus în alin.1 coraborează cu prevederile alin.3 din același articol, atunci când "...nici o persoană să nu fie supusă în *mod arbitrar* sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrângere ori să nu fie *victima încălcării altor drepturi fundamentale*".

În contextul respectiv, după pornire/momentul sesizării sau autosesizării organului competent procesul penal ar evolua în faza urmăririi penale prin emiterea unei ordonanțe de pornire a urmăririi penale, în situația când bănuiala rezonabilă s-a păstrat și s-a constatat că „... și **nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală**”.

Potrivit art. 262 CPP, „Sesizarea organului de urmărire penală”, „Organul de urmărire penală poate fi sesizat despre **existența unei bănuieli rezonabile privind** săvârșirea, **tentativa** sau pregătirea pentru săvârșirea unei infracțiuni prevăzute de Codul penal prin: 1) plângere; 2) denunț; 3) autodenunț; 4) depistarea nemijlocit de către organul de urmărire penală sau procuror a bănuielii rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni”.

La moment, plângerea, ca noțiune, după formă și conținut în percepția cetățeanului de rând, potențială parte în process, are un aspect foarte vag. După stereotipurile precedente, cetățenii pot numi, intitula oricare comunicare adresată organelor de drept - plângere, fără a intra în atributele obligatorii pe care aceasta trebuie să le conțină potrivit prevederilor art.263 CPP, ca act de sesizare. Conducătorul subdiviziunii organului de urmărire penală sau procuraturii, printr-o simplă rezoluție dispune această „plângere” subalternului: „*Pentru examinare potrivit prevederilor art.274 CPP*”, pentru subdiviziunea de evidență statistică: „*Înregistrați sesizarea în Registrul nr.1 „Privind evidența infracțiunilor*”. Intenționat sau neintenționat, din cauza volumului considerabil de muncă managerial, întru evitarea tergiversării examinării acesteia sau accelerarea unei situații mai urgente unde se impun acțiuni procesuale ce nu suferă amânare, alte stări ale factorului uman, dar această rezoluție de către superior a fost pusă. Evident, că ultimul/subalternul/ se confruntă cu două imperative, unul administrativ-organizațional de a executa indicația superiorului, pe de o parte, și pe de altă parte, se confruntă cu exigențele Legii de procedură penală, care impune anumite criterii față de actul de sesizare, cum ar fi, avertizarea despre răspunderea penală pe care o poartă adresantul pentru plângerea intenționat calomnioasă (art.263 alin.7 CPP) și care la moment este plecat în afara țării etc. Care vor fi acțiunile executorului în situația în care din plângerea respectivă nu rezultă o bănuială rezonabilă privind comiterea unei infracțiuni? Va porni acesta o urmărire penală voalată *in rem*, ori când adresarea respectivă indică concret la persoană? Ordinul nr.121/254/286-0/95 „Privind evidența

unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni” din 18.07.2008 al Procuraturii Generale, MAI, SV, CCCEC vine cu anumite rezolvări ale situațiilor în cauză. Inclusiv atunci când, în practică, informația despre infracțiuni parvenită în organele de drept se divizează în dependență de forma parvenirii și procedura examinării se divizează în 2 categorii: sesizările parvenite sau care corespund prevederilor art.262-264 CPP și alte informații referitoare la infracțiuni și incidente, plângeri fie denunțuri anonime sau alte cereri ori comunicări despre infracțiuni, neîntocmite în conformitate cu prevederile art.263 CPP. În categoria de „alte informații” sunt incluse informațiile date publicității de mass-media, parvenite prin telefon, telefax, fax, teletip, rețeaua „internet” și alte izvoare neverificate, plîngerile și denunțurile anonime etc.

Însă acestea nu sunt soluții procesual-penale și vidul bănuiei rezonabile în norma procesuală permite afectarea gravă a drepturilor și libertăților părților în proces, lăsând loc pentru arbitrar și duble standarte.

Mai mult ca atât, cu anumite exigențe de examinare a plîngerilor, petițiilor, adresărilor, după formă și conținut intervine și Legea „Cu privire la petiționare”.

Totodată, potrivit pct.4) alin.(1) art.262 CPP, organul de urmărire penală poate fi sesizat despre săvârșirea sau pregătirea pentru săvârșirea unei infracțiuni prevăzute de Codul penal prin: „...depistarea nemijlocit de către organul de urmărire penală sau procuror a bănuiei rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni”, de parcă în situația *plîngerii*, *denunțului* sau *autodenunțului* aceasta (bănuiala rezonabilă) nu ar trebui să fie prezentă? Evident că DA, atunci când art.1 CPP stipulează momentul și temeiul începerii procesului penal.

Art. 132³ CPP, „ Temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații”, stipulează temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații:

- 1) actele procesuale de dispoziție ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție în cauzele penale aflate în procedura acestora;
- 2) interpelările organizațiilor internaționale și ale autorităților de drept ale altor state în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte;
- 3) cererile de comisie rogatorie ale organelor de drept ale altor state în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Procurorul coordonează, conduce și controlează efectuarea măsurii speciale de investigații sau desemnează un ofițer de urmărire penală pentru realizarea acestor acțiuni.

Însă, pentru evitarea dublelor standarte și a interpretărilor subiective din partea investigatorului, excluderea abuzurilor în raport cu respectarea drepturilor și libertăților cetățeanului, asigurarea unei siguranțe în raport cu mecanismele represive ale statului, se impune

ca actele în cauză să conțină o bănuială rezonabilă cu privire la săvârșirea, tentativa sau pregătirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, cu excepțiile stabilite de lege.

Pornirea ilegală a unei urmăriri penale în lipsa bănuiei rezonabile privind existența infracțiunii, ca faptă prefidiciabilă, va impune o atitudine mai responsabilă a persoanei publice în raport cu respectarea drepturilor și libertăților persoanei, excluzând abuzurile și arbitrariul din activitatea de urmărire penală și a deficiențelor profesionale care indică la principiul practic greșit: „Mai întâi vom porni urmărirea penală și apoi ne vom clarifica...” sau „Este mai ușor de a rezolva situația conflictuală prin impunerea aplicării instrumentelor procesual-penale decât a celor procesual-civile” ? Astfel de situații se întâlnesc în activitatea practică, îndeosebi, atunci când organul de urmărire penală nu se încadrează în termenul fixat de art.274 CPP de 30 de zile pentru verificarea sesizării sau relațiile delictuale sunt de ordin civil și ilegal se încearcă încadrarea lor în „haină” penală, excrocherie, samavolnicie, șantaj etc. De fapt, organul de urmărire penală are posibilitatea și responsabilitatea de a verifica menținerea existenței sau inexistenței bănuiei rezonabile prin intermediul mijloacelor de probațiune, din momentul înregistrării sesizării privind comiterea infracțiunii potrivit prevederilor art.262 CPP, până la emiterea ordonanței privind pornirea unei urmăriri penale.

Criminalizarea acestei fapte va reduce semnificativ sarcina de lucru a organelor de drept care uneori se ocupă cu activități improprii și va impune concentrarea activității acestora concret asupra relațiilor de ordin penal.

În contextul respectiv, se impune și o intervenție de *lege ferenda* în art.306 Cod penal - „Tragerea cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate”, nu numai pentru comiterea faptei stipulate în norma respectivă, dar și pentru *pornirea ilegală a urmăririi penale în lipsa unei bănuiei rezonabile privind existența infracțiunii.*

2.7. Concluzii la Capitolul 2

Bănuiala este un termen de uz general, dar analizată prin prisma procedurii penale, termenul capătă o semnificație restrânsă, specială. Acest cuvânt este un substantiv verbal format din verbul „a suspecta”, care înseamnă „a presupune vina cuiva, a-i preconiza intențiile, acțiunile și comportamentul. În prezent, nu există un consens științific despre locul bănuiei rezonabile în cadrul procedurii penale. În parte, acest lucru este din cauza lipsei unei definiții juridice a acestui termen, în ciuda referirilor repetate în textul Codului de procedură penală al Republicii Moldova.

În procesul cercetării temei, ne-am ciocnit cu abordarea problemei bănuielii în cadrul procesului penal prin prisma a două tipuri, și anume:

- bănuiala de fapt;
- bănuiala de drept.

Considerăm că privită per ansamblu, bănuiala nu poate fi divizată în bănuială de fapt și de drept, deoarece ea reprezintă un tot întreg și, în momentul în care ea a apărut la ofițerul de urmărire penală, îl obligă să întreprindă măsuri care vizează confirmarea sau infirmarea vinovăției. Bănuiala de fapt și de drept este greu de conceput și cu atât mai mult de analizat, din moment ce astfel de concepte izolat nici nu există. Bănuiala de drept este o activitate procedurală, în timp ce bănuiala de fapt este un element al presupunerii, al percepției senzorial-logice a evenimentelor penale investigate. Este evident, deci, că studierea acestor categorii separat este illogică și impracticabilă. Prin urmare, nu este oportună divizarea, ci, din contra, se cere analiza bănuielii ca a unui sistem format din mai multe elemente. În acest sens, este mai corect să se identifice partea reală și partea formală a ei. Bănuiala apare în mintea investigatorului ca o presupunere a comiterii infracțiunii de o anumită persoană. Partea legală a bănuielii prevede încadrarea juridică a presupunerii investigatorului, cu scopul de a transpune un cetățean suspect în sfera relațiilor de procedură penală. Aceste două forme sunt intrinseci bănuielii, deoarece presupunerea investigatorului nu poate exista în afara unui act de reflecție și invers, actul de reflecție devine ilegal, dacă la baza lui nu se află o bănuială rezonabilă.

În încercarea noastră de-a contura conceptul de bănuială rezonabilă în cadrul procedurii penale, am ajuns la următoarele concluzii:

- Bănuiala rezonabilă este o presupunere sau un raționament probabilistic, o concluzie preliminară privind implicarea unei persoane în comiterea unei infracțiuni. De aici reiese că vinovăția nu are un caracter definitiv și are nevoie de investigații suplimentare și fundamentare din partea investigatorului.
- Bănuiala este subiectivă, deoarece reprezintă o opinie incipientă despre cine ar fi comis crima. Investigatorul se bazează pe convingerea intimă, își creează propriul model ideal al faptei care, posibil, nu corespunde realității și care nu coincide cu imaginea mentală a unui alt subiect de probă. Aceasta este una din diferențele dintre bănuială și acuzație. Ultima fiind rezultatul activității investigatorului și are un caracter universal, având drept scop convingerea tuturor participanților la procesul penal că vinovăția persoanei se bazează pe concluzii fiabile (pertinente). Bănuiala nu are drept scop convingerea cuiva (procuror, judecător), precum că

suspectul este vinovat. Ea servește drept bază pentru definirea statutului de bănuît. Cu suficientă rezonabilitate, persoanei bănuite îi poate fi adusă învinuirea.

- Bănuiala trebuie să fie întotdeauna justificată. Acest lucru înseamnă că apariția versiunilor trebuie să fie precedată de colectarea și analizarea informației probatorii despre persoana implicată la comiterea infracțiunii. Așa-numita „bănuială domestică” trebuie să fie verificată și confirmată prin mijloace procedurale și doar apoi adusă la cunoștință suspectului.

- Bănuiala rezonabilă aparține doar ofițerului de urmărire penală, procurorului, judecătorului, presupunerile altor persoane au pentru acesta un caracter consultativ.

- Bănuiala trebuie să se materializeze sub o formă procesuală, ca rezultat al publicării unui act procedural specific, care transformă subiectul raporturilor procesual penale de drept în bănuît. Adoptarea unei astfel de decizii de procedură poate fi numită legalizarea sau punerea în aplicare formală a bănuielii rezonabile.

- Existența bănuielii rezonabile conform căreia o persoană trebuie în mod obligatoriu verificată în vederea confirmării sau infirmării bănuielii apărute, deoarece bănuiala reprezintă doar o concluzie, investigatorul nu trebuie să se limiteze doar la acțiuni cu caracter acuzativ, ci să examineze toate circumstanțele cazului în mod obiectiv.

- Existența unei „bănuieli rezonabile” este o condiție de bază pentru aplicarea arestării preventive indiferent de gravitatea infracțiunii imputate. Bănuiala trebuie să existe la momentul reținerii persoanei și trebuie să existe în mod continuu pe întreaga durată a detenției, și trebuie apreciată în mod repetat în cazul în care se solicită prelungirea termenului de reținere. În cazul în care nu mai există bănuială rezonabilă, bănuitul urmează a fi imediat pus în libertate

- Prin prisma reglementărilor din CPP al Republicii Moldova se poate deduce ca „bănuiala rezonabilă” este o condiție de baza în cazul măsurilor de investigare și instrumentare a cauzelor penale. Reținerea sau arestarea unei persoane nu trebuie impusă niciodată cu scopul de a o determina să-și recunoască vina sau să dea declarații împotriva altor persoane sau pentru a obține fapte sau informații, care ar putea constitui drept bază pentru bănuiala rezonabilă împotriva acesteia.

Răspunderea penală a fost definită ca fiind obligația de a suporta și executa o pedeapsă și dreptul corelativ al statului de a aplica o astfel de pedeapsă ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni și de a-l constrânge pe infractor să execute o asemenea sancțiune [144, p.311].

În dreptul penal modern răspunderea penală este condiționată pe de o parte de săvârșirea unei infracțiuni, iar pe de altă parte, de capacitatea infractorului de a răspunde penal. Școala clasică de drept penal a ridicat fundamentarea răspunderii penale pe vinovăția făptuitorului la

rangul de principiu. „Fără vinovăție nu există infracțiune și fără infracțiune nu există răspundere penală.

Abordând problema corelației dintre bănuiala rezonabilă și temeiul răspunderii penale, iese în evidență legătura cauzală care există între aceste două instituții și anume: în procesul elucidării circumstanțelor comiterii infracțiunii, identificării subiectului activ al infracțiunii și restabilirii echității juridice, organul de urmărire penală se axează pe bănuiala rezonabilă. Prin prisma legislației și doctrinei procesual-penale bănuiala rezonabilă reprezintă un standard juridic de apreciere a faptelor care permit încadrarea unui subiect de drept în calitatea procesuală de bănuیت, totodată, bănuiala trebuie să se bazeze pe fapte specifice și articulabile, luate împreună cu concluzii raționale confirmate de acte factice obținute pe cale legală în cadrul instrumentării procesului penal.

Impactul imens al bănuiei rezonabile reiese din efectele pe care aceasta le generează, și anume:

- definirea statutului de bănuیت(art. 63CPP al R.M.);
- instituirea măsurilor procesuale de constrângere, cu toate consecințele ce reies din ele.
- începerea urmăririi penale(art.274 CPP al R.M.).

Bănuiala rezonabilă reprezintă unul dintre cele mai importante motive care stau la baza aplicării măsurilor procesuale de constrângere în cadrul statului nostru, măsuri care de cele mai dese ori, atentează asupra libertății cetățeanului, or, libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile, în consens cu Carta drepturilor omului, unde libertatea se numără printre drepturile fundamentale ale oricărui cetățean care trăiește într-o țară cu pretenții democratice.

În mod firesc, la adoptarea hotărârii privind aplicarea detenției, instanțele naționale trebuie să aplice standardele impuse de Convenția Europeană a Drepturilor Omului [45]:

- legalitatea detenției;
- existența unei bănuiei rezonabile;
- prezența unui risc;
- proporționalitatea, rezonabilitatea și necesitatea aplicării detenției;
- posibilitatea aplicării măsurilor alternative detenției.

Problema limitelor bănuiei rezonabile, la momentul de față ridică mai multe întrebări decât răspunsuri, deoarece bănuiala rezonabilă nu are limite bine definite. Analizând problema bănuiei rezonabile, am ajuns la concluzia că această instituție este de o anvergură colosală, și caracterul său abstract, de cele mai multe ori, șterge orice urmă de limite. Totuși, studiind condițiile per ansamblu în care se manifestă bănuiala rezonabilă, tindem să credem că ea începe

acolo unde există dovezi clare, inopinate și pertinente cu referire la bănuirea unei persoane de comiterea unei infracțiuni, fapt ce nu îl face direct și vinovat și se finalizează atunci când organul de urmărire penală este apt de a transforma simpla bănuială rezonabilă într-un act procedural, sub denumirea de rechizitoriu sau, o a doua variantă, atunci când organul de urmărire penală, bazându-se pe administrarea corectă a probelor, consideră că bănuiala existentă la o anumită etapă nu s-a adeverit, lipsindu-i motivele verosimile care s-o transforme într-o bănuială rezonabilă și deci, capabilă de-a suferi careva metamorfoze strict procedurale.

Rezumând cele relatate în cadrul paragrafului „Particularitățile bănuielii rezonabile în cadrul activității speciale de investigații”, reiterăm importanța:

- categoriilor de persoane în privința cărora pot fi aplicate interceptările convorbirilor telefonice ca măsuri operative de investigații;
- stabilirii clare a temeiurilor, cauzelor și faptelor care impun necesitatea aplicării acestei măsuri operative de investigație;
- reducerii sferei de aplicabilitate a interceptărilor convorbirilor telefonice prin prisma limitării numărului de fapte care pot implica necesitatea dispunerii lor;
- excluderii, în general, a diferenței între interceptările convorbirilor telefonice ca măsură operativă de investigații și ca acțiune de urmărire penală;
- stabilirii condițiilor clare care să ofere garanții ale confidențialității datelor obținute din efectuarea măsurii respective de investigații, atât din viziunea persoanei care a fost supusă acestei măsuri, cât și reieșind din interesul organului care a efectuat-o privind caracterul secret al investigațiilor sale;
- definirii și stabilirii distincțiilor exacte între garanții în fond de aplicare a măsurilor (temeiuri, cauze) și garanțiilor de procedură (motivarea aplicării, autorizarea, termene de aplicare);
- prevederii mai clare privind monitorizarea, la nivel general și special, a legalității aplicării acestor măsuri;
- stabilirii măsurii de control din partea subiecților supuși măsurilor respective a legalității informațiilor colectate și a măsurilor aplicate față de ei;
- stabilirii cadrului normativ de păstrare a datelor confidențiale obținute în urma aplicării măsurilor operative de investigații și acțiunilor de urmărire, precum și condițiile de nedivulgarea acestora din partea persoanelor cărora aceste date le-au devenit cunoscute;
- distincției clare între atribuții, rolul lui și funcțiilor fiecărui subiect care participă la efectuarea, dispunerea și autorizarea măsurilor ;

- stabilirii cadrului legal unic nu numai pentru interceptările telefonice, dar și pentru alte măsuri care urmăresc îngădirea dreptului la viață privată.

Dreptul la apărare constituie un drept subiectiv general, care, conform Convenției Europene a Drepturilor Omului în sfera sa include mai multe drepturi efective și concrete, precum dreptul de a fi informat despre cauza și natura acuzării, dreptul de a dispune de timpul și facilitățile necesare apărării, dreptul la autoapărare, dreptul la alegerea avocatului, dreptul la asistența gratuită a unui avocat, dreptul la asistența gratuită a unui interpret, dreptul la audierea martorilor.

În redacția actuală, definiția bănuiei rezonabile nu numai că creează o stare de incertitudine aplicativă, dar și o confuzie de prioritate prin prisma art.274 CPP, atunci când „...nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală...” și art.6 pct.4³ CPP, atunci când „...nu există alte fapte și/sau informații care înlătură caracterul penal al faptei ori dovedesc neimplicarea persoanei”, circumstanțele care exclud urmărirea penală fiind expres enumerate în art.275 CPP.

În această ordine de idei este oportună modificarea art.6, pct.4³ CPP al Republicii Moldova și propunem de lege-ferenda următoarea variantă a textului: - *„Bănuiala rezonabilă-suspiciuine care rezultă din existența unor fapte și/sau informații bazate pe date reale și articulabile, ce rezultă din surse și mijloace procesuale, care ar convinge un observator obiectiv și imparțial cu privire la comiterea, tentativa sau pregătirea unei infracțiuni, la existența temeiurilor legale de aplicare și menținere a măsurilor procesuale de constrângere, bazată pe respectarea principiului general al securității raporturilor juridice și protecției persoanei împotriva oricăror atingeri arbitrare a drepturilor și libertăților ei”.*

Statutul „Bănuitului” în redacția actuală a art. 63 CPP, fără corelația sa cu *„bănuiala rezonabilă*, nu numai că creează o incertitudine a calității acestuia (*a statutului de bănuیت*, a criteriilor de determinare a acestui statut, dar atentează și asupra *calității observatorului obiectiv /și imparțial/, protecției individului împotriva atingerilor arbitrare, principiului general al securității juridice, respectării prezumției de nevinovăție atunci când mediatizarea prematură afectează aceste principii/justiție televizată).*

Practica demonstrează de multe ori nominalizarea expresă în ordonanța de pornire a urmăririi penale *în personae*, a datelor de identitate ale făptuitorului. Uneori, chiar și în situația pornirii urmăririi penale *în rem*, pot fi deduse datele persoanei în privința căruia a fost pornită urmărirea penală. Spre exemplu, pornirea urmăririi penale potrivit prevederilor art.324, 327, 328 Cod penal, când subiectul special poate fi dedus printr-o deducție logică simplă, acesta fiind persoana împuternicită exclusiv de a decide în situația dată, fapta infracțională concretă indicată în

ordonanța de pornire a urmăririi penale, iar organul de urmărire penală, pentru a evita curgerea termenului de 3 luni de menținere în calitate de bănuît a persoanei, voalat pornește urmărirea penală *în rem*. Această situație afectează grav dreptul la libertatea și la siguranța persoanei consfințit în art.5 CEDO, lăsând loc pentru arbitrar și duble standarte.

Astfel, se propune modificarea și completarea alin.1, introducerea pct.4 alin.1 art.63 CPP, după cum urmează:

Art. 63. Bănuitul.

(1) *Bănuitul este persoana fizică față de care există anumite probe care conduc la existența unei bănuieli rezonabile că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire. Persoana poate fi recunoscută în calitate de bănuît prin următoarele acte procedurale:*

- 1) procesul verbal de reținere;
- 2) ordonanța sau încheierea de aplicare a unei măsuri preventive neprivative de libertate;
- 3) ordonanța de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuît;
- 4) Ordonanța de pornire a urmăririi penale, când aceasta a fost pornită în privința persoanei concrete sau ordonanța conține indicii temeinice privind identificarea persoanei concrete de comiterea faptei infracționale.

În același context, odată ce legislatorul a stipulat, că procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile prezentului Cod, deja se presupune existența unei bănuieli rezonabile privind comiterea unei fapte infracționale de către o anumită persoană, se impune o intervenție și în art.1 Cod de procedură penală, ”Noțiunea și scopul procesului penal”.

Termenul bănuielii rezonabile, propus a fi introdus în alin.1 coraborează cu prevederile alin.3 din același articol, atunci când „...nici o persoană să nu fie supusă în *mod arbitrar* sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrângere ori să nu fie *victima încălcării altor drepturi fundamentale*”.

În continuare, după pornire/momentul sesizării sau autosesizării organului competent procesul penal ar evolua în faza urmăririi penale prin emiterea unei ordonanțe de pornire a urmăririi penale, în situația când bănuiala rezonabilă s-a păstrat și s-a constatat că „... și nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală,...”. Prin urmare, alin.1 art.1 CPP trebuie de modificat și completat, după cum urmează:

(1) Procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu

prevederile prezentului cod. Procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent, care conține o bănuială rezonabilă despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni.

Referindu-ne și la art. 262, „Sesizarea organului de urmărire penală”, trebuie de menționat că, la moment, plângerea, ca noțiune, după formă și conținut în percepția cetățeanului de rând, potențială parte în proces, are un aspect foarte vag. După stereotipurile precedente, cetățenii pot numi, intitula oricare comunicare adresată organelor de drept - plângere, fără a intra în attributele obligatorii pe care aceasta trebuie să le conțină potrivit prevederilor art.263 CPP, ca act de sesizare. Conducătorul subdiviziunii organului de urmărire penală sau procuraturii, printr-o simplă rezoluție dispune această „plângere” subalternului: *„Pentru examinare potrivit prevederilor art.274 CPP”*, pentru subdiviziunea de evidență statistică: *„Inregistrați sesizarea în Registrul nr.1 „Privind evidența infracțiunilor”*. Intenționat sau neintenționat, din cauza volumului considerabil de muncă managerial, întru evitarea tergiversării examinării acesteia sau accelerarea unei situații mai urgente unde se impun acțiuni procesuale ce nu suferă amânare, alte stări ale factorului uman, dar această rezoluție de către superior a fost pusă. Evident, că ultimul(subalternul), se confruntă cu două imperative, unul administrativ-organizațional de a executa indicația superiorului pe de o parte, și, pe de altă parte, se confruntă cu exigențele Legii de procedură penală, care impune anumite criterii față de actul de sesizare, cum ar fi, avertizarea despre răspunderea penală pe care o poartă adresantul pentru plângerea intenționat calomnioasă (art.263 alin.7 CPP) și care, la moment, este plecat în afara țării etc. Care vor fi acțiunile executorului în situația în care din plângerea respectivă nu rezultă o bănuială rezonabilă privind comiterea unei infracțiuni? Va porni acesta o urmărire penală voalată *în rem*, ori când adresarea respectivă indică concret la persoană? Ordinul nr.121/254/286-0/95 „Privind evidența unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni” din 18.07.2008 al Procuraturii Generale, MAI, SV, CCCEC vine cu anumite rezolvări ale situațiilor în cauză. Inclusiv atunci când, în practică, informația despre infracțiuni parvenită în organele de drept se divizează în dependență de forma parvenirii și procedura examinării se divizează în două categorii: sesizările parvenite care corespund prevederilor art.262-264 CPP și alte informații referitoare la infracțiuni și incidente, plângeri fie denunțuri anonime sau alte cereri ori comunicări despre infracțiuni, neîntocmite în conformitate cu prevederile art.263 CPP. În categoria de „*alte informații*” sunt incluse informațiile date publicității de mass-media, parvenite prin telefon, telefax, fax, teletip, rețeaua „internet” și alte izvoare neverificate, plângerile și denunțurile anonime etc.

Însă, acestea nu sunt soluții procesual-penale și vidul bănuielii rezonabile în norma procesuală permite afectarea gravă a drepturilor și libertăților părților în proces, lăsând loc pentru arbitrar și duble standarte.

Mai mult ca atât, cu anumite exigențe de examinare a plîngerilor, petițiilor, adresărilor, după formă și conținut intervine și Legea „Cu privire la petiționare”.

Totodată, potrivit pct.4) alin.(1) art.262 CPP, organul de urmărire penală poate fi sesizat despre săvârșirea sau pregătirea pentru săvârșirea unei infracțiuni prevăzute de Codul penal prin: „...depistarea nemijlocit de către organul de urmărire penală sau procuror a bănuielii rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni”, de parcă în situația *plîngerii, denunțului sau autodenunțului* aceasta (bănuiala rezonabilă) nu ar trebui să fie prezentă ? Evident că DA, atunci când art.1 CPP stipulează momentul și temeiul începerii procesului penal.

Astfel, alin.(1) al art. 262 Cod de procedură penală, „Sesizarea organului de urmărire penală”, necesită a fi modificat și completat, după cum urmează:

(1) Organul de urmărire penală poate fi sesizat despre existența unei bănuieli rezonabile privind săvârșirea, tentativa sau pregătirea pentru săvârșirea unei infracțiuni prevăzute de Codul penal prin:

1) plângere; 2) denunț; 3) autodenunț; 4) depistarea nemijlocit de către organul de urmărire penală sau procuror a bănuielii rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni.

La fel, se impune completarea articolul 132³, „Temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații”, cu alin.(1)¹, după cum urmează:

(1) Temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații sînt:

1) actele procesuale de dispoziție ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție în cauzele penale aflate în procedura acestora;

2) interpelările organizațiilor internaționale și ale autorităților de drept ale altor state, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte;

3) cererile de comisie rogatorie ale organelor de drept ale altor state, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

(1)¹ Actele în cauză trebuie să conțină o bănuială rezonabilă cu privire la săvârșirea , tentativa sau pregătirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, cu excepțiile stabilite de lege.

Legalitatea pornirii urmăririi penale și protejarea individului de abuzurile agenților publici împuterniciți cu astfel de atribuții, îngrința în demnitatea persoanei au constituit în permanență obiectul de studiu al subdiviziunilor și persoanelor publice cu atribuții de control ierarhic superior din cadrul organelor de drept, judecătorilor de instrucție. Deși, acest segment

al procedurii penale rămâne unul nestudiat, cu foarte multe semne de întrebare, atunci când persoanele publice care au admis abateri și abuzuri în acest sens, sunt sancționați numai disciplinar, fără o transparență publică care ar asigura recuperarea prejudiciilor materiale și morale persoanelor cărora le-au fost lezate drepturile și libertățile în rezultatul pornirii ilegale a urmăririi penale. Alteori, chiar și simpla mediatizare a pornirii unei urmăririi penale, până la o finalitate logică, poate prejudicia iremeditabil imaginea unei persoane.

Pornirea ilegală a unei urmăririi penale în lipsa bănuiei rezonabile privind existența infracțiunii, ca faptă prefidiciabilă, va impune o atitudine mai responsabilă a persoanei publice în raport cu respectarea drepturilor și libertăților persoanei, excluzând abuzurile și arbitrariul din activitatea de urmărire penală și a deficiențelor profesionale care indică la principiul, practic, greșit: „Mai întâi vom porni urmărirea penală și apoi ne vom clarifica...” sau „Este mai ușor de a rezolva situația conflictuală prin impunerea aplicării instrumentelor procesual-penale decât a celor procesual-civile”? Aceste situații se întâlnesc în activitatea practică în deosebi, atunci când organul de urmărire penală nu se încadrează în termenul fixat de art.274 CPP de 30 de zile pentru verificarea sesizării sau relațiile delictuale sunt de ordin civil și ilegal se încearcă încadrarea lor în „haină” penală, excrocherie, samavolnicie, șantaj etc. De fapt, organul de urmărire penală are posibilitatea și responsabilitatea de a verifica menținerea existenței sau inexistenței bănuiei rezonabile prin intermediul mijloacelor de probațiune, din momentul înregistrării sesizării privind comiterea infracțiunii potrivit prevederilor art.262 CPP, până la emiterea ordonanței privind pornirea unei urmăririi penale.

Criminalizarea acestei fapte va reduce semnificativ sarcina de lucru a organelor de drept care uneori se ocupă cu activități improprii și va impune concentrarea activității acestora concret asupra relațiilor de ordin penal.

Prin urmare, se impune și o intervenție *de lege ferenda* în art.306 Cod penal, după cum urmează:

Articolul 306 Cod penal. Pornirea ilegală a urmăririi penale sau tragerea cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate.

(1) Pornirea ilegală a urmăririi penale în lipsa unei bănuiei rezonabile privind existența infracțiunii sau tragerea cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate de cel care efectuează urmărirea penală.

3. JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE PENTRU DREPTURILE OMULUI ȘI ELEMENTE DE DREPT COMPARAT PRIVIND BĂNUIALA REZONABILĂ

3.1. Bănuiala rezonabilă prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului privind libertatea și siguranța persoanei

Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, direct inspirată din Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), conține drepturi și libertăți pe care guvernele din țările Europei de vest din perioada de după război le-au adoptat fără a ezita, fiind atât de fundamentale încât să merite o promovare internațională. Începând cu dreptul la viață, Convenția militează împotriva torturii și tratamentului inuman ori degradant, precum și a pedepselor, împotriva muncii forțate și deținerii arbitrară, garantează dreptul la un proces echitabil, la libertatea de exprimare, de întrunire, asociere și libera alegere a religiei. Protocoloalele adiționale consacră dreptul la proprietate, dreptul la educație, la alegeri libere și abolirea pedepsei cu moartea [145].

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) își are originile în Convenția Europeană pentru Drepturile Omului din 1950, semnată la Roma, pe 4 noiembrie și intrată în vigoare în septembrie 1953. Convenția a reprezentat primul efort colectiv în direcția impunerii și respectării drepturilor afirmate de Convenția Universală. Republica Moldova a semnat și ratificat Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, care a intrat în vigoare cu denumirea de CONVENȚIE Nr. 1950, din 04.11.1950, pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, publicată la 01.01.1998 în Tratatul Internațional Nr. 1 art. Nr. 342. Data intrării în vigoare: 01.02.1998 [146].

Convenția statua următoarele drepturi și libertăți [147]:

- dreptul la viață;
- interzicerea torturii;
- interzicerea sclaviei și a muncii forțate;
- dreptul la libertate și la siguranță;
- dreptul al un proces echitabil;
- nici o pedeapsa fără lege;
- dreptul la respectarea vieții private și de familie;
- libertatea de gândire, de conștiință și de religie;
- libertatea de exprimare;
- libertatea de întrunire și de asociere;

- dreptul la căsătorie;
- dreptul la un recurs efectiv;
- interzicerea discriminării;
- derogarea în caz de urgență;
- restricții ale activității politice ale străinilor;
- interzicerea abuzului de drept;
- limitarea folosirii restrângerii drepturilor.

Astfel, în art. 25 alin. (1) din Constituție se prevede expres și necondiționat că *„Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile”*[52]. De asemenea, în urma dezvoltării economico-sociale și a declanșării procesului de armonizare a legislației naționale cu dispozițiile europene, documentele internaționale în materia drepturilor omului, și nu numai, au căpătat o tot mai mare importanță. În acest context, Convenția Europeană a Drepturilor Omului reprezintă instrumentul principal care asigură protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Prin raportare la dispozițiile acesteia și la jurisprudența CtEDO în materie, se observă acordarea unei atenții sporite libertății individuale tocmai datorită caracterului esențial al acestui drept pentru ființa umană, nerespectarea lui având consecințe importante atât din punct de vedere fizic cât și psihic, și social. Garantarea libertății persoanei a constituit una dintre preocupările continue ale legiuitorului, motiv pentru care, în prezent, dispozițiile interne în materia protecției dreptului la libertate și siguranță individuală, consacrate în Constituție (art. 25) și Codul de procedură penală (art. 11), urmăresc satisfacerea exigențelor CEDO, care, din momentul ratificării, a devenit obligatorie în dreptul intern. Asemănător prevederilor constituționale, art.5 din Convenție garantează în termeni preciși dreptul la libertate și siguranță al oricărei persoane. În completare, acest text prevede în mod expres și limitativ cazurile și condițiile în care este permisă limitarea libertății persoanei (art 5 § 1 lit. a-f), precum și garanțiile recunoscute persoanelor private de libertate (art. 5 § 2-5)[4].

Libertatea persoanei este unul dintre cele mai vechi drepturi esențiale, fiind înscrisă în textele medievale, de exemplu-în Magna Charta Libertatum, care declară că niciun om liber *„nu va fi arestat sau întemnițat [...] sau declarat în afara legii [decât] prin judecată legală [...] sau în conformitate cu legea țării”*[88].

În același timp, privarea de libertate individuală prin închisoare este una din cele mai răspândite metode utilizate de către stat pentru a combate criminalitatea și a menține securitatea internă. Primul alineat al articolului invocă inviolabilitatea libertății persoanei. La prima vedere, există un conflict, cel puțin lingvistic, între caracterul absolut al termenului inviolabilitate și

posibilitatea statului de a limita acest drept prin reținere, arest, detenție în închisoare. Caracterul absolut al termenului de inviolabilitate poate induce ideea că detenția este interzisă, ceea ce, evident, nu este adevărat. Textul articolului clarifică faptul că libertatea persoanei poate fi restrânsă de către stat, dar numai în cazurile prevăzute de lege. Deci, unele forme de privare a libertății sunt permise, iar altele nu [148].

Art. 25 interzice privațiunea arbitrară și ilegală a persoanei. Prevederile art. 25 reflectă art. 3 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, art. 9 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și art. 5 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Textul Convenției este de o importanță deosebită grație competenței specifice a Curții Europene a Drepturilor Omului, care deține rolul de observator și poate examina cauzele în care violarea art. 5 este invocată contra Republicii Moldova. Pe lângă faptul că art. 5 declară dreptul la libertatea individuală, el mai are și scopul de „(b) a defini cercul situațiilor în care acest drept poate fi limitat prin exercițiul puterii coercitive a statului, și (c) a elabora condițiile esențiale care trebuie observate pentru ca [exercitarea puterii coercitive] a statului să se încadreze în limitele legii [149] “.

La libertatea și siguranța persoanei, prin art. 25 alin. (1), Constituția a aliniat drept egali termenii *dreptul la libertatea persoanei și siguranța persoanei*. Este cert că actele internaționale menționate mai sus au servit drept sursă de inspirație pentru legiuitor la elaborarea art. 25 – toate actele au această formulă. Totuși apare o întrebare firească: cum să fie interpretați acești termeni: simultan, independent unul de altul, ca decurgând unul din altul? Termenul siguranța persoanei își are originea în art. 8 al Constituției franceze din 1793 [148], prin care cetățenii au obținut dreptul la protecție împotriva ingerințelor la nivel orizontal, în relațiile inter-cetățenești. La momentul lucrărilor pregătitoare pentru adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, dna Roosevelt a dat următoarele explicații: „termenul „siguranța persoanei” a fost ales intenționat [...] pentru că era mai general decât orice altă expresie. Reprezentantul Franței a menționat în mod special că termenul include și noțiunea de integritate fizică” [150].

S-a observat că atât Comisia, cât și Curtea pentru Drepturile Omului de la Strasbourg nu au considerat termenul siguranța persoanei ca având o semnificație independentă ajutătoare noțiunii de libertate a persoanei. Același autor a menționat că acest termen, de data aceasta în cadrul Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, arată, totuși, posibilitatea plângerilor contra ingerinței din partea persoanelor particulare [148].

Dreptul la libertate și siguranță personală constituie unul dintre drepturile fundamentale ale omului. Totuși, acest drept nu este unul absolut. Autoritățile statului au dreptul de a priva persoanele de libertate în modul și în cazurile stabilite de lege, cu respectarea garanțiilor legale

prevăzute pentru privarea de libertate. Conform Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) [151], privarea de libertate se definește ca [3, p.16]:

- orice formă de plasare a persoanei, la ordinul oricărui organ judiciar, administrativ sau al altui organ, într-un loc de detenție de stat sau privat, pe care aceasta nu îl poate părăsi după voia sa;
- în calitate de pedeapsă, sancțiune, măsură procesuală de constrângere, măsură de siguranță, precum și ca rezultat al dependenței față de o îngrijire acordată sau în baza oricărui alt motiv.

Exemple de privare de libertate existente în sistemul de justiție al Republicii Moldova sunt [152, p.10]:

- reținerea;
- arestarea preventivă;
- detenția în instituțiile penitenciare pentru executarea pedepsei cu închisoarea;
- internarea într-o instituție psihiatrică;
- arestul în calitate de sancțiune disciplinară aplicată militarilor;
- reținerea și arestul contravențional;
- detenția cetățenilor străini și apatrizi, care urmează a fi expulzați, în centrul de plasament temporar al străinilor.

Prevederile alin. (2)-(6) din art. 25 din Constituție enumeră condițiile esențiale care urmează a fi respectate în procedura de urmărire penală. Fiind comparate cu art. 5 din Convenția europeană, prevederile alin. (2)-(6) indică necesitatea de a prevedea critic art. 25 din Constituția Republicii Moldova, care prevede:

- (1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile.
- (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.
- (3) Reținerea nu poate depăși 72 de ore.
- (4) Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalității mandatului se poate depune recurs, în condițiile legii, în instanța judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult până la 12 luni.
- (5) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea - în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(6) Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatoriu, dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut.

Necesitatea revederii prevederilor din articolului menționat consta în a fi adus în deplină conformitate cu textul european. După cum s-a menționat mai sus, legalitatea detenției este examinată prin prisma respectării tuturor cerințelor procedurale referitoare la arest, detenție, învinuire și eliberare. Art. 25 conține elementele de bază pentru determinarea legalității actului care privează de libertate individul.

Limitarea libertății persoanei se realizează conform legii – art. 25 alin. (1) – în baza unui mandat emis de judecător – art. 25 alin. (4). Contrariul ar echivala cu admiterea limitării libertății de către oricine. Legea servește ca bază normativă pentru limitarea libertății individuale și este accesibilă tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția Republicii Moldova. Luând în considerație impactul deciziei privind limitarea libertății individuale, legiuitorul a prevăzut mecanismul contestării legalității acesteia, care poate fi imediată – art. 25 alin. (4) – în instanța judecătorească ierarhic superioară. Instanța superioară trebuie să fie independentă și să examineze decizia instanței inferioare în termene juridice obiective [153, p.120].

Curtea Constituțională a Republicii Moldova a explicat în detaliu și mai precis natura independenței instanței judiciare, menționând că judecătorii examinează cauzele penale în baza legislației în vigoare și în condiții care exclud orice presiune asupra lor. Aceasta înseamnă că instanța de judecată nu este obligată să ia în considerație argumentele părților la proces [...], este liberă în aprecierea probelor și independentă de oricare influență [154].

La comunicarea motivelor reținerii expresia din art. 25 alin. (5) este categorică - „celui reținut sau arestat [...] i se aduc [...] motivele reținerii”. Statul, prin reprezentanții săi, este obligat să aducă la cunoștința oricui motivele reținerii sau arestului. Aceasta va avea loc indiferent de faptul dacă persoana reținută sau arestată a solicitat sau nu acest lucru. Comisia și Curtea Europeană pentru Drepturile Omului au interpretat termenii *acuzăție și motivele acuzației*, accentuând importanța conținutului de fond, și nu a celui formal. Curtea a explicat termenul *acuzăție* drept orice notificare din partea unei autorități adusă individului, care afirmă că persoana a comis o infracțiune. Momentul comunicării art. 25 alin. (5) stipulează obligația statului de a informa îndată persoana despre motivele reținerii sau arestului. În sens lingvistic, termenul *îndată* înseamnă *fără întârziere*, imediat, acuși, acum [155].

Intenția legislatorului a fost de a exclude circumstanțele în care o persoană reținută sau arestată nu cunoaște motivele limitării libertății sale [156].

Codul de procedură penală - în art. 165 alin.(1) și 167alin(1) - stabilește durata maximă a unei rețineri - 72 ore. Trebuie să menționăm că în varianta inițială a Codului de procedură

penală, reținerea penală nu putea dura mai mult de 24 de ore. La 3 noiembrie 2006 au intrat în vigoare modificările la Codul de procedură penală prin care termenul de 24 de ore a fost înlocuit cu 72 de ore) și durata maximă de 3 ore din momentul reținerii în care persoana reținută trebuie să fie informată despre motivele reținerii[45].

Cercetătorii O.Gribincea, N.Hriptievschi și alții constată că, în cadrul interviurilor, lucrătorii din poliție și procurorii au declarat că termenul 72 de ore este unul rezonabil. Ei au menționat că termenul anterior de 24 de ore nu era suficient deoarece ofițerii de urmărire penală nu reușeau să efectueze toate acțiunile procesuale necesare și să pregătească un demers întemeiat pentru arestarea persoanei. Totuși, termenul 72 de ore comportă pericolul ca, până la împlinirea lui, persoane care nu mai necesită să fie deținute sau în privința cărora se poate înainta un demers de arestare să fie ținute în stare de reținere până la expirarea termenului de 72 de ore. La fel, există pericolul ca unele persoane să fie deținute fără a se efectua acțiuni în etapa inițială a reținerii, ținând cont de faptul că există încă timp pentru acestea [97, p. 27].

În ambele cazuri se încalcă dreptul la inviolabilitatea persoanei, drept prevăzut de CEDO [97, p.28].

Timpu a demonstrat că este necesar a opera completări în prevederile constituționale referitor la garantarea imediată a acestor drepturi fiecărei persoane și trebuie să fie reflectate următoarele elemente [156, p.121]:

- reținerea nu poate depăși 24 de ore;
- arestarea preventivă se dispune de judecător și numai în cursul procesului penal;
- în cursul urmăririi penale, arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile și se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile;
- în faza de judecată, instanța este obligată, în condițiile legii, să verifice periodic, nu mai târziu de 60 de zile, legalitatea și temeinicia arestării preventive și să dispună de îndată punerea în libertate a inculpatului, dacă temeiurile care au determinat arestarea preventivă au încetat sau dacă instanța constată că nu există temeiuri noi care să justifice menținerea privării de libertate;
- celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea - în cel mai scurt termen. Învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu;
- persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauțiune;

– nimeni nu va fi lipsit de libertate pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractual [156, p.121].

Autorul V. Rotaru consideră că bănuiala rezonabilă este o cerință logică și evidentă, totuși ea este formulată expres, deoarece uneori (atunci când este „foarte necesar”) reprezentanții organelor de drept parcă uită că o astfel de cerință există [15, p.69], anume aceasta ar fi cauza condamnării, nu doar a noastră, la CtEDO [157, p.18].

Practice judiciare și cele de urmărire penală în acest sens au relevat că deseori chestiunea existenței sau lipsei unei „bănuieli rezonabile” la momentul aplicării/prelungirii arestului nu se ea în considerație ca un element fundamental al legalității privării de libertate. Judecătorii și procurorii își axează atenția mai degrabă asupra motivelor de justificare a arestului (indiferent de perseverența acestei atitudini), decât asupra întrebării dacă „bănuiala rezonabilă” mai persistă în speță. Curtea Europeană a notat că persistența unei „bănuieli rezonabile” este o condiție *sine qua non* a legalității pentru întreaga perioadă a arestului, și odată dispărută, indiferent de faza procedurală, ea conduce în mod automat la necesitatea revizuirii măsurii preventive de arest (exemplu: *McKay vs. the United Kingdom* [GC], § 40; *Oral and Atabay vs. Turkey*, § 41) [5, p.17], (vezi Anexa № 1).

Cu alte cuvinte, ambele elemente, atât justificarea reținerii cât și persistența „bănuielii rezonabile” sunt elemente valabile pentru întreaga durată a reținerii, care conduce la obligația de a le revedea peste perioade rezonabile (*Aquilina vs. Malta*, § 52) [157, p.19].

Urmărirea penală este prima fază a procesului penal, care constă din activitatea desfășurată de organul de urmărire penală, unde sunt administrate și verificate probe necesare privind existența infracțiunii, identificarea făptuitorului, stabilirea răspunderii acestuia, ceea ce este necesar de a se cunoaște pentru a se trimite cazul în judecată. Obiectul urmăririi penale constă din colectarea probelor necesare cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorului, pentru a se vedea dacă poate fi trimisă cauza în judecată. Colectarea probelor presupune activitatea de descoperire, fixare, verificare și apreciere a probelor prin diferite procedee probatorii prevăzute de lege. Identificarea făptuitorului prevede că probele colectate trebuie să ajute la depistarea celor care au săvârșit infracțiunea. Scopul urmăririi penale este trimiterea cauzei în judecată pentru atragerea la răspundere penală a făptuitorului [158].

Urmărirea penală este activitatea desfășurată de organele de urmărire penală, în scopul colectării și verificării probelor cu privire la pregătirea, tentativa sau săvârșirea infracțiunii, precum și în scopul depistării și prinderii infractorului. Pentru aceasta, organul de urmărire penală trebuie să întreprindă toate măsurile necesare prevăzute de lege. Urmărirea penală este condusă sub supravegherea procurorului. Acesta este responsabil de legalitatea urmăririi penale

și temeinicia învinuirii aduse celui atras la răspundere penală. Pentru o efectuare reușită a urmăririi penale, procurorul are dreptul să ceară orice dosar penal, indiferent de stadiul în care se află urmărirea penală, să dea dispoziții obligatorii cu privire la desfășurarea acesteia, precum și să asiste la efectuarea oricărui act de urmărire penală [158].

Astfel, au fost identificate unele hotărâri CtEDO privind bănuiala rezonabilă în raport cu pornirea urmăririi penale, aplicarea măsurilor de constrângere privative de libertate, aplicarea prelungirii arestului și condamnarea [159]. (Vezi Anexa 2).

Respectiv, deși există o obligație prin prisma Convenției impusă judecătorului de a examina această chestiune odată cu decizia de aplicare/prelungire a arestului, CPP tace în acest sens anume la procedura de arest. Judecătorul nu este obligat de noul CPP să o facă atunci când aplică/prelungeste arestul. Această situație a generat o serie de hotărâri ale Curții Europene în privința Republicii Moldova, unde s-a explicat ce înseamnă în fapt o „bănuială rezonabilă”, ca concept incorporat în garanțiile legalității privării de libertate. Curtea Europeană a notat: „bănuiala rezonabilă” că a fost comisă o infracțiune presupune existența unor fapte sau informații care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi comis o infracțiune. Cu toate acestea, ceea ce poate fi considerată ca fiind „rezonabil” va depinde de toate circumstanțele cazului particular (*Erdagöz c. Turciei*, § 51, *Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit*, § 32) [5, p.17-18].

Faptele care conturează o suspiciune nu trebuie să fie de la același nivel ca și cele necesare pentru a justifica o condamnare, sau pentru formularea învinuirii în următoarea etapă a procesului de urmărire penală (*Brogan și alții c. Regatului Unit*, § 53, și *Murray c. Regatului Unit*, § 55) [5, p.18].

Reticența practicii judiciare de a implica aspectul legat de „bănuială rezonabilă” la momentul arestului se explică prin dificultatea de a trasa o linie clară între fondul acuzațiilor și chestiunile de măsuri preventive, unde fondul cauzei nu poate fi examinat. Din această cauză, un judecător care aplică reținerea mai degrabă se va abține de a se pronunța asupra lipsei sau existenței bănuielii rezonabile pentru a nu crea speculații că se pronunță asupra fondului învinuirilor aduse ori pentru a nu risca să interfereze în prezumpția nevinovăției [5, p.18].

Autoarea M. Macovei consideră că prin stipularea prezenței necesar a motivelor rezonabile de a presupune că persoana privată de libertate a comis o infracțiune - articolul 5 alin.(1) lit.(c) se garantează temeinicia acestei măsuri și caracterul său nearbitrar. O bănuială trebuie întotdeauna să fie autentică. În hotărârea *Murray vs. Regatul Unit*, Curtea a subliniat că dacă sinceritatea și temeinicia unei bănuieli constituiau elementele indispensabile ale rezonabilității sale, această bănuială nu putea fi privită ca una rezonabilă, decât cu condiția ca, ea

să fie bazată pe fapte sau informații, care ar stabili o legătură obiectivă între suspect și infracțiunea presupusă. Ar trebui, deci, să existe dovezi ale acțiunilor, documente sau date medico-legale care ar implica în mod direct persoana vizată. În consecință, nici o privațiune de libertate nu se poate baza pe impresii, intuiție, o simplă asociere de idei sau de prejudecăți (etnice, religioase sau de altă natură), indiferent de valoarea lor, în calitate de indiciu al participării unei persoane la comiterea unei infracțiuni. Aceasta nu înseamnă că pentru a justifica o condamnare sau chiar o simplă acuzare ar putea fi suficientă o singură probă [160, p.27-28].

Autoarea M. Macovei susține ideea conform căreia în cadrul examinării hotărârilor *Brogan v. Regatul Unit* și *Murray v. Regatul Unit*, obiectul unui interogatoriu realizat pe parcursul unei detenții autorizate de art. 5 alin.(1), lit.(c) este doar de a confirma sau de a infirma bănuielile existente asupra persoanei arestate, bănuiele care, la această etapă timpurie a procesului nu pot în mod normal servi ca dovezi. Cu toate acestea, continuă autoarea, bănuiala trebuie să fie într-un anumit mod întemeiată. Simplul fapt că în trecut persoana a comis o infracțiune – sau ceva asemănător – nu este suficient pentru a oferi un caracter rezonabil unei bănuiele, ceea ce au indicat elocvent judecătorii de la Strasbourg în hotărârea *Fox, Campbell și Hartley v. Regatul Unit* [160, p.27-28].

Această hotărâre se referă la petiționarii care deja fuseseră condamnați anterior pentru acte de terorism, dar judecătorii de la Strasbourg, chiar dacă admiteau că acest trecut putea, într-o anumită măsură, să consolideze bănuielile, asociindu-le infracțiunilor cu caracter terorist, au stabilit că el constituise o bază exclusivă a bănuielilor ce justificau privarea lor de libertate. Or, este esențial, consideră M. Macovei, ca bănuielile să se bazeze pe comportamentul actual al persoanei vizate [157, p.19].

Susținem opinia autoarei M. Macovei că simpla afirmație a autorităților, conform căreia ar fi existat o informație sigură, dar confidențială în acest sens – argument prezentat de guvernul pârât în cauza *Fox* – nu constituise o bază suficientă pentru a admite că bănuiala era rezonabilă, din moment ce această informație nu fusese comunicată instanței judecătorești, împuternicită cu examinarea legalității contestate a măsurii privative de libertate. Judecătorii de la Strasbourg au considerat că bănuiala fusese rezonabilă în cazul *K.-F v. Germania*, care se referea la petiționarii reținuți pentru escrocherie prin închiriere, după ce proprietarul încăperii anunțase la poliție că ei intenționau să nu-și onoreze obligațiile de locatari, iar ancheta a descoperit că adresa indicată de cei vizați nu era decât o cutie poștală și că unul din petiționari deja constituise obiectul urmăririlor pentru escrocherie. În cazul *Punzelt v. Republica Cehă*, Curtea a considerat rezonabile bănuielile față de petiționar: acesta a emis două cecuri fără acoperire, în calitate de garanție, în cadrul negocierilor referitoare la procurarea a două mari magazine. În hotărârea

Lukanov v. Bulgaria, judecătorii de la Strasbourg au subliniat că nici un fapt sau o informație nu s-a aflat la baza tezei, conform căreia petiționarul fusese tentat să obțină avantaje pentru sine sau pentru terți din participarea sa la atribuirea fondurilor publice altor țări; o referire vagă la anumite „tranzacții” fusese în mod evident considerată de Comisie ca fiind insuficientă pentru existența unor bănueli relative la un scop atât de ilicit. Totuși, principala problemă vizează faptul că majoritatea acuzațiilor formulate împotriva petiționarului nu constituiau o infracțiune penală conform legislației bulgare. În cazul de față, absența interdicției penale era evidentă, dar Curtea a considerat util să precizeze că, în anumite circumstanțe uneori este dificil să se stabilească cu certitudine dacă faptele cunoscute pot să fie sau nu, în mod rezonabil considerate ca nimerind sub incidența unei dispoziții specifice din dreptul penal, care interzice comportamentul incriminat. Este, deci, necesar de a putea demonstra nu numai legătura între persoana privată de libertate și evenimentele bănuite de a fi constituit o infracțiune, dar și existența unei baze suficiente, care ar permite să se conchidă că evenimentele menționate sunt în corelație cu infracțiunea pretinsă. Această demonstrare se poate dovedi a fi problematică în prezența unei noi sau rare infracțiuni și orice interpretare neobișnuită a unei interdicții specifice riscă să antreneze concluzia că bănuiala nu era rezonabilă. Deși criteriul rezonabilității bănuiei nu se extinde asupra infracțiunilor previzibile, privarea de libertate, care se bazează pe acest motiv, trebuie să vizeze infracțiuni determinate, concrete și condiția că motivele rezonabile de a crede în necesitatea împiedicării [suspectului] de a comite o infracțiune presupun capacitatea de a demonstra același nivel de bănuială care ar trebui să fie demonstrat pentru a evita încălcarea art. 5 alin.(1), lit. (c). S-ar cuveni, deci, să existe o probă obiectivă și suficientă pentru a stabili legătura între comportamentul persoanei vizate și probabilitatea comiterii unei infracțiuni de către aceasta: autoritățile nu ar trebui deci să se bazeze pe prejudecăți sau temeri vagi[157, p.19].

Potrivit jurisprudenței CtEDO, necesitatea de a porni urmărirea penală împotriva unei persoane suspectate de comiterea unei infracțiuni poate servi ca o justificare inițială a privării de libertate (spre exemplu, în cazul reținerii în flagrant). Aceasta semnifică faptul că persoana poate fi reținută și până la pornirea urmăririi penale [161].

Bănuiala rezonabilă este prima condiție prevăzută de lege fără de care reținerea nu poate fi realizată. Organul de urmărire penală are dreptul să rețină persoana dacă există o *bănuială rezonabilă* privind săvârșirea unei infracțiuni [45].

CtEDO a reiterat în cauza *Leva c. Moldovei* (cererea nr. 12444/05, hot. 15.12.2009, §50) că „caracterul rezonabil” al unei bănuiei pe care trebuie să se bazeze o reținere constituie o parte esențială a garanției împotriva reținerii și detenției arbitrare prevăzute în art.5, alin.(1) lit. (c) din Convenție”.

A avea o „bănuială rezonabilă” presupune existența faptelor sau a informațiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana respectivă ar fi putut comite infracțiunea. Totuși ceea ce poate fi considerat „rezonabil” depinde de toate circumstanțele. În timp ce anumite circumstanțe speciale pot afecta limitele în care autoritățile pot dezvălui informații, nici chiar „exigențele combaterii crimelor teroriste nu pot justifica extinderea noțiunii de „caracter rezonabil” până la momentul în care esența protecției asigurate de articolul 5, §1 ar fi prejudiciată” (a se vedea *Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit*, 30 august 1990, §32, Seria A nr. 182, și *Stepuleac c. Moldovei*, nr. 8207/06, § 68, 6 noiembrie 2007) [162].

CtEDO a constatat existența unei bănuieli rezonabile de comitere a unei infracțiuni atunci când: informații operative coroborate cu plângerea victimei indicau asupra persoanei reținute (*Hotătărea Ignatenco c. Moldovei*, cererea nr. 36988/07, hot. 08.02.2011, §59)[162].

Totuși, în majoritatea cererilor semnate de reclamânți din Republica Moldova, CtEDO a constatat violarea art. 5.1 CEDO, dat fiind faptul că au fost reținuți în lipsa bănuielii rezonabile privind comiterea unei infracțiuni:

- *Stepuleac c. Moldovei* (cerererea nr. 8207/06, hot. 06.11. 2007, §§75- 81): Victima nu a indicat numele reclamantului în plângere, deși aceasta a servit drept temei de reținere. Pentru cea de a doua reținere și arestare, temeiul l-au constituit o plângere fictivă și una care a fost depusă ca urmare a influenței directe a OUP, fiind aceeași persoană care a înregistrat prima plângere împotriva reclamantului[163];

- *Muşuc c. Moldovei* (cererea nr. 42440/06, hot. 06.11.2007, §32): Reținerea în baza acuzației de diminuare a prețului unui imobil cumpărat a avut loc fără a exista vre-o probă care să confirme diminuarea prețului sau faptul că cumpărătorul a fost în cârdășie cu vânzătorul [164];

- *Cebotari c. Moldovei* (cererea nr. 35615/06, hot. 13.11.2007, §48): Curtea subliniază în această privință că, în lipsa unei bănuieli rezonabile, reținerea sau arestarea unei persoane nu trebuie impusă niciodată cu scopul de a o determina să-și recunoască vina, sau să dea declarații împotriva altor persoane, pentru a obține fapte sau informații care ar putea constitui drept bază pentru bănuiala rezonabilă împotriva acesteia [165];

- *Leva c. Moldovei* (cererea nr. 12444/05, hot. 15.12.2009, §52-55): Reclamantul a fost reținut pe motiv că un martor indica asupra lui, deși astfel de declarații nu existau în dosar [162].

CtEDO a reiterat în cauza *Leva c. Moldovei* (cererea nr. 12444/05, 15.12.2009, §51) faptul că, atunci când este vorba de privarea de libertate, este deosebit de important ca principiul general al certitudinii juridice să fie respectat. Prin urmare, este esențial ca condițiile pentru

privarea de libertate, prevăzute de legea națională, să fie clar definite și ca însăși legea să fie previzibilă atunci când este aplicată, astfel încât să corespundă standardului de „legalitate” stabilit de Convenție. Acest standard cere ca legea respectivă să fie suficient de exactă încât să permită unei persoane, în caz de necesitate, cu o consultare adecvată, să prevadă, într-o măsură rezonabilă, ținând cont de circumstanțe, consecințele pe care o anumită faptă le poate avea (a se vedea *Boicenco c. Moldovei*, §149, hotărâre din 27 septembrie 2011, precum și *Steel și alții c. Regatului Unit*, hotărâre din 23 septembrie 1998, Reports 1998-VII, §54).

– *Brega c. Moldovei*. Din probele video și din constatările instanței, arestul administrativ a fost bazat pe acuzații false.

Toate aceste situații de mai sus nu ar putea satisface un observator obiectiv, dar totuși au satisfăcut judecătorii care au aplicat arestul, fără a reflecta asupra elementului unei bănuieli rezonabile precum că persoana arestul căreia se cere ar fi comis în general o faptă pasibilă de răspunderea penală.

Făcând o analiză a jurisprudenței CtEDO vizavi de contravenție și procedura contravențională, nu poate rămîne neremarcată cauza *Hyde Park și alții c. Moldovei* - împiedicarea protestelor pașnice, arestarea contravențională nejustificată (Cerere nr. 18491/07), hotărâre rămasă definitivă la 07 iulie 2009, potrivit articolului 44 § 2 (b) din Convenție. Curtea notează faptul că reclamanții au fost acuzați, *inter alia*, de opunerea de rezistență în timpul reținerii și ultragiarea colaboratorilor de poliție. Cu toate acestea, instanțele naționale, urmărind înregistrarea video a reținerii reclamanților, a considerat nefondate acuzațiile respective și le-au respins (a se vedea mai sus paragrafele 16 și 18). În asemenea circumstanțe, precum și datorită lipsei unei „bănuieli rezonabile” în sensul articolului 5 § 1, lit. (c), Curtea consideră că detenția reclamanților în baza unor acuzații false, că ar fi opus rezistență în timpul reținerii și ar fi ultragiat colaboratorii de poliție, nu poate fi considerată ca fiind „legitimă” potrivit articolului 5 § 1 din Convenție. În ceea ce privește ultimul temei al detenției reclamanților, și anume organizarea și desfășurarea unei manifestații, Curtea notează că aceștia dețineau o hotărâre judecătorească în vigoare care autoriza întrunirea. Mai mult, hotărârea respectivă era de o executare imediată. Faptul că Consiliul Municipal a refuzat să se conformeze hotărârii judecătorești nu a lipsit poliția de obligația de a o lua în considerare. Aceste constatări corespund constatărilor Curții de Apel care, ulterior, a respins acuzațiile aduse împotriva reclamanților potrivit articolului 174 § 1 (a se vedea mai sus paragraful 18). În aceste circumstanțe, precum și ținând cont de constatările de mai sus din paragraful 54, Curtea constată că detenția reclamanților potrivit acestui temei nu poate fi considerată „legitimă”, potrivit articolului 5 § 1 din Convenție [166].

În cazurile menționate, CtEDO a constatat că nu a existat o „bănuială rezonabilă” atât în momentul reținerii cât și în momentul examinării oportunității de arestare a reclamanților. În cadrul unui studiu realizat anterior s-a constatat că în 22,6 % din demersurile de arestare și în 24,5 % din demersurile de prelungire examinate, procurorul doar a indicat că bănuiala rezonabilă există, fără însă a lămuri care sunt faptele și probele în susținerea acestei poziții [167].

În 17 cazuri (2,2% din demersurile examinate), procurorul nici nu s-a referit în demersul său la o bănuială rezonabilă, ceea ce reprezintă o omisiune deosebit de serioasă[167].

În cazul în care „bănuiala rezonabilă” privind comiterea unei infracțiuni nu este probată sau invocată în cadrul procedurilor de arestare, suntem justificați a afirma că există o probabilitate mare a absenței unei „bănuieli rezonabile”, a acestui temei de privare de libertate în condițiile art. 5.1. CtEDO și în momentul reținerii persoanei suspectate de comiterea unei infracțiuni, după cum s-a constatat în cauzele moldovenești la CtEDO - Leva, Cebotari, Stepuleac, Mușuc. Din aceste considerente, am putea să afirmăm că datele statistice și constatările menționate în Raportul Fundației Soros - Moldova privind respectarea dreptului la libertate la faza urmăririi penale în Republica Moldova pot fi valabile sub acest aspect și pentru procedurile de reținere. Existența unei „bănuieli rezonabile” nu este suficientă pentru reținere. Legislația națională [45] și a CtEDO prevede că pentru lipsirea de libertate este necesar să se întrunească mai multe riscuri, care pot justifica reținerea: dacă există temeiuri rezonabile de a presupune că persoana se va sustrage de la urmărirea penală, va împiedica aflarea adevărului sau va săvârși alte infracțiuni. Aceleași temeiuri pentru aplicare sunt indicate în art. 176, alin. (1), CPP pentru măsurile preventive, inclusiv pentru arestarea preventivă [168, p.33-37].

Deși anumite probleme cu privire la aplicarea articolului 5 au fost pretinse de reclamanți, jurisprudența Curții Europene în cauzele contra Republicii Moldova a relevat că, în anumite circumstanțe, aceste plângeri sunt nefondate iar practicile de aplicare sunt conforme cu standardele Convenției. Spre exemplu, în cauza Haritonov reclamantul a pretins printre altele o serie de încălcări ale legalității arestului său, având în vedere depășirea termenului de detenție și durata examinării recursului său la Curtea de Apel [157, p.18-22].

O altă cauză relevantă vizează aprecierea elementului existenței sau lipsei bănuielii rezonabile, unde Curtea Europeană s-a referit că reclamantul Ignatenco a fost reținut în baza unor „informații operative de investigații” și a observat în continuare că aceste „informații” au fost confirmate în plângerea penală, ceea ce ar fi fost suficient pentru a justifica arestarea reclamantului conform legislației naționale. În această privință, Curtea s-a referit la *Labita c. Italiei* [MC], nr. 26772/95, § 59, CtEDO 2000-IV, și *O'Hara c. Regatului Unit*, nr. 37555/97, CtEDO 2001-X, unde a găsit că informațiile transmise de către informatori în cadrul unei

investigații a poliției cu scopul de a-l identifica pe reclamant, ca fiind una dintre o serie de persoane bănuite de implicare într-un eveniment specific, au fost suficiente pentru existența unei bănueli rezonabile că reclamantul ar fi comis o infracțiune [5, p.9].

Data fiind importanța măsurii arestării preventive, aceasta a constituit o permanentă preocupare din partea legiuitorului nostrum național, motiv pentru care, numeroasele modificări ale Codului de procedură penală au urmărit, printre altele, instituirea unor noi garanții procesuale care să asigure că drepturile și libertățile persoanei suspectate de săvârșirea unei infracțiuni nu vor fi încălcate sau limitate. Transformările esențiale ale legislației naționale în materia arestării preventive au avut ca scop principal armonizarea dispozițiilor procesual-penale interne cu exigențele impuse de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și principiile unui proces european, dezvoltate în jurisprudența instanței de la Strasbourg. În acest context, prezintă însemnătate modificările efectuate la partea generală a Codului de procedură penală [138].

Din toate cele prezentate anterior, rezultă fără echivoc că modificările succesive ale Codului de procedură penală, îndeosebi în materia luării măsurii de arest preventiv, reprezintă consecința directă a necesității corelării legislației interne cu cerințele Convenției. Cu toate că schimbările efectuate prin legile amintite nu au fost cu adevărat reformatoare, cel puțin s-a realizat, sau s-a încercat un prim pas pentru aducerea Codului de procedură penală la nivelul standardelor europene. Astfel, considerăm că în prezent dispozițiile naționale, în mare parte mai exigente decât vechile reglementări, urmăresc asigurarea protecției individului împotriva abuzurilor autorităților și apropierea sistemului de drept național de sistemele statelor semnatare ale Convenției. În acest context, un rol însemnat îl are inițiativa deja exteriorizată a instanțelor interne de a percepe jurisprudența CEDO ca o veritabilă sursă de drept în cadrul sistemului juridic național, întrucât doar în acest fel se poate asigura o interpretare a dispozițiilor naționale în spiritul prevederilor Convenției [138].

3.2. Tratatamentul bănuiei rezonabile în jurisdicția Curții Europene pentru Drepturile Omului

Curtea Europeană pentru Drepturile Omului reprezintă jurisdicția internațională competentă să examineze cauze care chestiuni grave de încălcare ale drepturilor și libertăților omului, garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În activitatea sa jurisdicțională mai bine de șase decenii, Curtea Europeană, prin jurisprudența sa, formulează un ansamblu de concepte de diferite grade de complexitate, care edifică veritabile standarde ale drepturilor omului, ce urmează a fi aplicate de statele justițiabile la nivel intern. Jurisprudența degajată de Curte constituie o veritabilă sursă de conformitate pentru instanțele judecătorești naționale în

procesul soluționării cauzelor penale la nivel național, în vederea organizării unei garanții practice eficiente a drepturilor și libertăților recunoscute. Jurisprudența Curții este de o aplicabilitate directă în ordinea juridică internă, fapt ce presupune că soluțiile pronunțate de magistrații europeni urmează a fi urmărite de către instanțele de judecată naționale în practica judiciară pe marginea spețelor similare, fiind astfel stabilit un grad de protecție adecvat, larg sau mai îngust ca limite, drepturilor consacrate. Conceptual, jurisprudența forului european include ansamblul de hotărâri pronunțate cu privire la admisibilitatea, fondul cauzei sau cu privire la acordarea satisfacției echitabile [16, p. 127].

Republica Moldova a aderat la Convenția Europeană a Drepturilor Omului pe 12 septembrie 1997. Din acel moment și până în prezent, Curtea a examinat o multitudine de cereri contra țării noastre. Având privilegiul de a vedea din interior cum s-a desfășurat această evoluție, ne propunem să facem în cele ce urmează o scurtă trecere în revistă a prezenței țării noastre în fața Curții Europene, precum și o analiză a eșecurilor și succeselor pe care aceasta le-a înregistrat în acest răstimp în domeniul respectării drepturilor omului.

Autorii M. Poalelungi și D. Sîrcu menționează că opiniile exprimate le aparțin în mod exclusiv și nu reflectă în niciun caz poziția Curții. Iată cum arată evoluția numărului cererilor introduse împotriva Republicii Moldova din 1997 până în 2015: 1997 – 7 cereri, 1998 – 27 cereri, 1999 – 60 cereri, 2000 – 60 cereri, 2001 – 132 cereri, 2002 – 200 cereri, 2003 – 295 cereri, 2004 – 377 cereri, 2005 – 632 cereri, 2006 – 656 cereri, 2007 – 829 cereri, 2008 – 1204 cereri, 2009 – 1172 cereri, 2010 – 1015 cereri, 2011 – 985 cereri [16], 2012 – 3256 [169], 2013 – 1414 [169], 2014-1159 [169], 2015 - 1223 [169].

Cifrele date nu includ și dosarele care au fost distruse din motivul că reclamanții nu s-au conformat solicitărilor Curții în timp util sau au fost reunite între ele. Numărul acestor dosare depășește cifra de 1000 [16, p.127-128].

Pentru a înțelege mai bine situația creată, dar și a vedea amploarea fenomenului criminogen din țara noastră, fenomen din care și reies o parte din plângerile către CtEDO contra statului, s-a purces la efectuarea unui studiu statistic în aspect cantitativ și calitativ a investigațiilor organelor de drept abilitate cu împuterniciri și obligațiuni de prevenire și combatere a fenomenului infracțional, în raport cu dinamica criminogenă din Republica Moldova.

Totodată, prin anexele de la finalul tezei s-a făcut o încercare de a exprima în cifre realitatea Republicii Moldova la capitolul bănuielii rezonabile prin prisma realizării actului de justiție, începînd cu înregistrarea sesizății privind comiterea unei infracțiuni și finalizînd cu adoptarea unei hotărâri judecătorești la nivel național, a respectării drepturilor și libertăților

omului în lumina CEDO. De aici poate fi dedus și randamentul organelor de drept în prevenirea și combaterea fenomenului criminalității, aspecte și tendințe ale dinamicii criminogene în Republica Moldova prin prisma calității investigării actului de sesizare și a respectării dreptului la apărare.

Astfel, anexa № 1 reflectă date privind invocarea bănuiei rezonabile în demersurile de arestare¹, prelungire a arestului, de unde se desprind concluzii logice ce țin de respectarea drepturilor și libertăților individului plasat în stare de detenție, de care într-un stat unde interpretările legislației și practica de aplicare poartă un caracter arbitrar, nimenea nu are o siguranță în ziua de mâine.

Anexa № 2 reflectă lista hotărârilor Curții Europene *versus* Moldova în baza art.3 și 5², în care Curtea a condamnat statul pentru relele tratamente în custodie și investigație inefficientă, asistență medicală în detenție, arestare preventivă nejustificată, arestare administrativă arbitrară, arestare preventivă nejustificată, condiții neadecvate de detenție, persecutarea reclamanților.

Anexele № 3-8 caracterizează statistic apariția și evoluția în dinamică a bănuiei rezonabile prin prisma formulării și înregistrării sesizărilor despre infracțiuni de către organele de urmărire penală și de Procuratura Republicii Moldova, coraportul categoriilor de infracțiuni, statistica privind rezultatele investigării sesizărilor în anumite perioade de referință, exercitarea și conducerea urmăririi penale, și, în final, rezultatul statistic al acestei evoluții a bănuiei rezonabile, care este finalitatea activității respective a organelor de drept, rezultat manifestat prin numărul de sentințe de condamnare, de achitare a persoanelor inculcate sau de încetare a procesului penal.

Încărcătura științifică a anexelor № 9-13, reprezintă autenticitatea studiului problemei abordate în plan internațional la tema bănuiei rezonabile, impus de necesitatea practică de motivare și adaptare a legislației Republicii Moldova la standardele internaționale în domeniul respectării drepturilor și libertăților omului prin prisma jurisprudenței CtEDO, atunci când legislatorul necesită o argumentare practică a propunerilor de *lege ferenda*.

Considerăm vital a face o analiză a raportului privind rezultatele activității organelor Procuraturii la exercitarea și conducerea urmăririi penale, pentru o anumită perioadă de referință, anii 2014-2016, și alte perioade reflectate în actele respective. Astfel, în anul 2014, pe teritoriul republicii au fost înregistrate **41.786** infracțiuni, ceea ce constituie o majorare a numărului infracțiunilor înregistrate, comparativ cu perioada anului 2013, cu **3.629** infracțiuni. Ponderea

¹ Raport privind respectarea dreptului la libertate la faza urmăririi penale în Republica Moldova.
http://soros.md/files/publications/documents/Raport_Respectarea_Dreptului_print.pdf (vizitat 16.11.2015).

semnificativă în creșterea infracționalității revine crimelor ușoare numărul cărora s-a majorat cu **1.713 cazuri** (18,55 %), crimelor mai puțin grave cu **1.566 cazuri** (7,39%), după care urmează infracțiunile grave - cu **243 cazuri** (3,76%), deosebit de grave - cu **113** (10,9 %). În scădere se află infracțiunile excepțional de grave - cu **9 cazuri** (-5,52%). (Anexa 3) [170].

În anul 2015, pe teritoriul republicii au fost înregistrate **39.782** infracțiuni, ceea ce constituie o micșorare a numărului infracțiunilor înregistrate, comparativ cu perioada anului 2014, cu **2.004** infracțiuni. Astfel, nivelul stării criminalității pe teritoriul țării (exceptând localitățile din stânga Nistrului) a atestat o scădere în proporție de - **4,8 %**. Ponderea semnificativă în scăderea infracționalității revine crimelor ușoare, numărul cărora s-a micșorat cu **667 cazuri** (-6,09 %), crimelor mai puțin grave - cu **1.394 cazuri** (- 6,13%). În creștere se află infracțiunile excepțional de grave - cu **39** (25,32%), deosebit de grave - cu **11 cazuri** (0,9 %), după care urmează infracțiunile grave - cu **6 cazuri** (- 0,09%)[170].

Analiza nivelului criminalității în baza categoriilor de infracțiuni a reliefat o dinamică în creștere la unele dintre acestea, după cum urmează:

- omorurile - cu 5 cazuri (- 2,91%);
- pungășiile - cu 175 cazuri (20,93%); escrocheriile - cu 9 cazuri (0,44%);
- cazurile de accidente rutiere - cu 33 (3,88%);
- infracțiunile economice - cu 124 cazuri (9,5%), *inclusiv* fabricarea și punerea în circulație a banilor falși - cu 147 cazuri (51,4%); contrabanda - cu 13 cazuri (6,02%);
- banditismul - cu 7 cazuri (233,3%), păstrările ilegale de arme - cu 29 cazuri (20,14%),
- trecerea ilegală a frontierei de stat - cu 13 cazuri (7,65%);
- infracțiunile militare - cu 57 cazuri (51,35%);
- traficul de copii - cu 14 cazuri (58,33%); organizarea migrării ilegale - cu 11 cazuri (31,43%);
- infracțiunile comise de grupuri organizate - cu 31 cazuri (34,07%).

În scădere se află:

- infracțiunile contra familiei și minorilor - cu 365 cazuri (-15,06%); *inclusiv* *violența în familie* - cu 335 cazuri (-14,8%), *scoaterea ilegală a copiilor din țară* cu 6 cazuri (-37,5%);
- infracțiunile în domeniul transporturilor - cu 149 cazuri (-2,48%), *inclusiv* *cazurile de conducere a mijloacelor de transport în stare de ebrietate* - cu 182 cazuri (-3,62%);
- infracțiunile contra patrimoniului - cu 1.287 cazuri (-5,88%) *inclusiv* *furturile* - cu 1.366 cazuri (-8,17%); *jafurile* cu 133 cazuri (-8,17%); *șantajările* cu 10 cazuri (-12,99%); *răpirile de transport* - cu 33 cazuri (-10,38%); *tâlhăriile* - cu 12 cazuri (-9,6%);

- infracțiunile privind viața sexuală – cu 8 cazuri (-1,24%); *inclusiv violurile - cu 49 cazuri (-13,92%);*
- infracțiunile contra vieții și sănătății persoanei - cu 153 cazuri (- 9,92%), *inclusiv vătămrile intenționate grave ale integrității corporale - cu 68 cazuri (-21,25%); vătămări intenționate medii ale integrității corporale - cu 42 cazuri (- 6,14%);*
- evaziunea fiscală - cu 50 cazuri (-8,11%);
- infracțiunile contra securității publice - cu 24 cazuri (- 2,88%), *inclusiv huliganismele - cu 123 cazuri (-7,62%);*
- infracțiunile contra sănătății publice - cu 77 cazuri (- 5,35%), *inclusiv infracțiunile privind circulația ilegală a drogurilor - cu 97 cazuri (-7,53%);*
- tortura - cu 14 cazuri (-16,47%);
- infracțiunile săvârșite de persoane publice - cu 37 cazuri (- 3,72%); *inclusiv coruperea pasivă - cu 21 cazuri (-12,88%); coruperea activă cu 15 cazuri (- 21,43%); abuzurile - cu 13 cazuri (-6,74%); excesurile cu 4 cazuri (-1,56%);*
- infracțiunile contra autorităților publice - cu 80 cazuri (-4,85%). (Anexa 4) [170].

În primele 3 luni ale anului 2016 pe teritoriul republicii au fost înregistrate 9.808 infracțiuni, ceea ce constituie o majorare cu 933 a numărului infracțiunilor înregistrate, comparativ cu perioada anului 2015. Astfel, nivelul stării criminalității pe teritoriul țării (exceptând localitățile din stânga Nistrului) a atestat o creștere în proporție de 10,51%. (Anexa 5).

– Ponderea semnificativă în creșterea infracționalității revine crimelor ușoare numărul cărora s-a majorat cu 247 cazuri (10,91 %), crimelor mai puțin grave cu 650 cazuri(13,79%), după care urmează infracțiunile grave cu 25 cazuri(1,58%), excepțional de grave cu 14(48,28 %).

– În creștere se află infracțiunile deosebit de grave cu 3 (1,05%) [170].(Anexa 6).

Analiza nivelului criminalității în baza categoriilor de infracțiuni a reliefat o dinamică în creștere la unele dintre acestea, după cum urmează:

- infracțiunile contra patrimoniului - cu 737 cazuri (16,02%) *inclusiv furturile - cu 577 cazuri (17,28%); escrocheriile cu - 107 cazuri (24,37%); pungăștile - cu 101 cazuri (38,26%); șantajările - cu 11 cazuri (91,67%); răpirile de transport cu - 11 cazuri (-21,15%); jafurile- cu 8 cazuri (3,35%); tâlhăriile - cu 3 cazuri (7,5%);*
- infracțiunile în domeniul transporturilor - cu 255 cazuri (21,21%); *inclusiv cazurile de accidente rutiere - cu 13 (7,1%); cazurile de conducere a mijloacelor de transport în stare de ebrietate - cu 230 (22,79%);*

- infracțiunile privind viața sexuală – cu 11 cazuri (8,46%); inclusiv violurile - cu 2 cazuri (3,17%);
- infracțiunile contra vieții și sănătății persoanei - cu 75 cazuri (27,17%), inclusiv omorurile - cu 7 cazuri (17,95%); vătămrile intenționate grave ale integrității corporale - cu 61 cazuri (27,35%); vătămări intenționate medii ale integrității corporale - cu 34 cazuri (28,57%);
- infracțiunile contra securității publice - cu 5 cazuri (1,19%), inclusiv huliganismele - cu 8 cazuri (2,23%);
- trecerea ilegală a frontierei de stat - cu 14 cazuri (56%);
- infracțiunile contra justiției - cu 3 cazuri (2,42%); inclusiv tortura - cu 13 cazuri (92,86%);
- infracțiunile săvârșite de persoane publice - cu 56 cazuri (26,17%); inclusiv coruperea pasivă - cu 13 cazuri (43,33%); coruperea activă - cu 15 cazuri (88,24%); abuzurile - cu 4 cazuri (12,9%); excesurile - cu 26 cazuri (49,06%[170]).

În scădere se află:

- infracțiunile economice cu - 77 cazuri (-23,77%), inclusiv fabricarea și punerea în circulație a banilor falși - cu 57 cazuri (-54,81%); evaziunea fiscală - cu 14 cazuri (-13,86%); eschivarea de la achitarea plăților vamale - cu 1 caz (-11,11%);
- păstrările ilegale de arme - cu 8 cazuri (-17,78%);
- infracțiunile contra sănătății publice - cu 47 cazuri (-14,16%), inclusiv infracțiunile privind circulația ilegală a drogurilor - cu 55 cazuri (-18,39%);
- infracțiunile contra familiei și minorilor - cu 63 cazuri (-11,91%);
- infracțiunile săvârșite contra autorităților publice - cu 13 cazuri (-3,76%);
- cazurile de trafic de ființe umane - cu 13 cazuri (-28,26%), organizarea migrării ilegale - cu 9 cazuri (-75%);
- infracțiunile militare - cu 2 cazuri (-6,9%);
- infracțiunile comise de grupuri organizate - cu 10 cazuri (-32,26%).(Anexa 7).

Pentru o mai bună înțelegere a fenomenului criminalității în Republica Moldova, prezentăm în cadrul Anexei 8 situația criminogenă din țara noastră pe ultimii 5 ani.

În anul 2014, Republica Moldova a pierdut la CEDO - 24 de dosare, cu 5 mai mult decât în 2013. În 21 de hotărâri emise, Curtea a constatat cel puțin o încălcare a Convenției Drepturilor Omului. În anul 2014, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a înregistrat 1.105 de cereri îndreptate împotriva Moldovei, cu 249 mai puțin decât în anul 2013 când a fost înregistrat cel

mai mare număr de cereri moldovenești primit vreodată de CtEDO într-un an. Cel mai mult Republica Moldova a fost condamnată pentru încălcarea dreptului la libertate și la siguranță – 5 cazuri, a dreptului la un proces echitabil – 5 cazuri, și a dreptului la tratament inuman sau degradant – 4 cazuri. De asemenea, țara noastră a ocupat în anul 2014 locul patru după numărul de cereri transmise spre examinare la Curtea Europeană a Drepturilor Omului pe cap de locuitor, fiind vorba de 3,1 cereri la 10.000 de locuitori, față de 3,8 cereri în 2013 [171].

Tratamentul bănuiei rezonabile în jurisdicția Curții Europene pentru Drepturile Omului se face prin prisma articolului 5, care garantează dreptul la libertate și siguranță. Prin alte cuvinte, scopul acestui articol este de a proteja libertatea și siguranța persoanei împotriva arestărilor și detențiilor arbitrare. Ca și în cazul articolului 3 - interzicerea torturii - Republica Moldova a avut un număr impunător de cauze pe care le-a pierdut la CtEDO anume în baza art. 5 al Convenției. De asemenea, la fel ca și în cazul articolului 3, apogeul numărului de dosare referitoare la pretinsa încălcare a acestui articol a fost în anii 2005-2009. Autorii M. Poalelungi și D. Sîrcu consideră că autoritățile pot fi felicitate pentru faptul că, din anul 2009 nu s-au mai înregistrat atâtea cereri privind încălcarea acestei prevederi a Convenției. Totuși, ele nu au dispărut definitiv. Cele mai răspândite încălcări constatate de Curte au fost cele legate de încălcarea articolului 5 § 3, și anume lipsa de motive suficiente și relevante pentru plasarea și menținerea persoanei în detenție preventivă pe durata desfășurării procesului penal [16, p.129].

Primele hotărâri de acest tip au fost cele adoptate în luna septembrie 2005 în cazurile Becciev și Sarban. În ambele cazuri reclamanții au fost puși sub acuzare și plasați în detenție preventivă. Trecând în revistă principiile generale aplicabile spețelor, Curtea a reiterat că o persoană acuzată de săvârșirea unei fapte penale trebuie întotdeauna să fie în libertate cu excepția cazului în care statul poate demonstra existența unor motive relevante și suficiente care ar justifica detenția sa. Curtea a mai amintit că articolul 5 § 3 al Convenției nu poate fi interpretat ca permițând detenția preventivă în mod necondiționat, atâta timp cât aceasta nu durează mai mult decât o anumită perioadă de timp [16, p.130].

Susținem opinia autorilor M. Poalelungi și D. Sîrcu că autoritățile au obligația de a justifica în mod convingător orice perioadă de detenție, oricât de scurtă ar fi ea. Argumentele care pledează în favoarea sau împotriva eliberării nu trebuie să fie generale și abstracte. În lumina acestor principii Curtea a constatat că, aplicând măsura detenției față de reclamanți, instanțele naționale n-au făcut decât să citeze în abstract prevederi ale CPP, fără a explica în ce mod acestea se aplicau cazurilor respective ale reclamanților. Astfel, atunci când instanțele naționale au motivat deciziile lor cu riscul ca reclamanții s-ar putea ascunde sau ar putea împiedica mersul anchetei rămânând în libertate, ele nu au explicat pe ce se bazau acele temeri. Mai mult, ele nu

au încercat să combată cumva argumentele reclamanților care au susținut că, din momentul începerii proceselor penale, s-au prezentat de fiecare dată în fața organelor de anchetă și au cooperat cu acestea. În plus, instanțele naționale au ignorat argumentele reclamanților referitoare la faptul că aceștia aveau familii, domiciliu stabil, serviciu și că erau dispuși să predea pașapoartele pentru a garanta faptul că nu vor putea părăsi țara. O altă problemă mai serioasă întâlnită în cazurile contra Moldovei este cea a detenției în lipsa unei suspiciuni rezonabile, contrar articolului 5 §1 al Convenției. Această formă de detenție constituie o detenție total arbitrară și din aceasta cauză, comportă o gravitate sporită. Dacă e să analizăm jurisprudența Curții, vom constata că și daunele acordate de către Curte, atunci când se constată o astfel de încălcare, sunt mult mai înalte decât în cazurile în care se constată încălcarea articolului 5 §3 al Convenției [16, p.130].

Având în vedere faptul că luarea unei măsuri preventive față de învinuit/înculpat a fost și va rămâne în continuare un subiect de controversă atât în doctrină cât și în literatura de specialitate, mergându-se de la contestarea totală a legitimității acestor posibilități procesuale restrictive de libertate până la acceptarea lor sub rezerva dispunerii doar în condiții stricte și restrictive, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului este menționată și dezbătută pe larg în prezenta lucrare, mai ales referitoare la noțiunile juridice impuse de CEDO statului nostru. Legalitatea măsurii privative de libertate presupune analiza a două condiții: pe de o parte, măsura să fie dispusă cu respectarea dispozițiilor substanțiale și procedurale din dreptul intern și, pe de altă parte, să fie conformă cu scopul art.5 din Convenția europeană de protejare a persoanei împotriva arbitrarului. Prevederile legislației moldovenești nu diferă, în principiu, de prevederile normei enunțate de Convenție. În același timp, practica aplicării normelor date în cazul arestării preventive a persoanelor bănuite de săvârșirea de infracțiuni nu totdeauna este conformă Convenției, și diferă esențial, de la caz la caz chiar și în condiții similare. Astfel, la examinarea demersurilor procurorilor privind arestarea preventivă a persoanelor bănuite de săvârșirea infracțiunii înșiși bănuții și/sau apărătorii lor invocau adeseori în fața instanței circumstanțe ce demonstrează netemeinicia unei asemenea cereri. Se face trimitere la faptul că persoana bănuită sau învinuită are domiciliu permanent, loc de muncă, are o atitudine critică față de fapta săvârșită, își asumă obligația să se prezinte la prima chemare a organului de urmărire penală, să nu influențeze martorii etc. Adică, se invocă circumstanțe obiective care dau temei de a presupune că persoana respectivă nu se va eschiva de la urmărirea penală și nu va împiedica stabilirea adevărului în cauza penală [172].

Însă, deseori aceste obiecții ale părții apărării nu sunt examinate și apreciate, instanțele admitând demersurile pornind de la faptul că persoana este bănuită de săvârșirea unei crime

grave. Deseori, calificarea de crimă gravă a acțiunilor făptașului se vede de la o poștă a fi „trasă de urechi”. Nu rareori, și recursurile apărării în instanța ierarhic superioară, cu invocarea faptului că însăși bănuiala în săvârșirea unei crime grave și în lipsa unor alte circumstanțe prevăzute de lege nu este temei pentru arestul preventiv, că în ordonanța instanței nu este indicat niciun temei concret pentru aplicarea unei astfel de măsuri preventive, precum și circumstanțele de fapt concrete care ar demonstra prezența acestor temeuri, că nu au fost combătute argumentele apărării despre necesitatea aplicării unei măsuri preventive mai blânde, nu au efectul scontat. Or, și în deciziile instanțelor de recurs se face invocarea „de serviciu” a temeiului că gravitatea infracțiunii de care este bănuită persoana ar demonstra că ea, aflându-se în libertate, ar putea împiedica desfășurarea normală a anchetei penale, s-ar putea ascunde de organul de urmărire penală sau de instanță, că ar putea influența sau intimida martorii și pățimașii, ar împiedica stabilirea adevărului în proces etc. Și că din aceste motive prima instanță corect nu a găsit temeuri pentru a aplica o măsură preventivă mai blândă. Astfel, și în instanța dată toate argumentele și circumstanțele obiective invocate de apărare în susținerea acestor argumente rămân în suspans, acestora, pur și simplu, neatrăgându-li-se atenție [172].

În același timp, Curtea Supremă de Justiție în Hotărârea „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu” nr. 4 din 28.03.2005 a explicat în mod expres că „examinând demersul privind aplicarea bănuitului, învinuitului a măsurii arestării preventive, judecătorul de instrucție, la etapa aplicării măsurilor preventive, nu este în drept să pună în discuție chestiunea privind vinovăția persoanei căreia i se încredințează infracțiune, însă verifică dacă există probe suficiente și indici temeinici ce pot confirma o presupunere rezonabilă că bănuitul, învinuitul a comis o infracțiune. La demersul privind alegerea ca măsură preventivă a arestării preventive și alternativele la aceasta, conform art. 307, 177 alin. (2) CPP, urmează să se anexeze copiile actelor de pornire a urmăririi penale și, după caz, a ordonanței de punere sub învinuire a persoanei, copiile proceselor-verbale de reținere, ale proceselor-verbale de audiere a bănuitului, învinuitului, precum și cele ale probelor pe dosar ce confirmă existența circumstanțelor care dovedesc necesitatea alegerii în privința persoanei ca măsură preventivă a arestării preventive (date despre persoana bănuitului, învinuitului, date despre antecedentele penale, date că persoana ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală, precum și despre amenințările făcute în adresa părților vătămate, martorilor ș.a.). Materialele prezentate ca anexă la demers se păstrează în instanță în condiții de respectare a secretului urmăririi penale. „Nu rareori probele” ce confirmă existența circumstanțelor care dovedesc necesitatea alegerii în privința persoanei ca măsură preventivă a arestării preventive nu se prezintă deloc, iar dacă se

prezintă - partea apărării nu totdeauna este admisă să ia cunoștință de aceste probe. În asemenea situații, în opinia noastră, se încalcă și normele Codului de procedură penală, precum și norma art.5 din Convenție [173].

În contextual dat, pe fiecare caz aparte de acest fel se va putea demonstra liber faptul că aplicarea măsurii de arest preventiv a fost efectuată cu încălcarea prevederilor imperative ale Codului de procedură penală. Respectiv, se încalcă art.5 alin.(1) din Convenție, deoarece lipsirea de libertate nu a fost făcută potrivit căilor legale. La acest capitol există mai multe cazuri și în jurisprudența CEDO care vizează atât Republica Moldova, cât și alte state.

În particular, CEDO menționează că, potrivit art.5 alin.1 din Convenție, orice limitare a libertății trebuie să aibă loc în conformitate cu procedura stabilită de legea internă, cu condiția corespunderii legii interne cerințelor Convenției (cauza *Bordovskiy v. Russia*) [174].

După cum s-a menționat, la aplicarea reținerii, instanțele nu întotdeauna cercetează prezența temeiurilor indicate, limitându-se la declarațiile de ordin general din demersurile înaintate despre gravitatea infracțiunii imputate. Sau, din acest motiv, și practica judiciară este neunivocă, în cazuri identice pronunțându-se acte judecătorești diametral opuse. Dacă instanțele s-ar conduce strict de prevederile Codului de procedură penală și cele ale art.5 din Convenție, dar nu ar avea o atitudine formală în fiecare caz concret, de multe ori ar ajunge la concluzia că temeiurile pentru reținerea persoanelor bănuite sau învinuite de comiterea infracțiunii lipsesc. Pericolul că persoana se va ascunde, că va săvârși noi acțiuni social periculoase etc. nu poate fi dedus exclusiv din gravitatea infracțiunii incriminate și, respectiv, severitatea posibilei sentințe. Pe lângă aceasta, admiterea demersului de aplicare a arestului preventiv în baza exclusivă a gravității infracțiunii incriminate este inadmisibilă, din simplul motiv că adeseori acțiunile persoanei bănuite se califică, ca atare, de către organul de urmărire penală în lipsa unui control judecătoresc independent privind prezența probelor suficiente pentru prezența unei presupuneri întemeiate că persoana concretă a săvârșit acțiunile incriminate. Cu atât mai mult că actualele organe de urmărire penală au preluat cu succes practica organelor de anchetă sovietice care adeseori dădeau conștient o calificare mai „gravă” acțiunilor bănuितului sau învinuitului, din diverse motive, ca pe urmă instanța să „curățe” învinuirile nefondate sau o parte din învinuiri calificate neadecvat. Și din acest punct de vedere, aplicarea arestului preventiv reieșind din gravitatea infracțiunii imputate este contrară prevederilor art.5 din Convenție. Totodată, în asemenea cazuri este prezentă frecvent și încălcarea art.5 alin.(4) din Convenție, având în vedere că instanța de recurs examinează formal recursurile ce țin de netemeinicia aplicării arestului preventiv. Persoanele în privința cărora se aplică măsura preventivă respectivă au dreptul la verificarea circumstanțelor de fapt și de drept ce au importanță majoră pentru determinarea

„legalității” lipsirii de libertate în acel sensul prevăzut de Convenție. Sau, instanța care examinează recursul în privința măsurii de reprimare trebuie să ia în considerare și să verifice circumstanțele de fapt la care face trimitere persoana supusă arestului și care pot pune la îndoială existența condițiilor necesare pentru lipsirea de libertate „potrivit căii legale”. Deseori examinarea recursurilor de această natură poartă un caracter mai mult decât formal, instanța de recurs neluând în considerare niciun argument ce se referă la circumstanțele de procedură și cele de fapt necesare pentru aplicarea măsurii preventive [172].

Autorii D. Brașoveanu și A. Barbăneagră consideră că norma art.5 din Convenție a fost și mai rămâne a fi o piatră de încercare pentru justiția din Republica Moldova, generând pe parcursul mai multor ani pretenții din partea Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei și CEDO. Mai multe condamnări răsunătoare la CEDO pe motivul încălcării art.5 denotă că în Republica Moldova și „libertatea”, și „siguranța” pentru cetățenii simpli sau neagreați de guvernare adeseori poartă un caracter pur declarativ, continuând „slăvitele tradiții” din epoca socialistă [172].

Norma alin.(5) din art.5 al Convenției mai prevede că orice persoană care este victimă a unei arestări sau a unei rețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații. Nu există vreo statistică veridică în privința numărului de persoane supuse ilegal arestului preventiv, precum și a numărului persoanelor care au solicitat despăgubiri. În același timp, din unele acte judecătorești monitorizate în legătură cu efectuarea studiului rezultă că diapazonul despăgubirilor diferă de la caz la caz, fiind de la câteva sute de lei până la zeci de mii de lei. O practică coerentă la acest capitol nu există și nu este exclus faptul că drepturile unora dintre persoanele arestate pe nedrept se încalcă și la această etapă, despăgubirea simbolică ce li se „plătește” parcă semnificând la ce nivel sunt „prețuite” drepturile și libertățile fundamentale ale unora dintre cetățeni [172].

Existența unei bănuieli rezonabile că o persoană a comis o faptă încriminată de legea penală este o condiție *sine qua non* pentru reținerea ei. O suspiciune care nu este bazată pe niciun suport probant sau pe un suport probant insuficient nu se va califica drept suspiciune rezonabilă. Este necesar ca acuzatorul să dispună de un minim de dovezi. În multe cazuri în care Curtea a constatat încălcarea articolului 5 § 1 pentru acest motiv, documentele înaintate instanței în vederea eliberării unui mandat de arest nu conțineau nimic altceva decât declarații acuzatorii, fără trimiteri la vreo probă. Astfel a fost cazul *Muşuc c. Moldovei* [164] unde materialele prin care procurorul solicita detenția preventivă a reclamantului nu erau decât o înșiruire de acuzații care nu erau sprijinite cu nici o probă. De fapt, se făcea trimitere la declarațiile unui martor, dar declarațiile respective nu erau la dosar. În acest caz, Curtea a considerat că materialele înaintate

instanței în vederea emiterii unui mandat de arest nu erau în măsură să convingă un observator independent de faptul că reclamantul ar fi comis infracțiunea care îi era imputată.

Un alt caz în care a fost constatată lipsa unei suspiciuni rezonabile a fost cazul *Brega și alții c. Moldovei* [166], în care reclamantii au fost arestați și plasați în detenție pentru faptul că ar fi opus rezistență polițiștilor și i-ar fi ultragiat. Curtea a avut la dispoziția sa o înregistrare video a momentului arestării din care reieșea clar ca acuzațiile împotriva reclamantilor erau false și că ei nici nu au opus rezistență și nici nu au ultragiat colaboratorii de poliție. În astfel de circumstanțe, Curtea a considerat că arestul și detenția reclamantilor nu era bazată pe o suspiciune rezonabilă că aceștia ar fi comis o faptă penală.

Cea mai serioasă încălcare a articolului 5 § 1 al Convenției dictată de Curte în privința Moldovei a fost în cazul *Cebotari c. Moldovei* [165], caz în care Curtea a constatat că acuzația penală în baza căreia reclamantul era deținut venea în contradicție cu constatările de fapt făcute de Curtea Supremă de Justiție într-o decizie irevocabilă asupra aceluiași fapt. Curtea nu s-a oprit aici, ci a mers mai departe, spunând că, de fapt, scopul real al dosarului penal împotriva reclamantului și al detenției sale era nu îndeplinirea justiției penale, ci intenția de a pune presiune pe acesta și pe alte persoane în vederea subminării unui alt dosar aflat pe rolul Curții. Din acest motiv, Curtea a stabilit că în cazul dat existat o dublă încălcare, atât a Articolului 5 § 1 cât și a articolului 18 combinat cu cel din urma. În cazul în care o persoană acuzată de comiterea unei fapte penale este privată de libertate, aceasta are dreptul la o audiere de către o instanță de judecată. În vederea impactului dramatic pe care îl poate avea lipsirea de libertate asupra drepturilor fundamentale ale persoanei în cauză, procedura desfășurată în baza articolului 5 § 4 al Convenției trebuie, în principiu, să ofere, pe măsura posibilităților, garanțiile unui proces echitabil, astfel cum sunt acestea prevăzute în articolul 6 al Convenției. Curtea a examinat mai multe cazuri contra Republicii Moldova în care a constatat că reclamantilor nu li s-a oferit un proces echitabil în sensul articolului 5 § 4 atunci când instanțele de judecată au decis asupra privării lor de libertate. Astfel s-a întâmplat în cauza *Becciev c. Moldovei* [175] unde Curtea a constatat o încălcare pentru faptul că instanța de judecată a refuzat să asculte un martor în cadrul procedurii de emiterie a mandatului de arest. Curtea a observat că martorul a cărui audiere se cerea era un fost anchetator implicat în urmărirea penală contra reclamantului care ulterior a făcut dezvăluiri presei referitor la caracterul politic al dosarului penal. Curtea a considerat că un astfel de martor era în măsură să furnizeze informații esențiale pentru aprecierea existenței sau inexistenței unei suspiciuni rezonabile că reclamantul ar fi comis fapta penală încrimată. Deoarece instanțele naționale au refuzat să-l asculte pe acel martor, fără a da vreo explicație în

acest sens, Curtea a constatat o încălcare a articolului 5 § 4 al Convenției. O încălcare similară a fost găsită și în cazul *Țurcan și Țurcan c. Moldovei* [176].

O altă problemă legată de lipsirea de libertate în același context al paragrafului 4 al articolului 5 a fost examinată de Curte în cauza *Castraveț c. Moldovei* [177].

În acel caz, reclamantul s-a plâns că, pe durata desfășurării procesului cu privire la aplicarea măsurii de privare de libertate acesta nu s-a putut întreține cu avocatul sau decât printr-un paravan de sticlă și prin intermediul unui microfon. Curtea a considerat ca temerile reclamantului că discuția lui cu avocatul ar putea fi interceptate erau justificate, astfel știrbindu-se din dreptul acestuia la apărare în cadrul procesului cu privire la privarea de libertate. Prin urmare, Curtea a constatat o încălcare a dreptului prevăzut de articolul 5 § 4 al Convenției.

O alta problemă din același domeniu al articolului 5 care a fost constatată de Curte în mai multe cauze, inclusiv și în cauza *Șarban c. Moldovei* [178] a fost perioada de examinare a cererii tip habeas corpus (cerere de revocare sau schimbare a măsurii de privare de libertate). În acest caz, cererea reclamantului referitor la revocarea privării de libertate a fost examinată abia peste 21 de zile. Curtea a considerat că o asemenea durată este prea lungă și deci a constatat o încălcare a articolului 5 § 4 al Convenției. O altă problemă răspîndită este cea a accesului acuzatului la materialele dosarului referitor la detenția provizorie. Nu se au în vedere materialele dosarului penal, ci doar acele materiale în baza cărora instanța decide de a-l priva sau nu de libertate. Se pare că aceasta este o problemă destul de prezentă, deoarece Curtea a constatat încălcări ale articolului 5 § 4 în mai multe rânduri în astfel de circumstanțe. Astfel, în cazul *Mușuc c. Moldovei* [164] reclamantul a solicitat de mai multe ori să i se pună la dispoziție copia materialelor pe care le-a anexat procurorul la solicitarea sa de aplicare a măsurii preventive de lipsire de libertate. Deoarece instanțele nu au reacționat nicicum la astfel de solicitări, Curtea a constatat că a fost încălcat articolul 5 § 4 al Convenției [16, p.143].

În sfârșit, au existat două cazuri în care Curtea a constatat încălcarea articolului 5 § 1 din motivul internării ilegale și arbitrare a reclamanților în spitale de psihiatrie. Ne referim, în primul rând, la dosarul *David c. Moldovei* [179], persoana care în perioada anilor 1980 a fost internat forțat într-un spital de psihiatrie din Ucraina pentru motivul că a criticat orânduirea sovietică. La peste douăzeci de ani de la acele evenimente, a încercat să facă o acțiune împotriva statului și să reclame compensație pentru represiunile politice la care a fost supus. În timpul procesului, reprezentantul statului a pus la îndoială capacitatea de exercițiu a reclamantului pe motiv că acesta se aflase la lecuire într-un ospiciu psihiatric. Pentru a-și dovedi integritatea psihică, reclamantului i s-a solicitat să fie examinat de o comisie medicală și el a acceptat. Ajuns la spitalul de psihiatrie, acesta a fost informat că examinarea durează câteva săptămâni și nu poate

fi făcuta decât dacă se internează în spital. Reclamantul a acceptat, însă, după puțin timp, s-a răzgândit și a vrut să părăsească spitalul. Fără succes însă, deoarece a fost împiedicat de către personalul medical [180].

Prin urmare a fost nevoit să petreacă în spital câteva săptămâni. Curtea a considerat că nu exista baza legală în dreptul național și nici un motiv pentru a-l reține pe reclamant în spital din momentul în care acesta și-a exprimat dorința de a-l părăsi. Din acest motiv, Curtea a considerat că detenția a fost ilegală și arbitrară, violând prevederile articolului 5 § 1 al Convenției. Asemănător și cazul *Gorobet c. Moldovei* [181], unde reclamantul a ajuns să fie internat într-un ospiciu, contrar voinței sale, în urma unui conflict în familie și în lipsa unor motive serioase precum și cu încălcarea grava a procedurii stabilite de lege. Ca și în cazul David, Curtea a constatat și în acest caz o violare a articolului 5 § 1 al Convenției [16, p.144-145].

Prin luarea unei măsuri preventive, se obține o restabilire a ordinii de drept la nivel procesual, ordine perturbată de atitudinea „neloială” extra-procesuală a învinuitului sau inculpatului, dar cu implicații majore în economia procesului penal. Se consideră că în domeniul măsurilor preventive se impune reglementarea explicită a principiului proporționalității oricărei măsuri preventive cu gravitatea acuzației aduse unei persoane, precum și a principiului necesității unei astfel de măsuri doar pentru realizarea scopului legitim urmărit. Arestarea preventivă este calificată ca cea mai severă măsură preventivă, iar pentru aplicarea ei în condițiile existenței unor motive verosimile de a bănui că persoana care urmează a fi privată de libertate a săvârșit o infracțiune [182].

Sintagma „motive verosimile” a fost definită de Curtea Europeană în mai multe cauze în care a fost solicitată să se pronunțe. Acestea presupun existența unor fapte sau informații de natură a convinge un observator obiectiv că persoana în cauză a săvârșit o infracțiune [183]. Cu toate acestea, Curtea a arătat că ceea ce poate trece drept plauzibil depinde, totuși, de ansamblul circumstanțelor cauzei [184].

În general, instanța europeană controlează cu rigurozitate legalitatea și corectitudinea privării de libertate și nu ezită să constate încălcarea Convenției atunci când nu există motive plauzibile pentru a considera că cel în cauză a comis o infracțiune [185, p.330].

O speță ilustrativă în acest sens este cazul *Lukanov c. Bulgaria* [186, p.12] în care un Prim-ministru fusese privat de libertate pentru acordare ilicită de fonduri publice țărilor în curs de dezvoltare. Deși privațiunea de libertate pentru o infracțiune este perfect compatibilă cu Convenția, în speța dată autoritățile au evitat să califice activitatea care a atras arestarea reclamantului ca o încălcare de drept penal. Mai mult de atât, nu au furnizat nici date sau informații care să poată dovedi existența unor bănuieli plauzibile cu privire la săvârșirea unei

infracțiuni de către reclamant. În considerarea celor expuse mai sus Curtea a reținut că privarea de libertate a fost lipsită de orice temei legal, fiind încălcate prevederile art. 5. O altă violare a acestui articol a fost constatată de Curte în cauza *Bora și alții c. Turcia* [138] în care reclamantii au fost arestați pentru a se putea confirma ulterior veridicitatea bănuielilor îndreptate împotriva lor, dar, arestarea acestora nu a avut la bază motive rezonabile de a crede că aceștia au comis o infracțiune. Tot astfel nu există motive plauzibile care să justifice arestarea unei persoane în ipoteza în care aceasta se face vinovată de săvârșirea unei infracțiuni de tulburare a liniștii publice, faptă sancționată numai cu amenda [138].

Prin urmare, având natura unei veritabile garanții împotriva arbitrariului, condiția necesității unor motive verosimile suficiente pentru a crea o suspiciune întemeiată obiectiv că o anumită persoană a săvârșit o infracțiune nu este îndeplinită în situația în care arestarea unei persoane s-a realizat în considerarea unor simple intuiții, impresii, idei, zvonuri sau prejudecăți, în calitate de indicii privind participarea acestei persoane la comiterea unei infracțiuni [186, p.12].

Susținem opinia autorului M. Udriou, care constată că, așa cum arată doctrina, la momentul arestării nu este încă necesar să se stabilească în mod clar natura și existența infracțiunii, întrucât faptele care dau naștere bănuielilor nu au același nivel de certitudine cu cele care justifică condamnarea, iar preocuparea permanentă pe parcursul privării de libertate o reprezintă tocmai continuarea investigațiilor în scopul confirmării sau înlăturării temeiurilor de arestare [187, p.389].

În deplină concordanță cu cele susținute mai sus, în vederea dispunerii arestării preventive legislația națională stabilește în art. 166 CPP al Republicii Moldova obligativitatea existenței unei bănuieli rezonabile, sau temei pentru o bănuială rezonabilă sau temeiuri rezonabile privind săvârșirea unei fapte prevăzută de legea penală [45].

Precizăm din capul locului că această condiție este în deplin acord cu prevederile art. 5 alin. (1) lit. c) din Convenția Europeană, având în esență aceeași semnificație.

Spre deosebire de noțiunea consacrată în textul European, a cărei definire a făcut obiectul jurisprudenței CEDO, legiuitorul nostru a optat pentru definirea expresă a conceptelor de „probă” și „indicii temeinice” în chiar cuprinsul reglementărilor în care acestea sunt conținute [188].

Astfel, potrivit art. 93 CPP al Republicii Moldova prin probe se înțelege: elemente de fapt dobândite în modul stabilit de prezentul cod, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei [45].

Având natura unei garanții împotriva privării de libertate în scopul facilitării strângerii de probe incriminatoare, atât probele cât și temeiurile rezonabile trebuie să existe în momentul dispunerii măsurii preventive, dovada existenței lor aflându-se în sarcina organelor judiciare [189].

Un sistem automat de plasare în detenție provizorie datorită existenței unei prezumții potrivit căreia arestarea este obligatorie pentru infracțiunile de o anumită gravitate, cu excepția cazului în care cel interesat reușea să dovedească că nu există riscul de a se sustrage de la proces sau de a comite o nouă infracțiune, este contrar art. 5 din Convenție [191, p.5].

Din cele susținute anterior, se poate observa că, în principiu, între noțiunea de „probe” și cea de „temeiuri rezonabile” nu există din punct de vedere al forței probante o diferență semnificativă, întrucât ambele urmăresc convingerea organului judiciar că între fapta săvârșită și persoana bănuită de comiterea acesteia există o veritabilă punte de legătură [192].

Autorul Al. Țuculeanu consideră că deosebirea esențială dintre cele două o reprezintă împrejurările sau faptele ce se constituie în temeiuri rezonabile și ajung la cunoștința organelor judiciare pe orice alte căi, în afara mijloacelor de probă [193, p.242].

Având ca punct de plecare caracterul subsidiar și de excepție al măsurii arestării preventive, autorul R. Chiriță consider, alături de alți autori, că atâta timp cât o persoană este considerată nevinovată până la decizia definitivă de condamnare, aceasta poate să sufere consecințe ale faptei pe care a comis-o doar în situații cu totul excepționale [183, p.160]. Astfel, apreciem că arestarea preventivă a unei persoane nu poate fi dispusă doar din considerarea faptului că există suspiciuni că aceasta ar fi comis o infracțiune, fiind absolut necesară întrunirea unor condiții suplimentare în acest sens [194].

Efectuând o analiză comparativă, observăm că reglementările interne în materia arestării preventive sunt conforme cu exigențele europene, astfel încât mai întâi, art. 166 CPP al Republicii Moldova instituie condiția existenței bănuielii rezonabile privind săvârșirea unei fapte prevăzută de legea penală, urmând ca prevederile art. 167 CPP al Republicii Moldova să conducă, în cele din urmă, la dispunerea arestării. Așa cum s-a susținut în literatura de specialitate, temeiurile de detenție trebuie înțelese ca fiind independente de săvârșirea faptei pentru care s-a început procesul penal și constă în diverse pericole ce pot amenința buna desfășurare a procesului penal declanșat.

Prin urmare, luând în considerare toate cele expuse, suntem de acord cu autorul Al. Țuculeanu, care aprecia eronate opiniile exprimate în doctrină, conform cărora legislația națională asigură garanții suplimentare împotriva arbitrariului datorită stabilirii exprese a

temeiurilor de arestare în art.166 CPP al Republicii Moldova. Aceste soluții reprezintă, de fapt, consecința directă și imediată a greșitei interpretări a dispozițiilor Convenției, în sensul că simpla suspiciune privind săvârșirea unei infracțiuni este suficientă pentru dispunerea măsurii arestării preventive.

3.3. Cauzele și condițiile violării dreptului la libertate și la siguranță (art. 5 al CEDO) în Republica Moldova

Edificarea statului de drept înseamnă, în primul rând, respectarea fără discriminare a drepturilor și libertăților fundamentale. Asigurarea drepturilor omului presupune, în mod esențial, obligația autorităților (guvernelor statelor) de a proteja persoanele împotriva tuturor formelor de discriminare și de a garanta egalitatea lor în fața legii. Din experiența statelor dezvoltate observăm că aspectul privind drepturile omului reprezintă un mecanism eficient de dezvoltare multilaterală atât a societății, în general, cât și a individului, în particular. Republica Moldova a ratificat cele mai importante documente internaționale, ajustându-și cadrul legal la standardele internaționale. Însă, adoptarea unor acte normative nu presupune, în mod implicit, și respectarea prevederilor acestora. Drepturile omului nu sunt altceva decât un fenomen continuu pentru care o bună parte a societății trebuie să lupte împotriva abuzurilor sau împotriva unor astfel de tendințe. Realizarea și garantarea drepturilor omului este extrem de dificilă pentru orice societate, indiferent de gradul de democrație atins și este cu atât mai dificilă pentru noile democrații post-comuniste, precum Republica Moldova. Odată cu obținerea independenței în 1991 în Republica Moldova termenul de drepturi ale omului se bucură de apreciere și recunoaștere oficială. Totuși, în mare parte acest termen este folosit în exces sau disperat de către cetățeni, care consideră că simpla invocare a drepturilor omului sau expedierea unei plângeri în adresa Președinției sau Parlamentului Republicii Moldova este în stare să le rezolve problemele. De multe ori o simplă petiție expediată în adresa Curții Europene pentru Drepturile Omului exprimă o ultimă speranță pentru persoanele nedreptățite de autoritățile și justiția Republicii Moldova, chiar dacă șansele lor de câștig, din diferite motive, pot fi minime [17, p.6].

În opinia autorilor I. Manole, A. Postica și P. Postica, cea mai gravă problemă este formalismul în actele procesuale (trebuie să menționăm că însuși dreptul, prin definiție, are un caracter formal), care atestă privarea persoanei de libertate. Astfel, în conformitate cu prevederile articolului 167 din Codul Procedură Penală: „(1) Organul de urmărire penală are dreptul să rețină persoana bănuită de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de un an numai în cazurile: a) dacă aceasta a fost prinsă în flagrant delict;

b) dacă martorul ocular, inclusiv partea vătămată, vor indica direct că anume această persoană a săvârșit infracțiunea; c) dacă pe corpul sau pe hainele persoanei, la domiciliul ei ori în unitatea ei de transport vor fi descoperite urme evidente ale infracțiunii. (2) În alte circumstanțe care servesc temei pentru a bănuși că această persoană a săvârșit infracțiunea, ea poate fi reținută numai dacă a încercat să se ascundă sau dacă nu are loc de trai permanent ori nu i s-a putut constata identitatea”. În practică sunt foarte puține cazuri când temeiurile indicate mai sus persistă. Deseori bănușia de comitere a unor infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, este confirmată de alte probe (raporturi de expertiză, documente, înregistrări audio sau video etc.) și în baza acestora persoanele sunt reținute. În procesele verbale de reținere aceste temeiuri se indică formal, fără a fi argumentate. În continuare, judecătorii de instrucție eliberează mandate de arestare pe diverse termene, motivând decizia lor într-un fel formal - „este învinuit de comiterea unei infracțiuni grave, se poate eschiva de la organele de urmărire penală etc”. O altă problemă gravă care afectează libertatea și siguranța persoanei rămâne deținerea în incinta comisariatelor/inspectoratelor de poliție a persoanelor în stare de ebrietate. Practica arată că organele de poliție nu au suficiente resurse financiare pentru a aduce persoana „în stare de ebrietate” la o examinare narcologică pentru stabilirea stării de ebrietate. Din aceste considerente, persoanele date sunt deținute în celule „până la trezire”. Tot aici menționăm neexecutarea prevederilor Planului Național în domeniul Drepturilor Omului în ceea ce privește asigurarea fiecărui comisariat/inspectorat de poliție cu medici. Faptul deținerii persoanei în detenție și timpul deținerii „până la trezire” este atestat doar de către angajatul poliției, ceea ce lasă rezerve și dubii față de aceste termene, mai mult ca atât - sunt posibile abuzuri de deținere [17, p.12].

Măsurile preventive pot fi aplicate de către organul de urmărire penală sau, după caz, de către instanța de judecată numai în cazurile în care există suficiente temeiuri rezonabile de a presupune că bănușitul, învinușitul, inculpatul ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală sau de instanță, să împiedice stabilirea adevărului în procesul penal ori să săvârșească alte infracțiuni; de asemenea, ele pot fi aplicate de către instanță pentru asigurarea executării sentinței. Prin noțiunea „temeiuri rezonabile” înțelegem date care presupun survenirea consecințelor negative indicate la art. 176 CPP. Aceste date pot fi obținute ca rezultat al acțiunilor procesual-penale prevăzute de Titlul IV, Capitolul III al Codului de procedură penală, precum și în urma acțiunilor de investigație operativă. Datele ce se iau în considerație la aplicarea măsurilor preventive au un caracter prezumtiv, iar posibilitatea survenirii consecințelor negative trebuie să fie rezonabilă. Pentru asigurarea executării sentinței, instanța de judecată aplică o măsură preventivă, fără existența unor probe care presupun posibilitatea sustragerii

inculpatului (condamnatului) de la executarea pedepsei, cu respectarea dispozițiilor art. 398 CPP. Dacă pentru aplicarea măsurilor preventive neprivative de libertate legea nu prevede condiții anumite legate de sancțiunea penală pentru infracțiunea săvârșită, măsura arestării preventive și măsurile preventive alternative arestării pot fi aplicate numai cu condiția că pentru infracțiunea săvârșită se prevede o pedeapsă privativă de libertate pe un termen mai mare de 2 ani. Arestarea preventivă sau măsurile alternative acesteia pot fi aplicate și în cazul când pentru infracțiunea săvârșită legea prevede o pedeapsă privativă de libertate pe un termen mai mic de 2 ani, dar cu condiția că bănuitul, învinuitul, inculpatul se ascunde de organele de urmărire penală sau de instanța de judecată, a 40 săvârșit acțiuni de natură să împiedice aflarea adevărului ori a săvârșit o altă infracțiune cu intenție. Prin urmare, la aplicarea acestor măsuri preventive o importanță deosebită are calificarea faptei incriminate celui față de care se aplică măsura preventivă. Aceasta se confirmă prin actul de începere a urmăririi penale, ordonanța de punere sub învinuire sau, după caz, prin rechizitoriu. Chestiunea calificării finale a infracțiunii în cadrul urmăririi penale o decide procurorul, iar la emiterea sentinței – instanța de judecată. Alte măsuri preventive decât arestarea preventivă și măsurile alternative acesteia pot fi aplicate atât în cazul unor infracțiuni care sunt sancționate cu pedepse neprivative de libertate, cât și al celor pentru care se prevede pedeapsa închisorii. Pe lângă condițiile obligatorii deja menționate, la aplicarea măsurii preventive se iau în considerație și unele criterii complementare. Drept criterii complementare servesc circumstanțele care determină oportunitatea aplicării unei măsuri preventive față de bănuित, învinuit sau inculpat, sau a neaplicării față de ei a nici uneia din astfel de măsuri. Măsurile preventive nu se aplică obligatoriu în orice cauză penală. Astfel, obligația de a se prezenta la citație și de a informa organul de urmărire penală sau instanța de judecată despre schimbarea domiciliului nu constituie o măsură preventivă și se aplică atât față de cel acuzat, cât și față de martori sau partea vătămată [46, p.105].

Cea mai aspră măsură preventivă care poate fi aplicată în cadrul unui proces penal față de bănuित, învinuit și inculpat este arestul preventiv și arest la domiciliu. Aplicarea acestor măsuri preventive necesită o atenție deosebită din partea organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată. Aplicarea măsurilor preventive arestul și arestul la domiciliu afectează drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, garantate de Constituția Republicii Moldova (art. 25 „Libertatea individuală și siguranța persoanei”). Astfel, este necesară respectarea întocmai a principiului inviolabilității persoanei (art. 11 CPP), potrivit căruia nimeni nu poate fi arestat decât în cazurile și în modul stabilit de lege. Persoana arestată trebuie tratată cu respectarea demnității umane. Organul de urmărire penală sau instanța judecătorească este obligată să elibereze imediat orice persoană deținută ilegal sau dacă temeiurile arestării au decăzut.

Arestarea preventivă (art. 185 CPP) constă în deținerea bănuیتului, învinuitului, inculpatului în stare de arest în locurile și condițiile prevăzute de lege și se aplică numai în cazul imposibilității aplicării unei alte măsuri preventive mai ușoare la comiterea unei infracțiuni pentru care legea penală prevede pedeapsa privativă de libertate pe un termen mai mare de 2 ani, fiind posibilă și în cazul când pedeapsa este mai mică de 2 ani, dar învinuitul a comis cel puțin una din acțiunile prevăzute la alin. (1) art. 176 CPP (ascunderea de organul de urmărire penală sau de instanță, împiedicarea stabilirii adevărului în procesul penal ori săvârșirea altor infracțiuni). De asemenea, ea poate fi aplicată de instanța de judecată în scopul asigurării executării sentinței, dacă: bănuیتul, învinuitul, inculpatul nu are loc permanent de trai pe teritoriul Republicii Moldova; bănuیتul, învinuitul, inculpatul nu este identificat; - bănuیتul, învinuitul, inculpatul a încălcat condițiile altor măsuri preventive aplicate în privința sa (art. 185 alin. (2) CPP). La soluționarea problemei privind necesitatea aplicării măsurii arestării preventive organul de urmărire penală și instanța de judecată vor lua în considerație următoarele criterii complementare:

- caracterul și gradul prejudiciabil al faptei incriminate;
- persoana bănuیتului, învinuitului, inculpatului;
- vârsta și starea sănătății lui;
- ocupația lui;
- situația familială și prezența persoanelor întreținute;
- starea lui materială;
- prezența unui loc permanent de trai;
- alte circumstanțe esențiale (alin. (3) art. 176 CPP)[46, p.106].

Conform Hotărârii Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, arestarea preventivă sau arestarea la domiciliu poate fi dispusă doar dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

- legislația procesual-penală permite aplicarea acestor măsuri;
- există o bănuială rezonabilă că persoana a comis infracțiunea de care este acuzată;
- există riscurile prevăzute de Codul de procedură penală care justifică aplicarea arestului;
- alte măsuri preventive nu pot înlătura riscurile menționate la lit. c).

Potrivit jurisprudenței CEDO, necesitatea de a porni urmărirea penală împotriva persoanei suspectate de comiterea unei infracțiuni poate servi ca justificare inițială a privării de libertate (spre exemplu, în cazul reținerii în flagrant). Aceasta semnifică faptul că persoana poate fi reținută și până la pornirea urmăririi penale. Plenul explică, conform art. 279 alin.(1) Cod de

procedură penală, că măsurile procesuale de constrângere pot fi realizate doar după pornirea urmăririi penale, dacă legea nu prevede altfel. Codul de procedură penală prevede o singură situație când măsura procesuală de constrângere poate fi aplicată până la pornirea urmăririi penale. Această excepție este reținerea, fapt ce rezultă implicit din art. 166 alin.(1) Cod de procedură penală. Totuși, pentru a nu încălca dreptul la libertate în cazul reținerii, urmează a fi respectate prevederile art. 166 și 167 Cod de procedură penală. Spre deosebire de reținere, arestarea poate fi solicitată doar după pornirea urmăririi penale [99].

Dacă există probe că învinuitul sau inculpatul a întreprins acțiuni prin care s-a eschivat de la urmărirea penală, a împiedicat urmărirea penală sau a comis o altă infracțiune, arestarea preventivă sau arestarea la domiciliu poate fi aplicată și în cazul învinuirii de comiterea infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave. Arestarea preventivă și arestarea la domiciliu nu poate fi aplicată pentru infracțiuni pentru care Codul penal nu prevede pedeapsa cu închisoarea [99].

Existența unei bănueli rezonabile - art. 5 § 1 lit. c) din Convenție - permite lipsirea de libertate a unei persoane doar dacă există o „bănuială rezonabilă” că această persoană a săvârșit o infracțiune. Bănuiala rezonabilă presupune existența faptelor sau a informațiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârși infracțiunea. Faptul că o bănuială este presupusă cu bună-credință nu este suficient, fapt demonstrat și de (*Hotărârea Mușuc v. Moldova*, 6 noiembrie 2007).

Ceea ce poate fi considerat „rezonabil” depinde de toate circumstanțele cauzei. Faptele care dau naștere suspiciunii nu trebuie să fie suficiente pentru a justifica o condamnare, și nici chiar pentru înaintarea învinuirii, ceea ce reprezintă următorul pas al procesului penal (*Hotărârea Brogan ș.a. c. Regatului Unit*, 29 noiembrie 1988, § 53). Prin urmare, examinând dacă există o bănuială rezonabilă, judecătorul de instrucție va verifica doar dacă există probe care ar convinge un observator obiectiv că persoana ar fi putut săvârși infracțiunea, și nu dacă persoana este vinovată de comiterea infracțiunii. Bănuiala rezonabilă trebuie să fie bazată pe probe administrate în conformitate cu Codul de procedură penală. Prin urmare, arestarea preventivă poate fi aplicată doar dacă există o bănuială rezonabilă că bănuitul, învinuitul sau inculpatul a săvârșit infracțiunea care formează obiectul urmăririi penale sau judecării cauzei (în cazul inculpatului). Curtea Europeană a constatat că a existat o bănuială rezonabilă de comitere a unei infracțiuni atunci când: la domiciliul inculpatului s-au găsit obiecte care aveau legătură cu infracțiunea (*Hotărârea Oral și Atabay c. Turciei*, 23 iunie 2009 § 24-32, când la domiciliu au fost găsite gloanțe, iar persoana era suspectată că acordă susținere unei grupări teroriste, sau *hot. Sevk c. Turciei*, 11 aprilie 2006, § 26, când la domiciliu au fost găsite arme, iar persoana era suspectată că este liderul unei grupări criminale); martorii și înscrisurile indicau prima suspecție

asupra implicării persoanei în acțiuni criminale (*Hotărârea Svetoslav Hristov c. Bulgariei*, 13 ianuarie 2011, § 29); inculpatul a fost indicat ca autor de către alte persoane suspectate în aceeași cauză, care au dat depoziții concordante, când persoana era acuzată de tentativă de uzurpare a puterii, chiar dacă ultima susținea că declarațiile celorlalți suspecți sunt false (*Hotărârea Muradverdiyev c. Azerbaijanului*, 9 decembrie 2010, § 51-56); procesele-verbale întocmite de polițiști care au asistat la comiterea faptei indicau asupra persoanei, când veridicitatea proceselor-verbale a fost confirmată în cadrul investigației ulterioare (*Decizia Medvedev c. Rusiei*, 9 septembrie 2010); declarații ale martorilor indicau asupra persoanei, chiar dacă ulterior au fost retrase 3 (*Hotărârea Talat Tape c. Turciei*, 21 noiembrie 2004, § 56-63); sau când informații operative, coroborate cu plângerea victimei, indicau asupra persoanei (*Hotărârea Ignatenco c. Moldovei*, 8 februarie 2011, § 60). Curtea a constatat că nu a existat o bănuială rezonabilă când: detenția în baza acuzației de participare la organizații de tip mafia se baza doar pe probe indirecte obținute de la un informator anonim (*Hotărârea Labita c. Italiei*, 6 aprilie 2000, § 156-158); serviciul de informații susținea, în baza informațiilor operative nesusținute prin alte probe, că persoana este implicată în trafic de arme (*Hotărârea Lazoroski c. Macedoniei*, 8 octombrie 2009, § 43-49); persoana a fost reținută pentru simplul fapt că se afla în casa unei persoane bănuite că este membru al unei organizații teroriste (*Hotărârea Ipek ș.a. c. Turciei*, 3 februarie 2009, § 31); raportul unui polițist menționa că persoana mergea repede și se uita în jur, ezitând dacă să meargă acasă sau nu, atunci când acest raport nu reprezenta un document valabil care să confirme reținerea și, la momentul reținerii, nu exista vreo suspiciune că persoana a comis vreo infracțiune (*Hotărârea Nechiphorok și Yonkalo c. Ucrainei*, 21 aprilie 2011, § 177); reținerea a avut loc în baza declarațiilor unor martori obținute prin constrângere de către organul de urmărire penală și care nu au fost verificate preliminar (*Hotărârea Spetuleac c. Moldovei*, 6 noiembrie 2007, § 75-81); reținerea în baza acuzației de diminuare a prețului unui imobil cumpărat a avut loc fără a exista vreo probă care să confirme diminuarea prețului sau că cumpărătorul a fost în cîrdășie cu vânzătorul (*Hotărârea Mușuc c. Moldovei*, 6 noiembrie 2007, § 32) [99].

Având ca origine istorică unele dispoziții din „Magna Charta” din Anglia anului 1215, dispoziții reafirmate și prin Legea din 1679 referitoare la „Habeas Corpus” [195], articolul 5 al Convenției Europene a Drepturilor Omului garantează protecția libertății fizice a persoanei și mai ales dreptul acesteia de a nu fi arestată sau deținută în mod abuziv.

Conform art. 5 § 1 CEDO, „nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția ...”. Din această normă rezultă prezumția potrivit căreia persoana trebuie să fie liberă, decât dacă

autoritățile statului pot dovedi că există temeiuri relevante și suficiente care să justifice detenția (Hotărârea Becciev c. Moldovei, 4 octombrie 2005, § 53) [99].

Curtea Constituțională a Republicii Moldova prin hotărârea privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestul preventiv) în (Sesizarea nr. 7g/2016) a reiterat: „Arestarea este o măsură excepțională. Ca urmare, arestarea poate fi dispusă numai în anumite cazuri și numai pentru anumite motive, care trebuie arătate în mod concret și convingător în hotărârea organului care o dispune. Potrivit art. 5 § 1 lit.c) al Convenției Europene, arestarea preventivă are drept scop urmărirea infracțiunii săvârșite („în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente”). Scopul nu se poate limita la prevenirea infracțiunilor, menținerea securității și a ordinii publice sau la colectarea probelor fără intenția de a urmări infracțiunea săvârșită” [196].

Legislația Republicii Moldova, similar articolului 5 § 1 lit. c) din Convenție, permite lipsirea de libertate a unei persoane doar dacă există o „bănuială rezonabilă” că această persoană a săvârșit o infracțiune. Bănuiala rezonabilă presupune existența faptelor sau a informațiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârși infracțiunea. Aprecierea aceasta va depinde de toate circumstanțele cazului particular și, de asemenea, faptele care conturează o bănuială rezonabilă nu trebuie să fie de la același nivel ca și cele necesare pentru a justifica o condamnare, sau formularea învinuirii în următoarea etapă a procesului de urmărire penală (Hotărârile *Erdagöz v. Turcia*; *Fox, Campbell și Hartley*; *Murray și Brogan v. Regatul Unit*). Aceste fapte sau date au un grad de certitudine mai mic decât cel necesar în cazul probelor cerute pentru a fi formulată învinuirea (Hotărârea *Muşuc v. Moldova*, hotărâre din 6 noiembrie 2007, § 31). Totuși, o persoană nu poate fi reținută numai pe baza declarației unei pretinse victime sau atunci când există motive de a pune la îndoială credibilitatea martorilor (Hotărârea *Stepuleac v. Moldova*, 6 noiembrie 2007, § 68-81). Art. 5 § 3, raportat la § 1 lit. c) din Convenția Europeană, prevede că persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni trebuie să fie întotdeauna eliberată în cursul procedurii, cu excepția cazului când se dovedește existența unor motive care să justifice menținerea măsurii privative de libertate. Regula este cea a cercetării persoanei în stare de libertate (Hotărârea *Letellie v. Franța*, 26 iunie 1991, § 35). Statul trebuie să arate că există motive „relevante și suficiente” care să justifice continuarea privării de libertate (Hotărârea *Yağcı și Sargin v. Turcia*, 8 iunie 1995, § 52). Obligația de a justifica reținerea, indiferent cât ar fi de scurtă, revine autorităților și trebuie făcută în mod accesibil și convingător (Hotărârea *Belchev v. Bulgaria*, 8 aprilie 2004, § 82) [196].

Un raționament arbitrar sau lipsa argumentelor factologice semnifică faptul că detenția nu este justificată. Argumentele care sunt generale și abstracte nu sunt suficiente (Hotărârea *Becciev*

v. *Moldova*, 4 octombrie 2005, § 56). Justificarea arestării nu se poate reduce la parafrizarea textelor din lege care descriu categoria de motive pentru care se poate dispune arestarea (Hotărârea *Șarban v. Moldova*, 4 octombrie 2005). Nu este motiv de arestare necesitatea administrării unei probe sau finalizarea urmăririi penale. Arestarea unei persoane pe motivul audierii ca martor într-o procedură penală paralelă nu este permisă (Hotărârea *Giorgi Nikolaishvili v. Georgia*, 13 ianuarie 2009). Sunt motive pentru privarea de libertate a celui bănuit de comiterea unei infracțiuni dacă există riscul [196]:

- sustragerii lui de la judecată (*Stogmuller v. Austria*, hotărâre din 10.10. 1969, § 15);
- de a afecta înfăptuirea justiției (*Wemhoff v. Germania*, hotărâre din 27.06.1968, § 14);
- de a comite alte infracțiuni (*Matznetter v. Austria*, hotărâre din 10 noiembrie 1969, § 9);
- de a produce dezordine publică (*Letellier v. Franța*, hotărâre din 26 iunie 1991, § 51).

Dar aceste pericole sau riscuri trebuie susținute prin probe bazate pe fapte (*Țurcan v. Moldova*, hotărâre din 23 octombrie 2007, § 48-49). Datele obținute din probe sau informații trebuie să fie suficiente pentru a se naște o bănuială (presupunere) bazată pe elemente obiective, în sensul cerut de lege. Aceste probe sau informații sunt cuprinse în actele procedurale care însoțesc demersul procurorului și ele trebuie depuse la dosar, cu acces pentru parte, chiar cu riscul dezvăluirii unor aspecte pe care procurorul le dorea încă secrete (*Țurcan și Țurcan v. Moldova*, hotărâre din 23 octombrie 2007) [196].

Riscurile care justifică aplicarea arestului: existența unei bănuieli rezonabile nu este suficientă pentru arestare. Art. 5 alin.(1) c) din Convenție mai cere existența motivelor „temeinice ale necesității de a-l împiedica [persoana] să săvârșească o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia”. Interpretând această prevedere, Curtea Europeană a distins patru riscuri (temeiuri) care pot justifica arestarea [6]:

- riscul eschivării;
- riscul de a împiedica buna desfășurare a justiției;
- prevenirea săvârșirii de către persoană a unei noi infracțiuni;
- riscul că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică (Hotărârea *Smirnova c. Rusiei*, 24 iulie 2003, § 59).

Codul de procedură penală are prevederi similare. Temeiurile prevăzute de art. 176 alin.(1) Cod de procedură penală rezultă din jurisprudența CEDO și urmează a fi interpretate în lumina acesteia. Pentru arestarea persoanei este suficientă existența a cel puțin unuia din cele 4 riscuri. În cazul în care nu poate fi identificat nici unul din aceste patru riscuri indicate mai sus, persoana urmează a fi pusă în libertate în virtutea art. 5 alin.(3) din Convenție [6].

Astfel, procurorului îi revine să dovedească în fiecare caz existența și seriozitatea riscurilor menționate. Argumentele în favoarea sau defavoarea eliberării nu trebuie să fie „generale și abstracte” și trebuie să se refere la fapte concrete și personalitatea acuzatului (Hotărârea *Panchenko c. Rusiei*, 8 februarie 2005, § 107). Acestea trebuie să rezulte din probele prezentate judecătorului de instrucție. În cazul în care procurorul nu va dovedi existența a cel puțin unuia din riscurile menționate, demersul de arestare urmează a fi respins [6].

Comitetul pentru Prevenirea Torturii (CPT), în timpul vizitelor efectuate în diverse țări, nu a ezitat să facă guvernelor anumite recomandări în privința drepturilor procedurale prevăzute în art. 5, încurajând statele în care lipsea legislația vizând protecția acestor drepturi, să o elaboreze și să o aplice. Dreptul la libertate și la siguranța persoanei s-a aflat în centrul programelor de instruire și seminariilor organizate de Consiliul Europei pentru anumite grupuri profesionale precum funcționarii poliției, personalul penitenciarelor, procurorii, avocații și judecătorii. Mai mult decât atât, Consiliul Europei a oferit în mod frecvent consultanță, la nivel de experți, țărilor aflate în căutarea modalităților de a-și armoniza legislația internă cu standardele elaborate de organisme de la Strasbourg în acest domeniu. Ca exemplu de caz aflat sub incidența art. 5 poate fi dat cu succes, cazul *Bozano contra Franței* din 1986, caz în care Curtea a apreciat că împrejurările în care a avut loc arestarea și expulzarea petentului din Franța în Elveția nu sunt legale și nici compatibile cu dreptul la siguranța persoanei. De asemenea, poate fi menționat cazul *Brogan și alții contra Marii Britanii*, din 1988. În acest caz, Curtea a hotărât că reținerea în condițiile prevăzute de legislația pentru prevenirea terorismului, pe o perioadă mai lungă de patru zile, fără ca instanța să se fi pronunțat asupra legalității detenției acestora, a constituit o încălcare a dreptului lor de a fi aduși fără întârziere în fața unui magistrat investit cu puteri judecătorești [195].

Paragraful 1 din articolul 5 al Convenției definește prezumția de libertate, drept de care nimeni nu poate fi privat decât în circumstanțe excepționale. Din această cauză, el începe cu o afirmație necondiționată („*Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță*”) care este urmată de o propoziție restrictivă („*Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale*”). În plus, această prezumție de libertate este consolidată prin două exigențe: de a nu prelungi privațiunea de libertate depășind termenul strict necesar și de a elibera cât mai repede persoana interesată în momentul în care privațiunea se dovedește a fi nejustificată. Prima din aceste exigențe reiese din paragraful 3, care prevede că persoana interesată „are dreptul de a fi judecat(ă) într-un termen rezonabil”, iar cea de-a doua – din paragraful 4, în virtutea căruia cel interesat „are dreptul de a introduce un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să

dispună eliberarea sa, dacă detenția este ilegală”. Deci, este clar că anume autoritățile care au procedat la privarea de libertate trebuie să demonstreze prin probe nu numai că aceasta se bazează pe unul din motivele prevăzute în articolul 5, dar și că ea corespundea circumstanțelor speței. Această prezumție impune în mod necesar o autocritică din partea autorităților investite cu împuternicirea de a priva pe cineva de libertate: ele trebuie, în special, să verifice dacă limitele impuse de articolul 5 nu sunt depășite la un anumit moment. Totodată, în scopul asigurării faptului că această autocritică este dirijată corect, este indispensabil ca judecătorii să dea dovadă de un anumit scepticism atunci când ei exercită un control judecătoresc important prevăzut de paragrafele 3 și 4 din articolul 5. În orice caz, de fiecare dată când se contestează o privațiune de libertate, este indispensabil ca judecătorul să pornească de la ideea că persoana afectată în mod firesc trebuie să fie liberă. Același judecător trebuie deci nu numai să solicite și să obțină expunerea motivelor privațiunii, dar și să le examineze minuțios, pentru a verifica dacă ele într-adevăr justifică acțiunea întreprinsă. Orice control mai puțin sever echivalează în rezultat cu abandonarea regimului de drept și cu o capitulare în fața unor acțiuni arbitrare [160, p.9].

Inacceptabilitatea acestei abateri conchide autoarea M. Macovei - opinie cu care suntem totalmente de accord - reiese din concluzia Curții în Hotărârea *Mansur v. Turcia* (8 iunie 1995): detenția prelungită a unui petiționar nu a fost justificată, fiindcă instanța națională a autorizat menținerea ei utilizând aproape întotdeauna formulări identice, ca să nu le numim stereotipuri, expresii „șablon”, deseori fără a indica motivele. Adoptând o astfel de atitudine, judecătorul național s-a mulțumit în rezultat cu aprobarea mecanică a deciziei autorităților de poliție și nu și-a respectat obligația de a efectua un control independent și critic. O asemenea abordare este totalmente incompatibilă cu exigența justificării privațiunii de libertate. Exigența unui temei juridic pentru fiecare privare de libertate se extinde pe întreaga durată a detenției. În mai multe cazuri, judecătorii de la Strasbourg au conchis o încălcare după ce au constatat că privarea de libertate, chiar dacă era inițial legală, la un moment dat înceta să mai fie astfel [160, p.10].

În cazul *Quinn v. Franța* (din 22 martie 1995), o instanță judecătorească ordonase eliberarea unui deținut în strictă conformitate cu legislația franceză. Totodată, petiționarul a mai rămas în detenție unsprezece ore după hotărârea de eliberare, fără ca aceasta să-i fi e notificată sau fără a se întreprinde vreo acțiune în vederea începerii executării ei. Aparent, această reținere era necesară procurorului pentru punerea în aplicare a procedurii de extrădare și astfel să împiedice executarea deciziei de eliberare imediată. Judecătorii de la Strasbourg au recunoscut că o anumită reținere în executarea unei decizii de punere în libertate este un fapt firesc, dar au menționat că în aceste circumstanțe perioada de așteptare fusese prea lungă pentru a corespunde exigenței articolului [160, p.10].

În cazul *Labita v. Italia* (6 aprilie 2000), încălcarea articolului 5 a rezultat dintr-o întârziere a eliberării de peste zece ore din cauza absenței angajatului de la registratură, care avea drept sarcină să verifice dacă petiționarul trebuia să mai fie reținut într-o altă cauză [160, p.11].

În cazul *K-F v. Germania* (27 noiembrie 1997), durata reținerii pentru verificarea identității a depășit cu patruzeci și cinci de minute durata legală de douăsprezece ore. Guvernul german a explicat această depășire prin necesitatea de a înregistra informații personale despre petiționar. Judecătorii de la Strasbourg au notat că perioada reținerii era cunoscută din timp și autoritățile responsabile erau obligate să ia toate măsurile necesare de precauție pentru ca durata legală să fie respectată. Această obligație se referă și la înregistrarea datelor personale care – figurând printre măsurile de verificare a identității – trebuiau să fi fost făcute în perioada reținerii, prevăzute în acest scop. În aceste circumstanțe Curtea a considerat detenția petiționarului ca fiind ilegală și a stabilit o încălcare a articolului 5 [160, p.12].

Montesquieu în lucrarea „Spiritul legilor” definește libertatea umană astfel: „dreptul de a face ceea ce îngăduie legile și, dacă un cetățean ar putea să facă ceea ce ele interzic, el nu ar mai avea libertate, pentru că și ceilalți ar putea să facă la fel” [197, p.142].

De asemenea, sociologul francez Georges Gurvich, în lucrările „Determinismul social și libertatea umană” - Paris 1963 și „Tratat de sociologie” - Paris 1967, tratează libertatea umană ca fiind o „proprietate, o calitate primordială, ireductibilă a existenței umane, atât colectivă, cât și individuală, flacăra care stă sub toate operele, acțiunile, reacțiile, conduitele, realizările. Ea presupune a dărâma obstacole, a învinge rezistențe, a răsturna bariere, a depăși realizări, a transforma situații” [198].

Libertatea este concepută de obicei ca absența oricărei constrângeri exterioare - acest sens uzual al cuvântului libertate (din latinescul *liber*) definește, de altfel, și sensul său originar. La originile civilizației noastre, libertatea este condiția liberă a omului care nu este sclav (*servus*) sau prizonier. Prin opoziție cu sclavul, tratat ca o unealtă neînsuflețită lipsită de drepturi, stăpânul sau cetățeanul dispunea în mod liber de persoana sa și participa activ la viața orașului [198].

Astfel, libertatea este mai întâi un statut, adică o condiție socială și politică, garantată printr-un ansamblu de drepturi și datorii, înainte de a fi concepută de către filozofi și teologi ca o caracteristică individuală pur psihologică și morală.

3.4. Selectări de drept comparat și evaluarea reglementărilor privind bănuiala rezonabilă în legislația altor state aparținând diferitor sisteme de drept

În legislațiile țărilor europene se observă mai multe similitudini decât diferențe la definirea bănuiei/suspiciunii ca o condiție de aplicare a reținerii. Nu în toate legislațiile este suficient ca bănuiala să fie rezonabilă, unele țări au ridicat acest standard în aprecierea rezonabilității la gradul de mai mult de 50%, care poate fi explicat prin convingerea despre bănuială ca fiind „mai degrabă da, decât nu” [42, p.19].

O dată cu modificarea Codului de procedură penală al **României**, controversele asupra instituției bănuiei rezonabile s-au accentuat (Anexa 9). Modificarea noului Cod de procedură penală, în sensul revenirii la formula anterioară, adică obligarea procurorului de a prezenta în fața instanței *indicii rezonabile* privind pericolul public reprezentat de un suspect aflat în anchetă, nu doar suspiciunile sale rezonabile. Pentru ca lucrurile să fie cât se poate de clare, prezentăm mai întâi, prevederile Vechiului și Noului Cod de procedură penală referitoare la condiția principală ca asupra unui om să fie luată măsura arestării preventive, adică lipsirea de libertate, înainte de condamnarea definitivă. În Vechiul Cod de procedură penală, la art. 143, procurorul era obligat să prezinte în fața judecătorului probe sau indicii temeinice că învinuitul a săvârșit o faptă penală. Iată conținutul art. 143, așa cum a fost redactat în Vechiul Cod de procedură penală recent abrogat: *„Măsura reținerii poate fi luată de organul de cercetare penală față de învinuit, dacă sunt probe sau indicii temeinice că a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală. Măsura reținerii se ia în cazurile prevăzute în art. 148, oricare ar fi limitele pedepsei cu închisoare prevăzute de lege pentru fapta săvârșită. Sunt indicii temeinice atunci când din datele existente în cauză rezultă presupunerea că persoana față de care se efectuează urmărirea penală a săvârșit fapta”* [26].

În Noul Cod de procedură penală autorii au făcut o modificare esențială, pe care nimeni nu a sesizat-o înainte de intrarea lui în vigoare, care îi oferă procurorului posibilitatea de a cere arestarea cuiva doar în baza unor „suspiciuni rezonabile”. Iată și textul art. 223, alin. (1) din Noul Cod de Procedură Penală: *„Măsura arestării preventive poate fi luată de către judecătorul de drepturi și libertăți, în cursul urmăririi penale, de către judecătorul de cameră preliminară, în procedura de cameră preliminară, sau de către instanța de judecată în fața căreia se află cauza, în cursul judecății, numai dacă din probe rezultă suspiciunea rezonabilă ca inculpatul a săvârșit o infracțiune...”* [26]. Așadar, este cât se poate de evident că Vechiul Cod de procedură penală român apăra libertatea cetățeanului, ca valoare inviolabilă, așa cum este prevăzut în art. 23 din Constituție, unde se scrie: *„Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt*

inviolabile”. Numai în cazuri excepționale un om care nu este condamnat poate fi reținut doar 24 de ore și arestat preventiv o perioadă de maxim 180 de zile [25].

Codul de procedură penală al României admite dispunerea măsurilor preventive dacă există probe sau indicii temeinice din care rezultă suspiciunea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune și dacă acestea sunt necesare în scopul asigurării bunei desfășurări a procesului penal [26].

În ceea ce privește măsura arestării preventive, legislatorul român a enumerat categoriile infracțiunilor pentru care poate fi dispusă arestarea preventivă. Astfel, arestarea preventivă poate fi aplicată și dacă din probe rezultă suspiciunea rezonabilă că acesta a săvârșit o infracțiune intenționată contra vieții, o infracțiune prin care s-a cauzat vătămarea corporală sau moartea unei persoane, o infracțiune contra securității naționale prevăzută de Codul penal și alte legi speciale, o infracțiune de trafic de stupefiante, trafic de arme, trafic de persoane, acte de terorism, spălare a banilor, falsificare de monede ori alte valori, șantaj, viol, lipsire de libertate, evaziune fiscală, ultraj judiciar, o infracțiune de corupție, o infracțiune săvârșită prin mijloace de comunicare electronică sau o altă infracțiune pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de 5 ani ori mai mare și, pe baza evaluării gravității faptei, a modului și a circumstanțelor de comitere a acesteia, a anturajului și a mediului din care acesta provine, a antecedentelor penale și a altor împrejurări privitoare la persoana acestuia, se constată că privarea sa de libertate este necesară pentru înlăturarea unei stări de pericol pentru ordinea publică [26].

Condiția de bază pentru aplicarea arestului preventiv, potrivit Legii de procedură penală a **Norvegiei**, Secțiunea 171, alin. (1), este că o persoană în justă cauză poate fi suspectată de comiterea unei infracțiuni punibile cu pedeapsă mai mare de 6 luni de închisoare. Criteriul de „justă cauză” oferă directive pentru evaluarea a două elemente centrale: fundamentul suspiciunii și forța/soliditatea suspiciunii. În privința ultimei, Curtea Supremă a Norvegiei a statuat că „este suspectat în justă cauză” înseamnă că trebuie să fie mai probabil *da* decât *nu* că persoana a comis infracțiunea imputată, adică probabilitatea depășind 50%. Gradul bănuielii trebuie să se extindă atât la latura subiectivă a infracțiunii imputate cât și la latura sa obiectivă. În cazul condițiilor cu privire la fundamentul bănuielii, în Norvegia există o exigență de prezență a informației faptice concrete și obiective referitoare la caz, care să constituie fundamentul bănuielii [42, p.20].

În sistemul **suedez**, drept temei pentru aplicarea reținerii servește prezența unei bănuieli justificate că persoana a săvârșit fapta incriminată, pentru care legea penală prevede pedeapsa cu închisoarea pe un termen mai mare de un an și prezența riscurilor [42, p.18-28].

Procedura penală **franceză** nu cunoaște pe deplin instituția bănuielii, deși, prin prisma Codului de procedură penală francez, adoptat în 1958 și încă în vigoare, se utilizează termenul de bănuială și de bănuir [42, p.18-28].

Paragraful 3 al articolului introductiv din CPP francez conține o dispoziție conform căreia fiecare persoană suspectată sau urmărită penal se consideră nevinovată până ce vina nu-i este demonstrată. Apariția bănuielii rezonabile în legislația procesual-penală franceză este strâns legată de procedura de reținere a persoanei. Din acest punct de vedere, se cere o examinare a institutului de detenție francez, care are trei aspecte de bază [42, p.18-136]:

1. Drepturile persoanei reținute trebuie să corespundă cu drepturile persoanei care a efectuat reținerea (ofițerul de poliție).

În conformitate cu art. 63-1, 63-4 CPP al Franței, ofițerul de poliție este obligat să-i explice persoanei reținute drepturile, totodată să-i dea explicații, să-l atenționeze despre „dreptul la tăcere”, să-i asigure realizarea unor așa drepturi ca:

- aducerea la cunoștința unei terțe persoane (rudă, soț, partener, vecin) despre reținerea subiectului;
- dreptul la control medical;
- dreptul la o întâlnire de 30 minute imediat după reținere și, din nou, după 20 ore, ș.a.

2. Cercul de persoane față de care poate fi aplicată măsura reținerii.

În conformitate cu art. 63 și 77 CPP francez, un reprezentant al poliției judiciare (agentul de poliție nu are un astfel de drept) poate, în caz că o cere investigația, reține orice persoană față de care există motive rezonabile de a o suspecta de tentativă la infracțiune sau de comiterea ei [180, p.202-203].

3. Termenul de reținere.

Conform legislației franceze o persoană poate fi reținută pe maxim 24 ore, acest termen poate fi dublat, dar numai prin ordinul scris și motivat al procurorului. Această reținere la final trebuie să se încununeze cu înaintarea acuzațiilor sau cu eliberarea persoanei [180, p.202-203].

De altfel se cere de menționat că în cadrul procedurii penale franceze, pe lângă bănuir, mai figurează și martorul asistat (art.113-1 și 113-8 CPP francez), care se află într-o strânsă legătură cu cel dintâi. Martorul asistat apare abia la a 2-a etapă a procesului penal, el fiind necunoscut la prima etapă, față de care nu au fost încă înaintate acuzațiile, dar care se află deja sub urmărire penală în baza argumentării din partea procurorului, sau partea civilă a arătat anume spre el ca fiind cel bănuir, sau contra lui a depus mărturie un alt martor, sau sunt indicii că anume el ar fi comis infracțiunea [180, p.202-203].

În conformitate cu art.80-2 și 122, 123 CPP francez, în cazul în care persoana a fost interogată în calitate de martor asistat, judecătorul este în drept să-i transmită o înștiințare cu privire la esența acuzației și enumerarea drepturilor pe care le are persoana înștiințată, cu indicarea orei și datei următorului interogatoriu [180, p.202-203].

Autorul I.A. Lubenskii consideră că, în această situație persoana menționată capătă statutul de bănuît din momentul emiterii unei astfel de înștiințări [180, p.202-203].

Cercetătoarea științifică A.M. Șinkareova, nu susține opinia dată și optează pentru părerea de autorului L.V. Golovko, care consideră că persoana capătă statul de bănuît nu din momentul emiterii înștiințării, ci din momentul începerii următoarei etape a procedurii penale (art. 116 CPP francez) [180, p.202-203].

Abordând problema bănuielii rezonabile prin prisma **legislației germane**, trebuie să menționăm că, deși termenul de bănuială este utilizat în mai multe articole ale codului de procedură penală german (60, 102, 111, 160, 163), totuși acesta nu conține o definiție a acestei instituții și nici a cauzelor ce stau la baza apariției ei. Mai mult decât atât, CPP german nu prevede o diferențiere clară dintre bănuît și acuzat, utilizând cel mai des termenul de acuzat la toate etapele de desfășurare a investigației [189].

Alt cercetător științific, B.A. Filimonov, făcând o analiză a procedurii penale germane, ajunge la concluzia că acuzația emisă de stat nu se bucură de o fermă convingere, ci doar arată la cel pe care ea îl bănuiește, fapt ce șterge orice urmă de diferențiere între termenii „bănuială rezonabilă” și „acuzație publică” [189].

Chiar dacă lipsește reglementarea procesuală a bănuielii în legislația procesual-penală a Germaniei, totuși, după cum menționează unii autori, în teoria dreptului procesual penal, această instituție este bine conceptualizată și cuprinde trei caracteristice sau concepte: simplă sau inițială, suficientă și cea esențială [180].

– *Bănuiala inițială* (simplă) este necesară pentru a începe o investigație preliminară, probabilitatea minimă ca o persoană să fi comis o crimă. Astfel, din §160 Codul de procedură penală german stabilește obligația organelor abilitate, în prezența persoanei suspectată de comiterea unei infracțiuni, să înceapă o investigație preliminară, urmată de urmărirea penală;

– *Bănuiala suficientă* indică la posibilitatea condamnării acuzatului și ia forma acuzației într-un proces penal;

– *Bănuiala esențială* este temei de a aplica măsuri procesuale mai severe, cum ar fi arestarea în conformitate cu art.112-114 CPP german.

Suspiciunea rezonabilă în sistemul german presupune existența unor date care vor asigura cu o mare probabilitate o sentință de condamnare. Referitor la suspiciunea rezonabilă, procedura

germană face o diferențiere în funcție de materialul probant. Suspiciunea esențială se constată în situația când instanța, în temeiul probelor admisibile, administrate la momentul aprecierii, constată că există o probabilitate mare că învinuitul a săvârșit fapta care-i este încredințată sau a participat la săvârșirea ei. Acest nivel de suspiciune trebuie diferențiat de suspiciunea inițială, stabilită în baza unor fapte concrete și bazată pe analiza criminalistică, care permite a presupune „probabilitatea săvârșirii unei infracțiuni. O a treia categorie este suspiciunea suficientă, care permite a presupune în baza probelor existente și preconizate că inculpatul mai degrabă va fi condamnat decât achitat. De gradul suspiciunii depinde care măsuri procesuale pot fi aplicate persoanei, inclusiv etapa în care se află procesul [42, p.18-136].

Acest lucru înseamnă că, în ciuda lipsei de recunoaștere legislativă a termenului de „bănuială rezonabilă” într-un proces penal din Germania, totuși apariția probabilului bănuit este legat direct cu prima interogare a persoanei suspecte, căreia i se explică drepturile procedurale care pot să-i garanteze protecție împotriva bănuielii.

În **Anglia** condițiile de reținere a persoanei sunt reglementate de Police and Criminal Evidence Act din 1984. Drept temei pentru reținere este o bănuială suficientă de săvârșire a unei infracțiuni prevăzută în art. 24-I; în alte cazuri poliția poate reține persoana și atunci când nu se poate stabili identitatea ei, nu este cunoscut locul de trai al acesteia sau sunt bănuieli suficiente că persoana dată poate cauza prejudiciu altor persoane sau sie însăși. După reținere, persoana trebuie imediat adusă la poliție, unde se va decide luarea sa în custodie. Detenția în lipsa unei învinuiri oficiale este posibilă pe un termen, de regulă, nu mai mare de 24 de ore. Referitor la alte prelungiri, mai mult de 24 de ore, decizia va fi luată de către judecător. Reținerea, în ansamblu, nu poate depăși 96 de ore din momentul aducerii la oficiul poliției. În această perioadă, persoanei trebuie să i se aducă la cunoștință acuzația și să se ia decizia cu privire la continuarea detenției sau liberarea pe cauciune. Temeiurile de aplicare a arestării sunt aceleași [142, p.18-136].

Suspiciunea rezonabilă (reasonable suspicion) reprezintă un standard legal de probă în **dreptul american**, care este mai puțin decât așa-numita cauză probabilă, standardul pentru reținere și mandate juridice, dar mai mult decât o suspiciune incipientă și neparticularizată sau o simplă bănuială; trebuie să se bazeze pe „fapte specifice și articulabile” (specific and articulable facts), „luate împreună cu concluzii raționale din aceste fapte” (taken together with rational inferences from those facts)[190], ducând în mod rezonabil la o concluzie că o persoană a fost sau este pe cale să se angajeze în activități criminale; aceasta depinde de totalitatea circumstanțelor; în cazul în care poliția are în plus suspiciune rezonabilă că o persoană oprită este înarmată și prezintă un pericol public, ea poate controla persoana dacă deține arme.

În Hotărârea *Terry v. Ohio*, Curtea Supremă a SUA a decis că o persoană poate fi oprită și reținută scurt timp de către un ofițer de poliție bazat pe o suspiciune rezonabilă de implicare într-o infracțiune. Dacă ofițerul are suspiciuni rezonabile, el poate efectua o căutare în îmbrăcămintea exterioară a persoanei. O astfel de detenție nu încalcă al Patrulea Amendament (Fourth Amendment to the United States Constitution), care interzice căutări nerezonabile și sechestru (unreasonable searches and seizures), chiar de scurtă durată. Singura suspiciune rezonabilă nu oferă motive pentru reținerea cuiva. Cu toate acestea, o reținere se poate face în cazul în care faptele descoperite în timpul detenției duc la o cauză probabilă că suspectul a comis o crimă. În *cauza Hiibel v A Șasea Curte Districtuală din Nevada* s-a stabilit, de asemenea, că un stat poate impune, prin lege, ca o persoană să se identifice în fața unui ofițer de poliție în timpul unei opriri de investigație. Serviciul *US Customs* poate face căutări de rutină la frontiera, inclusiv vama aeroportului, și fără o suspiciune rezonabilă (without a warrant or probable cause.). Aceasta include chiar și căutări complexe, cum ar fi demontarea rezervorului de benzină al unui automobile [190].

Cu toate acestea, există câteva tipuri mai intruzive de căutări, cum ar fi cavitarea corpului unui suspect înghițitor al unui balon (cu droguri), dar care necesită o suspiciune rezonabilă [25].

O scurtă oprire non-privativă de libertate a traficului trebuie să fie susținută (cel puțin) de suspiciune rezonabilă sau (chiar mai mult) de o cauză probabilă. Anchetatorul trebuie să cântărească totalitatea circumstanțelor pentru a stabili dacă există suficiente fapte obiective pentru a crea suspiciuni rezonabile că șoferul, de exemplu, este angajat în activități criminale. În cazul în care conducătorul auto comite o încălcare de trafic, aceasta constituie, în general, suspiciune rezonabilă pentru polițist de a opri vehiculul. Ofițerul de poliție poate reține apoi șoferul și pasagerii vehiculului pentru suficient timp în a confirma suspiciunile sale [199].

În consecință, în dreptul american, suspiciunea rezonabilă este un pas mai puțin decât o cauză probabilă. La suspiciune rezonabilă, se pare că o infracțiune ar fi fost comisă. Situația escaladează la cauza probabilă atunci când devine evident – că cel mai probabil, o infracțiune a fost comisă [25].

Conform Constituției **Federației Ruse**, omul, drepturile și libertățile acestuia, reprezintă o valoare supremă. O dată cu reformarea justiției și perfecționarea cadrului legal, a ieșit la iveală problema instituției bănuiei, care, *de facto*, în legislația procesual-penală rusă nu exista, ea reieșea din conceptul de bănuie (art. 46 Cod de procedură penală al Federației Ruse din 18 decembrie 2001). Interpretarea *ad literam* a legislației procedural-penale a Federației Ruse presupune obligația investigatorului de a lua o decizie cu caracter procesual, decizie ce ar

transpune cetățeanul în statutul de bănuît, și abia apoi putea verifica veridicitatea deciziei luate [31, p.277-283].

Autorul V.V. Veligodski consideră că, dacă am urma logica legiuitorului până la adoptarea CPP al Federației Ruse din 6 iunie 2007, atunci nu persoana bănuîtă (suspectul) apărea în legătură cu formularea bănuielii, ci bănuiala se formează doar o dată cu apariția bănuîtului. Acest fapt, continuă autorul menționat, contravine nu doar logicii investigației unei infracțiuni, dar și categoriilor filosofice existente. Legiuitorul cere organului de urmărire penală ca acesta să interogheze bănuîtul în decurs de trei zile din momentul înmânării înștiințării acestuia despre comiterea infracțiunii [31, p.277-283].

În legătură cu crearea Comitetului de anchetă de pe lângă procuratura Federației Ruse în iunie 2007 au fost introduse noi modificări importante în CPP al Rusiei, în care și-au găsit reflectare noi elemente structurale, noi participanți la proces, noi reguli de corelare a relațiilor dintre procuror și investigator. Pe lângă acestea, a fost eliminată lacuna în formularea obiectului bănuielii față de persoana bănuîtă de comiterea infracțiunii (art. 223 CPP al Federației Ruse, înștiințarea cu privire la comiterea infracțiunii, unde, în alin. 4, organul de urmărire penală este obligat să descrie infracțiunea comisă, cu indicarea locului și timpului comiterii ei, dar și a altor circumstanțe ce trebuie demonstrate.) În așa mod, instituția bănuielii rezonabile își găsește reflectare și în sfera relațiilor legislative a Federației Ruse [31, p.277-283].

În **Ucraina**, odată cu adoptarea noului Cod de procedură penală, instituția bănuielii rezonabile n-a mai fost omisă ca în vechiul Cod de procedură penală. Acest lucru a fost posibil datorită imixtiunii dreptului internațional, sarcinii de bază a legii procesual-penale și necesității stringente de aplicare corectă și în corespundere cu standardele internaționale a normelor de drept. Legiuitorul a clarificat natura noului concept prin prisma instituțiilor și procedurilor procesual penale [40, p.238-242].

Termenul de „bănuială rezonabilă” nu este cunoscut legiuitorului ucrainean, totuși acesta a prevăzut „bănuiala justificată”, fapt confirmat și de prevederile art. 132 CPP al Ucrainei, care reglementează că aplicarea măsurilor necesare desfășurării investigației penale nu poate avea loc, dacă anchetatorul sau procurorul nu va demonstra că există o bănuială justificată, bine argumentată în ceea ce privește comiterea unei încălcări de ordin pena [40, p.238-242].

Art. 177 CPP al Ucrainei prevede că la baza aplicării măsurilor de constrângere față de persoana vizată stă bănuiala justificată sau fundamentată că anume ea se face vinovată de comiterea infracțiunii [40, p.238-242].

Bănuiala fundamentată stă la baza aplicării tuturor măsurilor de constrângere cu caracter privativ de libertate, fapt prevăzut de art. 190 și 194 CPP al Ucrainei [40, p.238-242].

Bănuiala rezonabilă nu este pe deplin definită nici în legislația **Belorusiei**.

Rezumând, am putea spune că în legislația statelor supuse analizei, nu există o reglementare precisă și concretă a instituției bănuiei rezonabile, iar actele codificate nu conțin conceptualizarea și premisele apariției ei. Cu toate acestea, codurile de procedură penală a statelor menționate operează cu astfel de unități lexicale ca *bănuiala*, *suspiciunea*, *suspect* și *bănuie*. În ciuda absenței în codurile cu pricina a unei definiții clare a instituției vizate, totuși nu putem nega existența ei pur conceptuală la diferite etape ale procesului penal.

Noțiunea de „sistem juridic” este mai largă ca cea de sistem de drept, pe lângă structura institutivă de drept (sistemul de drept) ea mai cuprinde și un șir de componente ale vieții juridice a societății, analiza cărora permite evidențierea acelor părți și aspecte ale dezvoltării juridice, care nu pot fi elucidate doar prin analiza structurii institutive [200, p.283-284].

De ani de zile se consideră că studiul dreptului comparat trebuie efectuat ținând seama de marile sisteme de drept existente. Pentru o bună cunoaștere și înțelegere a marilor sisteme de drept ale lumii contemporane este necesară o prezentare a alcătuirilor juridice aplicabile în prezent în state diferite[201].

Dacă se face o analiză atentă a acestor alcătuiuri juridice, se constată că sistemele juridice naționale se grupează în categorii largi, definite în raport de o anumită comunitate de principii care le dă expresivitate. În istoria dreptului sunt cunoscute câteva mari procese de receptare a dreptului care au afectat zone deosebit de întinse, cuprinzând uneori continente întregi. Primul a fost fenomenul receptării dreptului roman, aplicabil în multe țări ale lumii secole de-a rândul, chiar după căderea Imperiului roman [201].

În încercarea noastră de-a analiza și evalua reglementările privind bănuiala rezonabilă în legislația altor state aparținând diferitor sisteme de drept, menționăm din start că, practic, este imposibil într-un areal atât de mic de-a prevedea toate reglementările sus menționate, ținând cont de multitudinea de state cu sisteme diferite de drept, astfel accentul nostru va fi pus pe unele state reprezentative (pe care le considerăm notorii), cu sisteme de drept diferite de al nostru [202].

Noțiunea de codificare apare în secolul al XIX-lea și marchează mișcarea de transformare a izvoarelor dreptului produsă ca urmare a acțiunii statelor prin trecerea de la dreptul cutumiar la dreptul scris. Codificarea a reprezentat mișcarea de transformare a izvoarelor de drept cutumiar în drept scris, eveniment inedit care a avut ca efect unificarea dreptului cutumiar cu ajutorul dreptului roman și modernizarea sa în contact cu dreptul natural. Principalele elemente care permit diagnosticarea existenței unui fenomen de codificare sunt noțiunea de drept comun (din dreptul continental), principiile generale de drept, metoda comparativă de extragere din aceste

principii, pornind de la ordinele juridice distincte și sistematizarea dreptului. Un fenomen interesant a avut loc în SUA, unde *common-law*, adus de coloniștii englezi a suferit un proces de evoluție interesantă, adaptându-se structurii federale a SUA și modului de viață american, rezultând un sistem juridic diferit de cel original [201].

O primă clasificare a sistemelor juridice este deosebit de clar prezentată în lucrările cunoscutului savant francez R. David, care a lansat ideea de trihotomie – evidențierea a trei familii juridice (romano–germanică, anglo–saxonă și socialistă), la care aderă restul lumii juridice ce cuprinde 4/5 din planetă și sunt denumite sisteme religioase și tradiționale [203, p.23].

La baza clasificării propuse de R. David, clasificare ce nu este lipsită de interes și valoare practică, stau două criterii:

- ideologic, la care se referă factorii religiei, filosofiei, structurii economice și sociale;
- criteriul tehnicii juridice.

Un alt tip de clasificare a sistemelor de drept este cel care se aplică în calitate de criteriu noțiunea de „stil juridic” (stil de drept), care ia în considerație 5 factori:

- apariția și evoluția sistemului juridic;
- specificul gândirii juridice;
- instituțiile juridice specifice;
- natura izvoarelor dreptului și modurile de interpretare a lor;
- factorii ideologici.

În baza aceasta, K. Zweigert deosebește 7 cercuri juridice: romanic, germanic, scandinav, anglo-american, socialist, islamic, hindus [204, p.25-40].

În ceea ce privește familia juridică *de common-law*, trăsăturile sale sunt diferite de cele ale familiei de drept romano-germanic [205].

Unii autori [206] și-au exprimat în acest sens opinia, conform căreia caracteristicile temperamentului englez, care au făcut posibilă crearea sistemului de *common law*, pot fi sintetizate în următoarele categorii: tradiționalismul; pragmatismul; arta compromisului; respectul legii. Spre deosebire de țările romano-germanice, unde izvorul de bază al dreptului este legea, în țările familiei juridice anglo-saxone izvor de bază al dreptului este norma formulată de judecători și exprimată în precedente judiciare – este, așadar, un sistem judecătoresc. Regulile de *common-law*, mai puțin abstracte decât cele ale familiei de drept romano-germanice, vizează cazuri de speță, dar nu reguli generale, care se pot aplica în orice situație. Aceasta însă nu înseamnă că nu există și un drept statutar, creat de un corp legislativ, astfel încât dreptul anglo-saxon are o triplă structură: dreptul comun, bazat pe precedent, izvor de bază – *common-law*;

dreptul de echitate – care completează și corectează izvorul de bază – *equity*; dreptul statutar – dreptul scris de origine parlamentară – *statutory-law* [207].

Bănuiala rezonabilă (*reasonable suspicion*) este un standard legal de probă în dreptul american, care este mai puțin decât așa-numita cauză probabilă (*probable cause*), standardul pentru arestări și mandate juridice, dar mai mult decât o suspiciune incipientă și neparticularizată sau o simplă bănuială (*hunch*)[25] - în cauza *Terry v. Ohio*, 392 US 1, 27 (1968), Curtea Supremă a SUA a decis că polițistul poate reține persoana asupra căreia planează bănuiala implicării acesteia la comiterea unei infracțiuni); bănuiala trebuie să se bazeze pe „fapte specifice și articulabile” (*specific and articulable facts*), „luate împreună cu concluzii raționale din aceste fapte” (*taken together with rational inferences from those facts*), ducând în mod rezonabil la o concluzie că o persoană a fost sau este pe cale să se angajeze în activități criminale; aceasta depinde de totalitatea circumstanțelor; în cazul în care poliția are în plus suspiciune rezonabilă că o persoană oprită este înarmată și prezintă un pericol public, ea poate controla persoana dacă deține arme[25].

În cauza *Terry v. Ohio*, Curtea Supremă a SUA a decis că o persoană poate fi oprită și reținută scurt timp de către un ofițer de poliție bazat pe o suspiciune rezonabilă de implicare într-o infracțiune. Dacă ofițerul are suspiciuni rezonabile, el poate efectua o căutare pentru arme în îmbrăcămintea exterioară a persoanei. O astfel de detenție nu încalcă al Patrulea Amendament (*Fourth Amendment to the United States Constitution*)[25], care interzice căutări nerezonabile și sechestru (*unreasonable searches and seizures*), chiar de scurtă durată. Suspiciunea rezonabilă singură NU oferă motive pentru arestare; cu toate acestea, o arestare se poate face în cazul în care faptele descoperite în timpul detenției duc la o cauză probabilă că suspectul a comis o crimă [25].

În cauza *Hiibel v. a Șasea Curte Districtuală din Nevada* s-a stabilit, de asemenea, că un stat poate impune, prin lege, ca o persoană să se identifice în fața unui ofițer de poliție în timpul unei opriri de investigație [208].

Serviciul *US Customs* poate face căutări de rutină la frontieră (inclusiv vama aeroportului) și fără o suspiciune rezonabilă (*without a warrant or probable cause.*). Aceasta include chiar și căutări complexe, cum ar fi demontarea rezervorului de benzină al unui automobile [190]. Cu toate acestea, există câteva tipuri mai intruzive de căutări, cum ar fi cavitarea corpului unui suspect înghițitor al unui balon (cu droguri), dar care necesita o suspiciune rezonabilă [25].

O scurtă oprire non-privativă de libertate a traficului (*a traffic stop*) trebuie să fie susținută (cel puțin) de suspiciune rezonabilă sau chiar mai mult de o cauză probabilă. Anchetatorul trebuie să cântărească totalitatea circumstanțelor pentru a stabili dacă

există suficiente fapte obiective pentru a crea suspiciuni rezonabile că șoferul, de exemplu, este angajat în activități criminale. În cazul în care conducătorul auto comite o încălcare de trafic, aceasta constituie, în general, suspiciune rezonabilă pentru polițist de a opri vehiculul. Ofițerul de poliție poate reține apoi șoferul și pasagerii vehiculului pentru suficient timp în a confirma suspiciunile sale [25].

În consecință, în dreptul american, suspiciunea rezonabilă este un pas mai puțin decât o cauză probabilă. La suspiciune rezonabilă, se pare că o infracțiune putea fi comisă. Situația escaladează la cauza probabilă atunci când devine evident, cel mai probabil, că o infracțiune a fost comisă [199].

Convenția Europeană pentru Drepturile Omului amintește că existența „motivelor verosimile de a bănuî” săvârșirea unei infracțiuni presupune existența unor fapte și informații care să convingă un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut să săvârșească o infracțiune. Aprecierea ca fiind „verosimil” depinde de ansamblul circumstanțelor cauzei (*Fox, Campbell și Hartley*). Curtea europeană reamintește că lit. c) a art. 5 § 1 din Convenție nu cere ca organele de urmărire penală să acumuleze suficiente dovezi pentru a putea înainta o acuzare la momentul reținerii. Astfel, faptele care dau naștere acestor suspiciuni nu trebuie să fie de aceeași forță precum cele necesare pentru a justifica condamnarea sau pentru punerea sub acuzare, aspecte ce intervin la o fază ulterioară a procesului penal [25].

Întorcându-ne la situația din Marea Britanie, cazul *Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit*, (30 august 1990, § 32, seria A nr. 182), Curtea admite pe bună dreptate că arestarea și detenția fiecăruia dintre cei trei inculpați în cauză, se întemeia pe suspiciuni de *bona fide*, cum că aceștia ar fi teroriști și că ei fuseseră interogați în timpul detenției cu privire la actele concrete de terorism pentru care au fost suspectați. Totuși, în opinia majorității această ultima circumstanță confirma o dată în plus ca polițiștii aveau față de ei suspiciuni autentice, reale, chiar dacă suspiciunile nu echivalau cu o suspiciune rezonabilă, în sensul art. 5 CEDO. „Rezonabilitatea” suspiciunilor pe care trebuie să se bazeze o arestare constituie un element esențial al protecției oferite de articolul 5 § 1 lit.c) contra privărilor arbitrare de libertate. În raportul său adresat la vremea respectivă Parlamentului britanic, sir George Baker a subliniat caracterul „subiectiv” al criteriului utilizat potrivit articolului 11 din legea engleză, dar el a considerat că, acolo unde legea cere prezența suspiciunilor rezonabile, se fixează un criteriu obiectiv, care trebuie să fie verificat de instanțe [209]. În acord cu Guvernul și Comisia, Curtea estimează că existența suspiciunilor rezonabile presupune prezența unor fapte sau date susceptibile să convingă un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut comite infracțiunea (*Fox, Campbell și Hartley* § 32).

Cu toate acestea, necesitatea de a combate criminalitatea teroristă nu ar putea justifica extinderea noțiunii de „rezonabilitate” până la atingerea în substanță a garanției asigurate de articolul 5 § 1 lit.c) (Hotărârea *Brogan și alții*, Seria A, nr. 145-B, p. 32-33, § 59). Potrivit poziției Guvernului, dificultățile inerente cercetării și urmăririi infracțiunilor legate de terorismul în Irlanda de Nord împiedică aprecierea întotdeauna, potrivit aceluiași criterii obligatorii pentru infracțiunile de tip clasic, a „rezonabilității” suspiciunilor care motivează atare arestări. Potrivit opiniei majoritare a Comisiei, Guvernul nu a furnizat nici o precizare de natură să admită concluzia că suspiciunile contra reclamanților, la momentul reținerii lor, erau „rezonabile” în sensul articolului 5 § 1 lit. c) sau că arestarea lor nu rezulta numai din suspiciuni oneste cerute de legislația nord-irlandeză. Guvernul a răspuns că nu poate divulga elementele foarte delicate pe care s-au bazat aceste suspiciuni, fără a le dezvălui originea și a crea un risc pentru viața și securitatea terților (§ 33). În mod cert, nu se admite aplicarea articolului 5 § 1 lit.c) într-un mod de natură să provoace dificultăți excesive autorităților polițienești în combaterea prin măsuri adecvate a terorismului organizat [210]. Prin urmare, statelor nu li se poate cere stabilirea rezonabilității suspiciunilor care ar motiva arestarea unui prezumat terorist, dezvăluind sursele confidențiale ale informațiilor în suportul acestora sau chiar faptele care ar contribui la descoperirea sau identificarea acestora. Cu toate acestea, Curtea trebuie să poată determina dacă substanța garanției oferite de articolul 5 § 1 lit.c) nu a fost afectată [25]. În consecință, Guvernului reclamat îi aparține obligația de a furniza cel puțin unele fapte sau informații de natură să convingă Curtea că existau motive rezonabile de a suspecta persoana arestată de comiterea infracțiunii. Condamnările care fuseseră aplicate anterior dlui Fox și dnei Campbell ca urmare a actelor teroriste legate de I.R.A., puteau consolida suspiciunile asociindu-le cu infracțiunile teroriste, dacă nu constituiau bază exclusivă a suspiciunilor care ar justifica arestarea lor șapte ani mai târziu, în 1986. Faptul că toți reclamanții au fost interogați în timpul detenției lor cu privire la acte concrete de terorism, confirmă o dată în plus că poliția îi suspecta în mod real de implicare în asemenea acte, dar nu convinge un observator obiectiv că reclamanții ar fi putut comite aceste acte. În ceea ce le privește, elementele precizate nu au fost suficiente pentru a constata existența suspiciunilor rezonabile. Dat fiind faptul că Guvernul nu a furnizat alte indicii care ar întemeia suspiciunile contra reclamanților, explicațiile sale nu întrunesc condițiile minimale ale articolului 5 § 1 lit.c) în materia rezonabilității suspiciunilor care ar motiva arestarea unui individ (§ 34). Reclamanții au afirmat, în schimb, că nu au fost arestați și deținuți în temeiul unor motive „rezonabile” susceptibile de a-i face suspectați de vreo infracțiune. Articolul 11 § 1 din legea britanică din anul 1978 autoriza „orice agent de poliție să aresteze fără mandat orice persoană pe care o bănuiește de terorism”. În opinia lor, acest articol

este în sine contrar articolului 5 §1 lit.c), prin faptul că nu prevedea nici o condiție a rezonabilității. În conformitate cu articolul 11 § 1 al legii din 1978, pentru o arestare legală sunt suficiente prezența suspiciunilor oneste, potrivit interpretării date de Camera Lorzilor în cauza *McKee c. Chief Constable for Northern Ireland*. Curtea a estimat că a existat o încălcare a articolului 5 § 1 [211].

Într-o altă cauză, Curtea reamintește: o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune presupune existența faptelor sau a informațiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârși infracțiunea (*Erdagöz v. Turkey*, 22 octombrie 1997, § 51, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VI; *Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, Hotărârea din 30 august 1990, Seria A nr. 182, p. 16-17, § 32). Totuși, ceea ce poate fi considerat „rezonabil” va depinde de toate circumstanțele unei anumite cauze (se spusesse în *Fox, Campbell and Hartley*, § 32). De asemenea, Curtea reiterează că faptele care creează suspiciunea nu trebuie să fie de același grad ca cele necesare pentru a justifica o condamnare sau chiar pentru înaintarea învinuirii, care reprezintă următorul pas al procesului de urmărire penală (*Brogan and Others v. the United Kingdom*, Hotărârea din 29 noiembrie 1988, Seria A nr. 145-B, p. 29, § 53, și *Murray v. the United Kingdom*, Hotărârea din 28 octombrie 1994, Seria A nr. 300-A, p. 27, § 55)[25].

Curtea a constatat în *O'Hara v. the United Kingdom*, nr. 37555/97, ECHR 2001-X că informațiile comunicate în cadrul unui briefing al poliției, potrivit cărora informatorii l-au identificat pe reclamant ca fiind una dintre persoanele bănuite de participare la săvârșirea unui anumit act terorist, au fost suficiente pentru a da naștere unor temeuri verosimile de a bănuși că reclamantul a săvârșit o infracțiune. Având în vedere cele expuse mai sus, Curtea consideră că în cauză au existat informații suficiente pentru a da naștere unor motive verosimile de a se bănuși că reclamantul a săvârșit infracțiunea [25].

Curtea reiterează că, pentru ca o reținere în baza unei bănușeli rezonabile (*reasonable suspicion*) să fie justificată în sensul articolului 5 § 1 lit.c), nu este necesar ca poliția să fi obținut probe suficiente pentru a aduce acuzații fie la momentul reținerii, fie în timp ce reclamantul se află în custodie [212]. De asemenea, nu este necesar ca persoana deținută să fie, eventual, acuzată sau adusă în fața unei instanțe. Scopul urmărit prin reținerea pentru interogare este desfășurarea unei urmăriri penale prin care să fie confirmate sau infirmate bănușelile care constituie temei pentru arestare (*by confirming or dispelling suspicions which provide the grounds for detention*)[213]. Totuși, cerința ca bănușiala să se bazeze pe motive rezonabile formează o parte esențială a garanțiilor împotriva arestării și detenției arbitrare (*the suspicion must be based on reasonable grounds forms an essential part of the safeguard against arbitrary*

arrest and detention). Faptul că o bănuială este presupusă cu bună-credință este insuficient. Cuvintele *bănuială rezonabilă* presupun existența faptelor sau a informațiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârși infracțiunea (reamintim *Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, Hotărârea din 30 august 1990, Seria A nr. 182, p. 16-17, § 32). Curtea subliniază în această privință că, în lipsa unei bănuieli rezonabile, reținerea sau arestarea unei persoane nu trebuie impusă niciodată cu scopul de a o determina să-și recunoască vina sau să dea declarații împotriva altor persoane, sau pentru a obține fapte ori informații care ar putea constitui drept bază pentru bănuiala rezonabilă împotriva acesteia (*may serve to ground a reasonable suspicion against him*. § 48)[25].

Curtea reamintește că restrângerea dreptului la libertate impusă în temeiul articolului 5 § 1 lit.c) trebuie justificată prin scopul acestei prevederi. În această cauză, Guvernul nu a convins Curtea de existența unei bănuieli rezonabile precum că reclamantul a săvârșit o infracțiune și, prin urmare, nu a existat o justificare pentru reținerea și arestarea acestuia. Curtea nu poate decât să conchidă că scopul real al urmăririi penale, al reținerii și arestării reclamantului a fost de a exercita presiune asupra acestuia. Prin urmare, ea constată că restrângerea dreptului reclamantului la libertate a fost aplicată cu un alt scop decât cel prevăzut în articolul 5 § 1 lit. c). Din aceste considerente, a avut loc o violare a art. 18 al Convenției combinat cu art. 5 § 1 [25].

Sisteme de drept din Extremul Orient. Noua versiune a Codului de procedură penală a Republicii Populare Chineze, care a intrat în vigoare în 1997, prevede o imixtiune mai mare a apărătorului în cadrul procesului penal. În cadrul Codului de procedură penală al Chinei din 1979, bănuitul se putea consulta cu apărătorul nu mai devreme de 7 zile înainte de începerea procesului. Acum, deținuții au dreptul la asistență juridică înainte de punerea sub acuzare. În ciuda multiplelor modificări cu caracter pozitiv în legislația procedural-penală începând cu 1979, în practică procesul penal poartă în continuare un puternic caracter acuzator, mai ales în cazurile politice. Multe dintre drepturile procedurale nu sunt încă mai mult decât o formalitate. Conform ultimelor date statistice, mai mult de 200 mii de oameni continuă să se afle în arest administrativ, nefiind încă acuzați de nimic, în lagăre unde sunt „educați prin muncă”. Încă mai persistă tortura și maltratarea bănuiților și condamnaților[214]. De aici putem conchide că instituția bănuielii rezonabile în Republica Populară Chineză nu există, există doar bănuiala, ca unic temei de aplicare a măsurilor de constrângere cu caracter procedural-penal.

Sistemul de drept japonez a suportat două categorii de influențe: influența chineză și influența occidentală. Influența chineză a determinat preluarea preceptelor budiste și formarea culegerilor juridice. Influența occidentală este atât europeană cât și americană. Ea a dus la

conturarea dreptului civil, a dreptului constituțional, a dreptului familiei, precum și a organizării judiciare.

Al doilea moment al formării dreptului japonez modern îl reprezintă receptarea dreptului american, după capitularea Japoniei în 1945. Prezența americană în Japonia, după război, a exercitat în mod inevitabil o puternică influență asupra sistemului legislativ. Astfel, în 1946 a fost adoptată o nouă Constituție, fondată pe principii noi, cum ar fi: principiul suveranității poporului, principiul egalității cetățenilor, principiul laicității statului, principiul garantării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor etc. În ceea ce privește organizarea judiciară, există următoarele categorii de instanțe: tribunalele de primă instanță, tribunalele regionale, curțile de apel și curtea supremă. După modelul american, toate instanțele au competență de judecată în toate materiile, oricare ar fi natura litigiului dedus judecății. Legea fixează un anumit plafon pentru competența materială. În Japonia conceptul de bănuială rezonabilă este tratat în mod identic ca și în SUA. Constituția este legea fundamentală a Japoniei și a fost adoptată la 3 mai 1947 ca noua constituție a Japoniei postbelice. Astfel, în cadrul art. 14.-1 se prevede: „Toți cetățenii sunt egali în fața legii și nu există discriminări bazate pe rasă, credință religioasă, diferență de sex, de clasă sau de origine socială, sau decurgând din relații politice, economice sau sociale”. De altfel, Constituția Japoniei prevede expres că [215]:

- Nimeni nu poate fi lipsit de dreptul de a avea acces la judecată la tribunal (art.32).
- Nimeni, cu excepția cazului de reținere pentru flagrant delict, nu poate fi arestat decât pe baza unui mandat emis de un organ judiciar competent, în care să se menționeze în mod expres infracțiunea imputată (art.33).
- Nimeni nu poate fi reținut sau încarcerat fără a fi informat de îndată despre infracțiunea ce i se impută și fără a i se acorda de îndată dreptul de a solicita un avocat. De asemenea, nimeni nu poate fi reținut dacă nu există un motiv temeinic, iar la cerere pricina trebuie să fie adusă de îndată înaintea unui tribunal în ședință publică în prezența persoanei în cauză și a avocatului său (art.34).
- Dreptul oricărei persoane de a nu fi supusă percheziției domiciliare și sechestrării documentelor și bunurilor sale personale, cu excepția cazului prevăzut de articolul 33, nu poate fi violat, dacă nu există un ordin scris emis pe baza unui temei legal, care în plus trebuie să menționeze în mod expres locul supus percheziționării și lucrurile care se sechestrează. Orice percheziție sau sechestrare se aduce la îndeplinire în baza unui ordin scris emis de un organ judiciar competent (art.35).

– În toate cazurile penale, acuzatul are dreptul să se bucure de o judecată publică și rapidă în fața unui tribunal nepărtinitor. În cazurile penale, acuzatul are acces deplin la oportunitatea de a examina toate mărturiile și are, de asemenea, dreptul să solicite în procedură obligatorie probele în interesul său pe cheltuiala statului. Acuzatul, în toate cazurile, poate să solicite asistența unui avocat competent. Dacă acuzatul însuși nu-l poate angaja, sarcina asigurării apărării trece la Stat. Nimeni nu poate fi constrâns să facă o mărturie defavorabilă sieși. Mărturisirea, făcută în urma unei amenințări sau a constrângerii prin tortură, ori în urma unei încarcerări îndelungate, nu poate fi considerată probă. În cazul în care mărturisirea persoanei în cauză este singura probă dezavantajoasă împotriva sa, nu se poate nici reține vinovăția acestuia, nici pronunța o condamnare. Nici o persoană nu poate fi trasă la răspundere pentru fapte care nu erau incriminate la data săvârșirii lor sau pentru care a fost declarată nevinovată mai înainte. De asemenea, nimeni nu poate fi tras la răspundere a doua oară pentru aceeași infracțiune [215].

Observăm în sistemul judiciar japonez atât o influență americană, cât și una europeană, dar, cu toate acestea, concepția tradițională japoneză este aceea că orice conflict este mai bine să fie rezolvat pe cale amiabilă, necontencioasă, astfel că un proces este privit numai ca un mijloc excepțional de soluționare a litigiului.

Actualmente, sistemele juridice din țările musulmane au suferit modificări considerabile, deoarece importanța, sfera de acțiune și ponderea dreptului musulman s-au diminuat, iar însuși dreptul a asimilat câte ceva din codificările europene. De exemplu, Egiptul, Sudanul, Yemenul, Emiratele Arabe Unite etc. au renunțat definitiv la judecătoriile musulmane. Dreptul penal musulman este bazat pe deosebirea dintre pedepsele ferm stabilite și cele discreționare. La măsurile de pedeapsă stabilită se condamnă pentru următoarele infracțiuni: omor, furt, jaf armat, revoltă. Judecătorului i se acordă o mare libertate de apreciere și un șir de norme din acest drept au fost create anume pe această cale [216, p.48]. Deși islamul este cea mai tânără dintre cele trei religii mondiale (creștinismul și budismul), el are o largă răspândire. Conform diferitelor calcule, în lume trăiesc de la 750 până la 900 milioane de oameni care confesează islamul. Dreptul musulman, este bazat pe postulate incontestabile, care dau sistemului statornicie. Juriștii musulmani condamnă tot ce este accidental și nedeterminat. După structura lor, normele de drept formulate de acești juriști sunt bazate întotdeauna pe factorii exteriori, momentele psihologice fiind excluse conștient din examinare. Teoretic, numai Alah are putere legislativă. În realitate, însă, unica sursă a dreptului musulman îl constituie lucrările savanților juriști. Examinând dosarul, judecătorul niciodată nu apelează la Coran - cartea sfântă care cuprinde dogmele și tezele religiei musulmane și diferite precepte religioase, etice și juridice. El se referă la juristul, a cărui autoritate este unanim recunoscută [217, p.7].

Dacă ar fi să analizăm prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, realitatea juridică existentă în Turcia referitor la instituția bănuiei rezonabile, trebuie să menționăm că Turcia este o republică democratică, laică, constituțională, al cărei sistem politic a fost stabilit în 1923. Turcia este un stat membru al ONU, NATO, OSCE, OECD, OIC și al Consiliului Europei. În octombrie 2005, Uniunea Europeană a deschis negocierile de aderare cu Ankara [218].

La fel ca și alte state semnatare a Convenției, statul turc nu este o excepție de la regulă și la fel întâmpină dificultăți în reglementarea juridică a instituției vizate, fapt pentru care este adesea întâlnită în jurisprudența CEDO. Spre exemplu, Curtea Europeană a constatat că a existat o bănuială rezonabilă de comitere a unei infracțiuni atunci când: la domiciliul inculpatului s-au găsit obiecte care aveau legătură cu infracțiunea - Hotărîrea *Oral și Atabay c. Turciei*, 23 iunie 2009 § 24-32, când la domiciliu au fost găsite gloanțe, iar persoana era suspectată că acordă susținere unei grupări teroriste sau Hotărîrea *Sevk c. Turciei*, 11 aprilie 2006 § 26 ș.a.

Societatea informatizată, dezvoltarea puternică a relațiilor și a colaborării internaționale fac posibilă și necesară apropierea și influențarea reciprocă a sistemelor de drept din toate țările existente astăzi pe glob. Cu atât mai mult se poate remarca acest lucru, mergându-se pînă la unificarea sistemelor de drept ale țărilor cuprinse în diferite forme de colaborare internațională, cum este, bunăoară, Uniunea Europeană, care a adus și la nașterea unui sistem propriu de drept - drept comunitar [219].

Autorul lucrării „Panorama marilor sisteme contemporane de drept”, Victor Dan Zlătescu, precizează că trecerea în revistă a alcătuirilor juridice aplicabile în prezent în diferite state relevă categorii mai largi, gruparea sistemelor juridice naționale, obiect prin excelență al dreptului comparat înțeles nu ca un ansamblu de norme de drept, aplicabile în raporturile sociale, ci ca „un ansamblu de procedee potrivit cărora se realizează compararea unor norme, unor reglementari, unor instituții sau unor sisteme juridice naționale cu norme, reglementari, instituții sau sisteme juridice din alte țări, în scopul practic de a evidenția asemănările și deosebirile dintre ele și a propune îmbunătățirea unora sau celorlalte” [201, p.14-15].

Efectuând o analiză a reglementărilor privind „bănuiala rezonabilă” în legislația altor state aparținând altor sisteme de drept, trebuie să menționăm că, *de facto*, tot ce ne-am dorit constă în aducerea la lumină a trăsăturilor generale și a particularităților existente, atât în raport cu sistemele de organizare socială, cât și cu apartenența la un spațiu sau altul de civilizație juridică, iar această operă de a clasifica și categorisi reclamă în egală măsură laturile conținutului dreptului, dar și elementele specifice modului de exprimare a acestui conținut.

Așa cum am arătat, indiferent de locul pe care îl ocupă într-un sistem sau altul de drept, însemnătatea bănuiei rezonabile nu poate fi ignorată, iar un studiu comparativ al acestora poate fi extrem de util pentru a lămuri similitudinile de fond, ascunse adesea în diversitatea de tehnici.

Este cert, însă, că jurisprudența exercită o funcție compensatorie în sistemul juridic (oricare ar fi specificul său) pentru bazinul de factură continentală, rolul său fiind acela de a da elasticitate dreptului devenit prea rigid prin legile scrise și puțin flexibile, iar pentru cel anglo-saxon, funcția sa rămâne aceea de a limita libertatea judecătorului. Nu trebuie uitat niciun moment că cele două mari sisteme de drept corespund celor două tipuri distincte de experiență culturală, rezultând din interacțiunea mai multor factori, în mare măsură – cum am arătat mai sus – de natură istorică. În acest sens, autoarea Angel Latorre, referindu-se la modul în care s-au cristalizat formele de manifestare a dreptului, surprinde foarte bine această idee, afirmând că „un sistem de izvoare nu este fructul hazardului sau al capriciului, ci consecința multiplilor factori politici, sociologici și ideologici. Dincolo de aceștia, transpare un ansamblu de idei și fapte dominante în comunitatea de care se vorbește. Ceea ce va predomina va fi forma de lege relevantă cu intensitate crescândă de puterea statală, în detrimentul formelor spontane de creare a dreptului” [220, p.51].

„Confruntarea” aceasta între sisteme nu trebuie privită cu dezaprobare, deoarece ea s-a dovedit, în timp, extrem de fecundă, ea sprijinindu-se pe o constatare realistă - ceea ce a prevalat întotdeauna în a explica primatul unuia sau altuia dintre izvoarele dreptului n-au fost rațiuni abstracte de ordin logic, prețiozități științifice, ci, simplu, temeiuri de factură socio-istorică. Tocmai de aceea se spune cu tărie astăzi că ar fi absurd a pretinde să se știe care dintre cele două sisteme își probează cel mai bine perfecțiunea, pentru că doar ignorând istoria fiecărui popor se poate vorbi de un drept ideal. Altfel, fiecare dintre ele va veni cu argumentele pe care le va socoti suficiente: pe de o parte, în favoarea fiecărei țări de tradiție continentală, va fi motivată certitudinea legii, iar, pe de altă parte, statele de *common-law* ar invoca marea fidelitate față de obiceiuri, percepute ca răspunsuri la aspirațiile imediate ale poporului [220, p.51].

Analiza de mai sus nu are nici pe departe pretenția de a fi epuizat toate aspectele care compun o problematică, atât de complexă și, în egală măsură, atât de fascinantă. Nici nu ne-am propus un atare deziderat. Intenția a fost doar aceea de a schița o imagine din care să se poată desprinde care este dimensiunea contribuției pe care o aduce instituția bănuiei rezonabile pentru făurirea și respectarea dreptului cetățeanului la început de mileniu III.

1.5. Concluzii la capitolul 3

În finalul compartimentului respectiv, intenționăm să accentuăm anumite sinteze ce-i sunt caracteristice:

Conceptul de „bănuială rezonabilă” în realitatea contemporană constată un caracter complex de identificare și manifestare. Prezumția logică a existenței acestei instituții în cadrul unui proces penal echitabil este evidentă. Sistemul de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale introdus de Convenția Europeană a Drepturilor Omului se întemeiază pe principiul subsidiarității. Este, în primul rând, de competența statelor părți ale Convenției să garanteze aplicarea acesteia, iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu trebuie să intervină decât atunci când statele nu și-au respectat obligațiile.

Practicile judiciare și cele de urmărire penală în acest sens au relevat că, deseori, chestiunea existenței sau lipsei unei „bănuieli rezonabile” la momentul aplicării/prelungirii arestului nu o luau în considerație, ca un element fundamental al legalității privării de libertate. Judecătorii și procurorii își axau atenția mai degrabă asupra motivelor de justificare a reținerii, indiferent de perseverența acestei atitudini, decât asupra întrebării dacă „bănuiala rezonabilă” mai persistă în speță. Curtea Europeană a notat că persistența unei „bănuieli rezonabile” este o condiție *sine qua non* a legalității pentru întreaga perioadă a reținerii și, odată dispărută, indiferent de faza procedurală, ea conduce în mod automat la necesitatea revizuirii reținerii.

Considerăm că, în prezent, dispozițiile naționale, în mare parte mai exigente decât vechile reglementări, urmăresc asigurarea protecției individului împotriva abuzurilor autorităților și apropierea sistemului de drept național de sistemele statelor semnatare ale Convenției. În acest context, un rol însemnat îl are inițiativa deja exteriorizată a instanțelor interne de a percepe jurisprudența CtEDO ca o veritabilă sursă de drept în cadrul sistemului juridic autohton, întrucât doar în acest fel se poate asigura o interpretare a dispozițiilor naționale în spiritul prevederilor Convenției. Modificările succesive ale Codului de procedură penală, îndeosebi în materia luării măsurii arestării preventive, reprezintă consecința directă a necesității corelării legislației interne cu cerințele Convenției. Dată fiind importanța reținerii, aceasta a constituit o permanentă preocupare pentru legiuitorul nostru, motiv pentru care numeroasele modificări ale Codului de procedură penală au urmărit, printre altele, instituirea unor noi garanții procesuale care să asigure că drepturile și libertățile persoanei suspectate de săvârșirea unei infracțiuni nu vor fi încălcate sau limitate. Transformările esențiale ale legislației naționale în materia arestării preventive au avut ca scop principal armonizarea dispozițiilor procesual-penale interne cu exigențele impuse de

Convenția Europeană a Drepturilor Omului și principiile unui proces european, dezvoltate în jurisprudența instanței de la Strasbourg.

Conceptul „bănuielii rezonabile” a fost inclus în legislația procesual-penală doar ca un standard de îndeplinit la începerea urmăririi penale. Bănuiala rezonabilă că a fost comisă o infracțiune presupune existența unor fapte și/sau informații care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi comis o infracțiune. Cu toate acestea, ceea ce poate fi considerat ca fiind „rezonabil” va depinde de toate circumstanțele cazului particular. Tratatamentul bănuielii rezonabile în jurisdicția Curții Europene pentru Drepturile Omului se face prin prisma articolului 5, care garantează dreptul la libertate și siguranță.

Libertatea este concepută, de obicei, ca absența oricărei constrângeri exterioare. Acest sens uzual al cuvântului libertate (din latinescul *liber*) definește de altfel și sensul său originar. La originile civilizației noastre, libertatea era conduita liberă a omului. Astfel, libertatea este mai întâi un statut, adică o condiție socială și politică, garantată printr-un ansamblu de drepturi și datorii, înainte de a fi concepută de către filozofi și teologi ca o caracteristică individuală pur psihologică și morală.

Conform Hotărârii Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, se prevede că arestul preventiv sau arestul la domiciliu poate fi dispus doar dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

- legislația procesual-penală permite aplicarea acestor măsuri;
- există o bănuială rezonabilă că persoana a comis infracțiunea de care este acuzată;
- există riscurile prevăzute de Codul de procedură penală care justifică aplicarea arestului;
- alte măsuri preventive nu pot înlătura riscurile menționate la lit. c).

Legislația Republicii Moldova, similar articolului 5 § 1 lit. c) din Convenție, permite lipsirea de libertate a unei persoane doar dacă există o „bănuială rezonabilă” că această persoană a săvârșit o infracțiune. Bănuiala rezonabilă presupune existența faptelor sau a informațiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârși infracțiunea. Aprecierea aceasta va depinde de toate circumstanțele cazului particular și, de asemenea, faptele care conturează o bănuială rezonabilă nu trebuie să fie de la același nivel ca și cele necesare pentru a justifica o condamnare, sau formularea învinuirii în următoarea etapă a procesului de urmărire penală. Argumentele în favoarea sau defavoarea eliberării nu trebuie să fie „generale și abstracte”, trebuie să se refere la fapte concrete și la personalitatea acuzatului.

Riscurile care justifică aplicarea arestului: existența unei bănuieli rezonabile nu este suficientă pentru arestare. Art. 5 alin.(1) lit.c) din Convenție mai cere existența motivelor

„temeinice ale necesității de a-l împiedica [persoana] să săvârșească o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia”. Interpretând această prevedere, Curtea Europeană a distins patru riscuri (temeiuri) care pot justifica arestarea:

- riscul eschivării;
- riscul de a împiedica buna desfășurare a justiției;
- prevenirea săvârșirii de către persoană a unei noi infracțiuni;
- riscul că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică.

Existența unei bănuieli rezonabile: art. 5 § 1 lit. c) din Convenție permite lipsirea de libertate a unei persoane doar dacă există o „bănuială rezonabilă” că această persoană a săvârșit o infracțiune. Bănuiala rezonabilă presupune existența faptelor sau a informațiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârși infracțiunea. Faptul că o bănuială este presupusă cu bună-credință nu este suficient, ceea ce s-a demonstrat în Hotărârea *Muşuc v. Moldova*, 6 noiembrie 2007).

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea bănuiei rezonabile în dreptul procesul penal, analiza reglementărilor, a jurisprudenței, definițiilor și viziunilor doctrinare consacrate acestui subiect au determinat următoarele *concluzii generale și recomandări*:

1. Bănuiala rezonabilă este un concept strâns legat atât de temeinicia începerii urmăririi penale, la general, cât și de legalitatea aplicării măsurilor procesuale de constrângere, în special a celei privative de libertate. Justificarea de fapt și de drept a „bănuiei rezonabile” presupune existența unor fapte și/sau informații care ar convinge un observator obiectiv precum că ar fi fost săvârșită o infracțiune, iar caracterul „rezonabil” este determinat de toate circumstanțele faptei în totalitate.

2. Per ansamblu, *bănuiala rezonabilă* nu poate fi divizată în bănuială de fapt și bănuială de drept, deoarece ea reprezintă un tot întreg, iar în momentul în care *bănuiala rezonabilă* apare la investigator, aceasta generează obligații de a întreprinde măsuri în vederea confirmării sau infirmării ei. Bănuiala de fapt și de drept poate fi acceptată doar convențional - bănuiala de drept ar viza măsuri procedurale, în timp ce bănuiala de fapt constituie o presupunere, o percepție senzorial-logică a faptei penale investigate.

3. Conceptul de bănuială rezonabilă în dreptul procesual-penal prezumă:

- bănuiala rezonabilă este o presupunere sau un raționament probabilistic, o concluzie preliminară privind implicarea unei persoane în comiterea unei infracțiuni; în cazul bănuiei rezonabile vinovăția nu are un caracter definitiv, solicitând investigații preliminare suplimentare și o fundamentare din partea investigatorului;

- bănuiala rezonabilă este de origine subiectivă, or ea reprezintă opinia incipientă a unei persoane (investigator) privitor la o altă persoană – presupus făptuitor; investigatorul se bazează pe convingerea proprie, creând un model al faptei, care poate să nu corespundă realității și care nu coincide neapărat cu imaginea mintală a unui alt subiect (investigator); bănuiala nu are drept scop convingerea cuiva (procuror, judecător) precum că suspectul este vinovat; bănuiala rezonabilă servește drept bază pentru definirea statutului de bănuît, iar ulterior, cu suficientă rezonabilitate, persoanei bănuite îi poate fi adusă învinuirea;

- bănuiala rezonabilă trebuie întotdeauna justificată, fapt din care rezultă că apariția versiunilor trebuie să fie precedată de colectarea, analiza și aprecierea juridică a datelor factice cu caracter probatoriu;

- bănuiala rezonabilă aparține doar ofițerului de urmărire penală, procurorului, judecătorului, presupunerile și ipotezele altor persoane poartă un caracter consultativ;
- bănuiala rezonabilă trebuie să se materializeze în forma procesuală prevăzută de lege, adoptarea unei decizii de punere în aplicare a bănuiei rezonabile printr-un act procedural specific, care califică subiectul raporturilor procesual-penale drept bănuیت;
- bănuiala rezonabilă generează obligația investigatorului privind efectuarea anumitor măsuri pentru verificarea datelor deținute atât în vederea confirmării bănuiei cât și pentru infirmarea acesteia;
- bănuiala rezonabilă este o condiție de bază pentru aplicarea arestării preventive; bănuiala trebuie să existe la momentul reținerii persoanei și să se justifice în continuu, prin probe, pe întreaga durată a detenției; bănuiala rezonabilă trebuie justificată repetat, de fiecare dată, la solicitarea de a fi prelungit termenul de arest; în cazul în care bănuială rezonabilă dispare, în virtutea unor noi date factice, sau nu mai poate fi justificată, bănuitul urmează a fi imediat pus în libertate [48, p.51-56].

4. Este evidentă legătura cauzală care există între bănuiala rezonabilă și temeiul răspunderii penale: în procesul elucidării circumstanțelor comiterii infracțiunii, identificării subiectului activ al infracțiunii și restabilirii echității sociale, organul de urmărire penală se axează pe bănuiala rezonabilă; *bănuiala rezonabilă constituie un standard juridic* de apreciere a faptei ca infracțiune și de încadrare a făptuitorului în calitatea procesuală de bănuیت; bănuiala rezonabilă trebuie să se bazeze pe fapte reale și articulabile, luate împreună cu concluzii raționale, confirmate prin date factice obținute pe cale legală în cadrul instrumentării cauzei [134, p.51-57].

5. Efectele și limitele bănuiei rezonabile includ:

- definirea statutului de bănuیت (art.63 CPP al R.M.);
- instituirea măsurilor procesuale de constrângere, cu toate consecințele ce reies din ele;
- începerea urmăririi penale (art.274 CPP al R.M.);
- dispunerea măsurilor speciale de investigații în cadrul cauzelor penale.

6. Bănuiala rezonabilă, ca instituție a dreptului procesual-penal, diferă de bănuiala rezonabilă din cadrul activității speciale de investigație, or această activitate are un caracter subsidiar procesului penal, nu poartă un caracter judiciar, este guvernată de principii speciale și se desfășurează în vederea realizării sarcinilor expres prevăzute în Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații.

7. Dreptul la apărare reprezintă o prerogativă fundamentală recunoscută individului acuzat de săvârșirea unei infracțiuni condamnabile, în virtutea normelor de drept penal, de a răspunde

în mod coerent, prompt și adecvat acuzației înaintate. Dreptul la apărare constituie un drept subiectiv general, care, conform Convenției Europene pentru Drepturile Omului, include mai multe drepturi efective și concrete, precum dreptul de a fi informat despre cauza și natura acuzării, dreptul de a dispune de timpul și facilitățile necesare apărării, dreptul la autoapărare, dreptul la alegerea avocatului, dreptul la asistența gratuită a unui avocat, dreptul la asistența gratuită a unui interpret, dreptul la audierea martorilor [134, p.51-57].

8. Tratatul bănuiei rezonabile în jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului se face prin prisma articolului 5 care garantează dreptul la libertate și siguranță. Prin luarea unei măsuri privative de libertate, se obține o restabilire a ordinii de drept la nivel procesual, ordine perturbată de atitudinea „neloială” extra-procesuală a învinutului sau inculpatului, dar cu implicații majore în economia procesului penal. Astfel, se consideră că în domeniul măsurilor preventive se impune reglementarea explicită a principiului proporționalității oricărei măsuri preventive cu gravitatea acuzației aduse unei persoane, precum și a principiului necesității unei astfel de măsuri doar pentru realizarea scopului legitim urmărit [221, p.147-153].

9. În legislația statelor supuse analizei nu există o reglementare precisă și concretă a instituției bănuiei rezonabile. Totodată, legislația procesual-penală a statelor menționate operează cu astfel de noțiuni precum *bănuială*, *suspiciune*, *motive verosimile*, *indicii temeinice*, *temeiuri rezonabile*, *suspect și bănuie*. În pofida absenței în legile respective a unor definiții clare privind instituția bănuiei rezonabile, totuși nu putem nega reglementarea acesteia la diferite etape ale procesului penal. În sursele bibliografice analizate regăsim diverse elemente, componente ale conceptului de bănuială rezonabilă.

Problema științifică importantă soluționată prin cercetarea realizată constă în abordarea doctrinară și normativă a bănuiei rezonabile în dreptul procesual penal, analiza și evaluarea reglementărilor privind bănuiala rezonabilă din Codul de procedură penală al Republicii Moldova în coroborare cu exigențele CEDO, cu legislația similară a altor state, urmărind ca efect contribuția la aplicarea corectă și uniformă a legislației procesual-penale, dar și la perfecționarea reglementărilor normative naționale în acest domeniu.

Propuneri și recomandări cu caracter științifico-aplicativ și normativ:

1. *Instituirea unui sistem centralizat de evidență a persoanelor reținute și arestate atât penal cât și contravențional.* Potrivit cadrului normativ național, actelor normative departamentale, în special Ordinului nr.121/254/286-0/95 „Privind evidența unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni”, semnat la 18.07.2008 de către conducătorii Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal și Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, cu

modificările și completările ulterioare, prin intermediul sistemului centralizat de evidență, a Bazei Centrale de Date, responsabil de actualizarea periodică a datelor în cauză conform Legii nr. 216-XV din 29 mai 2003 „Cu privire la Sistemul informațional integral automatizat de evidență a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni” (M.O. al R.M., 2003, nr.170-172, art.695), cu modificările și completările ulterioare, „Regulamentului privind organizarea și funcționarea Sistemului informațional automatizat „Registrul Informației criminalistice și criminologice, adoptat prin Hotărârea Guvernului nr.328 din 24.05.2012, Publicat : 01.06.2012 în M.O. al RM Nr. 104-108 , fiind MAI, se monitorizează infracțiunile, cauzele penale, din momentul înregistrării lor, dinamica de evaluare a acestora și persoanele în privința cărora au fost emise ordonanțe de punere sub învinuire, expediate în judecată cu rechizitoriu, anunțate în căutare etc., prin întocmirea și procesarea fișelor de evidență cu parafa nr.1; 1:1 și 2:1.

2. Asigurarea accesului la acest sistem centralizat de evidență a persoanelor reținute și arestate, a părții apărării, cu aplicarea anumitor măsuri asiguratorii de confidențialitate.

Practica investigării cunoscutelor evenimente din R.Moldova la 7 aprilie 2009 denotă faptul că un număr impunător de persoane au fost ilegal reținute, arestate de către organele de resort, mai mult timp ele fiind deținute în diferite izolatoare de detenție din țară, fără a avea vreo posibilitate de comunicare rudelor, apărătorilor aleși despre locul aflării lor, fiindu-le grav lezat dreptul la apărare și la siguranță.

3. Instiuirea la nivel instituțional, în cadrul organelor de resort abilitate cu dreptul de a reține persoana - Procuratura Republicii Moldova, Ministerul Afacerilor Interne, Centrul Național Anticorupție și Serviciul Vamal - a structurilor specializate de monitorizare și implementare a practicii corecte și uniforme de reținere a persoanelor bănuite/acuzate, în conformitate cu standartele CEDO, contracararea aplicării dublelor standarte, cu organizarea orelor de instruire profesională periodică a angajaților cu statut de „observator obiectiv” și testarea cunoștințelor profesionale în acest sens.

4. Reducerea termenului de reținere a bănuțului, de la 72 ore la 24 ore. Practica denotă faptul, că atunci când o investigație are loc cu respectarea tuturor normelor legale, fiind pornită în rem, fără conturarea unor acuzații premature în ordonanța de pornire a urmăririi penale, în procesul verbal de autosesiare etc., investigatorul are posibilitatea de a înainta actul de învinuire făptuitorului în termenul de 48 ore de la momentul emiterii, precum prevede art.282 CPP, fără a deține bănuțul în calitate de reținut 72 ore, fiind suficiente cel mult 24 ore.

5. Asigurarea unui sistem centralizat de evidență a dosarelor de investigație cu caracter special/Dosare de prelucrare operativă, investigație specială, inclusiv cu caracter

secret etc./, dosare în prelucrarea cărora intervin ingerințe în drepturile și libertățile persoanei, care se rezolvă sau nu se rezolvă, într-o bănuială rezonabilă pentru pornirea urmăririi penale, cu termene de prelungire aleatoriu și subiectiv un timp nedeterminat, ani de zile, transmise și preluate de mai multe generații de practicieni.

6. Instituirea în cadrul Procuraturii Generale a unei subdiviziuni funcționale de monitorizare și unificare a practicii de aplicare a normelor de procedură penală în domeniul institutului bănuiei rezonabile, legalității măsurilor procesuale de constrângere, cu toate consecințele ce derivă din abaterile de la principiile procesului penal.

Propuneri de lege ferenda:

1. Art.6 pct.4³ CPP se propune în următoarea redacție: „Bănuiala rezonabilă - suspiciune care rezultă din existența unor fapte și/sau informații bazate pe date reale și articulabile ce rezultă din surse și mijloace procesuale care ar convinge un observator obiectiv și imparțial cu privire la comiterea, tentativa sau pregătirea unei infracțiuni, la existența temeiurilor legale de aplicare și menținere a măsurilor procesuale de constrângere, bazată pe respectarea principiului general al securității raporturilor juridice și protecției persoanei împotriva oricăror atingeri arbitrare a drepturilor și libertăților ei”.

2. Alin.1 art.63 CPP se propune a fi modificat și completat cu pct.4 după cum urmează:
Art. 63. Bănuitul

(1) Bănuitul este persoana fizică față de care există anumite probe care conduc la existența unei bănuiei rezonabile că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire. Persoana poate fi recunoscută în calitate de bănuit prin următoarele acte procedurale:

- 1) procesul verbal de reținere;**
- 2) ordonanța sau încheierea de aplicare a unei măsuri preventive neprivative de libertate;**
- 3) ordonanța de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuit;**
- 4) ordonanța de pornire a urmăririi penale, când aceasta a fost pornită în privința persoanei concrete sau ordonanța conține indicii temeinice privind identificarea persoanei concrete de comiterea faptei infracționale.**

3. La alin.(1) art.1 noțiunea și scopul procesului penal, trebuie modificate și completate după cum urmează:

(1) Procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile prezentului cod. Procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent, care conține o bănuială rezonabilă despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni.

4. Alin.(1) al articolului 262 CPP „Sesizarea organului de urmărire penală” necesită a fi modificat și completat după cum urmează:

(1) Organul de urmărire penală poate fi sesizat despre *existența unei bănuieli rezonabile privind săvârșirea, tentativa sau pregătirea pentru săvârșirea unei infracțiuni prevăzută de Codul penal* prin:

1) plângere; 2) denunț; 3) autodenunț; 4) depistarea nemijlocit de către organul de urmărire penală sau procuror a bănuielii rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni.

5. Articolul 132³. „Temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații”, urmează a fi completat cu alin.(1)¹, după cum urmează:

(1) Temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații sunt:

1) actele procesuale de dispoziție ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție în cauzele penale aflate în procedura acestora;

2) interpelările organizațiilor internaționale și ale autorităților de drept ale altor state în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte;

3) cererile de comisie rogatorie ale organelor de drept ale altor state în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

(I)¹ *Actele în cauză trebuie să conțină o bănuială rezonabilă cu privire la săvârșirea, tentativa sau pregătirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, cu excepțiile stabilite de lege.*

6. În context, se impune și o intervenție *de lege ferenda* în art.306 Cod penal, după cum urmează:

Articolul 306 Cod penal. *Pornirea ilegală a urmăririi penale sau tragerea cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate*

(1) *Pornirea ilegală a urmăririi penale în lipsa unei bănuieli rezonabile privind existența infracțiunii sau tragerea cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate de cel care efectuează urmărirea penală.*

Avantajele elaborărilor propuse derivă din rezultatele și concluziile obținute pe parcursul cercetării aspectelor teoretico-practice a problemei bănuielii rezonabile și prezintă o serie de soluții cu certă valoare teoretică și practică. Semnificația teoretică a cercetării constă în faptul că aceasta aduce cu sine o abordare nouă a esenței conceptului de bănuială rezonabilă, ca instituție de bază a realității juridice, formulează o prescripție teoretică generală a bănuielii rezonabile. În fine, avantajele elaborării rezultă și din lipsa în literatura de specialitate a unui studiu complex, istoric, metodologic, teoretico-practic cuprinzător al conceptului de bănuială rezonabilă.

Planul de cercetări în perspectivă. Problematika bănuiei rezonabile este destul de amplă, complexă și cu o multitudine de aspect care nu pot fi examinate în întregime în limitele acestui studiu, inclusiv prin prisma încălcărilor constatate de către CtEDO. Vom menționa doar că instituția bănuiei rezonabile este direct responsabilă de apariția celor mai importante instituții procesual-penale, precum sesizarea organului de urmărire penală, pornirea urmăririi penale, determinarea statutului procesual al bănuitului, reținerea acestuia, aplicarea și menținerea măsurilor preventive, încetarea de drept, schimbarea și revocarea acestora, dispunerea măsurilor speciale de investigații. În viziunea noastră, se impune necesitatea ca statul, organele de drept, însuși dreptul, ca valoare supremă a statului, să conlucreze în vederea cunoașterii și promovării conceptului ce a stat la baza cercetării date.

Cele expuse mai sus ne permit afirmarea că problema analizei esenței, conținutului, premiselor de apariție, a funcțiilor, formelor, structurii, consecințelor bănuiei rezonabile în societatea noastră este actuală atât din punct de vedere teoretic, cât și practic. Aceasta determină necesitatea imperioasă a cercetării bănuiei rezonabile în cadrul unor lucrări viitoare, care nu-și vor pierde niciodată din actualitate. Considerăm că ideile expuse în lucrare sunt binevenite pentru inițierea în continuare a unor cercetări complexe a instituției *bănuiei rezonabile*.

BIBLIOGRAFIE

1. Barbăneagră A. și alții. Codul penal comentat și adnotat Chișinău: Cartier, 2005.
http://cj.md/uploads/CPRM_Partea_Generala.pdf(vizitat 28.01.2017).
2. Beșleaga S. Dreptul la apărare și apărarea dreptului la apărare.
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:OH1lGNLE34J:proceedings.univdanubius.ro/index.php/eirp/article/viewFile/881/801+&cd=1&hl=ro&ct=clnk>(vizitat 28.01.2017).
3. Pântea A. Bănuiala rezonabilă prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului privind libertatea și siguranța persoanei. În: Revista Națională de Drept, Nr. 6, 2016, p.14-19.
4. Convenția Europeană a Drepturilor Omului.
http://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf (vizitat 28.01.2017).
5. Studiu de compatibilitate. Arest și măsurile preventive și privative de libertate. Compatibilitatea cu prevederile Articolului 5 din Convenția Europeană a drepturilor omului și jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului. Chișinău, 2014, p.22 http://www.justice.gov.md/public/files/file/studii/studii_srsj/Studiu_de_compatibilitate_cu_prevederile_art_5_din_CEDO-MJ-2014.pdf(vizitat 29.01.2017).
6. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu nr. 1 din 15 aprilie 2013.
http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=48(vizitat 29.01.2017).
7. Baltag D. Teoria generală a dreptului. Chișinău: ULIM, 2010, 536 p.
8. Negru B. Teoria generală a dreptului și statului. Chișinău: Bons Offices, 2006, 520p.
9. Ceterchi I., Craiovan I. Teoria generală a statului și dreptului. București, 1993, 128p.
10. Negru A. Consolidarea justiției în statul contemporan democratic (aspecte teoreticeo-practice). Teză de doctor habilitat în drept, Chișinău, 2013, 282 p.
11. Dicționar al Limbii Române. <https://dexonline.ro/definitie/b%C4%83nuial%C4%83%20> (vizitat 25.04.2016).
12. Odagiu I. și alții. Acte procedurale întocmite în faza urmăririi penale. Chișinău: Academia Ștefan cel Mare a MAI, 2009, 308 p.
13. Cuciurcă A. și alții. Drept procesual penal. Note de curs. Chișinău, 2013, 158 p.
14. Gladchi Gh. și alții. Noua legislație penală și procesual-penală (Realizări și controverse. Impactul asupra detenției) Chișinău, 2007, 240 p.

15. Rotaru V. Societatea și justiția penală. Ghid pentru jurnaliști și activiștii din domeniul drepturilor omului. Chișinău, Cartier, 2012, 136 p.
16. Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. ș.a. Manualul Judecătorului pentru cauze penale. Ed. I, Chișinău, 2013, Tipografia Centrală, 1192 p.
17. Manole I., Postica A., Postica P. Raport cu privire la situația drepturilor omului în Republica Moldova. Chișinău, 2006, 104 p.
18. Dolea I. Drepturile persoanei în probatoriul penal. Conceptul promovării elementului privat. Chișinău, Cartea juridică, 2009, 416 p.
19. Mariș M. Conceptul de măsuri operative de investigație în legislația procesual-penală a Federației Ruse și a Republicii Moldova. În: Revista de Științe Penale, 2007, p. 238-249.
20. Жалинский А.Е. Социально-правовое мышление: проблемы борьбы с преступностью. Москва, 1989, 172 с.
21. Osoianu T. Procedura penală. Partea generală, Chișinău, Acad. „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al Republicii Moldova, 2004, 256 p.
22. Noțiuni generale privind procesul penal. [https://dreptmd.wordpress.com/teze-de-an-licenta/notiuni-generale-privind-procesul-penal/\(vizitat 29.01.2017\).](https://dreptmd.wordpress.com/teze-de-an-licenta/notiuni-generale-privind-procesul-penal/(vizitat%2029.01.2017).)
23. Humă I. Introducere în studiul dreptului. Iași, Chemarea, 1993, 156p.
24. Ionescu D. Procedura penală. Partea generală. Cluj-Napoca, Sfera juridică, 2007, 338 p.
25. Ciuncan D. Suspiciunea rezonabilă. <http://dorin.ciuncan.com/> (vizitat 09.02.2016).
26. Codul de procedură penală al României. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 486 din 15/07/2010.
27. Morissette J. Droit Penal, Paris, 2005, 53 p.
28. Constituția Statelor Unite ale Americii.
<http://forumulconstitutional.ro/download/constitutia-s-u-a.pdf> (vizitat 29.01.2016).
29. Moore W. New law doesn't cancel „reasonable suspicion” Los Angeles: Daily News, 2009<http://www.dailynews.com/opinion/20100427/walter-moore-new-law-doesnt-cancel-reasonable-suspicion> (vizitat 29.01.2016).
30. Cour Supreme du Canada. Référence : R. c. Chehil, 2013 CSC 49, [2013] 3 R.C.S. 220.
<https://scc-csc.lexum.com/scc.../document.do> (vizitat 29.01.2016).
31. Велигодский В.В. Судебная реформа и проблемы института подозрения в российском уголовном судопроизводстве. В: Актуальные проблемы российского права. №1, Москва, 2008, с. 277-283.
32. Франк Л.В. Задержание и арест подозреваемого. Душанбе, 1963, с. 63.
http://aprp-msal.ru/netcat_files/491/655/aprp-1-2008-20067.pdf (vizitat 16.02.2016).

33. Корнеева Л.М. Привлечение к уголовной ответственности // Законности и обоснованность. Москва, 1971 с. 61,
http://aprp-msal.ru/netcat_files/491/655/aprp-1-2008-20067.pdf (vizitat 16.02.16).
34. Ларин А.М. От следственной версии к истине. Москва, Юрид. Лит., 1976, с. 140-141,
http://aprp-msal.ru/netcat_files/491/655/aprp-1-2008-20067.pdf(vizitat 16.02.16)
35. Пантелеев И.А. Подозрение в уголовном процессе России: Учеб. пособие. – Екатеринбург, Издательство Уральского юридического института МВД России, 2001, 48 с.
36. Петров, И.В. Теоретические и практические аспекты подозрения в уголовном процессе России: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Краснодар, 2012, 22 с.
37. Епанешников А.С. Защита прав и законных интересов подозреваемого и обвиняемого в российском досудебном производстве. Оренбург, 2003, 40 с.
38. Табянина Л.Г., Бычкова К.Г. Место подозрения в уголовном судопроизводстве.
http://vestnik.osu.ru/2008_3/5.pdf (vizitat 16.02.2016).
39. Козловский Н.А. Подозрение в советском уголовном процессе: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Свердловск, 1989, 25 с.
40. Каплина О.В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність юридичний часопис національної академії внутрішніх справ, № 1, 2013, с. 238-242.
41. Волков К.Д. Обґрунтована підозра як критерій правомірного обмеження права на свободу й особисту недоторканність у кримінальному провадженні 2015, 210 с.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/APDP_2015_75_33 (vizitat 16.02.2016).
42. Dolea I., Ursu S., Larsen B. [et al.] Arestarea preventivă în Republica Moldova și în țările europene: cercetare comparativă. Chișinău, Cartier, 2014, 136 p.
43. Osoianu T. Reforma judiciară și de drept în Republica Moldova – condiție necesară în vederea integrării europene.
44. Strategia de Reformare a Sectorului Justiției, 2011-2016,
<http://www.justice.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=421> (vizitat 28.01.2017).
45. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 248–251, art.699.
46. Catană E. și alții. Inviolabilitatea persoanei în Republica Moldova. Aspecte controversate în legislație și practică. Chișinău, 2006, 105 p.

47. Decretul privind promulgarea Legii nr. 490 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 – XV din 14 martie 2003.
48. Pântea A. Accepțiunea bănuielii rezonabile potrivit legislației procesual-penale. În: Revista Națională de Drept, 2016, Nr. 3, p. 51-56.
49. Neagu I. Tratat de procedură penală. Partea generală, ed. a II-a, revăzută și adăugită, București: Ed. Universul Juridic, 2010, 760 p.
50. Volonciu N. Tratat de procedură penală. Partea generală, vol. I, București, Ed. Paideia, 1999, 280 p.
51. Cușnir V. Locul și rolul organelor de urmărire penală în statul de drept. În: Materialele Conferinței științifice internaționale: „Reforme instituționale în Republica Moldova în contextul integrării europene”. Chișinău, Institutul de Istorie, Stat și Drept, 25.10.2006.
52. Constituția Republicii Moldova, 27.08.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78/140 din 29.03.2016.
53. Legea Republicii Moldova privind organizarea judecătorească. Nr.514 din 06.07.1995 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 58, art. 641.
54. Damaschin M. Drept procesual penal. Partea generală. București, Universul Juridic, 2013, 738 p.
55. Odagiu I., Osoianu T., Andronache. Drept procesual penal. Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI, Chișinău, Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI, 2009, 451 p.
56. Dolea I., Roman D., Vizdoagă T. și alții Comentariul la CPP al Republicii Moldova, Chișinău, Ed. Cartier, 2005, 768 p.
57. Dolea I., Roman D., Sedlețchi I. Drept procesual penal. Chișinău, 2005, Cartier, 960 p.
58. Козловский Н.А. Подозрение в советском уголовном процессе: Автореферат дис. канд. юр. наук. Свердловск, 1989. 51 с.
59. Conceptul de implicare în comiterea unei infracțiuni.
http://ruminref.eu/index.php?newsid=392094&news_page=2 (vizitat 29.01.2017).
60. Пантелеев И.А. Подозрение в уголовном процессе России: учеб. пособие. Екатеринбург, 2001, 48 с.
61. Петров И.В. Концептуальные основы подозрения в российском уголовном процессе, 131-137 http://journals.kantiana.ru/upload/iblock/f8d/hzfmfiipryrt%20_131-137.pdf (vizitat 20.11.2015).
62. Hotărârea din 6 noiembrie 2007. Cauza *Stepuleac c. Moldovei*
<http://www.lhr.md/news/65.html> (vizitat 15.11.2015).

63. Cauza *Murray c. Marii Britanii*, 1994. Citat de: Dolea I. și alții. Arestarea preventivă în Republica Moldova și în țările europene. Cercetare comparativă. Chișinău, Cartier, 2014 (Tipogr. „Bons Offices”) 136 p.
64. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial, nr. 232-244/490, 29.07.2016.
65. Cauza *Stögmüller c. Austriei*, 1969. Citat de: Dolea I. și alții. Arestarea preventivă în Republica Moldova și în țările europene. Cercetare comparativă. Chișinău, Cartier, 2014, Tipogr. „Bons Offices”, 136 p.
66. Scalețchi F. Suspiciunea rezonabilă privind săvârșirea unei infracțiuni, condiție prealabilă luării măsurilor preventive în procesul penal <http://www.amosnews.ro/suspiciunea-rezonabila-privind-savarsirea-unei-infracțiuni-conditie-prealabila-luării-masurilor-2015> (vizitat 17.11.2015).
67. Dicționarul Explicativ al Limbii Române. Ediția a 2-a. București, Univers Enciclopedic, 1996, 1195 p.
68. Spînu I. „Indiciile temeinice” au câștigat bătălia cu „Suspiciunile rezonabile”. În: Cotidianul, din 12 mai 2015, <http://www.cotidianul.ro/-indiciile-temeinice-au-cistigat-batalia-cu-suspiciunile-rezonabile-261367/> (vizitat 17.11.2015).
69. Bîrsan C. Suspiciunile rezonabile.
<http://www.luju.ro/dezvaluiri/evenimente/lectia-profesorului-birsan-despre-suspiciunile-rezonabile-fostul-judecator-roman-la-cedo-la-seminarul-jurisprudenta-cedo-in-materia-procedurilor-penale-organizat-de-zamfirescu-racoti-partners-in-franceza-se-vorbeste-de-raisons-plausibles-in-engleza-de-rea>(vizitat 06.09.2016).
70. Baltag D. Teoria generală a dreptului. Chișinău, 2002, p131.
https://bibliotecalibera.files.wordpress.com/2008/04/tgd-_dumitru-baltag-alexei-gutu-chisinau-2002.pdf.
71. Baltag D., Moraru E. Responsabilitatea și răspunderea juridică-garanție a libertății individuale. În: Studii juridice universitare, Nr.1-2, Chișinău, 2011.
<http://studiijuridice.md/revista-nr-1-2-2011/responsabilitatea-si-raspunderea-juridica-garantie-a-libertatii-individuale> (vizitat 11.11.2015).
72. Avornic Gh. Teoria generală a dreptului. Chișinău: 2004, 656 p.
73. Eliescu M. Răspunderea civilă delictuală. București, 1972, 515 p.
74. Mihai Gh., Motică R. Fundamentele dreptului. Optima justiția. București, 1999, 392 p.
75. Costin M. Răspunderea juridică. Cluj-Napoca, 1974, 489 p.

76. Sommer R. Autonomie și responsabilitate în artă. București, 1963, p. 50. Citat de: Baltag D., Moraru E. Responsabilitatea și răspunderea juridică - garanție a libertății individuale. În: Studii juridice universitare, Nr.1-2, Chișinău, 2011, <http://studiijuridice.md/revista-nr-1-2-2011/responsabilitatea-si-raspunderea-juridica-garantie-a-libertatii-individuale>(vizitat 11.11.2015).
77. Barac L. Câteva considerații cu privire la definirea răspunderii juridice. În: Revista Dreptul, nr. 4/1994, p. 40-49.
78. Vrabie G., Popescu S. Teoria generală a dreptului. București, 1993, 411 p.
79. Santai I. Introducere în studiul dreptului, Sibiu, 1991, 291 p.
80. Bulai C., B. Bulai, Manual de drept penal. Partea generală. Ed. Universul Juridic, București, 2007, 586 p.
81. Roger A. Shiner, Jeremy Hoemsen, Book Review: A.P.Simester, Appraising Strict Liability, în Criminal Law and Philosophy Rev., nr.1/2007, p. 119-124.
82. Bulai C. Manual de drept penal. Partea generală. Ed. All, București, 1997, 648 p.
83. Bulai C., Mitrache C. Drept penal: Partea generală: Culegere de probleme din practica judiciară: (Pentru uzul studenților), București, 1992, p. 352p.
84. Pașca V., Mancaș R. Drept penal. Parte generală, Editura Universitas Timisiensis, Timișoara, 2002, p. 409.
85. Pașca V. Curs de drept penal: Partea generală, București, Universul Juridic, 2011, 627 p.
86. Barbăneagră A. și alții. Codul penal comentat și adnotat Chișinău, Cartier, 2005, 655 p.
87. Decizia Curții Constituționale nr. 500/2016 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 64 alin. (1) lit. f) și ale art. 68 alin. (1) și (5) din Codul de procedură penală. În vigoare de la 23.09.2016.
88. British Library, Treasures in full Magna Carta,
<http://www.bl.uk/treasures/magnacarta/basics/basics.html>. Citat de: Smochină A. și alții. Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu , Chișinău, Arc, 2012 Tipogr. „Europress”, 574 p.
89. Smochină A. și alții. Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu – Ch.: Arc, 2012, Tipogr. „Europress”, 574 p.
90. Rezumatul hotărârilor și deciziilor CtEDO pe marginea cererilor depuse împotriva Republicii Moldova (30.04.2007 - 31.12.2010).
www.lhr.md/docs/lista.pacatosi/37.2.doc (vizitat 28.03.2016).
91. Dolea I. Cod de procedură penală. Comentariul aplicativ. Chișinău, Cartea juridică, 2016, 1172 p.

92. Dolea I. și alții. Raport privind monitorizarea respectării drepturilor persoanelor din arest preventiv. Chișinău, Institutul de Reforme Penale, 2009, 91 p.
93. Țuculeanu A. Reținerea, arestarea preventivă, obligarea de-a nu părăsi localitatea. Realități și perspective. București, Lumina Lex, 2003, 224 p.
94. Ristea I. Manual de drept penal. Partea specială I și II. București, 2013, 673 p.
95. Dolea I. și alții. Drept procesual penal. Chișinău, Cartier, 2005, 960 p.
96. Codul contravențional al Republicii Moldova. Publicat: 16.01.2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 3-6, din 31.05.2009, art. Nr. 15.
97. Gribincea O. și alții Cercetarea cu privire la instituția reținerii în Republica Moldova. Chișinău, Cartier, 2011, 39 p.
98. Raport privind respectarea dreptului la libertate la faza urmăririi penale în Republica Moldova.
http://soros.md/files/publications/documents/Raport_Respectarea_Dreptului_print.pdf
(vizitat 16.11.2015).
99. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu” nr. 1 din 15 aprilie 2013.
100. Legea Republicii Moldova cu privire la punerea în aplicare a Codului de procedură penală al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110, din 12.06.2003, art. 449.
101. Dolea I. și alții. Justiția penală și drepturile omului. Chișinău, 2010.
http://irp.md/uploads/files/2014-04/1397217598_justitia-si-drepturile-omului.pdf(vizitat 29.03.2017).
102. Declarația Universală a Drepturilor Omului,
http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf
(vizitat:27.03.2016).
103. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.
http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf (vizitat 29.03.2017).
104. Protocolul nr. I adițional la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 și referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale, și art. 6 alin. (2) lit. d), Protocolul II adițional la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 și referitor la protecția victimelor conflictelor armate noninternaționale, Handbook of the International Red Cross and Red Crescent Movement, 13th ed., Geneva, 1994, p. 239 și 274.

105. Cauza *Minelli c. Elveției* (1983). Hotărâre disponibilă:
<http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc/> (vizitat 29.03.2017).
106. Cauza *Krause c. Elveției*. Hotărâre disponibilă:
<http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>. (vizitat 29.03.2017).
107. Cauza *Funke c. Franței*. Hotărâre disponibilă:
<http://www.juridischeuitspraken.nl/19930225EHRMFunke.pdf> (vizitat 29.03.2017).
108. Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998), [Text tipărit] :
Ediție oficială / Coord. și colab.: Alexei Barbăneagră et. al. Chișinău, Moldpress[sa]
ediție oficială, vol. I, 1998, 345 p.
109. Dolea I., Zaharia V., Rotaru V. ș.a. Justiția penală și drepturile omului. Cercetare
Sociologică, Institutul de Reforme Penale. Chișinău: 2010, 168 p.
110. Neagu I., Damaschin M. Tratat de procedură penală, Partea generală, Editura Hamangiu,
București, 2014, 750 p.
111. Pop G.D. Convingere versus îndoială rezonabilă.
<https://www.juridice.ro/359723/convingere-vs-intoiala-rezonabila.html> (vizitat)
31.03.2017).
112. Guinchard S. și colaboratorii, Droit processuel, Droits fondamentaux du proces, Editura
Dallos, Paris: 2013, 645 p.
113. Dongoroz V. Explicații teoretice ale Codului de procedură penală, Ediția a II-a. Editura
Academiei Române, București, 2003, vol. V, 483 p.
114. Rusu V., Sorbală M. Unele considerente privind reținerea bănuțului în procesul penal.
Studii Juridice Universitare, Nr. 1-2, 2015, p.123-130.
115. Jidovu Nicu. Drept procesual penal. Ediția a II-a. Ed. C. H. BECK. București, 2007,
248 p.
116. Григорьев В.Н. Задержание подозреваемого. Москва, Изд. Юр.Инфор. 1999, 365 с.
117. Zubco V., Avram M., Gheorghiță M. ș.a. Protecția drepturilor omului la aplicarea
măsurilor procesuale de constrângere. Chișinău, Ed. ARC, 2006, 459 p.
118. Osoianu T., Orîndaș V. Procedura penală. Ed. „Academia Ștefan cel Mare” a MAI al
Republicii Moldova. Chișinău, 2005.
119. Махов В., Пешков М. Правила Миранды подвергают критике.//Российская
Юстиция, 2000, № 1, с. 55-63.
120. Mateuț Gh. Procedură penală, vol. II, Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1994, 239p.
121. Orîndaș V. Procedura penală. Analele Științifice ale USM, vol. I. Chișinău, 2001,
p. 87-98.

122. Roman D. Sistemul măsurilor de prevenție procesual penale reglementate în România și în Republica Moldova. Rezumatul tezei de doctor. Chișinău, 1997, 32 p.
123. Neagu I. Drept procesual penal. Partea generală. București, Universul Juridic, 2016, 450 p.
124. Корнуков В.М. Меры процессуального принуждения в уголовном судопроизводстве. Саратов, 1978, 363 с.
125. Шерва С. Исследование доказательств обвинения при проверке законности и обоснованности ареста, Российская Юстиция, № 2. Москва, 1994, с. 45-52.
126. Агафонова Ю.А., Кваши Ю.Ф. Основы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: Краснодар. Краснодарский университет МВД России, 2007, 223 с.
127. Legea Republicii Moldova privind activitatea operativă de investigații, Nr.45 din 12.04.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 11-13, art. Nr. 38.
128. Notă informativă la proiectul de lege.
www.justice.gov.md/Nota%20informativa%20LEGE%20pentru%20m.
[\(vizitat 28.03.2016\)](#).
129. Sabău I. Interferența între drepturile omului și dreptul internațional public
(revcurentjur.ro/arhiva/attachments_200634/recjurid063_41F.pdf (vizitat 28.03.2016).
130. Dreptul de apărare aparatorul instrument al asistentei juridice http://facultate.regielive.ro/proiecte/drept/dreptul_de_aparare_aparatorul_instrument_al_asistentei_juridice-136926.html (vizitat 28.03.2016).
131. Fusea S. O privire comparativă asupra limitelor drepturilor apărării în faza de urmărire penală, p.124. (<http://www.scribd.com/doc/31602162/O-privire-comparativa-asupra-limitelor-drepturilor-apararii-in-faza-deurmarire-penala>). (vizitat 28.03.2016).
132. Coltuc C. Principiul dreptului la apărare. <http://www.coltuc.ro/blog/principiul-dreptului-la-aparare/> (vizitat pe 20.04.2015).
133. Țigănașu–Jănică A. Garantarea dreptului la apărare. Aspecte teoretice, legislative și de practică judiciară. București, Aramis, 2002, 272 p.
134. Pântea A. Bănuiala rezonabilă și dreptul la apărare. În: Revista Națională de Drept, Nr. 2, 2016, p. 50-57.
135. Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. 326 din 24 noiembrie 2012. În vigoare de la 01 decembrie 2009.
<http://lege5.ro> (vizitat 24.07.2016).
136. Carta Africană (banjul) a Drepturilor Omului și ale Popoarelor (27.06.1981).

137. American Convention on Human Rights „Pact of San Jose, Costa Rica”,
https://www.oas.org/dil/treaties_B32_American_Convention_on_Human_Rights.pdf.
(vizitat 24.07.2016).
138. Legalitatea arestării preventive în jurisprudența CtEDO,
<https://dreptmd.wordpress.com/teze-de-an-licenta/legalitatea-arestarii-preventive-in-jurisprudenta-cedo/> (vizitat 12.07.2016).
139. Popoviciu L.-R. Garantarea dreptului la apărare – principiu fundamental al procesului penal roman, p. 297-300.
http://www.uab.ro/reviste_recunoscute/reviste_drept/annales_10_2007/laura_popoviciu_r_o.pdf (vizitat 28.03.2016).
140. Neagu I. Drept procesual penal. Partea general. București, 1992, 272 p.
141. Lorincz A.L. Drept procesual penal. Partea Generală. Editura Pro Universitaria, București, 2006, 265 p.
142. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica aplicării legilor pentru asigurarea dreptului la apărare în procedura penală a bănuیتului, învinuitului și inculpatului, nr. 30 din 09.11.1998//Culegere de hotărâri explicative. Chișinău, 2000, p. 289.
143. Legea Republicii Moldova cu privire la avocatură nr. 1260 din 04.09.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 159, art. Nr. 582.
144. Bulai C. Manual de drept penal. Partea generală. Ed. All, București, 1997, 311 p.
145. Responsabilitate individuală și cetățenie activă, CoE, <http://infoeuropa.md/curtea-europeana-a-drepturilor-omului/> (vizitat 09.12.2015).
146. Convenția nr. 1950 din 04.11.1950 pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, publicată la 30.12.1998, în Tratatate Internaționale, nr. 1, art. 342.
<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=285802&lang=1>. (vizitat 09.12.2015).
147. Curtea Europeană a Drepturilor Omului.
http://www.dreptonline.ro/institutii/prezentari/detaliu_institutie.phpid_institutie=7 (vizitat 09.12.2015).
148. Manfred Nowak, U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary, Kehl am Rhein, Strasbourg, Arlington, Engel, 1993, p. 160. Citat de: Negru B., Osmochescu N., Smochină A., și alții. Constituția Republicii Moldova: comentariu/coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu, Chișinău, Arc, 2012 (Tipogr. „Europress”), 576 p.

- 149.** Mark Janis, Richard Kay & Anthony Bradley, *European Human Rights Law, Text and Materials*, Oxford, 1995, p. 299-300. Citat de: Negru B., Osmochescu N., Smochină A. și alții. *Constituția Republicii Moldova: comentariu coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu. Chișinău, Arc, 2012 (Tipogr. „Europress”), 576 p.*
- 150.** Declarația dnei Roosevelt a fost citată de Lars Adam Rebof în *The Universal Declaration of Human Rights, A Common Standard of Achievement*, Editura Gudmundur Alfredsson and Asbjørn Eide, Kluwer Law International, The Hague, 1999, p. 94 Citat de: Negru B., Osmochescu N., Smochină A. și alții. *Constituția Republicii Moldova: comentariu coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu. Chișinău, Arc, 2012 (Tipogr. „Europress”), p.119.*
- 151.** Legea Republicii Moldova cu privire la avocatul poporului. Nr. 52 din 03.04.2016. Publicată: 09.05.2014. În: *Monitorul Oficial* Nr. 110-114, art. Nr. 278.
- 152.** Cocîrță Al. ș.a. *Ghid practic de monitorizare a respectării drepturilor persoanei reținute/Proiectul operațional „Garanții procesuale la etapa urmăririi penale”, Chișinău, Epigraf, 2015, Tipografia Centrală, 80 p.*
- 153.** *Short Guide to the European Convention on Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 1998, p. 27 Citat de: Negru B., Osmochescu N., Smochină A. și alții. *Constituția Republicii Moldova: comentariu. Chișinău, Arc, 2012, Tipogr. „Europress”, 576 p.*
- 154.** Curtea Constituțională a Republicii Moldova, Hotărârea nr. 22 din 30.06.1997, În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 046 din 17.07.1997, promulgată pe 30.06.1997.
- 155.** Dicționar Explicativ al Limbii Române. <http://dexonline.ro/definitie/îndată>(vizitat 14.05.2016).
- 156.** Negru B., Osmochescu N., Smochină A. și alții. *Constituția Republicii Moldova: comentariu/coord. de proiect: Klaus Sollfrank; Chișinău, Arc, 2012, „Europress”, 576 p.* http://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utilă/Comentariu_Constitutie.pdf (vizitat 28.01.2017).
- 157.** Pânteau A. Libertatea și siguranța persoanei prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului. În: *Revista Națională de Drept*, Nr. 7, 2016, p. 18-22.
- 158.** Urmărirea penală – etapă a procesului penal al Republicii Moldova, <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-procesual-penal-partea-speciala/urmarirea-penala-etapa-a-procesului-penal-al-republicii-moldova/> (vizitat 22.03.2016).

159. Jurisprudența CtEDO în cauzele contra Republicii Moldova.
<http://jurisprudencedo.com/Moldova.html> (vizitat 24.04.2015).
160. Macovei M. Libertatea și siguranța persoanei. Ghid privind punerea în aplicare a articolului 5 al Convenției europene pentru Drepturile Omului. R.M.,2003, 72 p.
161. Hotărârea Plenului CSJ a Republicii Moldova nr. 1 din 15.04.2013 despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu, disponibilă:
http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=48.
162. Cauza *Leva c. Moldovei*, Hotărâre disponibilă: http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/LEVA%20%28ro%29.pdf (vizitat 28.03.2017) .
163. Stepuleac c. Moldovei. Hotărâre disponibilă:
<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-127974>(vizitat 28.03.2017).
164. Cauza *Muşuc c. Moldovei*. Hotărâre disponibilă:
<http://justice.md/file/CEDOjudgments/Moldova/MUSUC%20%28ro%29.pdf>(vizitat 28.03.2017).
165. Cauza *Cebotari c. Moldovei*. Hotărâre disponibilă:
<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-112794> (vizitat 28.03.2017).
166. Cauza *HYDE PARK c. Moldovei*. <http://jurisprudencedo.com/HYDE-PARK-si-altii-c.-Moldova-Impiedicarea-protestelor-pasnice.-Arestarea-contraventionala-nejustificata.html> (vizitat pe 28.03.2016).
167. Gribincea V., Botezatu R., Osoianu T. Raport privind respectarea dreptului la libertate la faza urmăririi penale în Republica Moldova, Fundația Soros-Moldova, Chișinău: 2013, p.28, disponibil: https://soros.md/files/publications/documents/Raport_Respectarea_Dreptului_print.pdf (15.03.2017).
168. Osoianu T., Vidaicu M. Reținerea persoanei de către poliție. Concluziile unei cercetări. Chișinău, Cartier juridic, 2015, 368 p.
169. Analysis of Statistics.
http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2012_ENG.pdf. (vizitat 28.03.2016).
170. Nivelul infracționalității în Republica Moldova în anul 2015.
<http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=5098&idc=168>(vizitat 30.10. 2016)
171. Agenția de presă Independent. <http://independent.md/grafic-in-2014-republica-moldova-a-pierdut-la-cedo-24-de-dosare/#.Vna0OfmLTIV> (vizitat 20.12.2015).
172. Brașoveanu D., Barbăneagră A., Concluzii, sugestii și propuneri asupra stării justiției în Republica Moldova (în baza rezultatelor monitorizării eficienței și calității actului de

- justiție în contextual integrării europene, proiect realizat de Centrul de Drept al Avocaților de la 1 iulie până la 31 decembrie 2009). În: „Avocatul poporului”, Nr. 1-2, 2010, p. 3-15.
- 173.** Bibliotecă virtuală digital. <http://biblioteca-digitala-online.blogspot.com/2013/02> (vizitat 22.03.2016).
- 174.** Cauza *Bordovskiy c. Rusiei* - Persoană privată de libertate. Informarea cu privire la motivele detenției. Hotărîre disponibilă: <http://jurisprudencedo.com/Bordovskiy-c.-Rusia-Persoana-privata-de-libertate.-Informarea-cu-privire-la-motivele-detentiei.html>(vizitat 29.01.2017).
- 175.** Cauza *Becciev c. Moldovei*. Arestare preventivă nejustificată. Hotărîre disponibilă: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/BECCIEV%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/BECCIEV%20(ro).pdf). (vizitat 28.01.2017).
- 176.** Cauza *Țurcan și Țurcan c. Moldovei*. Arestare preventivă nejustificată. Hotărîre disponibilă:[http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/TURCAN%20AND%20TURCAN%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/TURCAN%20AND%20TURCAN%20(ro).pdf) (vizitat 28.01.2017).
- 177.** Cauza *Castraveț c. Moldovei*. Arestare preventivă nejustificată. Hotărîrea disponibilă: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/CASTRAVET%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/CASTRAVET%20(ro).pdf) (vizitat 27.01.2017).
- 178.** Cauza *Șarban c. Moldovei*. Hotărîre disponibilă: <http://jurisprudencedo.com/Sarban-c.-Moldova-Detinut.-Tratament-medical.-Incidenta-art.-3.html> (vizitat 27.01.2017)
- 179.** Cauza *David c. Moldovei*. Deținerea nejustificată a unei persoane bolnave mintal. <http://jurisprudencedo.com/David-c.-Moldovei-Detentia-nejustificata-a-unei-pesoane-bolnave-mintal.html> (vizitat 27.01.2017).
- 180.** Шинкарева А.М. Подозрение как институт уголовного процесса в странах континентальной правовой системы. Научно-информационный межвузовский журнал: Право, с. 202-208.
http://www.aspvestnik.com/2011_7-8/article/41_shinkareva.pdf(vizitat 23.02.2016)
- 181.** Cauza *Gorobeț c. Moldovei*. Hotărîre disponibilă: <http://jurisprudencedo.com/David-c.-Moldovei-Detentia-nejustificata-a-unei-pesoane-bolnave-mintal.html>.(vizitat 29.01.2017)
- 182.** Bowman R.J. Probable Cause vs. Reasonable Suspicion.
http://www.ehow.com/facts_5003941_definitions-cause-vs_-reasonable-suspicion (vizitat 21.02.2016).

183. Chiriță R. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentarii și explicații., Ed. C.H. Beck, București, 2008, pag. 158. Citat de: <https://dreptmd.wordpress.com/legalitatea-arestarii-preventive-in-jurisprudenta-cedo/> (vizitat 17.12.2015).
184. Cauza *Ciullia c. Italiei* din 2 februarie 1989. Hotărâre disponibilă: [https://dreptmd.wordpress.com/legalitatea-arestarii-preventive-in-jurisprudenta-cedo/\(vizitat 27.01.2017\).](https://dreptmd.wordpress.com/legalitatea-arestarii-preventive-in-jurisprudenta-cedo/(vizitat%2027.01.2017).)
185. Jean-Francois Renucci. Tratat de Drept European al Drepturilor Omului, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 330. Citat de: <https://dreptmd.wordpress.com/legalitatea-arestarii-preventive-in-jurisprudenta-cedo/> (vizitat 17.12.2015).
186. Macovei M. Liberté et sûreté de la personne. Un guide sur la mise en oeuvre de l'article 5 de la Convention Européenne des Droits de l'Homme. Ed. du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2003, pag. 12. <https://dreptmd.wordpress.com/teze-de-an-licenta/legalitatea-arestarii-preventive-in-jurisprudenta-cedo/> (vizitat 17.12.2015).
187. Udriou M., Predescu O. Protecția Europeană a Drepturilor Omului și procesul penal roman. Ed. C.H. Beck, București, 2008, pag. 389.
188. Reasonable suspicion.
https://www.law.cornell.edu/wex/reasonable_suspicion (vizitat 29.01.2017).
189. Филимонов Б.А. Основы уголовного процесса Германии. Москва, Изд. МГУ, 1994, 102 с.
190. Reasonable suspicion.
http://en.m.wikipedia.org/wiki/Reasonable_suspicion.,(vizitat 28.05.2015).
191. Bogdan D. Arestarea Preventivă și Detenția în Jurisprudența CtEDO. Ed. Hamangiu, București, 2008, pag. 5. <https://dreptmd.wordpress.com/teze-de-an-licenta/legalitatea-arestarii-preventive-in-jurisprudenta-cedo/> (vizitat 17.12.2015).
192. Ecedi-Stoisavlevici C. Privire critică asupra temeiurilor de reținere și de arestare preventivă prevăzute de art. 148 lit. a) și f) prin prisma art. 5 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.<https://dreptmd.wordpress.com/legalitatea-arestarii-preventive-in-jurisprudenta-cedo/> (vizitat 17.12.2015).
193. Țuculeanu Al. Discuții asupra cazurilor de privare de libertate prevăzute de art. 148, Cod de procedură penală în lumina Constituției României și Convenției Europene a Drepturilor Omului. Revista Pandectele Române nr. 3/2003 p. 242 -249.
194. Велигодский В.В. Судебная реформа и проблема института подозрения в Р.Ф. В: Актуальные проблемы российского права. 2008, № 1, с. 277-283.
www.ipp.md/public/files/Publicatii/2002/decembrie/Osoian.doc (vizitat 23.02.2016).

195. Dreptul la libertate și la siguranță. <http://www.scribub.com/stiinta/drept/Dreptul-la-libertate-si-la-sig94231757.php> (vizitat 22.12.2015).
196. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv) (Sesizarea nr. 7g/2016). Chișinău, 23 februarie 2016.
197. Montesquieu, Charles-Louis de Secondat (tradus de Roșu A.). Despre spiritul legilor. București, Ed. Științifică, 1970, 302 p.
198. Libertatea persoanei.
http://www.scoalarosu.ro/RO-FILES/Info_pub/revista_pdf/12/libertate.pdf (vizitat 22.12.2015).
199. Bowman R.-J. Probable Cause vs. Reasonable Suspicion.
http://www.ehow.com/facts_5003941_definitions-cause-vs_-reasonable-suspicion.(vizitat 28.12.2015).
200. Baltag D., Guțu A. Teoria generală a dreptului: curs theoretic. Chișinău, Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, 2002, 335 p.
201. Zlătescu V.-D. Geografie juridică contemporană, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981.
<http://ro.scribd.com/doc/123867605/Curs-mari-sisteme-de-drept-contemporan-ID#scribd> (vizitat 28.12.15).
202. Sinteza obiecțiilor și propunerilor la proiectul Legii pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003.
http://www.justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/Sinteza_obiectii-CPP-07-10-2013.pdf (vizitat 17.11.2015).
203. Рене Д. Основные правовые системы современности. Москва, 1987, 163 p.
204. Zweigert K. Koch H. An introduction to Comparative Law. London, 1987, p. 25-40.
205. Rucăreanu I. Fundamentarea teoretică a dreptului comerțului internațional, vol. I. București, Ed. Academiei, 1973, p. 43-72. <https://dreptmd.wordpress.com/referate/marile-sisteme-de-drept/> (vizitat 28.12.2015).
206. Kirkpatrick R. „Initiation au droitanglais”. Bruxelles, 1960, p. 26.
http://www.persee.fr/doc/ridc_0035-3337_1966_num_18_1_14539(vizitat 08.03.2016)
207. Mari sisteme de drept contemporan.
<http://ro.scribd.com/doc/123867605/Curs-mari-sisteme-de-drept-contemporan-ID#scribd> (vizitat 28.12.15).
208. Hiibel v. Sixth Judicial District Court of Nevada, 542 US 177 (2004).

- https://en.m.wikipedia.org/wiki/Hiibel_v._Sixth_Judicial_District_Court_of_Nevada
(vizitat 28.12.2015).
- 209.** Recomandări Sir George Baker, enumerate într-un raport publicat în aprilie 1984 (Command Paper, Cmnd. 9222), § 280.
apud [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001153908#{"fulltext":](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001153908#{)
["suspiciune rezonabilă (vizita 28.12.2015).
- 210.** Cauza *Klauss și alții c. Germaniei*. Hotărârea din 6 septembrie 1978. Hotărâre disponibilă: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=173127&doclang=RO> (vizitat 08.02.2017)
- 211.** Cauza Fox, Campbell și Hartley vs. Marea Britanie. Hotărârea din 30.08.1990. Hotărâre disponibilă: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b6f90.html> (vizitat 28.01.2017).
- 212.** Cauza *Brogan and Others v. the United Kingdom*. Hotărârea din 29 noiembrie 1988, Seria A nr. 145-B, pp. 29-30, § 53. Hotărâre disponibilă: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b6f90.html> (vizitat 28.01.2017).
- 213.** Cauza *Murray vs. the United Kingdom*. Hotărârea din 28 octombrie 1994. Hotărâre disponibilă: <http://swarb.co.uk/murray-v-the-united-kingdom-echr-8-feb-1996/> (vizitat 27.01.2017).
- 214.** Dreptul penal și procedura penală a Chinei.
<http://www.criminal.peterlife.ru/criminal/53248.html#.VoFD0PmLTiU> (vizitat 28.12.15)
- 215.** Constituția Japoniei. <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/constituc89bia-japoniei.pdf> (vizitat 28.03.2016).
- 216.** Шерва С. Исследование доказательств обвинения при проверке законности и обоснованности ареста. Российская Юстиция, № 2. Москва, 1994, с. 45-52.
- 217.** Mariș A., Crasulea S. Drept penal comparat. (Note de curs). Chișinău, 2013, 46 p.
- 218.** Dreptul penal turc. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Turcia> (vizitat 28.12.2015).
- 219.** Diversitatea sistemelor de drept.
<http://www.rasfoiesc.com/legal/drept/Diversitatea-sistemelor-de-dre92.php> (vizitat 04.01.2016).
- 220.** Latorre A. Introducción al derecho, Barcelona: Editorial Ariel S.A., 1973, p. 51.
<http://www.rsdr.ro/Art-1-1-2009.pdf> (vizitat 04.01.2016).
- 221.** Pântea A. Tratatamentul bănuielii rezonabile în jurisdicția Curții Europene pentru Drepturile Omului. În: Materialele Conferinței Științifice a Doctoranzilor. Ed. a V-a: „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători” Chișinău, 2016, p.142-147.

Date privind invocarea bănuiei rezonabile în demersurile de arestare³

Judecătoria	Demersuri de arestare preventivă				Demersuri de prelungire a arestului preventiv			
	Dosare studiate	Neinvocat	Confirmat	Nu este confirmat	Dosare studiate	Neinvocat	Confirmat	Nu este confirmat
Anenii Noi	8		7	1	6		6	
Basarabeasca	5	1	3	1	3		3	
Bălți	20		19	1	16		14	2
Bender	3		3		4		2	2
Botanica	27	2	20	5	27		22	5
Briceni	5		3	2	3		3	
Buiucani	18	4	13	1	16	2	12	2
Cantemir	13		12	1	7		5	2

³ Raport privind respectarea dreptului la libertate la faza urmăririi penale în Republica Moldova.
http://soros.md/files/publications/documents/Raport_Respectarea_Dreptului_print.pdf (vizitat 16.11.2015).

Călărași	4		2	2	4		4	
Ceadâr -Lunga	6		6		1		1	
Centru	30		16	14	46	4	27	
Cimișlia	4		4		5		5	
Ciocana	11		10	1	16		15	1
Comrat	4		2	2	2		2	
Criuleni	8		8		7		6	1
Dondușeni	2		1	1	2			2
Drochia	4		4		7		7	
Dubăsari	2			2	1			1
Edineț	4		3	1	4	1	3	
Florești	3			3	4		4	
Fălești	6		6		7		7	
Glodeni	3		3		2		2	
Hâncești	11		11		13		12	1

Ialoveni	13		4	9	20		13	7
Leova	7		6	1	1			1
Nisporeni	3		3		4		4	
Ocnîța	3		2	1	4		4	
Orhei	14		9	5	11		5	6
Rezina	4			4	3			3
Râșcani	6		2	4	8		1	7
Râșcani – or. Chișinău	22		15	7	27		20	7
Sângerei	5		5		4		4	
Soroca	5		5		2		2	
Strășeni	15		12	3	9		8	1
Șoldănești	5		5		3		3	
Ștefan-Vodă	8		8		2		1	1

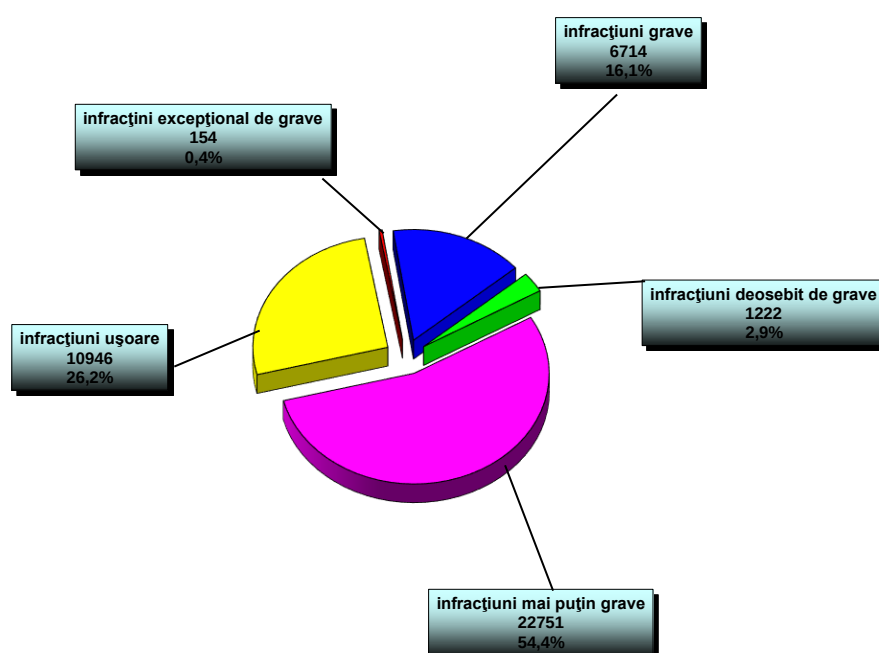
Taraclia	6		6		3		3	
Telenești	4		4		2		2	
Ungheni	6		4	2	6			6
Vulcănești	2		2		2		1	1
TOTAL	355	7	77.4%	22.6%	317	7	75.5%	24.5%

Lista hotărârilor Curții Europene versus Moldova în baza art.3 și 5⁴.

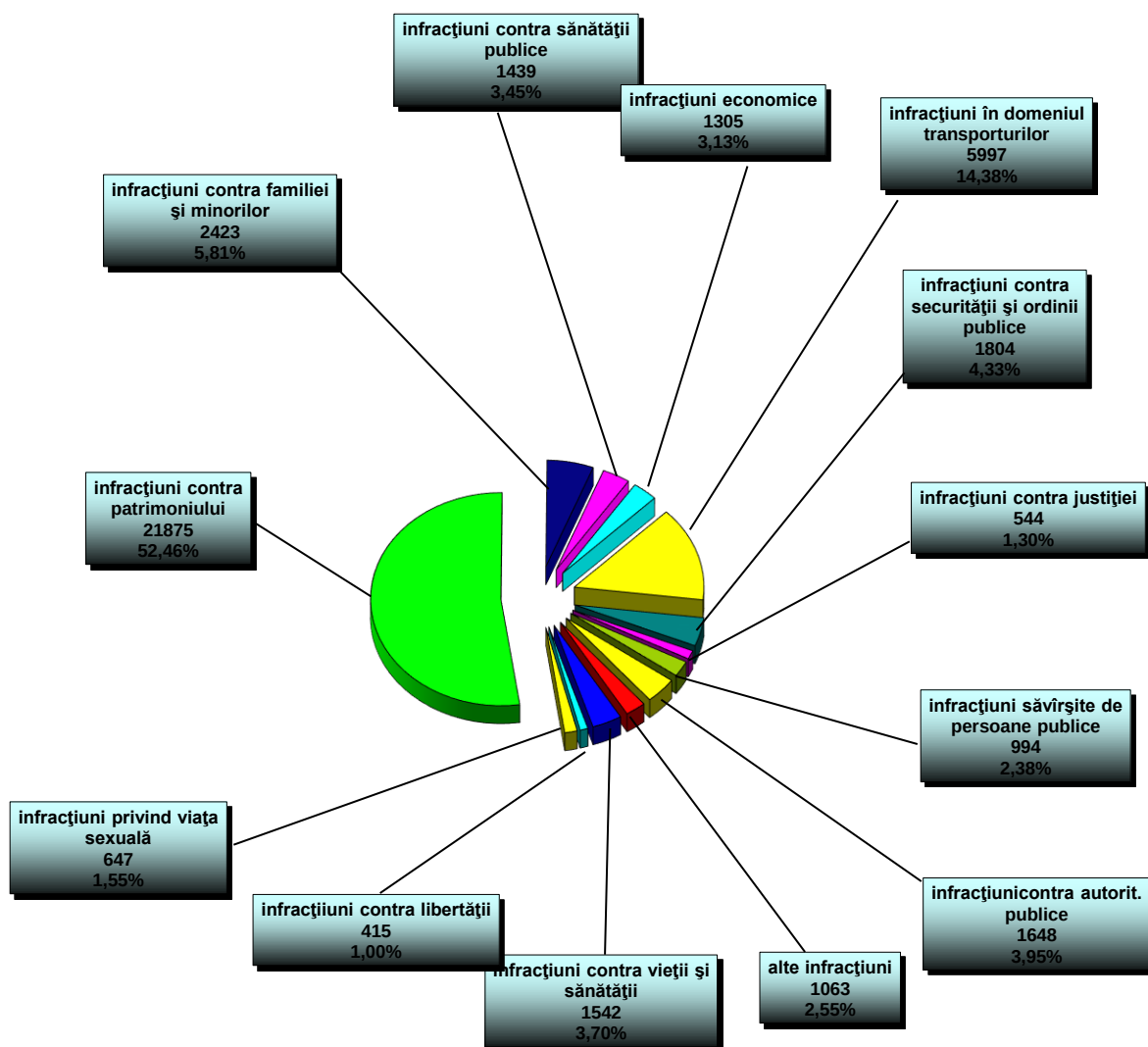
Art. 3; Art. 5	Rele-tratamente în custodie și investigația inefficientă. Asistență medicală în detenție. Arestare preventivă nejustificată.	BOICENCO 11.07.2006
Art. 5	Arestare preventivă nejustificată.	CASTRAVEȚ - 13.03.2007 GOREA - 17.07.2007 STICI - 23.10.2007 ȚURCAN ȘI ȚURCAN - 23.10.2007 MUȘUC - 06.11.2007 CEBOTARI - 13.11.2007 URSU - 27.11.2007 LEVA - 15.12.2009
Art. 5	Detenția nejustificată a unei persoane bolnave mintal.	DAVID - 27.11.2007
Art. 5; Art. 3	Arestare preventivă nejustificată. Condiții neadecvate de detenție.	OSTROVAR - 13.09.2005 BECCIEV - 04.10.2005 ȘARBAN - 04.10.2005 HOLOMIOV - 07.11.2006 ISTRATII ȘI ALȚII - MODARCĂ - 10.05.2007 STEPULEAC - 06.11.2007 POPOVICI - 27.11.2007 ȚURCAN - 27.11.2007 MALAI - 13.11.2008
Art. 5; Art. 3	Arestare preventivă nejustificată. Condiții neadecvate de detenție. Asistență medicală în detenție.	PALADI (Marea Cameră) -10.03.2009 PALADI - 10.07.2007
Art. 5; Art. 3 Art.6;Art. 13	Arestare preventivă nejustificată. Condiții neadecvate de detenție. Persecutarea reclamantilor.	STRĂISTEANU ȘI ALȚII - 07.04.2009
Art. 5;Art. 3; Art.8;Art. 13	Arestarea administrativă arbitrară.	GUȚU - 07.06.2007

⁴ <http://jurisprudencedo.com/Moldova.html> (vizitat 24.04.2015).

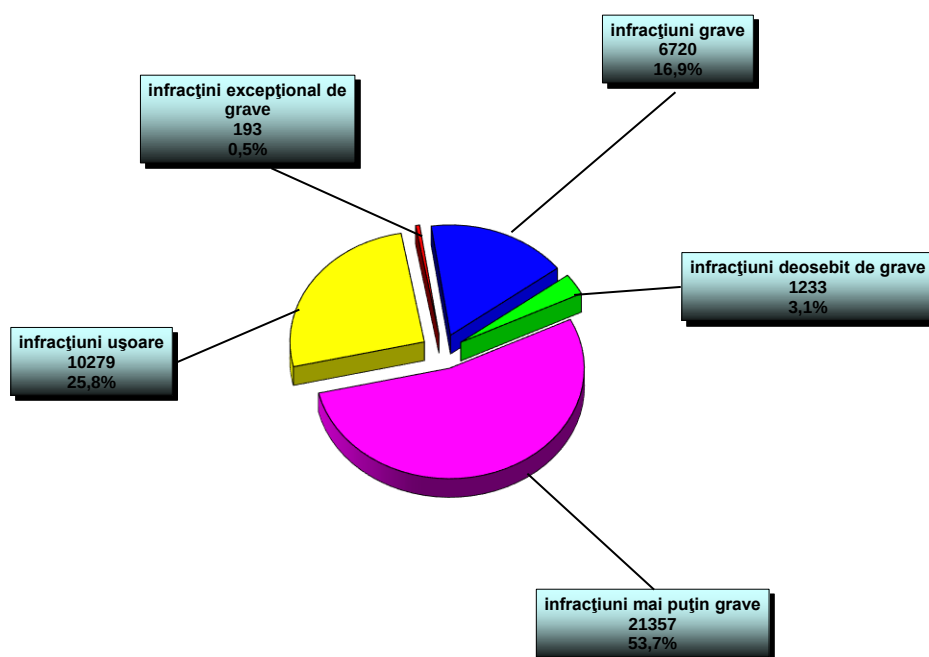
Coraportul categoriilor de infracțiuni care caracterizează starea criminalității în anul 2014
[170]

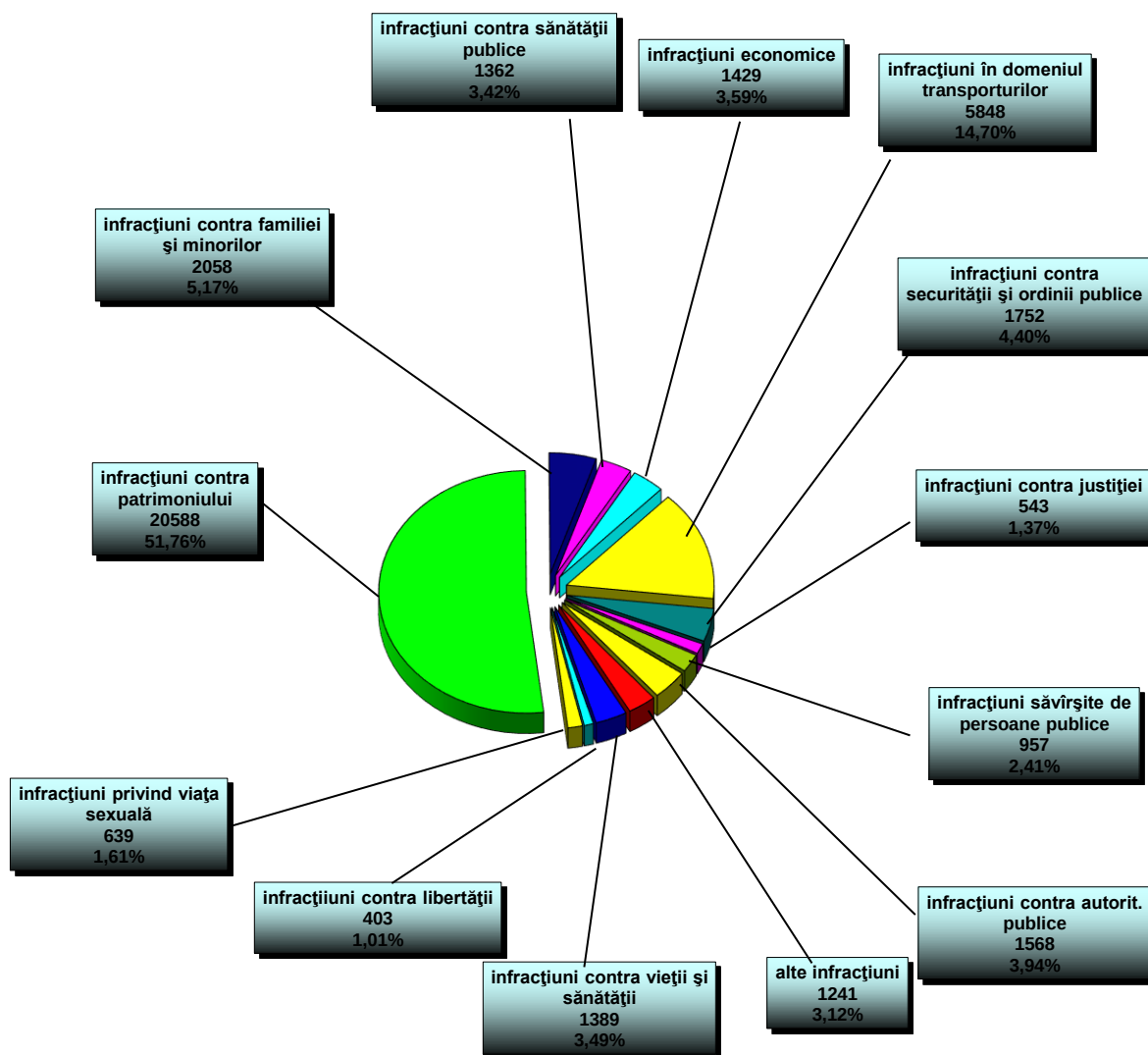
Coraportul categoriilor de infracțiuni care caracterizează starea criminalității în anul 2014
[170]

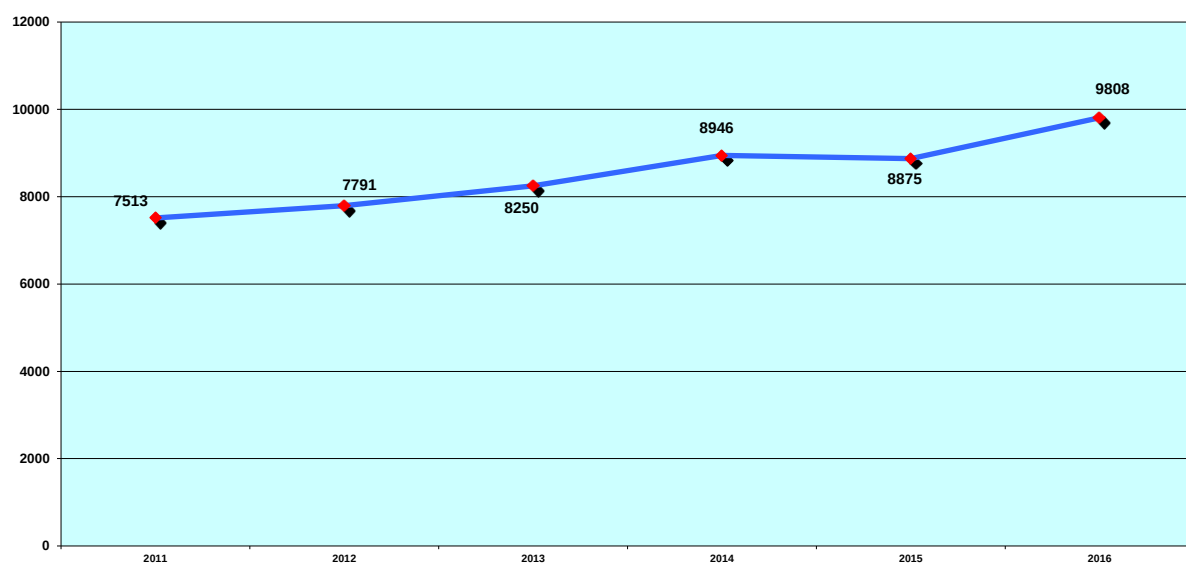
Coraportul categoriilor de infracțiuni înregistrate în anul 2015 [170]

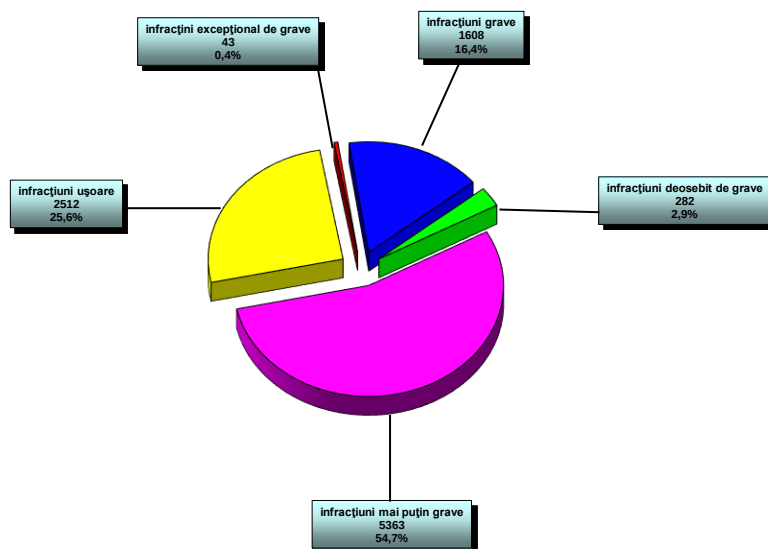
Coraportul categoriilor de infracțiuni care caracterizează starea criminalității în anul 2015
[170]

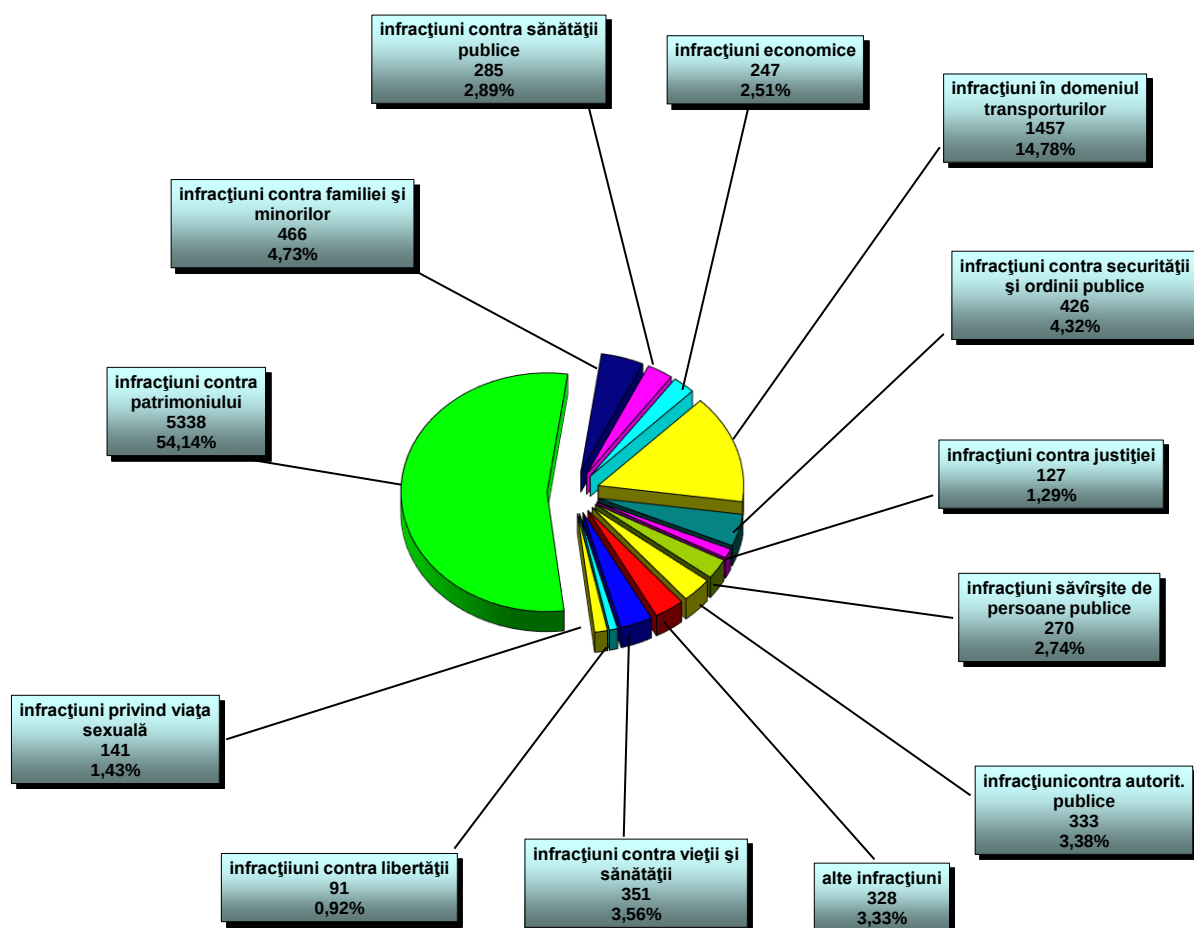
Dinamica infracțiunilor înregistrate în primele 3 luni din anii 2011-2016 [170]

Coraportul categoriilor de infracțiuni înregistrate în primele 3 luni ale anului 2016 [170]

Coraportul categoriilor de infracțiuni care caracterizează starea criminalității în primele 3 luni ale anului 2016[170]

**Statistica privind rezultatele investigării sesizărilor despre infracțiuni în perioada
anilor 2010-2015[170]**

	Exercitarea și conducerea urmăririi penale	anul 2015	anul 2014	anul 2013	anul 2012	anul 2011	anul 2010
1.	Sesizări despre infracțiuni /registrul 1/	61549	62904	57329	57710	60808	65847
2.	alte informații despre infracțiuni /registrul 2/	313578	288378	evidența lipsește			
3.	emise hotărâri de neîncepere a urmăririi penale (respectiv procese penale clasate)	20746	20609	17736	20173	23260	28809
4.	cauze penale pornite	39923	41563	37942	36920	39002	33363
a)	urmăriri penale conduse din gestiunea MAI, SV și CNA	59969	61552	55448	53608	50677	46381
b)	cauze propuse procurorului conform art.291 CPP	25909	26253	23291	22837	22245	21865
c)	cauze restituite pentru completarea urmăririi conform art.292 CPP	836	1155	1237	1359	1438	982
5.	cauze terminate	27149	27024	23601	22790	21987	21589
6.	cauze încetate, clasate	12402	12744	11792	10993	10766	10897
a)	din lipsa elementelor infracțiunii	5077	5133	4473	3480	3330	3441
b)	pe împăcare	4429	4345	4223	4349	4275	4220

c)	pe amnistie	2	20	15	30	39	81
d)	pe alte motive de nereabilitare	2866	3205	3085	3094	3141	3114
7.	cauze conexate	3051	3258	3196	3823	4254	4278
8.	cauze suspendate condiționat	345	483	408	256	210	180
9.	cauze suspendate	15037	16105	13616	12287	12428	10704
a)	pentru eschivare	2207	2309	1640	1544	1588	1264
b)	pentru neidentificarea făptuitorului	12701	13787	12242	10740	10823	9382
10.	cauze trimise în judecată	14402	13799	11413	11540	10864	10512
a)	infrațiuni incriminate	15744	15288	12954	13461	13078	12688
b)	persoane inculcate	16518	15794	13290	13587	12855	12897
11.	cauze rămase în gestiune	14474	15143	14695	12729	10955	9489
a)	cu persoane bănuite, învinuite	5466	5764	5485	4725	3440	2640
12.	de către procuror respinse propuneri de punere a persoanelor sub învinuire	189	210	141	155	203	272
13.	respinse propuneri de scoatere a persoanelor sub urmărire	28	32	29	18	35	53
14.	persoane puse sub învinuire	25565	25031	20720	14071	13224	16943
15.	constatate și luate la evidență infrațiuni anterior neînregistrate	181	142	217	203	195	299

16.	plângeri examinate, privind contestarea acțiunilor organelor de urmărire penală / admise	3753/ 891	4166/ 896	4267/ 1025	4999/ 1130	7455/ 2119	5889/ 1370
17.	sentințe de condamnare/persoane/	9886/11070	8573/950 5	7732/8903	7289/8327	7020/8093	6443/7477
18.	sentințe de achitare/persoane/	195/286	171/257	213/304	218/311	183/262	179/249
19.	sentințe de încetare/persoane/	1736/2149	1658/202 0	1715/2107	2026/2444	1843/2241	1774/2176

DECLARAȚIA
privind asumarea răspunderii

Subsemnatul, Pântea Andrei declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Pântea Andrei

Semnătura

Data

CV al autorului

Pântea Andrei

Data și locul nașterii: 26.02.1971, satul Negrea r-nul Hâncești.

Studii:

2012-prezent - Academia de Științe a Republicii Moldova, doctorand.

2010-2012 - Universitatea de Stat din Moldova, masterat.

1991-1996 - Universitatea de Stat din Moldova, facultatea Drept.

Activitatea profesională:

1996-2002 – Anchetator în organele procuraturii.

2002-2003 - Șef-adjunct al Secției conducere și exercitare a urmăririi penale în organele procuraturii.

2003-2007 - Procuror, adjunct al Procurorului sect. Botanica mun. Chișinău.

2007-2010 - procuror al r-lui Anenii Noi.

2010-2015 – Prim-adjunct al Procurorului General al Republicii Moldova.

2015- present - lector universitar, USEM.

Domeniul de activitate științifică: Drept procesual penal.

Participări la foruri științifice internaționale:

1. Pântea Andrei. Tratatamentul bănuiei rezonabile în jurisdicția Curții Europene pentru Drepturile Omului. În: Materialele Conferinței Științifice a Doctoranzilor. Ed. a V-a: „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”. Chișinău, 2016.

2. Pântea Andrei. Bănuiala rezonabilă și temeiul răspunderii penale. Simpozionul Internațional Științifico-Practic „Utilizarea eficientă a resurselor hidro-funciare în condițiile actuale – realizări și perspective”. Chișinău, 29-30 septembrie 2016, p. 347-350.

Lucrări științifice publicate:

1. Pântea Andrei. Accepțiunea bănuiei rezonabile potrivit legislației procesual penale. Revista Națională de Drept, Nr. 3, Chișinău, 2016.

2. Pântea Andrei. Bănuiala rezonabilă și dreptul la apărare. Revista Națională de Drept, Nr. 2, Chișinău, 2016.

3. Pântea Andrei. Bănuiala rezonabilă prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului privind libertatea și siguranța persoanei. Revista „Legea și viața”, Nr. 6, Chișinău, 2016.

4. Pântea Andrei. Libertatea și siguranța persoanei prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului. Revista „Legea și viața”, Nr. 7, Chișinău, 2016.

Coautor: Manualul judecătorului pentru cauze penale, CZU 343+341.6(082)M 30 ISBN 978-9975-53-231-0, ediția 2013, Titlul 1 „Garanțiile juridice ale unui proces echitabil”, paragraful 3 „Dreptul la tăcere”.